

ELS HORTS URBANS A LA CIUTAT DE BARCELONA

Les experiències d'Horts Urbans Comunitaris com a formes d'intervenció social i ambiental

PROJECTE DE FINAL DE CARRERA. LLICENCIATURA DE CIÈNCIES AMBIENTALS

2009-2010

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Autora: Addaia Aragay Esmerats

Tutors: Martí Boada i Juncà, Gonzalo Gamboa Jiménez

Agraïments

Vull agrair la seva ajuda i col·laboració a tots els membres dels col·lectius d'horts urbans comunitaris que tiren endavant els seus projectes dia a dia, especialment a aquells i aquelles que han invertit el seu temps contestant totes les meves preguntes, i fent totes les aportacions sense les quals aquest projecte no hauria estat possible. També a les persones que tenen un hort a casa seva, o a la perifèria urbana i que me l'han mostrat i han aclarit els meus dubtes i preguntes, així com a la gent que participa en horts escolars i que m'han prestat el seu testimoni. També vull mostrar el meu agraïment al responsable de la xarxa d'horts urbans de Barcelona, Pep Ordóñez, per atendre'm i permetre'm realitzar-li una entrevista sobre el funcionament dels horts municipals.

També cal mencionar a l'Steffi, la Isa, i la Lise, amb les que hem compartit i compartim moltes coses entorn als horts urbans.

A la Lia, la meva filla. Al Juanillo, ma mare i el meu germà Oriol, que m'han ajudat quan ha calgut. Al meu pare, al David i la Mariel, i a l'Ana Collado, que m'han donat un bon cop de mà a la recta final del treball.

Al Gonzalo, co-director del projecte i amic, amb el que hem discutit i rediscutit la majoria dels capítols del present treball, i que ha estat de gran ajuda, sobretot en la part més tècnica del mateix. Al Martí Boada, co-director del projecte, que m'ha animat a tirar endavant.

I finalment, a la gent de Can Masdeu que m'ha ajudat a recopilar informació i, sobretot, a tota la gent del projecte dels horts comunitaris amb els que he compartit set anys de vida i experiències i sense els quals, amb tota seguretat, aquest estudi mai hauria tingut lloc, moltes gràcies.

Índex de continguts

Agraïments.....	1
1.MOTIVACIONS.....	6
2.CONTEXTUALITZACIÓ.....	7
2.1.Definició d'hort urbà.....	7
2.2.Breu recorregut històric dels horts urbans a les ciutats occidentals.....	7
2.3.El desenvolupament urbà.....	8
2.4.El cas de Barcelona.....	10
2.5.Cap on anem?.....	12
3.OBJECTIUS DEL PROJECTE.....	14
3.1.Objectiu general.....	14
3.2.Objectius específics.....	14
4.METODOLOGIA.....	15
4.1.Observació participant.....	15
4.2.Entrevistes en profunditat.....	16
4.2.1.Entrevistes als horts urbans comunitaris.....	17
4.2.2.Entrevista al responsable de la Xarxa d'hortos municipals de Barcelona.....	17
4.2.3.Altres entrevistes.....	17
4.3.Enquesta.....	18
5.TIPOLOGIES D'HORTS URBANS I PERIURBANS.....	22
5.1.Horts autogestionats individualment.....	23
5.1.1.Els horts en precari	23
5.1.2.Horts al balcó.....	26
5.2.Horts supervisats però de gestió o treball comunitari.....	29
5.2.1.Horts escolars.....	29
5.3.Horts supervisats i gestionats/treballats de forma individual.....	33
5.3.1.Horts Municipals: xarxa d'Horts Urbans de Barcelona.....	33
a)Què és i com va començar.....	33
b)A qui va destinat.....	34
c)Quins són els objectius.....	34
d)Qui i com s'hi pot accedir.....	35
e)Normativa.....	36
f)Disseny de l'hort i les infraestructures.....	37
g)Funcionament pràctic.....	41
h)Valoració i perspectives de futur.....	42
5.4.Horts comunitaris autogestionats.....	45
5.4.1.Horts Comunitaris.....	45
6.ELS HORTS URBANS COMUNITARIS.....	48
6.1.Hort okupat del Clot-Camp de l'Arpa.....	51
6.2.Hort de la Colònia Castells “L'Hort de la Cologne”	56
6.3.Hort comunitari de Gràcia.....	61
6.4.Hort de Sant Andreu del Palomar “Akí me planto”	67
6.5.Hortet de la UB del Raval.....	72
6.6.Hort del Xino (Raval).....	76
6.7.L'Hortet del Forat.....	80
6.8.Hort de Poble Nou “El huerto del tío Luís”	86
6.9.Hortet de l'Autònoma	90
6.10.Horts comunitaris de la Vall de Can Masdeu.....	95
6.11.Horts municipals de Can Sanglas (Manlleu)	109

6.11.1.El procés.....	109
6.11.2.La parcel·lació i instal·lació del reg: tasca col·lectiva.....	110
6.11.3.Procés d'adjudicació de les parcel·les	111
6.11.4.Gestió interna i externa dels horts comunitaris.....	113
6.11.5.Reg i adobs.....	114
6.11.6.Planter i cultiu.....	115
6.11.7.L'Embarcador del Ter. Projecte paral·lel del GDT.....	115
6.12.Recomanacions des dels diferents projectes d'hortos comunitaris.....	119
6.12.1.Hort Comunitari de Gràcia.....	119
6.12.2.Hort de Sant Andreu “Akí me planto”.....	119
6.12.3.Hort UB Raval.....	119
6.12.4.Hort del Xino (Raval).....	120
6.12.5.Hort del Poble Nou.....	120
6.12.6.Hortet de l'Autònoma.....	120
6.12.7.Horts Comunitaris de Can Masdeu.....	120
6.13.Situació actual a Barcelona: creació de la xarxa d'hortos urbans comunitaris.....	122
7.CONCLUSIONS.....	125
Bibliografia.....	130
Annexos.....	131
Annex I.Guions de les entrevistes realitzades.....	132
Annex II.Qüestionari als Horts Urbans Comunitaris.....	137
Annex III.“Els horts escolars i els horts urbans de Trinitat Nova: una proposta intergeneracional”	138
Annex IV.Denúncia d'Arquitectes Sense Fronteres al procés participatiu del Forat de la Vergonya	141
Annex V.Normativa interna dels Horts Comunitaris de Can Masdeu.....	146
Annex VI.Plec de condicions administratives que regularan l'atorgament de llicències per l'ocupació i ús temporal de parcel·les d'hort municipals a Can Sanglas.....	150
Annex VII.Condicions i normes d'ús de les hortes municipals de Can Sanglas.....	164
Annex VIII.Projecte de la xarxa de Sant Antoni.....	170

Índex de taules

Taula 1: Tipologies d'hortos urbans.....	22
Taula 2: Descripció horts urbans municipals.	38
Taula 3: Descripció horts urbans municipals (continuació).....	39
Taula 4: Descripció horts urbans municipals (continuació).....	39
Taula 5: Descripció horts urbans municipals (continuació).....	40
Taula 6: Fitxa resum amb les característiques del projecte del Clot-Camp de l'Arpa.....	55
Taula 7: Fitxa resum amb les característiques del projecte de la Colònia Castells.....	60
Taula 8: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Gràcia.....	66
Taula 9: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Sant Andreu (Akí me planto)	71
Taula 10: Fitxa resum amb les característiques del projecte de la UB Raval.....	75
Taula 11: Fitxa resum amb les característiques del projecte del Xino (Raval).....	79
Taula 12: Fitxa resum amb les característiques del projecte de l'Hortet del Forat.....	85
Taula 13: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Poble Nou (Huerto del tío Luís)....	89
Taula 14: Fitxa resum amb les característiques del projecte de l'Hortet de l'Autònoma (UAB).....	94
Taula 15: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Can Masdeu.....	107

Taula 16: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Can Sanglas (Manlleu).....	118
---	-----

Índex d'imatges

Imatge 1: Horts en precari (Stefanie Fock).....	25
Imatge 2: Horts en precari al costat de la via del tren (Stefanie Fock).....	25
Imatge 3: Horts en precari al costat de la Ronda de Dalt (Stefanie Fock).....	25
Imatge 4: Manifestació en defensa de la zona agrícola de l'Hostpitalet de Llobregat (Stefanie Fock)	25
Imatge 5: Preparació substrat (Stefanie Fock).....	27
Imatge 6: Hort al balcó (Stefanie Fock).....	27
Imatge 7: Testos en hort al balcó (Stefanie Fock).....	28
Imatge 8: Cartells per les hortalisses (Internet).....	32
Imatge 9: Hort escolar (Internet).....	32
Imatge 10: Regant l'hort a l'escola (Internet).....	32
Imatge 11: Nens treballant l'hort (Escola Antaviana).....	32
Imatge 12: Casa de l'aigua (Stefanie Fock).....	44
Imatge 13: Camí de Torre Melina, senyora regant (Stefanie Fock).....	44
Imatge 14: Treballant a Torre Melina (Stefanie Fock).....	44
Imatge 15: Infraestructura d'armaris individuals (Stefanie Fock).....	44
Imatge 16: Horts Urbans Comunitaris (Stefanie Fock).....	47
Imatge 17: Clot-Camp de l'Arpa. Obert els diumenges (Stefanie Fock).....	53
Imatge 18: Clot-Camp de l'Arpa. Compostador (Stefanie Fock).....	53
Imatge 19: Clot-Camp de l'Arpa. El cobert per les eines i materials (Stefanie Fock).....	54
Imatge 20: Colònia Castells. Hort i gallines (Stefanie Fock).....	59
Imatge 21: Colònia Castells. Entrada (Stefanie Fock)	59
Imatge 22: Colònia Castells. Treballant a l'hort (Stefanie Fock).....	59
Imatge 23: Entrada de l'Hort de Gràcia (Stefanie Fock).....	65
Imatge 24: Paella i reparació de bicicletes (Stefanie Fock).....	65
Imatge 25: Dinar popular a l'Hort de Gràcia.....	65
Imatge 26: Akí me planto (Stefanie Fock).....	69
Imatge 27: Akí me planto, podeu passar (Stefanie Fock).....	70
Imatge 28: Akí me planto, treballant a l'hort (Stefanie Fock).....	70
Imatge 29: UB Raval, panoràmica (Stefanie Fock).....	73
Imatge 30: UB Raval, hort i estudi (Stefanie Fock).....	74
Imatge 31: UB Raval, plantant (Stefanie Fock).....	74
Imatge 32: Hort del Xino, rehabilitant l'espai (Stefanie Fock).....	78
Imatge 33: Mapa de l'Hort del Xino (Stefanie Fock).....	78
Imatge 34: Hort del Xino, la feina continua (Stefanie Fock).....	78
Imatge 35: L'Hortet del Forat (Stefanie Fock).....	84
Imatge 36: Parc Autogestionat del Forat de la Vergonya (Stefanie Fock).....	84
Imatge 37: L'Hortet del Forat, activitats amb nens/es (Stefanie Fock).....	84
Imatge 38: Poble Nou, preparació dels bancals (Stefanie Fock).....	88
Imatge 39: Poble Nou, tanca anti-gossos (Stefanie Fock).....	88
Imatge 40: UAB, passant el motocultor (Hortet UAB).....	93
Imatge 41: UAB, plantant cebes (Hortet UAB).....	93
Imatge 42: UAB, construint l'hivernacle (Hortet UAB).....	93
Imatge 43: Can Masdeu, l'hort de la casa (Addaia Aragay)	106
Imatge 44: Can Masdeu, segona terrassa (Addaia Aragay).....	106

Imatge 45: Can Masdeu, terrassa de baix (Addaia Aragay).....	106
Imatge 46: Can Sanglas, instal·lant el reg (Sergi Solà).....	116
Imatge 47: Can Sanglas, preparant el reg (Sergi solà).....	117
Imatge 48: Can Sanglas, procés de parcel·lació (Sergi Solà).....	117
Imatge 49: Segona Trobada d'Horts Urbans Comunitaris (Stefanie Fock).....	124
Imatge 50: Segona Trobada, assemblea (Stefanie Fock).....	124

1. MOTIVACIONS

Aquest projecte neix d'una motivació o preocupació personal al voltant de l'existència i creació de projectes d'horts comunitaris a la ciutat de Barcelona. Després de més de set anys de vida en col·lectivitat i de formar part i dinamitzar el projecte d'horts comunitaris de la Vall de Can Masdeu, són moltes les coses que he après i que tinc ganes de compartir, i alhora m'han sorgit molts dubtes i preguntes entorn a les formes organitzatives comunitàries, i a la capacitat d'intervenció social i ambiental que pot tenir un hort comunitari dins una gran ciutat com Barcelona.

Durant aquests set anys, moltes persones s'han acostat al projecte interessades en el seu funcionament, la forma de gestió i organització, les dinàmiques assembleàries, els mecanismes de resolució de conflictes i el treball comunitari, ja fos per simple curiositat, o bé amb la ferma intenció de tirar endavant un projecte de característiques similars. També han estat uns quants els col·lectius ja organitzats i amb un projecte clar i definit, que ens han vingut a demanar suport o directament ajuda en alguns aspectes concrets. En molts aspectes, Can Masdeu s'ha convertit en un referent dins el món de l'horticultura urbana (i periurbana) comunitària a Barcelona, però no és ni de bon tros la única experiència que funciona ara mateix a la ciutat.

L'estiu passat, coincidint amb el meu comiat del projecte, vaig començar a donar voltes a la idea de documentar totes aquestes experiències existents i, sobretot, connectar-les. És de la diversitat d'experiències i coneixements, de les diferents formes de fer i pensar, que se n'extreuen els millors aprenentatges. I l'experiència em demostra que la col·laboració i l'ajuda mútua fan possible assolir fites que podrien haver-nos arribat a semblar ja no impossibles sinó impensables.

A Barcelona, tot i que moltes de les persones que formàvem part de projectes d'horts urbans comunitaris i autogestionats (en menor o major grau) ja ens coneixíem, i és que al final el món dels moviments socials és quelcom força reduït, aquests projectes no estaven connectats, si més no de forma permanent i efectiva. Calia crear aquesta connexió. Amb l'aïllament s'estava perdent la riquesa de l'intercanvi, la complicitat que et dóna forces per seguir endavant amb una iniciativa que va a contra corrent, la possibilitat d'ajuda mútua en moments en que el ritme de vida urbà no et permet seguir el calendari de l'hort, o que el projecte es veu amenaçat per una ordre de desallotjament, així com la facilitat per accedir als recursos bàsics que es necessiten per portar un hort, entre d'altres.

La idea es va anar perfilant i derivà en la organització de la primera trobada d'horts urbans comunitaris (centrada bàsicament a Barcelona i voltants) i en el que seria l'elaboració del meu projecte de final de carrera. Amb la trobada el que es volia era crear l'espai per a conèixer les diferents experiències d'horts urbans comunitaris, compartir, i decidir quines eren les coses que es volien fer conjuntament i com fer-les. El present treball és una petita contribució, el meu granet de sorra, a deixar un testimoni escrit sobre les experiències que existeixen ara mateix a Barcelona, com a moltes altres ciutats del món, més enllà i al marge de la institucionalització.

El treball consta d'una primera part de contextualització on es defineix el concepte i l'evolució dels horts urbans, i es descriu a grans trets la situació socio-ambiental actual de les grans ciutats i més concretament de la ciutat de Barcelona.

A continuació es fa una breu descripció de les diferents tipologies d'horts urbans i periurbans que es poden trobar a la ciutat, amb els seus principals trets distintius.

Finalment s'exposa un recull de les "històries de vida" dels diferents projectes d'horts urbans comunitaris que estan en funcionament ara mateix a Barcelona ciutat, i les conclusions de l'estudi.

2. CONTEXTUALITZACIÓ

2.1. Definició d'hort urbà

“Aquests petits horts o jardins tenen diversos noms. Són coneguts com *kleingärten* a Àustria, Suïssa i Alemanya, *allotmen gardens* al Regne Unit, *ogródek działkowy* a Polònia, *rodinná zahrádka* a la República Txeca, *kiskertek* a Hongria, *volkstuin* als Països Baixos, *jardins ouvriers* i *jardins familiaux* a França i Bèlgica, *kolonihave* a Dinamarca, *kolonihage* a Noruega, *kolonitragedgard* a Suècia, *siirtolapuutarhat* a Finlàndia, *shimin-noen* a Japó, *community gardens* a Estats Units, i probablement amb molts altres noms en d'altres països del món.” (Groening, 2005, a Morán, N., 2009).

Molts d'aquests horts estan regulats a nivell administratiu, amb una normativa més o menys estricta que en regula l'ús i la finalitat, i normalment són horts no massa extensos destinats a l'oci i l'autoconsum. No és així el cas dels *Community Gardens*, que són horts comunitaris autogestionats, amb diverses mides i localitzacions, i que es caracteritzen per centrar-se en la creació de llaços comunitaris i en el desenvolupament local mitjançant activitats de formació i autoocupació.

A nivell de l'Estat espanyol sembla que no hi ha una definició específica sobre aquests tipus d'hortos; en sentim a parlar com els *hortos en precari o informals*, *el mas del pobre*, *la parcel·la del desocupat*, *el fals xalet*, *el jardí de l'obrer*, o *l'espai d'oci del jubilat*, fent referència sobretot als horts que es troben a les zones periurbanes de les ciutats, en espais buits associats normalment a les lleres dels rius o a grans infraestructures viàries. Però també es poden incloure en la categoria d'hortos urbans aquells que sorgeixen en espais buits, públics o privats, que es troben dins la ciutat (solars abandonats), en petits espais del propi habitatge (patis, balcons i terrasses), a les escoles, així com també les iniciatives de l'administració que creen xarxes d'hortos urbans municipals dirigits principalment a les persones jubilades.

2.2. Breu recorregut històric dels horts urbans a les ciutats occidentals

A la ciutat industrial del segle XIX els horts urbans alleugen lleugerament les condicions d'amuntegament i pobresa dels barris obrers, causades pel procés d'industrialització i les migracions del camp a la ciutat. A Estats Units sorgeixen els *Urban Gardens* com a forma de proporcionar recursos als aturats, en resposta a la depressió econòmica de 1980. Els primers horts són creats a Detroit l'any 1894, seguida d'altres ciutats estatunidenques (Lawson, 2004, a Morán, N., 2009).

A la primera meitat del segle XX la història dels horts urbans està lligada a les grans guerres; com que no es podia assegurar l'arribada d'aliments degut als problemes de transport, els governs es veuen obligats a procurar l'autoabastiment de les ciutats fomentant el cultiu d'hortalisses i animals de corral. Durant la primera guerra mundial es comencen a desenvolupar experiències d'aquest tipus, que es consoliden durant la segona guerra mundial, amb la creació dels *Victory Gardens* a Estats Units, i la campanya *Dig for Victory* a Gran Bretanya. L'èxit d'aquesta campanya fou tal que es crearen un milió i mig d'*allotments*, amb capacitat per a produir el 10% de les necessitats alimentàries del país (Morán, N., 2009).

Després de la segona guerra mundial, aquestes experiències caigueren en l'oblit i les ciutats occidentals inicien una reconstrucció que no deixa espai per als horts urbans. Es torna a crear un model que ha anat *in crescendo* fins als nostres dies, basat en el transport dels aliments a llarga distància.

A finals dels anys 60 i durant la dècada dels 70 els horts urbans ressegueixen a Nord Amèrica com a eines d'autogestió i suport comunitari. L'any 1973 neix a Nova York, en un context de crisi financera, el que més endavant es coneixeria com la *Green Guerrilla*; grups d'activistes que

okupaven solars abandonats i en estat de deteriorament, per a cultivar-hi horts comunitaris. També a europa es comencen a desenvolupar projectes similars, però ara des de l'ecologisme i l'autogestió.

Algunes dades ens donen una petita visió de la presència d'activitats d'horticultura urbana a les ciutats contemporànies. El 40% dels habitants de l'àrea metropolitana de Toronto, i el 44% dels de Vancouver, produeixen menjar als seus horts. Montreal compta amb 6.400 parcel·les en 72 horts; a Nova York existeixen 750 horts comunitaris destinats a autoconsum i relacionats amb menjadors i programes de suport comunitari. Al Nord d'Europa, existeixen horts comunitaris a moltes ciutats del Regne Unit, França, Suïssa, Països Baixos, Bulgària, Alemanya, Suècia, etc. A Zurich (Suïssa) les ordenances municipals fins i tot permeten el cultiu als espais verds (Morán, N., 2009).

Mentre que a Estats Units els horts urbans són projectes vinculats a la revitalització de comunitats empobrides i al desenvolupament local, amb l'objectiu de millorar-ne la seguretat alimentària, les condicions ambientals i de crear-hi treball, a través d'empreses socials o cooperatives de producció d'aliments¹, a Europa els horts urbans tenen una funció bàsicament d'oci i d'autoconsum. Tot i així, també existeixen experiències amb una consciència agroecològica darrere, que el que busquen és la producció local i el consum d'aliments frescos i de qualitat, alhora que persegueixen l'objectiu de millorar la sostenibilitat de les ciutats i influir positivament en el seu metabolisme.

2.3. El desenvolupament urbà

En l'actualitat, la meitat de la població mundial viu en àrees urbanes, i en els anomenats “països desenvolupats” la xifra arriba a tres quarts de la població (Nacions Unides, 2007)². La majoria de persones viuen en ciutats i fins i tot aquelles que no hi residim estem fortament influenciades per les formes de vida urbanes. Pel que fa a l'Europa occidental, sembla que l'apogeu urbà s'inicià fa uns dos segles tant amb la formació de nous nuclis de població urbana com amb el creixement accelerat de les ciutats ja existents. A Catalunya per exemple, l'any 2008 hi havia una població de 7.364.078 habitants, dels quals el 54,5% vivien en nuclis urbans de més de 50.000 habitants i el 21,94% ho feien a Barcelona ciutat.

Actualment el concepte de ciutat va més enllà del seu nucli i la seva estructura física i administrativa; la ciutat és un sistema obert que es nodreix dels seus entorns i recursos immediats i llunyans. Les estructures urbanes són el resultat de llargs processos històrics que, evidentment, i sobretot degut a una elevada concentració de població, provoquen múltiples alteracions al medi i seriosos problemes ambientals: acumulació de residus, contaminació de l'atmosfera i de l'aigua, gran dependència energètica i alimentària, etc. Per altra banda, el seu creixement desordenat en forma de “taca d'oli”, com és el cas de Barcelona, entre d'altres, provoca importants bosses de marginalitat, insalubritat en habitatges, dèficits en els serveis bàsics i, de manera generalitzada, un deteriorament de la qualitat de vida.

En el món actual, unes poques ciutats s'erigeixen en els centres de control de l'economia capitalista globalitzada. Aquestes ciutats, anomenades *ciutats globals*, degudament connectades entre elles (xarxa de ciutats globals), concentren els processos econòmics centrals així com els processos de producció amb un major valor afegit (López García, D., López López, J.M., 2003). Les ciutats globals requereixen una elevadíssima inversió pública, tant en la transformació i desenvolupament de la pròpia ciutat com en les infraestructures necessàries per a connectar-les amb la resta de ciutats globals, però aquesta inversió no reverteix en una millora general de les condicions de vida dels ciutadans ni en un augment de la sostenibilitat ambiental de la pròpia ciutat³.

¹ També és així a les ciutats llatinoamericanes. Veure *Agricultura Urbana: Nuevas Estrategias de Integración Social y Recuperación Ambiental en la Ciudad* (Moreno Flores, O., 2007).

² Rural and Urban Areas 2007. Nacions Unides, Departament de assumptes econòmics i socials. Divisió de població. En : http://www.un.org/esa/population/publications/wup2007/2007urban_rural.htm

³ Per exemple, el ajuntament de Barcelona espera que aquest any hi hagin avanços importants en la connexió ferroviària del port de Barcelona amb la resta d'Europa. Un port que esta invertint 40,3 milions d'euros per a l'ampliació del moll sur, i on es preveu

Seguint aquest model de desenvolupament urbà, unes poques ciutats acaparen un elevat poder econòmic, però a canvi de pagar un elevat cost social, reflectit en un augment de la desigualtat i en el deteriorament de la qualitat de vida de la major part de la ciutadania, i ambiental, per l'elevat nivell de consum de la ciutat que hipoteca els recursos dels territoris que la sustenten. La resta de territoris no connectats a la xarxa de ciutats globals resten com a àrees perifèriques, i són destinades principalment a l'extracció de recursos per a satisfer les necessitats de les ciutats i com a zones de recepció dels residus que les ciutats produeixen (López García, D., López López, J.M., 2003).

Des de la seva època més moderna, i especialment des de començaments del segle XIX, les grans ciutats han expressat el seu metropolitanisme portant-lo més enllà de la mateixa ciutat. En gran part, la consolidació de la ciutat moderna – sobretot en els inicis de la industrialització – va anar molt lligada als usos i abusos que es feren dels sistemes naturals més immediats (Boada i Capdevila, 2000). A finals del segle XX es produeix un fenomen de metropolització d'encara més gran abast; els ciutadans d'aquestes surten de cap de setmana a les àrees verdes que hi ha al voltant, i la ciutat (el concepte de ciutat) s'estén més enllà dels seus límits municipals estrictes, dificultant l'establiment d'una frontera ambiental o natural de la mateixa. El fenomen de metropolització s'expressa, doncs, primerament d'una manera generalitzada en els sistemes naturals més immediats i després en el conjunt del país (Nel.lo, O., 1998, a Boada i Capdevila, 2000).

En la implacable lògica socioeconòmica capitalista, el territori esdevé un bé més, sotmès als designis del mercat. Això fa que a les ciutats i als seus entorns immediats el sòl es destini a noves funcionalitats d'acord amb les exigències del creixement econòmic, desplaçant-ne les activitats vinculades al sector primari fins a fer-les desaparèixer (López García, D., López López, J.M., 2003)

Així doncs les ciutats, que tradicionalment s'ubicaven de manera que en les seves àrees perifèriques hi haguessin les terres més fèrtils que les abastessin d'aliments i matèries primeres, ara destinen aquests espais altament productius a d'altres activitats desvinculades de l'agricultura. S'arriba així a la paradoxa que l'agricultura, probablement l'avanç tecnològic més significatiu en l'evolució de la humanitat i el factor que va permetre a les persones establir-se en comunitats sedentàries i abandonar la vida nòmada obligada de les societats caçadores-recol·lectores, ha acabat per desaparèixer completament dels principals assentaments humans, les ciutats. Mentre que els primers pobles i ciutats mantenien una clara associació amb els camps cultivats, l'ambient urbà que vivim avui en dia ens aïlla dels processos naturals que sostenen la vida, i la relació entre la ciutat i la producció d'aliments cada cop és més remota.

En les darreres dècades, les transformacions del territori han anat de la mà dels canvis en l'alimentació de la població mundial, tant en relació a les característiques dels aliments que es consumeixen com als sistemes de producció, distribució i comercialització d'aquests aliments. De forma molt resumida i simplificada, es podria dir que s'ha passat d'un model basat en la producció i el consum dels aliments en zones molt properes les unes de les altres, a una nova situació, l'actual, on el control de la producció i la distribució dels aliments ha passat a mans dels mercats internacionals. S'ha produït una industrialització de l'agricultura que ha permès un creixement espectacular de les ciutats, o aquest creixement ha requerit la industrialització de l'agricultura. Així doncs, el model agroalimentari actual està fonamentat en la producció en massa, la qual cosa requereix grans superfícies i representa la concentració de la producció en zones allunyades de la distribució i consum d'aliments. Això genera un transport excessiu dels aliments i la necessitat d'envasat dels mateixos, així com potencia el sistema de ventes en grans superfícies.

Així, el mercat agroalimentari és avui un mercat globalitzat, oligopòlic i intervingut políticament, organitzat de manera que els beneficis es maximitzen i es concentren en unes poques mans privades, mentre que les elevadíssimes despeses ambientals i socioeconòmiques del model productiu recauen sobre determinats sectors socials multitudinaris (López García, D., López López,

invertir 500 milions en la construcció de la nova terminal del Moll del Prat.

J.M., 2003).

La lògica del mercat i els interessos privats porten a una contínua uniformització dels productes i de les seves varietats genètiques, amb la conseqüent pèrdua de diversitat i de capacitat de resposta davant de canvis ambientals o factors externs (plagues, etc.), a la necessitat de forts inputs en forma de fertilitzants i pesticides per garantir les produccions, i a una pèrdua generalitzada del control per part dels agricultors sobre allò que produeixen i sobre com ho produeixen. Tot plegat reverteix en pitjors condicions de vida per a la gran majoria de camperols, en una pèrdua de la qualitat dels productes per als consumidors finals, en una apropiació de la plusvàlua a través de la cadena de distribució, i en efectes ambientals negatius (empobriment de la diversitat biològica, deteriorament d'ecosistemes aquàtics i terrestres, despesa energètica, etc.).

En aquest context, canviar els nostres hàbits en relació a la nostra necessitat més bàsica, menjar, retornant a un model de producció local, de control dels productes i mitjans de producció, i de proximitat entre l'hort i la taula, és probablement una de les iniciatives més potents al nostre abast per sortir-nos de l'esclavatge del model de producció i consum capitalista, i dels efectes socioeconòmics i ambientals que aquest comporta. Es tracta de buscar una altra forma d'organitzar el territori, considerant la internalització a les ciutats de la producció de part dels aliments que s'hi consumeixen.

2.4. El cas de Barcelona

Barcelona és un clar exemple de ciutat on les polítiques engegades, ja des dels darrers anys del franquisme, i la planificació territorial, urbanística i econòmica impulsada per aquestes polítiques s'han consagrat a l'únic objectiu de situar la ciutat dins la xarxa de ciutats globals (Delgado, 2007).

Mitjançant despeses multimilionàries de capital públic i privat s'ha modificat l'estructura econòmica i territorial de la ciutat per acostar-la al nou model de ciutat global. Malgrat tot l'esforç, l'èxit no ha estat del tot reeixit ja que els estudis existents coincideixen a situar Barcelona com a ciutat de tercer o quart ordre dins la xarxa global, lluny de les principals ciutats globals del món pel que fa als indicadors socioeconòmics emprats en la valoració del pes específic de cada ciutat (Unió Temporal d'Escibes, 2004). Segons aquests autors, el nou model de ciutat impulsat a Barcelona es basa presumiblement en una planificació sostenible i participativa, però els resultats després de diverses dècades d'aplicació mostren una situació ben diferent, amb un augment de les desigualtats socials i un desenvolupament molt poc sostenible. Això sí, plegat de projectes i actuacions de “maquillatge” ambiental, fortament publicitats, dirigits a exportar al món la cara “verda” de la ciutat, i encarats més aviat a projectar una imatge ambiental de Barcelona que no pas a afrontar veritablement els reptes ambientals necessaris per millorar la sostenibilitat d'una aglomeració urbana de grans dimensions.

Les polítiques dutes a terme des dels anys setanta del segle XX fins a l'actualitat, dirigides a transformar Barcelona en la cursa per entrar i mantenir-se a la xarxa de ciutats globals, s'han plasmat en successius instruments de planificació i en nombrosos macroprojectes. El *Pla Delta* n'és un exemple emblemàtic. El delta del Llobregat, que durant anys ha estat l'horta de Barcelona i la darrera zona agrícola propera a la ciutat amb una capacitat de producció d'aliments significativa en relació a la demanda de la ciutat, és sotmès a una profunda modificació orientada a “recuperar” terrenys agrícoles i industrials per als nous desenvolupaments logístics i infraestructurals, pensant estrictament en els interessos econòmics associats a aquestes modificacions i deixant els aspectes ambientals de banda, fins al punt d'esborrar, quan ha calgut, els obstacles naturals existents (Unió Temporal d'Escibes, 2004), com queda palès amb la desviació del tram final del riu Llobregat per obtenir l'espai necessari per al creixement del port i les seves activitats logístiques associades. El *Pla Delta*, com molts d'altres plans, projectes i estratègies dutes a terme dins aquesta transformació de Barcelona cap al model de ciutat global, inclou nombroses actuacions de caràcter ambiental, que

responen a una estratègia de mercadotècnia, és a dir, d'imatge, i que són àmpliament difoses i amplificades per mirar de “vendre” el Pla com un instrument pensat i executat des d'un posicionament de sensibilitat envers el medi, però que resulten marginals i insignificants quan es tracta de compensar la profunda degradació ambiental associada al projecte en el seu conjunt.

La conservació de la biodiversitat i dels processos ecològics és avui dia una demanda social de primer ordre, demanda que els poders públics, sovint ancorats en una concepció “desenvolupista” del progrés, ignoren quan apliquen insostenibles polítiques de creixement continu. Això és especialment acusat en l'urbanisme de la zona metropolitana de Barcelona. Per a posar fre a l'actual creixement desmesurat i insostenible d'urbanitzacions, zones industrials o infraestructures de tot tipus, la legislació dels últims 20 anys ha anat creant figures de protecció d'espais i ha marcat objectius de conservació d'espais i processos ecològics. Així, totes les àrees considerades d'interès natural que hi ha als voltants de Barcelona, han estat declarades espais naturals protegits: Parcs Naturals del Garraf, de Sant Llorenç de Munt, de Montserrat, del Montseny, del Montnegre-Corredor i especialment la serra de Collserola, que des de 1987 està regulada pel Pla Especial d'Ordenació i de Preservació del Medi Natural del Parc de Collserola (PEPCo)⁴.

No obstant, els esforços de planificació territorial desenvolupats en aquest àmbit per part de l'administració (per exemple, el Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya), segueix en la línia tradicional de conservar els espais naturals com a elements aïllats i segregats amb motiu de la singularitat dels seus valors ecològics; la resta d'espais, els més abundants i sovint menyspreats, corresponen a hàbitats en diversos graus de fragmentació, degradació i empobriment per l'acció de l'home. Però són aquests mateixos espais més abundants i estesos, els que formen una xarxa quasi contínua que uneix aquells altres espais més valuosos i els que en conjunt garanteixen la conservació de la diversitat biològica. Aquest paper de corredor biològic⁵ entre les diferents illes verdes que rodegen la ciutat, és el que dona un valor ambiental cada cop més gran a les matrius agràries dels entorns periurbans i a tots aquells espais que encara es conserven com a petits redutes de biodiversitat. A més dels parcs i jardins que hi ha a la ciutat de Barcelona, són molts els espais que actualment tenen aquesta funció (els horts urbans, entre d'altres) i també són molts els espais buits que potencialment podrien desenvolupar aquest paper, si les polítiques públiques realment hi donessin prioritat i no estiguessin sotmeses a les fortes pressions de constructores i immobiliàries, que fan que molts d'aquests objectius proteccionistes estiguin sent ignorats pels plans territorials com ara el Pla General Metropolità de Barcelona. I mentre els plans urbanístics dissenyen una ciutat que deixa molt que desitjar a nivell ambiental, la ciutat de Barcelona ara mateix opta a ser la propera “Capital Verda” europea.

Així doncs, les ciutats generen un contundent impacte al seu voltant; aquest impacte és el que W. Rees i M. Wachernagel volen mesurar a través del concepte de petjada ecològica. Els impulsors d'aquest model defineixen la petjada ecològica com l'àrea equivalent de sòl productiu o ecosistema aquàtic que requereix un assentament humà per tal de satisfer el seu model de desenvolupament, és a dir, per produir els recursos utilitzats i per assimilar els residus produïts per una població definida amb un nivell de vida específic indefinidament (Boada i Capdevila, 2000). Com més gran sigui aquest indicador, més gran serà l'impacte ambiental que produeix la ciutat. Per tant, per avançar cap a una ciutat més sostenible, el que cal és reduir-ne la petjada ecològica. En el cas de la ciutat de Barcelona, s'ha estimat que la petjada ecològica és de 469,7 vegades la seva superfície (Relea, F. I Prat, A., 1998, a Boada i Capdevila, 2000).

⁴Tot i que la declaració de Parc Natural de Collserola està aprovada políticament, administrativament encara no s'ha posat en marxa i segueix regint el PEPCo i, en bona part del Parc, el PEIN/Xarxa Natura 2000.

⁵ Un corredor biològic és un espai geogràfic limitat que constitueix un paisatge continu entre paisatges, ecosistemes i hàbitats naturals o modificats, que assegura el manteniment de la diversitat biològica i els processos ecològics i evolutius, a través de la facilitació tan de la migració, com de la dispersió d'espècies de flora i fauna silvestres, assegurant d'aquesta manera la conservació de les mateixes, a llarg termini.

2.5. Cap on anem?

En aquest context de insostenibilitat urbana, i considerant els processos globals de crisi alimentària i energètica, entre d'altres, podem trobar exemples de processos de transformació de les ciutats cap a models alternatius de desenvolupament: models que consideren una major relació amb l'entorn immediat de la ciutat i els seus límits bio-físics. Concretament, el mes de setembre de 2006, a la petita població de Totnes, a Anglaterra, va néixer un moviment que ja té centenars d'aliats arreu del món: les Transition Towns, Ciutats en Transició.

Les Transitions Towns (que poden ser un poble, un barri, una illa o una ciutat) tenen com a objectiu sostenir-se com a comunitat, però mitigant els efectes del zenit del petroli i la contracció econòmica que se'n derivarà, i reduint de manera dràstica les emissions de carboni. La iniciativa s'inicia amb grups autoorganitzats que desenvolupen projectes concrets en àmbits com el menjar, el transport, l'energia, l'habitatge o l'educació, com ara espais d'agricultura comunitària, monedes locals, serveis de cotxe compartit, o reciclatge laboral. Són formes d'organització comunitària que pretenen fer front als reptes del canvi climàtic. Les mesures que posen en pràctica ja són conegudes: energies renovables descentralitzades en règim de cooperativa; compostatge i reciclatge dels residus; economia local i intercanvi; construcció d'habitatges bioclimàtics; producció orgànica dels propis aliments; reducció de l'ús d'energia d'origen fòssil en els desplaçaments, etc. L'originalitat rau en la seva valentia en l'aposta per l'autosuficiència, en el desig de canviar l'arrel del problema i en sorgir des de comunitats de persones amb voluntat de canviar tota una localitat.

Segons el que s'ha comentat, Barcelona es troba força lluny de convertir-se en una ciutat en transició, però podem observar que en aquests darrers anys les iniciatives d'horts comunitaris s'estan estenent i prenent cada cop més força.

En aquest marc, amb un sistema agroalimentari rendit als interessos econòmics, i en una ciutat com Barcelona i la seva àrea metropolitana – amb una elevada densitat demogràfica i per tant una important demanda d'aliments i on s'han reduït, fins gairebé eliminar-los, els espais agrícoles existents – els horts urbans, en les seves múltiples variants, apareixen com una de les poques alternatives viables a l'hora d'obtenir aliments de qualitat, i mitjançant un model de producció que contribueix a millorar la sostenibilitat integral de la ciutat.

Els horts urbans suposen la inserció de la natura a la ciutat, l'increment de zones verdes, la recuperació d'espais buits, l'augment de biodiversitat associat a la recuperació de varietats agrícoles locals i, també poden fer la important funció de corredors biològics. Es poden considerar una poderosa eina, entre moltes altres, per a reduir la petjada ecològica de les ciutats, en tant que s'hi produeixen hortalisses locals i de temporada, amb la conseqüent reducció de les emissions de CO₂ en el transport, refrigeració i emmagatzematge. Alhora, ajuden a reduir el consum d'altres tipus d'oci (ja que el temps lliure s'inverteix a l'hort) que també generen petjada ecològica. Per altra banda, contribueixen a l'eliminació dels residus orgànics que es generen a les llars, que seran compostats i reintroduïts al cicle de la matèria com a fertilitzants; d'aquesta manera les hortalisses produïdes no necessitaran els fertilitzants extensament utilitzats en el sistema agroalimentari actual, fets a partir d'energies fòssils. També és habitual en els horts urbans la reutilització de molts materials que també són considerats residus (bidons, fustes, somiers, banyeres, etc.) que la ciutat no pot absorbir, i sovint s'hi fa un aprofitament de l'aigua de la pluja i, en alguns casos, es reutilitzen o es podrien reutilitzar les aigües grises dels habitatges més propers.

Però aquesta millora no només es manifesta en la seva vessant ambiental sinó també en la vessant social i relacional, en tant que els horts urbans esdevenen espais d'elevat interès per a l'educació ambiental, que afavoreixen la participació, la trobada i la interacció dels ciutadans i ciutadanes, i permeten així reconstruir lligams i teixit social, elements fonamentals per a la qualitat de vida a les ciutats que han patit un fort deteriorament en l'actual model urbà. Els horts urbans, són doncs propostes sostenibles en si mateixes i que contribueixen a la millora de la sostenibilitat urbana, des

d'un punt de vista ambiental i també relacional.

Aquest treball no vol ser una teorització sobre com haurien de ser els horts urbans ni un manual sobre com fer-ne un, sinó que mostra la realitat actual a la ciutat de Barcelona, explicada pels seus propis creadors i participants.

3. OBJECTIUS DEL PROJECTE

3.1. Objectiu general

Descriure i visibilitzar els projectes d'Horts Urbans Comunitaris i les seves modalitats de gestió i organització col·lectiva, com a espais naturals de creació, intercanvi i trobada, dins d'una ciutat cada cop més urbanitzada, compacta i regulada com és Barcelona.

3.2. Objectius específics

- Descriure els diferents tipus d'horts urbans i periurbans que hi ha actualment a la ciutat de Barcelona
- Informar sobre la situació actual de l'horticultura urbana comunitària a Barcelona, el seu context de formació i desenvolupament com a espai social, polític i ambiental.
- Recolzar i reivindicar el valor que representa l'hort urbà comunitari com espai d'intervenció i transformació social, recuperant espais de trobada, participació i autogestió.
- Generar material escrit, a partir d'experiències i vivències concretes, que pugui servir d'inspiració i recolzament tècnic a l'hora de crear nous projectes d'horts comunitaris autogestionats a les ciutats.

4. METODOLOGIA

D'acord amb els objectius d'aquest estudi, la metodologia, és a dir, el procediment seguit per dur a terme la recerca, ha estat bàsicament de tipus qualitatiu tot i que també s'han seguit estratègies quantitatives⁶.

La qualitativa es considera una metodologia comprensiva i subjectiva, en tant que explica la realitat des de dintre, és a dir, a partir dels discursos, valoracions, interpretacions dels individus o actors socials. En aquest cas, es pretenia obtenir un coneixement en profunditat sobre les raons i motivacions per les quals els usuaris i/o dinamitzadors dels diferents tipus d'horts urbans realitzen aquesta activitat, i entendre les implicacions en cada cas. En el cas central d'aquest estudi, els horts urbans comunitaris, a més, es buscava informació sobre les diferents formes d'organitzar-se en col·lectiu, i els punts forts i punts febles de cada opció. D'acord amb aquesta metodologia, s'han usat diverses tècniques com són les entrevistes en profunditat i l'observació participant.

La metodologia quantitativa es defineix com explicativa (explica las causes, els motius, i descriu com es la realitat social analitzada) i objectiva, en tant que s'observa la realitat social analitzada des de fora. Aquesta s'ha utilitzat per tal de fer les descripcions dels diferents tipus d'horts urbans que hi ha a la ciutat de Barcelona. A més, en el cas dels horts urbans comunitaris, la recollida de la informació s'ha fet mitjançant la tècnica de l'enquesta amb un qüestionari autoadministrat (s'anomenen així quan les persones llegeixen i responen les preguntes sense la presència de l'entrevistador/a) als diferents col·lectius implicats.

També s'ha realitzat una àmplia recerca bibliogràfica i per Internet amb la finalitat d'ampliar la informació obtinguda a través de la posada en pràctica de les metodologies mencionades.

Per altra banda, com ja s'ha explicat anteriorment, s'ha organitzat la primera Trobada d'horts urbans comunitaris de Barcelona que, tot i no ser la part central d'aquest estudi, ha estat el motiu per a localitzar tots els projectes d'horts comunitaris possibles, i el punt de partida de la recollida de tota la informació utilitzada.

Així doncs, el present treball ha estat realitzat a partir de la combinació de diferents tècniques de recollida de dades:

- Observació participant
- Entrevistes en profunditat
- Enquesta a través d'un qüestionari de tipus autoadministrat

4.1. Observació participant

L'observació participant és una tècnica d'investigació social en la qual l'investigador/a té una presència directa dins el grup o la realitat social analitzada, durant un període de temps relativament llarg. No és una tècnica que es limiti només a observar sinó que implica una immersió, en menor o major grau, durant la qual l'investigador/a estableix relacions d'interacció personal amb els membres del grup i participa en la quotidianitat de la comunitat o col·lectiu en observació.

Tot i que la meua experiència durant set anys al projecte dels Horts Comunitaris de la Vall de Can Masdeu no tingués un objectiu inicial de recerca, és a dir, la meua participació en el col·lectiu no estava motivada per la realització d'aquest estudi, com a membre actiu i dinamitzador del projecte he pogut observar i documentar certes característiques o factors rellevants a l'hora d'organitzar-se i funcionar en grup al voltant d'un projecte d'horts comunitaris. Així doncs, la major part de l'observació realitzada per a obtenir les dades que es recullen en el present estudi, s'ha fet als Horts

⁶ Tota la informació sobre metodologia i tècniques d'estudi prové del testimoni oral d'Ana Collado, professora de la Universitat de Barcelona, i experta en la matèria.

Comunitaris de Can Masdeu.

Tota aquesta informació, recollida en actes d'assemblea i documents creats pel col·lectiu, a més de formar part de la meua memòria personal, m'ha servit per a dissenyar els guions de les diferents entrevistes realitzades a la resta d'horts urbans.

Per a ampliar i completar el coneixement dels horts urbans de Barcelona i poder-ne fer una descripció documentada, durant aquest darrer any, he visitat diversos horts al balcó i horts en precari, l'hort escolar del Centre d'Educació Especial Vil·la Joana, l'hort del CEIP Collserola de Sant Cugat, l'hort municipal de Sagrada Família, i els següents horts comunitaris: hort del Clot-Camp de l'Arpa, hort de Can Masdeu, hort de la Colònia Castells, hort de Gràcia, Hort del Xino, hort de Sant Andreu, hort de la UB del Raval, hort del Forat de la Vergonya, i hort de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Cada hort descrit i presentat al present estudi ha estat visitat una vegada, com a mínim. La visita, normalment acompanyada d'una entrevista, ha tingut una durada d'entre una i dues hores, suficient per a poder observar amb deteniment tots els detalls de l'hort.

A part, la comunicació establerta amb les persones representants del projecte (les persones amb experiència dins del projecte), s'ha mantingut de forma més o menys ininterrompuda al llarg de tot aquest temps (des de l'octubre de 2009 fins a l'entrega de l'estudi), ja sigui de forma personal, per telèfon o e-mail.

4.2. Entrevistes en profunditat

Les entrevistes són un procés comunicatiu a través del qual la investigadora aconsegueix informació d'una persona, al que normalment es denomina l'informant. A través d'aquesta eina podem escoltar i recollir els testimonis, directament des dels diferents protagonistes o actors socials.

En aquest cas, les entrevistes han servit per a recollir informació descriptiva i opinions personals de les persones usuàries i/o dinamitzadores dels diferents tipus d'horts que s'inclouen en el present estudi, a partir d'un guió de mínims prèviament elaborat específicament per aquesta recerca.

Les entrevistes proveeixen d'una gran riquesa informativa, en el sentit que la informació és contextualitzada i personalitzada. També ofereixen la possibilitat d'aclariments i aprofundiments, i donen, per tant, accés a informació difícil d'observar.

El format concret de cada entrevista s'ha adequat a l'objectiu perseguit en cadascuna d'elles, però totes han estat basades en un guió comú de temes a tractar. L'eina concreta que s'ha utilitzat han estat les entrevistes semi estructurades, individuals. En aquest tipus d'entrevista, hi ha varies preguntes obertes o, millor dit, idees, a partir de les quals l'entrevista es desenvolupa segons la direcció que agafa la persona o persones entrevistades. Aquest guió té preguntes d'ampli espectre, sense una estructura predeterminada concreta. El guió ha estat, per una banda, l'eina per crear una relació dinàmica de generació de temes de discussió entre l'entrevistadora i el/la entrevistada. I, per altra banda, el guió ha servit per cobrir tots els temes d'interès d'aquest estudi. El disseny del guió s'ha elaborat a partir del coneixement sobre la gestió dels horts comunitaris de la Vall de Can Masdeu. Els guions dels diferents tipus d'entrevistes es troben a l'Annex II.

Les entrevistes han estat enregistrades amb una gravadora i posteriorment escoltades per a extreure'n la informació rellevant per la recerca. No s'ha considerat necessària la transcripció de les entrevistes ja que no es buscava un anàlisi de discurs de la persona entrevistada sinó la descripció de cadascun dels projectes, des de la perspectiva de les persones implicades.

S'han realitzat un total de 23 entrevistes, distribuïdes entre:

4.2.1. Entrevistes als horts urbans comunitaris

Aquestes entrevistes s'han fet a membres dels col·lectius que estan desenvolupant projectes d'horts urbans i periurbans comunitaris a la ciutat. L'objectiu d'aquestes entrevistes era poder fer una descripció més o menys exhaustiva dels projectes existents actualment a Barcelona, i de les motivacions o objectius que hi ha darrere dels mateixos.

S'han entrevistat totes les experiències conegudes (directament o indirecta) d'horts comunitaris de la ciutat de Barcelona i una de fora de la ciutat (Manlleu), així com també un parell de col·lectius que estaven en procés de gestació del projecte (Xarxa de Sant Antoni, i horts de Viladecans). En total, 13 entrevistes realitzades.

Totes les entrevistes han estat concertades prèviament, i sempre que ha estat possible s'han realitzat als horts i el mateix dia que es feien les visites.

Aquestes entrevistes van servir també per a la preparació de la primera trobada de horts urbans comunitaris, així doncs, la gran majoria van ser realitzades abans del 22 de novembre de 2009, tot i que posteriorment, a través de trobades personals o sobretot de l'e-mail, s'han anat actualitzant les informacions.

Les entrevistes han servit per a construir el que en aquesta recerca he anomenat les “històries de vida” de cada hort, que inclouen el procés de creació del projecte, els objectius i motivacions, i la forma d'organitzar-se i de funcionar. Aquestes històries s'han redactat amb la participació constant dels membres de cada col·lectiu, en forma d'aportacions, correccions i opinions, obtingudes després de passar-los el primer esborrany del text per e-mail, i així s'ha anat creant un intercanvi (en alguns casos més i en d'altres menys) fins assolir els textos definitius. L'objectiu era elaborar els documents de forma participativa i que la imatge final de cada hort comunitari fos el més representativa possible de la forma de viure'l dels membres participants.

Tota la informació obtinguda de les entrevistes en profunditat i de les enquestes s'ha utilitzat per a fer un quadre resum descriptiu/comparatiu dels diferents horts comunitaris. Finalment a partir del quadre s'ha elaborat una fitxa per cada hort, amb tota la informació bàsica sobre el seu funcionament, de manera que la informació fos més manejable. Les fitxes es troben adjuntes a les anomenades “històries de vida” de cada hort.

4.2.2. Entrevista al responsable de la Xarxa d'horts municipals de Barcelona

En el cas de la xarxa d'horts urbans de Barcelona s'ha realitzat una entrevista al responsable de la xarxa, Josep Ordóñez. Amb aquesta entrevista el que es pretenia era explicar les motivacions que han fet que l'Administració, a través de l'Institut Municipal de Parcs i Jardins, tiri endavant un projecte d'horts urbans, així com conèixer i entendre els mecanismes de presa de decisions i regulació d'un projecte institucional.

L'entrevista, concertada prèviament, es va realitzar a l'hort de Sagrada família, de forma que també es pogués fer una visita a un dels horts de la xarxa, doncs aquests no estan oberts a persones no usuàries o alienes al projecte de l'Ajuntament de Barcelona.

4.2.3. Altres entrevistes

Complementàriament s'ha entrevistat a varies persones que tenen o dinamitzen horts urbans i periurbans de diferents tipus (veure capítol de tipologies d'horts urbans) a la ciutat de Barcelona. Aquestes eren entrevistes curtes i senzilles, amb un guió més limitat, i pretenien conèixer aquests tipus d'horts i les seves principals característiques per extreure'n els trets diferencials.

Aquestes entrevistes s'han realitzat a “horts en precari”, horts al balcó, i horts escolars. Mentre que en el cas dels horts al balcó i els horts escolars, calia contactar prèviament i concertar una visita per

parlar amb les persones responsables o usuàries de l'hort, en el cas dels horts en precari, la no identificació dels usuaris d'aquest tipus d'horts feia pràcticament inviable la possibilitat de concertar les entrevistes prèviament a la visita. Així doncs, a rel de les visites fetes a aquests horts, s'han trobat persones participants i s'ha aconseguit realitzar tres entrevistes.

També es va entrevistar a tres persones que tenen hort al seu balcó; es van fer visites amb entrevistes curtes, amb l'objectiu de poder descriure els trets més característics d'aquest tipus d'hort, així com conèixer les principals motivacions per tenir un hort al balcó.

Finalment, en el cas dels horts escolars es van realitzar entrevistes personals i una per Internet, també amb l'objectiu de descriure els horts escolars i els trets més distintius, i alhora entendre per què mestres i educadors consideren que un hort pot ser un bon recurs educatiu. S'han fet tres entrevistes, dos a escoles de primària (CEIP Collserola i CEIP Antaviana) i una al Centre d'Educació Especial Vil·la Joana, Consorci d'Educació de Barcelona. En aquest centre atenen a 54 nens, nenes i adolescents d'entre 5 i 18 anys, organitzats en tres unitats d'atenció: Unitat 1 alumnes amb dèficits cognitius, Unitat 2: alumnes que presenten un TGD (autisme i psicosi), Unitat 3: alumnes amb una expressió conductual de la seva patologia.

Així doncs en el cas dels horts comunitaris, s'ha optat per recollir la informació rebuda en un format "d'història de vida" de cada hort, i en el cas de la resta d'horts, s'ha utilitzat la informació per fer-ne una descripció. En ambdós casos s'han introduït cites textuais, escrites entre cometes, per complementar els textos descriptius amb opinions més personals de les persones entrevistades.

4.3. Enquesta

A partir de les entrevistes als horts urbans comunitaris, pel fet d'utilitzar preguntes obertes que permetien a la persona o persones entrevistades estendre's en allò que creien més important o característic del seu projecte, van anar sorgint informacions que després es va considerar important recollir per a tots els horts. Això em portà a dissenyar una enquesta mitjançant un qüestionari estructurat autoadministrat. El qüestionari estructurat conté 17 preguntes distribuïdes en tres apartats: un amb preguntes descriptives sobre l'hort, un altre amb preguntes sobre l'organització del col·lectiu i les formes d'accés, i finalment un apartat sobre la gestió dels diferents recursos (veure Annex II.). Aquestes enquestes han servit per a complementar la informació obtinguda a les entrevistes en profunditat, que s'expliquen més endavant. La majoria d'enquestes es van passar als representants dels col·lectius presents a la primera Trobada d'horts urbans i comunitaris, celebrada a Can Masdeu el 22 de novembre de 2009, concretament set col·lectius. La resta, les dirigides als col·lectius que no van poder assistir a la trobada (els quatre restants), es van realitzar posteriorment per Internet, igualment a persones amb experiència dins el projecte hortícola.

Totes les tècniques utilitzades han servit per a aconseguir una informació més extensa, més completa i més variada del tema objecte d'estudi: els horts urbans, en totes les seves expressions.

En relació a la representativitat de la informació obtinguda, en aquest estudi s'ha seguit un mostreig estratègic no probabilístic. Això vol dir que els criteris de selecció de la mostra (ja sigui de les persones per l'enquesta, o les entrevistes, o dels horts d'observació escollits) segueixen uns criteris estratègics, d'interès per a la recerca que són:

- En el cas dels horts urbans comunitaris, s'han volgut entrevistar totes les experiències existents, ja que tampoc n'hi ha tantes, i que eren la part central de l'estudi. Després d'una acurada recerca a través de contactes directes (horts coneguts), a través del "boca a boca" i la cerca per Internet, s'han aconseguit localitzar totes, o si més no la gran majoria de les experiències conegudes. La mostra, per tant, és pot considerar representativa de la població d'estudi, en aquest cas els horts comunitaris.
- En el cas dels horts municipals, es va contactar amb la persona responsable de la xarxa

d'horts urbans de Barcelona, ja que el que es pretenia bàsicament era saber les motivacions de l'Administració per a tirar endavant un projecte d'horts urbans, a través de l'Institut Municipal de Parcs i Jardins, així com conèixer i entendre els mecanismes de presa de decisions i regulació d'un projecte institucional. És representativa en quant a la opinió de l'Administració però no inclou l'opinió de les persones usuàries del projecte que, d'altra banda, hauria estat una tasca difícil d'aconseguir ja que l'accés als horts municipals està restringit a les persones usuàries.

- En el cas dels horts al balcó, la mostra no és en absolut representativa a nivell quantitatiu, ja que només s'han entrevistat a tres persones que practiquen l'horticultura urbana a casa seva, dels centenars que hi poden haver a Barcelona. De totes maneres, des d'un punt de vista qualitatiu sí que es pot considerar que les opinions de les persones entrevistades són representatives en relació a les motivacions i formes de fer de les persones que realitzen aquest tipus de pràctiques ja que normalment existeixen relacions i intercanvis d'experiències entre aquestes persones (ja sigui directament, per Internet o a través de tallers i trobades) i la informació obtinguda a les entrevistes, transcendeix les opinions exclusivament personals.
- El cas dels horts en precari, ni la mostra d'horts observats (gairebé una centena, si es comptabilitza cada parcel·la per separat) ni la d'hortolans entrevistats és representativa a nivell quantitatiu. De totes maneres, a l'igual que en els altres casos, sí que s'hi pot considerar a nivell qualitatiu. A més, hi ha molta documentació escrita, probablement més representativa, que també s'ha utilitzat a l'hora de fer la descripció d'aquest tipus d'hort.
- En el cas dels horts escolars passa el mateix que en els casos anteriors. En aquest cas concret, s'ha intentat buscar informació d'escoles de diferents tipus, incloent una escola d'educació especial on l'hort juga un paper important com a recurs terapèutic.

I, per últim, en referència a les fonts d'informació, cal dir que en aquesta recerca es manegen dades primàries i secundàries. Les primàries són les que procedeixen de les pròpies tècniques de recollida de dades dissenyades concretament per a aquesta recerca, és a dir, les dades obtingudes a partir de les entrevistes, l'enquesta i l'observació directa o indirecta. La resta de dades procedeixen de fonts secundàries tals com:

- *Documents escrits pels col·lectius d'horts comunitaris*

Amb l'objectiu de complementar les dades obtingudes de les entrevistes i les enquestes. Són escrits sobre diversos aspectes dels projectes que duen a terme: manifestos, projectes, normatives de règim intern.

- *Informació que es troba a Internet*

Consultada per ampliar el coneixement sobre la resta de tipologies d'horts urbans, a través del coneixement d'experiències publicades en diferents pàgines web o blogs, o en fòrums virtuals.

Pàgines amb dades estadístiques d'interès per a la recerca.

Pàgines que recullen informació sobre horts escolars, horts a casa i horts municipals.

Les pàgines i/o blogs dels diferents projectes d'horts comunitaris.

El blog de l'autora de l'exposició fotogràfica “Huertos Urbanos: cultivando Barcelona”.

- *Documents oficials de l'administració, tant de l'Ajuntament de Barcelona com de la Generalitat*

Així es podia contrastar i complementar la informació extreta de l'entrevista amb el responsable de la xarxa d'horts urbans, i alhora obtenir una visió més àmplia sobre les propostes de l'administració respecte al tema dels horts urbans i periurbans; sobre com incorporar aquests espais al paisatge urbà, i com, segons ells, s'han de gestionar. S'han consultat diversos documents sobre la xarxa d'horts urbans de Barcelona i una Guia d'integració Paisatgística realitzada per la Generalitat i l'Ajuntament de Girona, així com documents sobre l'Agenda 21 Escolar de l'Ajuntament de Barcelona.

- *Informes, treballs de recerca i d'altres llibres consultats*

Llibres sobre horts escolars, per a entendre millor el funcionament d'aquest tipus d'hort i els seus principals objectius, així com les eines de les que disposen els mestres, pares mares i/o educadors a l'hora de tirar endavant una iniciativa d'aquest tipus.

Llibres sobre horts a casa, amb un objectiu similar al del cas dels horts escolars.

Estudis realitzats sobre horts urbans, en altres ciutats i països, per comparar experiències i extreure idees.

Manual de permacultura urbana, i diversos llibres i documents que parlen de la relació entre la ciutat i els horts, per a contextualitzar el present estudi.

Documents sobre gestió comunitària de recursos naturals, per identificar aspectes que fan que la gestió col·lectiva tingui èxit. Així com documents sobre col·lectivitat.

A més de la informació obtinguda amb les tècniques mencionades anteriorment, que són les que han permès la redacció d'aquesta memòria, també es va organitzar la primera Trobada d'horts urbans comunitaris. Es feu amb l'objectiu de crear un espai per a la coneixença de les persones que formen part dels diferents projectes d'horts urbans comunitaris que hi ha a la ciutat de Barcelona i voltants, així com detectar i discutir si hi havia una voluntat d'establir canals de comunicació i ajuda mútua més o menys permanents, vincles no tan difusos com els existents. Alhora era l'excusa i el punt de partida per a començar a documentar les experiències existents, amb la finalitat de deixar un testimoni escrit que pogués servir com a inspiració i suport per a qualsevol persona interessada en crear un projecte d'horts urbans comunitaris.

L'organització de la trobada va ser força complexa. En primer lloc, es va contactar tots els horts urbans comunitaris possibles, dels quals no hi havia cap tipus de registre, i se'ls va animar a participar-hi. Això va implicar un parell de mesos de recerca per Internet i pel "boca a boca".

Un cop contactats una bona quantitat de projectes, el següent pas va ser la realització d'una entrevista a cada col·lectiu. Aquesta entrevista, com ja s'ha explicat, pretenia fer una descripció de cada projecte i veure quins n'eren els objectius i motivacions, però també tenia l'objectiu de definir els temes que cada col·lectiu volia compartir, discutir i/o posar en comú amb la resta de col·lectius, en definitiva, detectar si hi havia intenció de crear xarxa i amb quines finalitats. D'aquesta manera, es va definir l'agenda de la trobada per assegurar l'èxit en les dinàmiques, i l'obtenció d'uns mínims resultats operatius.

La trobada, tot i anar dirigida als usuaris d'horts comunitaris, era oberta a qualsevol persona que tingués interès en el tema i hi volgués participar. Aquest plantejament va permetre que també hi assistiren persones i col·lectius que tenien l'hort urbà comunitari en projecte. Hi van assistir un total d'unes setanta persones, representants de deu col·lectius d'horts i també gent a títol individual.

L'estructura de la trobada va ser la següent:

- Al matí, de 11h a 14h, presentació dels diferents col·lectius presents i breu explicació del seu projecte, amb una breu ronda de preguntes al finalitzar cada presentació.
- Dinar i descans, de 14h a 16h.
- De 16h a 17h. Presentació de l'exposició “Huertos Urbanos: cultivando Barcelona” de Stefanie Fock, per part de l'autora: breu exposició i espai per a preguntes i debat.
- A la tarda, de 17h fins a les 19:30h, discussió sobre els diferents temes que es volien tractar en comú, detectats a partir de les entrevistes.

Cal recalcar que aquesta fou la primera trobada de col·lectius d'horts urbans que es celebrà, si més no en l'àmbit de Catalunya. Posteriorment es celebrà la segona i ja se n'està preparant una tercera de cara a la propera tardor. La trobada fou un èxit en quan als objectius previstos, i serví com a punt de partida per a la creació de la xarxa d'horts urbans comunitaris, que ja està en funcionament i poc a poc es va consolidant.

5. TIPOLOGIES D'HORTS URBANS I PERIURBANS

A Barcelona hi podem trobar diferents tipus d'horts urbans o periurbans, segons les situacions personals, motivacions, objectius i possibilitats dels seus creadors i/o usuaris.

Per a l'anàlisi dels diferents tipus d'horts, s'ha decidit fer una classificació d'acord als objectius plantejats en aquest estudi i, per dur a terme aquesta tasca, cal definir uns atributs que ens permetin una diferenciació adequada. Així doncs, atenent a l'objectiu general plantejat, el primer atribut diferenciador es el tipus d'organització desenvolupada en cada projecte, entenent per organització la gestió dels recursos humans, econòmics i materials necessaris per al manteniment del projecte. D'aquesta manera, podem trobar horts gestionats individualment i horts comunitaris. D'altra banda, un segon atribut seria la implicació o participació en la gestió dels horts per part de les persones que els treballen; així es diferenciaria entre els horts autogestionats i els horts supervisats.

La Taula 1 presenta una breu descripció dels models de gestió definits, i els diferents tipus d'horts dins de cada categoria.

Taula 1: Tipologies d'horts urbans

Tipus de gestió	Descripció	Horts
Individual i autogestionada	Cada parcel·la o hort és administrada per una persona, que decideix sobre les activitats de la mateixa. La totalitat (o quasi) dels recursos econòmics i materials depenen de la persona que porta l'hort.	Al balcó En precari
Comunitària i autogestionada	Les activitats desenvolupades dins del projecte de l'hort (normativa interna, festes, treball comunitari, etc.) són decidides de manera col·lectiva, normalment en assemblea o de forma més informal. Una part important dels recursos econòmics i materials (aigua, compost, entre d'altres.) són administrats per un òrgan participatiu.	Horts comunitaris
Individual i supervisada	Les activitats desenvolupades pels membres del projecte de l'hort, així com els recursos econòmics i materials, són gestionats per un organisme extern al conjunt de persones que cultiven les parcel·les. Les persones usuàries només gestionen la seva parcel·la, de forma individual, a nivell hortícola, i seguint una normativa preestablerta.	Horts municipals
Comunitària i supervisada	Les activitats desenvolupades pels membres del projecte, els recursos econòmics i els materials, són gestionats per una persona o col·lectiu diferent al grup de persones que treballen l'hort. El treball a l'hort es fa de forma col·lectiva.	Horts escolars

Font: Elaboració pròpia

També hi ha d'altres atributs que, segons s'ha pogut observar durant el procés de recerca, determinen aspectes importants del projecte i influeixen en la gestió del mateix; és el cas de la localització de l'hort. Per exemple, el fet que un hort estigui en un àrea urbana o periurbana determina en gran mesura l'accés i control dels recursos com l'aigua i el compost, així com també pot tenir una gran influència sobre la finalitat de l'hort, ja que en condiciona la mida i la fertilitat del sòl. Aquest atribut diferencia clarament els horts en precari, situats en zones periurbanes, dels horts al balcó, que es troben sempre lligats a un emplaçament totalment urbà, dins mateix d'una casa o edifici.

I un altre factor que també en condiciona la forma de funcionar i, sobretot la seguretat de la permanència, però que no s'ha tingut en compte a l'hora de fer la classificació dels horts perquè no s'ha considerat rellevant per a la recerca, és la propietat del sòl. Si l'espai és propi o està legalment assignat (cessió d'ús, arrendament, usdefruit, acords de custòdia), és diferent de si es desenvolupa

en la il·legalitat⁷. Aquest atribut condicionarà d'altres aspectes del projecte com ara l'energia dedicada (caldrà invertir també energia en la defensa legal de l'espai), la planificació de l'hort, tan a nivell agrícola com a nivell d'infraestructures, la continuïtat del projecte i del grup, etc.

A continuació s'expliquen, amb més o menys detall, els diferents tipus d'horts i les seves principals característiques.

5.1. Horts autogestionats individualment

5.1.1. Els horts en precari

Només cal una visita directa, inclús una mirada aproximada (des del tren o des de la mateixa autopista) als entorns dels nostres sistemes urbans, Barcelona en aquest cas, per trobar una referència a la varietat i multiplicitat de formes creades per convertir aquests sòls marginals en sistemes agrícoles més o menys productius, que abastiran als seus usuaris i usuàries amb les verdures de temporada, alhora que també es convertiran en el seu espai d'oci.

És l'apropiació, pacífica i anàrquica, dels espais intersticials situats als voltants de les vies de tren, als sobrants de la via pública, a les lleres inundables i fèrtils dels rius, a les feixes abandonades de les muntanyes periurbanes. Totes les zones colindants a les ciutats, susceptibles de ser cultivades.

Espais informals que s'han anat configurant al voltant de la ciutat, allà on el pla urbanístic deixa un buit permanent conscient o obligat, intrínsec a les anomenades per Pau Faus (Faus, P., 2008) fluvioestructures (infraestructures com autopistes, carreteres, vies de tren o línies elèctriques, que discorren al llarg del curs d'un riu), on les lleis reguladores dels usos del sòl no permeten ni permetran edificar.

Així doncs es tracta majoritàriament d'horts il·legals, cultivats sense l'autorització de la propietària, normalment l'Administració; és un món multicolor i residual, que no segueix una lògica preestablerta, i gens fàcil d'ordenar i/o controlar. Molts ja hi eren abans que ningú decidís que no hi podien ser, altres van arribar després i, a hores d'ara, n'hi ha que segueixen arribant amb l'esperança de trobar un raconet lliure on establir-se.

Malgrat ser un fenomen intrínsec a l'evolució i transformació de la ciutat, quelcom que es podria inclús qualificar d'inevitable, des de l'Administració ja fa anys que es lluita per la seva eliminació o, en alguns casos, per la seva reubicació o reordenació, aplicant tot un seguit de reglaments de règim intern i funcionament per a regular-ne l'ús i millorar-ne la qualitat des d'una dimensió paisatgística (veure com a exemple la *Guia d'integració paisatgística 2*, 2009). Fins i tot s'han trobat casos, entre els testimonis entrevistats, en els que hi ha hagut compensacions econòmiques a canvi d'abandonar els seus horts.

Les superfícies d'aquests horts acostumen a ser força extenses, si més no en comparació amb la de la resta d'horts aquí explicats, tot i que variaran molt en funció de la seva ubicació i de les necessitats i capacitat de treball de la persona/família que els gestioni. Com que no hi ha cap tipus de normativa que n'especifiqui la dimensió, normalment cadascú estableix la mida que considera necessària i que pot assumir. Estem parlant d'horts de dimensions molt variables, la majoria superiors als 50m².

Són horts familiars d'autosubsistència, amb una funció bàsicament productiva i també d'entreteniment. La dimensió i la qualitat del sòl, normalment força fèrtil i profund, permet el cultiu de productes de temporada i també de guardar (alls, cebes, patates, carbasses...) en quantitats suficients per a l'alimentació familiar (i si no, per cobrir una part important d'aquesta).

⁷ El tema central d'aquest estudi són els horts urbans comunitaris que, en la gran majoria dels casos, s'emporten en espais okupats, és a dir, de caràcter il·legal. D'aquesta manera, no s'han obtingut dades significatives per poder contrastar i avaluar la importància d'aquest factor.

En molts casos, davant la manca de recursos econòmics, s'han convertit en una espècie de “segona residència” per als seus usuaris/es i familiars. Sovint s'hi realitzen “dinars de costellada”, ja sigui amb la pròpia família i/o amics, ja sigui amb la gent dels horts veïns.

També es pot dir que gairebé tenen una funció terapèutica, segons el testimoni de moltes de les persones entrevistades, ja que afavoreixen l'exercici físic, generen una sensació d'utilitat (“millor que estar al bar sense fer res, o a casa mirant la tele”), i són espais de relaxació en contacte amb la naturalesa. A més, milloren la qualitat de la dieta i, per tant, aporten beneficis a la salut, no només de l'hortolà/na sinó de totes aquelles que en consumiran les hortalisses.

Estranyament trobarem horts d'aquest tipus aïllats; normalment les parcel·les o horts individuals es concentren en agrupacions, i és que allà on es pot trobar un tros de terra fèrtil lliure, no hi falten candidats per a treure'n profit. Però, tot i ser horts amb un grau elevat de convivència, la gestió és, sempre o gairebé sempre, individual. S'estableixen relacions de veïnatge, de complicitat i fins i tot d'amistat (o d'enemistat), però cadascú fa amb el seu tros allò que millor li sembla. No hi ha una voluntat d'organitzar-se de forma col·lectiva ni prendre decisions conjuntament, tot i que en alguns casos es posen d'acord per a compartir recursos o s'ajuden mútuament quan ho necessiten.

Així doncs, es tracta d'hortos periurbans, individuals i autogestionats.

Els hortolans i hortolanes acostumen a ser gent gran, majoritàriament immigrants procedents d'ambients rurals, sobretot homes jubilats. Però tot i que l'agricultura s'ha associat tradicionalment a l'home, sempre hi ha hagut una dona al darrere que l'ha fet possible, i mentre l'home anava al camp a llaurar, la dona cultivava l'hort que hi havia al costat de casa seva o tenia cura dels animals. Però la dona no només juga un paper important al voltant de l'hort, sinó que és la que fa un seguiment més complet del cicle de l'hortalissa:

Als països més pobres, l'hort que conrea la dona alimenta tota la família... La dona cuina i selecciona... És ella qui té cura de les llavors, les tria i les guarda per l'any següent. Ella també s'encarrega del planter... Practica la biodiversitat omplint els horts de flors que volen ser decoratives, però que tenen un paper molt important en el control de les plagues. Entre les tomaqueres hi posa alfàbrega perquè no piquin els mosquits i menta per a les males digestions, farigola per als refredats o espígol perquè la roba faci bona olor... La dona guarda les restes de la cuina... i ho porta a les gallines... Ella talla les camises dels diumenges que ja no es poden sargir més i en fa parracs per lligar bé les tomaqueres, les pesoleres i les mongeteres. I de la gran collita de tomàquets, en fa conserva per poder-ne gaudir durant l'hivern.

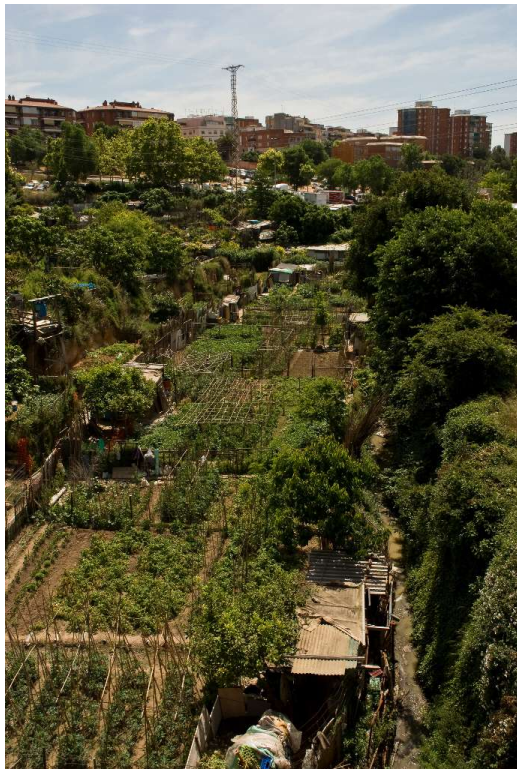
L'horta és femenina, per això hi ha tants homes que hi troben la pau. (Escutia, M., 2009)

Aquesta masculinització de l'horticultura però, es manté en l'actualitat a Barcelona, i mentre l'home se'n va a l'hort a passar l'estona i cultivar unes quantes verdures, sovint suficients per a omplir el rebost familiar, la dona li prepara l'entrepà per a l'esmorzar i es queda a casa fent les tasques de la llar i, ben sovint, tenint cura de néts, nètes i/o altres familiars.

Aquests horts es caracteritzen per tota mena d'aprofitament i reciclatge de materials com ara somiers, portes, cobertes de plàstic, bidons metàl·lics o de plàstics multicolors, banyeres, etc. Amb aquests materials es fan les tanques que separen un hort del del veí, es construeixen casetes on guardar les eines i aixoplugar-se en cas de pluja o sol intens, es confeccionen bancs i taules per al descans i les reunions informals amb familiars o amics, així com també s'elaboren els sistemes de recollida i emmagatzematge d'aigua per a poder regar. I és que la gran majoria de jubilats que els gestionen, són persones amb molts anys d'experiència i una gran quantitat de recursos i coneixements; normalment persones que durant la dècada dels 60 van emigrar del camp a la ciutat i allí es van haver de buscar la vida com van poder, espavilant-se i realitzant tot tipus d'oficis. No és gens estrany sentir un d'aquests avis explicant la seva experiència com a fuster, paleta i “bueno, mai

vaig treballar com a mecànic però el meu cotxe me l'arreglava jo, que no em podia permetre dur-lo al taller”. A més, són gent que va créixer en una societat que no generava tants residus com es fa actualment, no són de la cultura de “l'usar i tirar”.

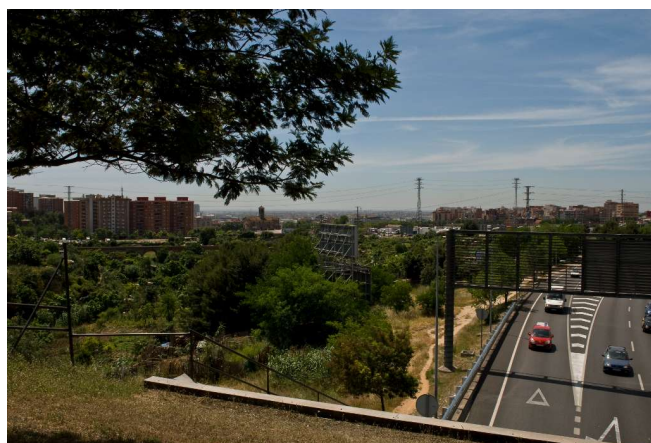
És pràcticament impossible o, millor dit, inviable, quantificar els horts que es troben a les immediacions de la ciutat de Barcelona; l'investigador Gregorio Ballesteros els xifrava a mitjans dels anys 80 en uns 8.000 (Ruiz, R., 1988), però és ben probable que el nombre hagi baixat molt significativament a causa dels processos d'expropiació derivats de l'expansió urbanística de les darreres dècades⁸. Tot i així, segueixen essent els horts majoritaris i els que ocupen una superfície més extensa.

Imatge 1: Horts en precari (Stefanie Fock)

Imatge 2: Horts en precari al costat de la via del tren (Stefanie Fock)

Imatge 3: Horts en precari al costat de la Ronda de Dalt (Stefanie Fock)

Imatge 4: Manifestació en defensa de la zona agrícola de l'Hostpitalet de Llobregat (Stefanie Fock)

⁸ El creixement del territori urbanitzat a la regió metropolitana de Barcelona entre 1957 i 1972 era de 802 hectàrees l'any, entre 1972 i 1992 ja era de 1.158, i entre 1992 i 2000 va pujar a 4.571 (Montasell, J., 2006).

5.1.2. Horts al balcó

Acostumen a ser horts de petites dimensions, emplaçats al balcons, terrasses, jardins o patis de cases i pisos, situats a qualsevol barri de la ciutat.

És sorprenent assabentar-se de la gran quantitat de gent que té o ha tingut en algun moment de la seva vida un petit, o no tan petit, hort a casa seva. Persones que en un moment donat han decidit canviar les plantes ornamentals per enciams, els geranis per tomaqueres i els cactus per plantes aromàtiques.

Segurament no es pot generalitzar massa quan es parla d'aquest tipus d'hort, ja que són iniciatives personals que es desenvolupen en l'àmbit privat i és impossible arribar a recollir el testimoni de tothom, però sí que hi ha uns trets o característiques comuns a la majoria dels anomenats "horts al balcó", que són els que provaré de descriure a continuació.

Són clarament horts d'autoconsum, ningú es planteja produir verdures per vendre, al terrat de casa seva. Amb prou feines poden abastir a l'hortolà o l'hortolana d'alguns productes de temporada, però la productivitat tampoc és el seu principal objectiu. La majoria d'hortolans de balcó es conformen amb poder sortir a la terrassa o al jardí a collir un enciam i uns tomàquets per fer-se una amanida, sense haver d'anar a comprar al supermercat i passar-se després una bona estona desembolicant unes verdures que, de ben segur, no tenen el sabor ni la qualitat nutricional que les cultivades amb les seves pròpies mans i recollides en el seu punt òptim de maduració.

També hi ha una important component d'oci o entreteniment; el plaer de dedicar part del temps lliure a remoure la terra, cuidar les hortalisses i alhora cuidar la pròpia salut.

Moltes vegades o, si més no, en molts dels casos que he conegut personalment, hi ha un rerefons de "consciència agroecològica": persones que estan en cooperatives de consum, o vinculades al moviment de les ciutats en transició, gent mínimament preocupada pel què menja, per la qualitat i la procedència dels aliments que consumeix.

En altres casos, són gent gran d'origen rural que, d'aquesta manera, no perd del tot el contacte amb la terra i pot dedicar una estona a allò que millor sap fer. També persones que, bé perquè han llegit algun llibre sobre el tema, bé perquè algú els n'ha parlat, un bon dia s'animen a provar i acaben convertint la seva terrasseta en un autèntic hort.

Així doncs, el món del petit horticultor urbà és ben ampli i divers, arriba a tot tipus de gent, de totes les edats i sexes, i de diferents orígens i motivacions.

En general aquests horts van molt lligats a un ritme de vida urbà, marcat per una agenda atapeïda i poca disponibilitat de temps lliure. Però tampoc cal disposar de massa estona per fer créixer quatre tomaqueres, uns quants enciams i un petit parterre de cebes.

Es diferencien de la resta d'horts perquè, exceptuant els casos de les cases amb jardí, necessiten d'algun tipus de contenidors artificials on poder cultivar: testos, jardineres, taules de cultiu elevades, pneumàtics, etc. Es poden utilitzar recipients autoconstruïts amb materials reciclats, o bé fer servir infraestructures especialment dissenyades per a aquest fet; el mercat ofereix un ampli ventall de possibilitats, de totes les mides, qualitats i preus.

En general, un contenidor per a fer un hort al balcó ha de complir certs requisits: ser lleuger per facilitar-ne el transport i muntatge, i per no sobrecarregar l'estructura de l'edifici, tenir un bon drenatge per poder extreure l'excés d'aigua, tenir el major volum possible, aprofitar al màxim la llum del sol, i estar fet d'un material aïllant, de manera que les arrels de la planta no pateixin massa estrès tèrmic. Són ideals els recipients elevats que faciliten el maneig i alhora permeten gaudir a la planta de més hores de sol, però a l'hora de la veritat, gairebé tot s'hi val i cadascú pot fer el que vulgui a casa seva, sempre que respecti les Ordenances municipals de l'Ajuntament de Barcelona.

Però no només cal abastir-se d'us quants recipients, sinó que també caldrà omplir-los del substrat adequat per a poder-hi cultivar. Hi ha qui compra substrat ja preparat, inclús adobs químics. Hi ha qui se'n va a buscar terra al bosc i fa compostatge de la deixalla orgànica de la llar i, enmig, un munt de possibilitats diferents, totes vàlides.

També a l'hora de regar existeixen múltiples possibilitats, que dependran sobretot de la dimensió de l'hort i de les infraestructures de què es disposi. En general s'utilitza aigua potable de la xarxa, tot i que sempre hi ha qui se les enginya per recollir l'aigua de la pluja.

S'utilitza la mànega, si es disposa d'una aixeta al mateix emplaçament de l'hort, o bé la regadora en cas que no sigui així, o també si l'hort és molt petit. Hi ha qui rega directament de l'aixeta, i qui deixa reposar l'aigua en dipòsits perquè s'evapori el clor.

Ara mateix no hi ha dades sobre la quantitat d'hortos en balcons, terrasses, jardins o patis, que existeixen a la ciutat de Barcelona però, veient la quantitat de llibres que es publiquen, explicant com fer un hort a casa pas a pas, i el munt d'informació que es pot trobar a Internet, de ben segur que és un fenomen en expansió.

Són horts urbans (i “artificials”), autogestionats i individuals.

Imatge 6: Hort al balcó (Stefanie Fock)

Imatge 5: Preparació substrat (Stefanie Fock)

Imatge 7: Testos en hort al balcó (Stefanie Fock)

5.2. Horts supervisats però de gestió o treball comunitari

5.2.1. Horts escolars

Són aquells horts emplaçats dins les escoles, normalment en un racó del pati o jardí, tot i que algunes escoles que no disposen d'espai suficient, ho han solucionat fent algun tipus d'acord amb alguna finca hortícola (és el cas de l'IES Lluís de Peguera, a Manresa, que treballen un hort dins la finca del Camp d'Aprenentatge del Bages).

Trobem horts escolars en tots els cicles de l'educació: a l'escola bressol, a educació infantil, primària, secundària i batxillerat. També en escoles d'educació especial. Fa uns anys, eren sobretot iniciatives personals d'alguns professors i/o professores, a vegades motivades per propostes fetes des de l'AMPA o d'algun nen o nena de l'escola. Actualment ja ningú posa en dubte que l'hort és una eina educativa que cal promocionar, i moltes Administracions, com ara la Conselleria d'Educació del Govern Balear, la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Tarragona, l'Ajuntament de Barcelona, el de Girona, i segurament moltes més, ja hi estan destinant recursos. (Escutia, M., 2009). A dia d'avui però, no existeix cap registre d'horts escolars a nivell oficial que ens permeti saber quantes escoles de la ciutat de Barcelona tenen un hort; encara menys a nivell de Catalunya o en l'àmbit Estatal. Malgrat que algunes iniciatives institucionals com les Escoles Verdes o l'Agenda 21 escolar, han posat en marxa projectes d'hort i tenen els seus registres interns, aquestes escoles no són representatives del conjunt global d'escoles i caldria realitzar una enquesta, una per una, a totes les escoles de la ciutat per saber fins a quin punt l'hort està incidint a l'educació formal.

L'Agenda 21 dels Estats i de les ciutats, sorgeix a la Cimera de la Terra que va tenir lloc a Rio de Janeiro l'any 1992. Cada ciutat, entre elles Barcelona, comença a treballar llavors en l'elaboració de la seva Agenda 21. D'aquí se'n deriva L'Agenda 21 Escolar, un programa pensat per facilitar la implicació dels centres educatius en l'ambició projecte planetari d'imaginar i construir un món millor i més sostenible, començant per la intervenció en l'entorn més immediat. Des de l'any 2001 l'Ajuntament de Barcelona anima els centres educatius a fer la seva pròpia Agenda 21 Escolar com a projecte d'educació, participació i implicació cívica. Durant el curs 2009-10 a Barcelona trobem 236 escoles que continuen el projecte iniciat en cursos anteriors, i 28 centres que s'hi afegeixen⁹.

El Programa Escoles Verdes de la Generalitat de Catalunya sorgeix com un compromís per donar suport a tots aquells centres educatius de Catalunya que volen innovar, incloure, avançar, sistematitzar i organitzar totes aquelles accions educatives que tenen la finalitat d'afrontar des de l'educació, els nous reptes del desenvolupament sostenible¹⁰. Durant el curs 2009-10, un total de 30 escoles de la comarca del Barcelonès han estat catalogades com a escoles verdes, de les quals concretament 25 pertanyen al municipi de Barcelona.

De totes maneres, això no implica que totes aquestes escoles tinguin un hort, de la mateixa manera que no podem saber quantes escoles amb hort no estan incloses dins el llistat d'escoles verdes.

L'objectiu d'aquests horts és clarament pedagògic i va destinat a la franja més jove de la població; l'hort és un instrument eficaç en el procés d'educació integral de l'alumnat ja que possibilita el descobriment i l'assimilació dels conceptes estudiats en les principals àrees de coneixement. Acompanya les classes teòriques amb activitats vivencials, i alhora fomenta valors com el respecte (per la naturalesa i pel treball de la resta de nens i nenes), la col·laboració i la responsabilitat.

La creació d'un hort ha estat una opció escollida per moltes escoles a l'hora de planificar el seu currículum i, de fet, es pot integrar dins el treball curricular de moltes de les assignatures impartides, depenent del grau d'estudis: ciències naturals i socials, tecnologia, matemàtiques, català,

⁹ Informació obtinguda a <http://www.bcn.cat/agenda21/a21escolar/queesa21e.htm>

¹⁰ Per més informació veure http://mediambient.gencat.net/cat/ciutadans/educacio_ambiental/escoles_verdes/

etc.

En el cas de l'educació especial, s'entén el treball a l'hort com una eina vàlida on poden confluïr els aspectes pedagògics i terapèutics inclosos al projecte educatiu de l'escola. En un espai no formal com és aquest, no només es poden recollir els aspectes desenvolupats als àmbits formals del disseny curricular dels alumnes, sinó que l'hort, a la vegada, pot entendre's com un recurs no convencional per abordar les patologies psíquiques severes i els estats carencials com les que tracten aquestes institucions. És una proposta alternativa caracteritzada per una pràctica extra-mural, fora dels límits tancats de l'aula o de l'espai de teràpia que pot ser entès com un espai transicional, reparador i generador de noves relacions simbòliques. Les relacions socials que allà es posen en joc, l'assumpció i manteniment de responsabilitats i límits, la inscripció simbòlica a la producció així com el lloc a la terceritat que resulta de tenir cura d'un ésser viu, són algunes de les dimensions terapèutiques possibles¹¹.

L'hort és un projecte on pot participar tota la comunitat educativa: el professorat, l'alumnat, el personal no docent i les famílies, i cada escola pot adaptar-lo a les seves possibilitats. És important recalcar que el més important per fer un hort escolar no és tenir l'espai ideal per a fer-lo sinó realment tenir-ne ganes i poder-hi dedicar temps i recursos. És bàsic definir qui s'encarregarà de gestionar el projecte de l'hort i quins són els objectius pedagògics d'aquest, abans de pensar on i com es farà, de manera que es pugui incloure en els programes d'estudi i es decideixi què es treballarà a partir de les visites a l'hort. Perquè l'hort funcioni realment i no acabi essent un projecte "abandonat", aquest grup motor haurà de ser potent i tenir-ho clar; haurà de comptar amb alguns mestres de l'escola que hi dediquin part de les seves hores lectives, però també pot estar format per pares i mares (cas de l'Escola Antaviana, a Barcelona), monitors/es d'educació ambiental, algun tècnic municipal, o inclús alguns jubilats del barri (veure Annex III. "Els horts escolars i els horts urbans de Trinitat Nova: una proposta intergeneracional").

Després ja es decidirà on s'ha de situar l'hort, quines tècniques de cultiu s'utilitzen, quin calendari cal seguir, i totes les qüestions relacionades amb el funcionament i manteniment de l'hort.

Segons els recursos que hi destina l'escola, la motivació del professorat, la col·laboració de pares i mares, i l'espai físic disponible, podem trobar horts molt diversos, tan pel que fa a la dimensió com respecte a les infraestructures, eines i materials de què disposa. Entre els recursos que ofereix el Programa de l'Agenda 21 Escolar, trobem ajuts econòmics per a centres públics i escoles d'educació especial; de totes maneres, el finançament dels horts escolars acostuma a ser diferent en cada cas particular: es poden demanar subvencions a l'Ajuntament (en alguns casos també al Departament de Medi Ambient i/o al d'Educació), normalment destinades a l'adequació del terreny i a la creació d'infraestructures, i també es cobreixen part de les despeses, les referents a les eines, materials, llavors i planter, i a qualsevol imprevist que sorgeixi en el dia a dia, des del pressupost de l'escola i amb aportacions personals de pares, mares, altres familiars i inclús mestres de l'escola.

També el temps de dedicació dels i les alumnes variarà molt en funció de l'escola i la importància que aquesta doni al projecte. No hi ha dos horts escolars iguals però, tot i haver-hi molta varietat, hi ha algunes característiques que són bàsiques i que es repeteixen sovint.

Primerament, una característica comú a tots els horts escolars i que alhora els diferencia clarament de la resta d'hortos urbans i/o periurbans, és la limitació del calendari escolar. Caldrà adaptar l'hort als ritmes de l'escola i seguir el calendari agrícola fins allà on es pugui, acceptant que normalment a l'estiu l'hort quedarà desatès, a no ser que s'aconsegueixi implicar als pares i mares i/o als casals de la mateixa escola, o que s'arribi a algun tipus d'acord amb alguna associació del barri.

En general les dimensions són relativament reduïdes, ja que no hi ha un objectiu productiu sinó més aviat experimental. No es pretén cultivar verdures per alimentar a les famílies dels nens i nenes de

¹¹ Informació obtinguda de l'entrevista realitzada al responsable de l'hort del Centre d'Educació Especial Vil·la Joana.

l'escola ni per abastir el menjador escolar, sinó que se centra en les tasques pròpies de l'hort (treballar la terra, sembrar, plantar, regar, recol·lectar...) i en el seguiment de l'evolució de cada planta. Per a assolir aquests objectius és suficient amb poder cultivar unes quantes hortalisses de cada tipus.

Si es vol facilitar el funcionament de l'hort, caldrà tenir en compte l'orientació (preferiblement orientació sud), la protecció del vent, el pendent, la qualitat del sòl i la presa d'aigua, a l'hora d'escollir-ne l'emplaçament. Això no acostuma a ser gens fàcil, ja que la majoria d'escoles no disposen de massa espais per escollir. És important tenir una presa d'aigua a prop de l'hort; una de les claus bàsiques per a que un hort escolar funcioni és “posar les coses fàcils, no haver de fer grans invents”. La qualitat del sòl també és important, tot i que aquesta sempre es pot millorar amb l'aportació de fems i/o compost.

També caldrà valorar la compatibilitat amb les activitats que es realitzen al voltant i, depenent de les edats dels nens i nenes que el visitaran sovint, certes qüestions de seguretat: que no hi hagi desnivells massa accentuats, no fer servir plantes verinoses o que provoquin al·lèrgies, no utilitzar productes químics (adobs o pesticides), educació en l'ús de les eines, etc.

Normalment l'espai de l'hort està delimitat per algun tipus de tanca que el separa de la resta d'infraestructures o equipaments de l'escola; es pot aprofitar per realitzar el tancat amb la participació dels i les alumnes de l'escola.

Acostumen a estar dotats de petits cartells amb els noms i els dibuixos de les hortalisses; gairebé sempre elaborats pels mateixos nens i nenes com a part de l'aprenentatge. D'aquesta manera, tan grans com petits, acostumats a veure els fruits desvinculats de la planta de la qual procedeixen, poden identificar amb facilitat les diferents hortalisses i seguir-ne tota l'evolució.

El material per a treballar a l'hort (eines, guants, regadores, etc.) acostuma a estar adaptat a les diferents edats dels nens i nenes, per tal que aquests puguin treballar còmodament. Normalment també hi ha un espai al costat de l'hort on poder guardar tots aquests materials, perquè quedin ordenats i resguardats de les inclemències del temps: una caseta de fusta, un petit cobert, etc.

A més de la zona de cultiu d'hortalisses, és comú trobar un raconet de l'hort destinat a les plantes aromàtiques i medicinals; sovint, i segons el mètode d'horticultura utilitzat, aquestes plantes es trobaran associades a les hortalisses enlloc de tenir el seu propi espai a part. I, si l'espai és prou gran, és probable que hi hagin plantat alguns arbres fruiters.

Un altre element pràcticament indissociable de hort escolar és el compostador: l'espai on les deixalles orgàniques, les restes del menjador de l'escola i les procedents del mateix hort (males herbes, parts de la planta que no s'utilitzen, etc.), faran un procés de descomposició i s'acabaran convertint en aliment per a les plantes de l'hort. És un element bàsic per a l'educació en el reciclatge, i un exemple pràctic del funcionament dels cicles de la matèria.

Malgrat que en algunes escoles els compostadors són de fabricació pròpia, a partir de materials reciclats, i inclús amb la participació de l'alumnat, en la majoria dels casos es tracta d'estructures prefabricades i homologades com a tal.

En general també s'acostuma a dissenyar el sistema de reg en funció de criteris de sostenibilitat, essent el mètode més comú el de reg per degoteig o amb mànega exsudant. Tot i així, normalment es deixa espai per al reg amb regadora i/o amb mànega per tal que els infants, nens/es i joves puguin dedicar una estona a aquesta tasca.

Algunes escoles poden arribar a incloure un petit hivernacle dins el recinte de l'hort, però la gran majoria es conformen amb un llavorer on sembrar les llavors i poder fer una mica de planter. En alguns casos, quan no es disposa d'aquesta infraestructura o les dimensions de la mateixa no són suficients per a proveir l'hort de tot el planter necessari, professors i alumnes s'enduen les llavors a

casa i fan aquest procés als seus balcons o patis.

Finalment, també és comú que els horts escolars incorporin elements per a poder acollir grups: bancs, taules, pissarra, etc., per d'aquesta manera poder complementar l'activitat vivencial amb elements més teòrics, in situ.

Evidentment tots són horts on es practica l'agricultura o, millor dit, l'horticultura ecològica, però pel que fa al disseny de l'hort en si i a les tècniques de cultiu desenvolupades, trobem diferents sistemes, els quals tenen en comú el fet de buscar la simplicitat i un manteniment baix. És per això que moltes escoles han adoptat el sistema de les Parades en cretall, de Gaspar Caballero, que és senzill, està ben estructurat i se suposa que requereix poc manteniment. Tot i haver-se posat en pràctica a més d'un centenar de centres a les illes Balears i haver-se estès també a centres docents de Catalunya (Escutia, 2009), aquest mètode presenta també les seves limitacions: “és un mètode molt estructurat i rígid, i això és contradictori a les dinàmiques amb nens i nenes, que han de ser flexibles i adaptables a cada grup i a cada situació”.

Són molts els llibres i material didàctic que donen orientacions força detallades sobre com desenvolupar un projecte d'hort escolar (consultar bibliografia), i inclús l'Ajuntament de Barcelona, dins el seu projecte d'Agenda 21, ha publicat el manual *L'hort escolar. Guia pràctica d'horticultura ecològica*.

Són horts urbans (i, més concretament, dins els recintes escolars), dirigits i comunitaris.

Imatge 9: Hort escolar (Internet)

Imatge 8: Cartells per les hortalisses (Internet)

Imatge 10: Regant l'hort a l'escola (Internet)

Imatge 11: Nens treballant l'hort (Escola Antaviana)

5.3. Horts supervisats i gestionats/treballats de forma individual

5.3.1. Horts Municipals: xarxa d'Horts Urbans de Barcelona

a) Què és i com va començar

La xarxa d'Horts Urbans de Barcelona és un programa de participació de l'Àrea de Medi Ambient, gestionat des de l'Institut Municipal de Parcs i Jardins, que es va iniciar l'any 1997 amb la posada en marxa dels horts de Can Mestres, si bé el primer hort col·lectiu cedit per l'Administració que va començar a funcionar a Barcelona va ser l'Hort de l'Avi, al districte de Gràcia, l'any 1986, fruit de la iniciativa d'un grup de gent gran del barri.

Situades a la part forestal del Parc Güell, les actuals parcel·les de l'Hort de l'Avi, són els antics camps de conreu d'una masia enderrocada fa molts anys, on vivia l'antic guarda del Parc Güell, el qual es podria dir que, de forma il·legal, havia conreat els terrenys del voltant de casa seva per a autoabastir-se d'hortalisses. Aquest espai entrà a formar part de la xarxa d'horts urbans municipals quan aquesta s'inaugurà, l'any 1997.

Quan aquest grup de veïns i veïnes es van acostar a l'Administració per sol·licitar l'ús d'aquells bancals que havien quedat abandonats, a aquesta li va semblar que seria una iniciativa que tindria poc èxit, que es cansarien aviat, que era un lloc amb molta pendent i molta ombra, característiques suficients per a fer desistir a aquell grup d'avis i àvies. Però la cosa no va ser així, i ara es pot afirmar que l'Hort de l'Avi és l'embrió de tot aquest projecte, una proposta que va sorgir de forma espontània i que al cap del temps "es va haver de regular".

Veient que la ciutadania ho demanava, calia pensar en un model d'hort urbà en el que hi hagués un cert rigor: de quina manera s'hauria de fer la cessió d'ús, per quan temps, en quines condicions...

Malgrat aquest grup pioner s'autoorganitzava, cultivant l'hort, fent els camins, els bancs, la taula, una pèrgola, etc., des de Parcs i Jardins es va creure convenient crear una normativa que regulés de forma precisa i més o menys estricta l'ús i funcionament dels horts.

És també important recalcar que els primers usuaris dels horts van ser també els pioners en l'educació ambiental, ja que des dels inicis van convidar les escoles properes a l'hort a visitar-los perquè els escolars coneguessin el món de l'agricultura.

En aquest model d'hort s'inspirà el que serien després i són actualment els Horts Urbans de Barcelona.

L'any 2003 es dona un nou impuls al projecte; en un principi no hi havia un objectiu clar en quant a la quantitat d'horts urbans que es volien crear però hi havia ganes de seguir endavant amb la iniciativa i la millor forma d'incentivar que es fessin més horts era proposar un objectiu a nivell de ciutat. Es va aconseguir que entrés dins el Pla d'Actuació Municipal (PAM) i això comportava que hi hauria d'haver, com a mínim, un hort per districte.

Tots els districtes es començaren a posar les piles: els serveis tècnics buscant emplaçaments, els de serveis personals pensant la manera de sensibilitzar a la gent de casals i centres cívics perquè participessin buscant gent disposada a treballar la terra. "Van ser dos anys molt durs: no va ser gens fàcil aconseguir els emplaçaments ja que s'havia de competir contra els qui demanaven camps de futbol, piscines municipals o biblioteques, entre d'altres, però el fet que la infraestructura de l'hort tingués uns costos molt més baixos, ajudava força". Finalment, un cop projectats els horts i després de fer-ne molta promoció, la demanda era molt més gran que l'oferta. És per aquest motiu que es va decidir realitzar sortejos per a l'adjudicació de les parcel·les disponibles a cada hort.

Alguns dels Horts Urbans estan íntegrament gestionats per l'Institut Municipal de Parcs i Jardins,

mentre que d'altres es gestionen conjuntament amb cadascun dels districtes (veure Taules 2, 3, 4 i 5). Del manteniment i la conservació dels espais se'n fa càrrec Parcs i Jardins amb els mitjans i personal propi: un equip format per cinc persones, una de les quals és una dona.

Així doncs, els horts es van anar creant mica en mica, alguns al voltant de Masies de propietat pública, d'altres en parcs ja existents i, en alguns barris, aprofitant solars en desús.

Actualment, i des del 2008, ja n'hi ha dotze en funcionament (un a cada districte, exceptuant Gràcia i les Corts, que en tenen dos), amb un total de 321 parcel·les, d'entre 24 i 40m² cadascuna, on es conreen hortalisses, plantes aromàtiques i flors de temporada. N'hi ha tres més en projecte, inclosos al PAM 2008-2011.

b) A qui va destinat

El projecte va destinat a les persones jubilades de Barcelona, amb l'objectiu d'incorporar-les a activitats de millora ambiental, a través del conreu d'hortalisses seguint els principis de l'agricultura biològica.

A més, aquesta iniciativa pretén generar un teixit de noves relacions i alhora fer-los realitzar activitats que milloren la seva qualitat de vida.

“Va destinat als jubilats bàsicament perquè va començar per aquí. Vam ser coherents amb la línia que duia això, vam creure que era millor atendre bé a un sector i que no es dispersés la cosa ni es desvirtués el model inicial... després ja veuríem com seguir. Ja hi ha pressions, des de l'associacionisme, des de les escoles, des dels grups de joves i les cooperatives de consum... i això és bo. Se'ls diu que no, però no és un no per sempre, és que ara de moment no podem atendre a tothom, és un boom tan gran que se'ns en va de les mans. La possibilitat es planteja, però cada cop que ens ho plantejem se'ns reafirmen les nostres pròpies conviccions; cada cop que ens posen en dubte el nostre model, els arguments que ens donen ens confirmen que encara no estem preparats per ampliar-lo, però no només a nivell d'administració sinó a nivell de ciutadania, de convivència i civisme. No es poden fer horts per tots amb aquests criteris; és un espai molt vulnerable i sensible i si no hi ha respecte...”

“Primer cal crear cultura de camp dins de la ciutat i això és el que s'està fent; la demanda d'espais ens ho està dient. Abans tothom demanava jardins, perquè la jardineria formava part d'un model de ciutat que progressava, que ens comparava amb altres ciutats molt més grans, potents i cultes que la nostra, i això ens feia fer grans. Ara això ja s'ha esgotat, ningú demana jardins, ara demanen horts. Ara, a començaments del segle XXI, el caràcter ornamental de les plantes ens interessa poc, ara ens volem menjar les plantes...”

“Però no podem atendre la demanda d'una manera immediata perquè encara no estem preparats per assumir aquest nou model; la jardineria, tot i que ha baixat moltíssim, encara està molt vandalitzada, imagina't els horts...”

c) Quins són els objectius

Els tres objectius principals d'aquest projecte són:

- Recuperar espais urbans en desús, o “espais que no tenen un ús bonic”, creant un lloc ordenat, amb un sentit i una utilitat. També tenen un alt valor ambiental per a la ciutat ja que es crea un nou espai verd públic (tot i que l'ús està restringit als adjudicatariis/es), en el qual el conreu ordenat de les hortalisses és el protagonista.
- Proporcionar als jubilats i jubilades un espai per conrear. Aquest col·lectiu, amb moltes hores lliures, pot aconseguir mitjançant el treball físic uns beneficis terapèutics i uns canvis

d'hàbits importants per a la seva salut. També és cert que a Barcelona, moltes de les persones situades en aquesta franja d'edat, tenen orígens rurals; “aquesta és una bona oportunitat per a satisfer les seves inquietuds per cultivar la terra i, en certa manera, recuperar les arrels”.

- Acostar les escoles al coneixement d'una realitat agrícola. Els nens i nenes de les ciutats amb prou feines coneixen l'origen de molts dels aliments que consumeixen, acostumats a rebre'ls d'una manera més o menys manipulada. Hi ha 2 horts que és on es fan les visites escolars, que són els dos horts que tenen granja: Can Mestres i Can Cadena.

Però, a més de la funció d'educació ambiental, mitjançant la realització d'activitats destinades a les escoles que permeten als nens i les nenes conèixer el món agrari i els principis de l'agricultura biològica, aquest projecte també té una funció social de convivència entre generacions, més enllà de la pura transmissió de coneixements i de ciència aplicada, ja que les activitats educatives que es fan als horts urbans faciliten la relació afectiva entre els infants i les persones grans. “La generació de gent que estem al mig, entre els nens que vénen i els avis que estan aquí, som els que estem cotitzant, els que estem treballant, i poc estem per cuidar els avis i poc estem per cuidar els nens. D'aquesta manera tenim algun punt de contacte que creiem que és interessant. Les persones grans poden transmetre el seu afecte i tendresa a nens que ni tan sols coneixen de res, i viceversa”.

d) Qui i com s'hi pot accedir

Les parcel·les s'adjudiquen per concurs, i la convocatòria d'aquest i les bases per formar-ne part, es publiquen al Butlletí Oficial de la Província (BOP), als taulers d'anuncis de les OAC, a diferents publicacions locals, i als centres cívics i casals d'avis de cada districte. Aquestes accions es porten a terme un mes abans del període d'inscripció al concurs, que té una durada de 15 dies.

Per a poder accedir al sorteig de les parcel·les, cal complir tres requisits:

- Ser una persona jubilada de més de 65 anys, empadronada al districte on està situat l'hort
- Estar capacitat/da físicament per al treball agrícola
- No conviure (estar empadronat/da) amb algú a qui ja s'hagi adjudicat una parcel·la

No hi ha cap tipus de criteri a partir del qual s'estableixin prioritats (socio-econòmics, per exemple), sinó que tothom té les mateixes oportunitats. Fa pocs anys, concretament l'any 2007 amb la inauguració de l'Hort Urbà de Nou Barris, es va incorporar una “millora” al procés d'adjudicació de les parcel·les, reservant cinc parcel·les específicament per a dones (“primer se sortegen aquelles cinc parcel·les entre totes les dones sol·licitants, i després es procedeix amb el sorteig “normal”, que inclou a les dones restants i a tots els homes”). Des de llavors s'han intentat reservar sempre entre 3 i 5 parcel·les per a dones, tot i que “a vegades se'n ha passat, com per exemple en el darrer sorteig de Can Mestres”.

També en el cas de l'Hort de Nou Barris, de les 30 parcel·les que se sortejaven, 20 es van repartir entre les sol·licitants residents al mateix barri on es troba el recinte de l'hort, a Trinitat Nova, 9 a veïns/es de la resta del districte, i una se la va reservar Parcs i Jardins com a eina amb finalitats didàctiques.

En el cas de satisfer les tres condicions esmentades, cal anar personalment a les Oficines d'Atenció Ciutadana (OAC) dels districtes o a la seu de Parcs i Jardins (c/Tarragona, 173) i presentar la documentació següent dins del període establert:

- Instància sol·licitant formar part del concurs per a la concessió d'una parcel·la
- Original i fotocòpia del DNI
- Certificat de convivència (s'obté a les OAC dels districtes).

A partir d'aquí, el districte publica un llistat amb els noms i cognoms de les persones acceptades per a entrar al sorteig, que sempre son moltes més que el nombre de parcel·les disponibles, i una llista amb les que no, explicant els motius pels quals se'ls exclou. També es fa públic el dia i l'hora en què es farà el sorteig, a la sala d'actes del districte. Queda exposat 3 o 4 dies per si hi ha alguna reclamació i alhora es publica al BOP, per la mateixa raó.

El sorteig es fa parcel·la per parcel·la (les que queden disponibles aquell any), perquè no són totes exactament iguals; no tenen la mateixa orientació i, a vegades, ni tan sols la mateixa mida. Les parcel·les se sortegen esglaonadament (cada any n'acostumen a quedar lliures algunes), bé perquè l'hort ha anat creixent i s'hi han anat incorporant persones mica en mica, bé perquè algú ha deixat l'hort abans de finalitzar el període de cessió. Es posa el plànol amb el número de les parcel·les i s'indica quina parcel·la s'està sortejant. El sistema és força senzill: tenen els paperets amb tots els noms i un a un es dobleguen i es van posant dins una urna; després es van traient un per un fins a cobrir les parcel·les lliures, i se sortegen unes quantes persones més que conformaran la llista d'espera. Fins fa ben poc, la llista d'espera tenia una vigència d'un any, de manera que si al llarg de l'any qualsevol persona d'aquell hort renunciava a la parcel·la, aquesta era ocupada directament per la següent persona de la llista. Després d'un any es tornava a fer el sorteig. “A partir d'ara, per baixar costos i per tal que les persones sortejades tinguin més oportunitats, no es tornarà a fer sorteig fins que s'esgoti la llista d'espera, sinó que en el moment en que una parcel·la quedi buida, s'omplirà automàticament amb la següent persona de la llista. Aquesta és una petita evolució dins la gestió dels horts”. Normalment a l'acte hi assisteix el responsable de la xarxa d'hortos urbans, Josep Ordóñez, i el secretari jurídic del districte, que aixeca acta del sorteig.

e) Normativa

El sistema d'adjudicació de les parcel·les es concreta amb la formalització d'un contracte amb les persones “afortunades”; el signarà cada usuari i el gerent de Parcs i Jardins. Aquest contracte té una durada de cinc anys amb sis mesos de prova.

Són 5 anys de cessió d'ús perquè hi ha molta demanda i no es pot atendre a tothom, “s'ha de fer rotatiu, s'ha de repartir”. “També hi ha una història amb la llei d'arrendaments rurals, que parla que a partir del cinquè any es pot reclamar el dret a la propietat de la terra, etc. Lluny de que poguessin guanyar, ens donaria uns problemes als que no volem arribar”.

Els adjudicataris han de seguir un model d'agricultura biològica, que exclou del conreu els productes químics (fertilitzants, plaguicides). A més, es comprometen a observar un reglament que regula l'explotació de la parcel·la i especifica normes de comportament. Aquest reglament intern l'estableix Parcs i Jardins i és comú per a tota la xarxa d'Horts Urbans.

“La normativa que hi ha és de sentit comú. Ha d'estar reglamentat, però tampoc pretén reprimir a les persones; aquest projecte existeix per a que aquest col·lectiu de persones grans al que va dirigit, s'ho passi bé i sigui feliç”. “El reglament ha de ser-hi, només perquè ningú pugui dir que no hi és”.

“Hi ha un reglament que s'ha de complir, si no compleixes et fem un expedient i et convidem a marxar. Això ha passat alguna vegada, tot i que s'intenta evitar”. “Abans de fer fora a algú, es parlen molt les coses... a vegades a passat perquè hi ha hagut alguna agressió i els temes de violència no es poden acceptar”.

Els incompliments de la normativa gairebé sempre es descobrixen pel “chivateo”, perquè de fet no hi ha sempre una persona donant voltes per cada hort.

“L'important és la seva felicitat i que no entri en conflicte la felicitat d'un amb la felicitat de l'altre, i jugant amb això es pot fer de més i de menys en moltes coses, i si, pel que sigui, no ens posem d'acord, apliquem el reglament tal i com està”.

Per exemple, la discriminació positiva de les dones, abans mencionada, va sorgir com a forma de solucionar certs conflictes entorn a la normativa: aquesta diu que no es pot treballar amb el torç al descobert, però “pràcticament tots els avis, quan fa calor, acaben passejant-se sense samarreta, i això no és un comportament adequat en aquest ambient urbà”. Això ho han acabat, incentivant la incorporació de les dones a l'hort. “No les acompanyants, les hortolanes... fem una discriminació positiva a l'hora del sorteig”

f) Disseny de l'hort i les infraestructures

Els Horts, pel fet d'estar dins l'espai urbà, estan sotmesos a l'Ordenança Municipal, que afecta al disseny de l'espai i l'elecció de l'emplaçament; el tipus de sòl que hi ha, quina qualificació té, etc.

Les parcel·les de l'hort, d'entre 24 i 40m² segons l'equipament (veure Taules 2, 3, 4 i 5), no estan tancades i simplement estan separades entre sí per estrets camins que hi permeten l'accés per totes bandes. Això sí, tenen un petit cartell on s'indica el número de la parcel·la.

En un principi, cada hort es dissenyava com millor es creia, i adaptant-lo al seu entorn, però realment no existia una línia comú massa definida. L'Hort de Sagrada Família va ser el primer dissenyat sota els nous criteris, pensats per a millorar la imatge dels Horts i per introduir-hi elements de sostenibilitat i respecte pel medi ambient. “Potser això no és tan bo per als usuaris, perquè els fa rumiar... però a nosaltres ens sembla una bona idea”. “Ells ni hi pensen, mai han pensat en el respecte pel medi ambient. Són d'una generació que no hi pensaven i ara... no els atabalís. Però mica en mica els anem convençant i creant hàbits que s'extrapolin a la resta de ciutadans: ho fan a casa, parlen amb els seus familiars i amics...”

Estem parlant de, per exemple, la recollida selectiva de deixalles. Tots els horts disposen de contenidors diferenciats per a la recollida selectiva, “tot i que ells no la fan, quan s'omple un contenidor en comencen un altre, i els hem d'anar darrere”.

També s'intenta incentivar el compostatge de manera que sigui possible la reintroducció de les deixalles vegetals de l'hort al cicle de la matèria. Fins ara la majoria d'horts, si no tots, estaven equipats amb un compostador col·lectiu però “el tema ha fracassat, i ara s'ha decidit comprar un compostador petit per a cada parcel·la, perquè cadascú pugui experimentar en les seves pròpies carns. Possiblement a nivell tècnic és millor fer un únic compostador perquè amb un volum de 2m³ es pot garantir un compost de qualitat mentre que amb uns volums de 200-300 litres sempre costa més. Si es fa de forma individual, el que vulgui compost se'l farà i el que no no en tindrà. En canvi, si fem un projecte comú, ningú voldrà treballar-hi i al final tothom voldrà recollir, i aquí no volem que entrin en conflicte i hi hagi guerres internes. La manera: cadascú a lo seu. El cost és molt més elevat i els ha costat uns quants anys convèncer a la direcció de l'Institut de Parcs i Jardins per fer aquesta despesa, però al final es fa”.

Actualment s'està intentant adaptar tots els horts al nou model d'hort urbà i, per exemple, s'està dotant a aquells horts que no en tenien, d'armaris per als usuaris. Aquest estiu es comencen les obres a alguns horts i així cada parcel·la tindrà el seu armari corresponent, posats en blocs. “Però no et pensis que tot és tan senzill com això... de tant en tant els hem de revisar les taquilles perquè sinó aquí hi trobes de tot: una bombona de butà, uns esquis...”

També s'estan instal·lant taules amb bancs, seguint un model rústic, “que és el que ens agrada... perquè els avis no se sentin cohibits pel disseny o per l'estètica”, així com una pica o abeurador fora, per poder tenir aigua i rentar-se.

Gairebé tots els horts disposen de, com a mínim, un lavabo, “que és essencial. Estem amb una franja de població que té certes necessitats...” I els que no en disposen, aviat ho faran: “en alguns casos, Sarrià per exemple, no es va poder fer lavabo perquè les condicions de l'espai no ho permetien; però al final el Districte ha hagut d'urbanitzar i ara ja ens podem connectar al nou

sistema de clavegueram”.

El sistema de reg està normalitzat, no està fet de qualsevol manera sinó que té tot un disseny pensat perquè si hi ha alguna incidència en algun sector, es pugui tallar l'aigua de la zona afectada i seguir regant la resta de l'hort. Normalment comparteixen la boca de reg entre 5 o 6 parcel·les, amb la mànega corresponent. “L'ús de la mànega probablement no és el més sostenible en quant al reg, però volem que els avis facin un mínim exercici físic”.

Així doncs, s'està treballant per a millorar la qualitat i la quantitat d'infraestructures necessàries per a un funcionament adequat dels horts. Amb el començament del nou curs, començaran les reformes de Can Cadena, convertint-la en una granja molt més pràctica, visitable pels quatre costats, amb uns vidres baixos que es podran veure els llocs més íntims dels corrals, i ampliant el nombre de parcel·les de l'hort. “Els criteris de disseny són més de zoo que de granja productiva, tot i que estem sotmesos a la normativa d'explotació ramadera”.

Al quadre següent, realitzat a partir de la informació que es pot trobar a l'apartat d'Horts Urbans de la web de l'Institut municipal de Parcs i Jardins¹², es poden veure les infraestructures de què disposa cada hort.

Taula 2: Descripció horts urbans municipals.

Nom de l'hort	Hort Camí Torre Melina	Hort Casa de l'Aigua	Hort Collserola
Districte	Les Corts	Nou Barris	Sarrià-Sant Gervasi
Adreça	c/Torre Melina, 13-15	c/de Garbí, 2-4	c/Compte de Sert, 26-28
Any fundació	2009	2007	2007
Gestió			
Extensió	2.500m2	1.600m2	1.400m2
Nº parcel·les	34	30	12
Mida parcel·les	30m2	32m2	25m2
parcel·les especials	1 parcel·la per discapacitats	1 parcel·la per discapacitats	1 parcel·la per discapacitats
Infraestructures	Armaris individuals Vestidor amb lavabo i dutxes Taula i bancs de pícnic	Armaris individuals Vestidor amb lavabo i dutxes	Armaris individuals Contenidors recollida sel.lectiva Piles de compostatge Taula i bancs de pícnic
Altres trets destacables		5 parcel·les reservades a dones 20 de les 30 parcel·les són per gent del mateix barri	

Font: elaboració pròpia a partir de dades obtingudes a Internet

¹² www.bcn.cat/parcsijardins/0,4022,375670355_1,00.html

Taula 3: Descripció horts urbans municipals (continuació)

Nom de l'hort	Hort de l'Avi	Hort Masia Can Cadena	Hort Masia Can Mestres
Districte	Gràcia	Sant Martí	Sants-Montjuïc
Adreça	c/Torrent del Remei, 2	c/Menorca, 25	c/Camí de Can Clos, 1-9
Any fundació	1986 (1995)	2004	1997
Gestió	Districte + Parcs i Jardins	Parcs i Jardins	Parcs i Jardins
Extensió	400m2	1.600m2	6.200m2
Nº parcel·les	20	15	52
Mida parcel·les	variable	32m2	40m2
parcel·les especials		1 parcel·la per discapacitats	1 parcel·la per discapacitats 1 parcel·la educació ambiental
Infraestructures		Granja amb serveis Aula de formació en agricultura ecològica	Armaris individuals Vestidor amb lavabo i dutxes Aula oberta d'educació ambiental
Altres trets destacables		Visites d'Educació Ambiental	Els adjudicatariis tenen cura i fan el manteniment de la granja, voluntàriament

Font: elaboració pròpia a partir de dades obtingudes d'Internet

Taula 4: Descripció horts urbans municipals (continuació)

Nom de l'hort	Hort Masia Can Soler	Hort Pedralbes	Hort Sagrada Família
Districte	Horta-Guinardó	Les Corts	Eixample
Adreça	carretera de Sant Cugat, 114-132	c/Castellet, 2	c/Padilla, 201
Any fundació	2001	2008	2007
Gestió	Parcs i Jardins		
Extensió	2.342m2	3.770m2	1.600m2
Nº parcel·les	35	19	20
Mida parcel·les	40m2	30m2	40m2
parcel·les especials	1 parcel·la per discapacitats	2 parcel·les per discapacitats Taules de cultiu elevades	1 parcel·la per discapacitats 1 parcel·la per reclusos en Règim Obert
Infraestructures		Armaris individuals Lavabo i pica exterior Contenidors recollida sel·lectiva Piles de compostatge Taula i bancs de pícnic	Armaris individuals Lavabo i pica exterior Contenidors recollida sel·lectiva Piles de compostatge Taula i bancs de pícnic
Altres trets destacables	Visites d'Educació Ambiental		

Font: elaboració pròpia a partir de dades obtingudes d'Internet

Taula 5: Descripció horts urbans municipals (continuació)

Nom de l'hort	Hort Sant Pau del Camp	Hort Trinitat	Hort Turull
Districte	Ciutat Vella	Sant Andreu	Gràcia
Adreça	c/de Sant Pau, 89-97	pg. de Santa Coloma, 60	pg. De Turull, 10
Any fundació	2006	2003	2003
Gestió		Districte + Parcs i Jardins	Districte + Parcs i Jardins
Extensió	225m2	2.400m2	400m2
Nº parcel·les	9	61	14
Mida parcel·les	25-30m2	24m2	25m2
parcel·les especials		2 parcel·les per discapacitats	
Infraestructures	Caseta de fusta per guardar la roba i les eines Taula i bancs de pícnic	Accés a l'edifici adjacent, amb armaris i lavabo	
Altres trets destacables			

Font: elaboració pròpia a partir de dades obtingudes d'Internet

g) Funcionament pràctic

Les usuàries dels horts no han de pagar cap tipus de quota, “som l'enveja de tots els horts de l'hemisferi nord!”.

Després de la signatura del contracte, reben les claus del recinte i una eina de regal “en plan simbòlic”: una aixada petita o un magalló. La resta d'eines, si en necessiten més, van al seu càrrec, a l'igual que les llavors i el planter, ja que es beneficiaran dels productes obtinguts a la seva parcel·la.

Totes les seves pertinences les hauran de guardar dins l'armari que els correspon, “així tot queda ordenat i no estan els horts plens de coses”.

Tot i tenir la clau, no poden anar a l'hort quan volen, hi ha uns horaris d'accés restringits. Ja ho posa al reglament: de 9 a 14h, de dilluns a divendres. Això és així perquè l'equip de Parcs i Jardins que es fa càrrec del projecte pot atendre qualsevol incidència que hi hagi, els matins de dilluns a divendres. “Si algun avi es fa mal o hi ha qualsevol problema, algun usuari ens truca per telèfon, o ens avisa la guàrdia urbana...”. Aquest horari és igual per a tots els horts, ara bé, hi ha una certa tolerància, per exemple, “a l'estiu aquest horari és una animalada perquè fa molta calor, aleshores hi poden anar a l'hora que vulguin i marxar a l'hora que vulguin. Molts hi van al vespre”.

Segons el reglament, només l'usuari de la parcel·la pot entrar al recinte de l'hort perquè “no volem que això es converteixi en una segona residència; aquí es ve a fer una cosa concreta... es ve a esmorzar, no a berenar. No es pot celebrar la comunió del nen... Constantment ens demanen de posar una barbacoa, però això és l'inici... si es genera una mena de convivència al marge de la resta, anem a parar al model d'hort que tenia la ciutat abans i que l'Administració, i tots els que vetllen per la nostra cultura, ha lluitat tant per no tenir, per eliminar”.

A més de les parcel·les, Parcs i Jardins posa a disposició dels usuaris boques de reg programat per estalviar al màxim el consum d'aigua, contenidors de recollida selectiva de residus i la possibilitat de fer compostatge de les restes orgàniques dels mateixos horts. En el cas dels dos horts urbans que disposen d'una granja, també hi ha accés als fems dels animals.

També hi ha algunes eines que són comuns, com ara el carretó, alguns pics i pales, i rasclets.

En general, cadascú s'espavila per aconseguir i dur a l'hort tot allò que necessita: compost ja madur per millorar la fertilitat de la terra, canyes per a les tomaqueres, mongeteres i d'altres plantes que ho necessitin, eines més específiques, malla per a l'ombreig, etc. No es fa una gestió col·lectiva, tot i que a vegades l'organització en grup facilita les coses i sorgeix de forma espontània.

“La qualitat de la terra és la que hi ha, i el compost o els fems se'ls porten ells. Tenen el compost que generem des de Parcs i Jardins: les deixalles vegetals de la gestió de les zones verdes, van a una planta, que ens retorna una part del volum en compost. Això es feia fins ara, potser s'ha deixat de fer...”.

“Les canyes també se les porten ells. En realitat no hi ha res que es gestioni de forma col·lectiva. A vegades s'organitzen per anar a comprar llavors i planter; van a alguna cooperativa (al Papiol, a Sant Boi). Surt d'ells mateixos, que s'organitzen, però nosaltres també ho incentivem. Molts d'ells tenen també contactes fora; tenen algun familiar que té un hort, i porten coses d'aquí i d'allà...”

“Aquí no es fa una feina d'equip, tot i que comparteixen algunes coses, cadascú té la seva parcel·la i cadascú fa el que vol, tot i que s'acaben creant mimetismes i s'assoleix un estàndard important a un nivell de qualitat important, perquè el que ho fa millor és imitat. Es transmeten formes de fer i també es creen amistats i/o enemistats. El dia a dia és apassionant”.

Tot i que no hi ha una monitorització o una presència als horts permanent, sí que hi ha un equip de persones, l'equip responsable de la xarxa d'horts urbans, que volten constantment per les diferents

instal·lacions; són quatre homes i una dona, i cadascú té la seva especialitat.

La dona del grup és la que s'encarrega bàsicament de gestionar els conflictes i de motivar als avis i àvies per fer coses. “Té una gran flexibilitat i capacitat de seduir-los: els pot esbrincar i posar-los “firms”, o ser la més animada i encantadora, i convince'ls per organitzar una festa”.

Hi ha un membre de l'equip que es dedica més a les qüestions tècniques: conservació de les taquilles, el sistema de reg, manteniment de la tanca, etc. I un altre que porta més els temes agrícoles: els parla del compost, de la rotació de cultius, l'associació de plantes...

Això no vol dir que només facin el que està dins el seu camp; atenen qualsevol demanda quan hi són presents. De totes maneres, si els truquen perquè hi ha qualsevol problema, aleshores envien a la persona més indicada per aquell cas en concret. “Pilar, que la 18 i la 19 de Sagrada Família s'estan tirant els plats pel cap...”

No es fan tallers sobre diferents tècniques d'agricultura o temes relacionats amb l'hort, tot i que els agradaria fer-ho.

L'equip de Parcs i Jardins, junt amb les persones usuàries, fan assemblees ordinàries anuals, i força assemblees extraordinàries, “segons com vagi la cosa... per exemple, quan hi va haver el decret de sequera”. Es busquen llocs propers a cada hort “perquè al mateix hort seria un cacau”; cada hort té un lloc proper de referència. Són assemblees voluntàries i els avis i àvies hi van només si volen, “nosaltres no els obliguem a res però ens posem pesats”.

Fins ara, conèixer les dinàmiques i el funcionament dels diferents horts de la xarxa en viu i en directe, no era quelcom fàcil. Des d'aquest estiu, es pot fer a través de les Jornades de Portes Obertes “Vine als Horts” que se celebren, aprofitant una data singular (la Festa Major del barri, el Dia Mundial del Medi Ambient, etc.). De moment, ja s'han celebrat les de l'Hort de Can Mestres i les de la Casa de l'Aigua. Es contracta un grup d'animació, que dinamitza la jornada de portes obertes i el programa és el següent: es fa un taller infantil de confecció de petits espantaocells, l'exposició “Els horts de Barcelona”, visites guiades, amb l'acompanyament dels avis i les àvies dels horts (“aquestes visites les inicien els monitors però a la que poden els la passen als avis, perquè volem que ho facin ells... però mai els diem “demà hi haurà una visita guiada i vosaltres la fareu”, els enredem, els seduïm, cauen a la trampa ràpidament i aleshores sí que els agrada... sinó no ho farien”), i un concurs de cuina “L'Hort al plat”, amb la corresponent entrega de premis.

h) Valoració i perspectives de futur

L'avaluació del projecte és molt aritmètica (número de parcel·les ocupades, sol·licituds...), no fan un estudi sociològic ni humanístic, ni cap tipus de memòria. Simplement valoren l'ús de l'equipament.

A les assemblees els avis poden fer propostes o valoracions, però no en fan una memòria perquè “no és el que ens mou i ens generaria una quantitat de feina inassumible per a l'equip que som, que és molt petit”.

Contínuament es fan xerrades explicant el funcionament del projecte, i allí és on es veu que té una bona rebuda entre els ciutadans/es de Barcelona. “És un projecte molt tendre, fins i tot bonic, te n'adones quan parles sobre el projecte, i veus com el rep la gent”.

“Perquè contínuament hem d'estar explicant que som aquí -com la Coca Cola que, encara que estan totes venudes, han de fer la propaganda igual-, que necessitem més recursos, que hem d'avançar i millorar... en aquest cas no podem avançar perquè la ciutat, compacta densa i cara, no ens permet més instal·lacions -encara hi ha algun lloc a rascar però ara no està la cosa per això, no hi ha pressupostos per a fer horts- però sí que podem millorar, i una de les maneres és fent noves infraestructures”.

Els agradaria molt que dins les 1000 hectàrees de verd que hi ha a Barcelona, l'hort hi fos present com un equipament més. “Igual que vam somniar tenir un hort per districte, hem somniat tenir un hort per barri, i un hort per barri representa tenir 73 instal·lacions; evidentment això no pot ser així, o almenys no poden ser com aquestes. Hauran de ser horts més petits, el nivell d'equipament no pot ser el mateix... la idea és agafar un parterre d'un parc i convertir-lo en un hort urbà, que també quedi senyalitzat dins les instal·lacions del parc com un equipament més -igual que el lavabo, el txiringuito, la pista de petanca o el pipí-can- i que alhora se serveixi de les mateixes, així no cal fer-hi lavabos, etc. El que passa és que seria un equipament restringit a una sèrie de persones, que somniem que siguin les entitats amb persones amb discapacitats”.

De fet, actualment s'han estat fent proves pilot amb entitats de persones discapacitades; “a 8 horts hi ha 9 entitats que gestionen 10 parcel·les”. La prova pilot es va signar amb l'Institut Municipal de Discapacitats, l'any passat, i el 15 de setembre d'aquest any s'acaba l'experiència pilot, “ja s'ha fet l'avaluació i ara s'està decidint si aquestes entitats, donat l'èxit que ha tingut, continuaran o si en vindran unes altres; si el relleu serà anual, cada 3 anys o cada 5, com en el cas dels avis dels horts urbans...”

“Els psiquiatres que treballen amb aquestes entitats han vist el projecte d'hortos urbans com un laboratori on poder investigar moltes malalties, i treballar-les en viu i en directe. Possiblement els malalts no arribaran a curar-se però sí podran oferir o demostrar a la resta de persones no catalogades com a discapacitats, que poden ser útils i, també així, sentir-se ells mateixos segurs. Amb aquesta seguretat i amb demostracions pràctiques poden sensibilitzar a una societat que els rebutja... per això estan en risc d'exclusió social”.

També hi ha un grup de reclusos en règim obert, que té una parcel·la a l'Hort de Sagrada Família, perquè hi ha un centre molt a prop. Ara mateix només n'hi ha un, però ja hi ha 4 horts que tenen una parcel·la a la seva disposició. “Hem d'acabar de tancar l'acord perquè s'ha de modificar; es va fer una experiència pilot i ara s'ha d'adaptar a la realitat, canviar una mica el model”.

La valoració personal de Josep Ordóñez, l'actual responsable (des de l'any 2003) de la xarxa d'Horts Urbans de Barcelona, és molt positiva. “Crec que és un projecte molt bo per a la ciutat de Barcelona, i jo el visc des de l'apassionament!”

“El pitjor moment d'aquesta feina és quan, després d'aquest cinc anys, els avis ho han de deixar, perquè vulguis o no crees uns lligams. I ells ho viuen fatal! L'únic que ens anima és que la tristesa dels que marxen la substitueix l'alegria i la il·lusió dels que arriben. Tot i que sempre n'hi ha alguns que realment desitges que arribin els 5 anys, en general no és així, el que predomina és l'avi o l'àvia enrotllada”.

Com ja s'ha apuntat, l'Administració està treballant en la línia de crear un nou model d'hort urbà, un model més en consonància amb la realitat urbanística actual de la ciutat de Barcelona i amb les seves aspiracions, “són organismes que hi veuen més enllà i creen línies d'actuació de futur per arribar a un estàndard que no és el que tenim, ja sigui copiant algú altre, ja sigui perquè tenim prou enginy com per arribar-hi”.

“Per aconseguir grans reptes has de vendre una imatge, la d'una Barcelona cosmopolita; ara, per exemple, optem a ser la capital verda europea. I és que Barcelona té de tot, Barcelona s'apunta a tot... això dona feina i és una manera de progressar”.

Imatge 12: Casa de l'aigua (Stefanie Fock)

Imatge 13: Camí de Torre Melina, senyora regant (Stefanie Fock)

Imatge 14: Treballant a Torre Melina (Stefanie Fock)

Imatge 15: Infraestructura d'armaris individuals (Stefanie Fock)

5.4. Horts comunitaris autogestionats

5.4.1. Horts Comunitaris

S'ha classificat com a horts comunitaris aquells que s'autodefineixen com a tals. Quan s'entra en més detall a revisar cada cas, ja es pot veure que hi ha diferents graus o formes de considerar la gestió comunitària. De moment però, en aquesta categoria s'inclouen aquells horts que estan gestionats per un grup humà vinculat per interessos comuns entorn a l'hort, que té una voluntat explícita d'organitzar-se i gestionar l'hort (tant la terra com els diferents recursos) conjuntament, en major o menor grau.

Trobem horts comunitaris tan a les zones periurbanes o rurbanes (en aquelles franges on limita el territori urbà amb el territori rural, com pot ser el contacte de la ciutat de Barcelona amb la muntanya de Collserola), com en ple espai urbà.

Aquestes iniciatives, no acostumen a estar regulades des de l'Administració i es regeixen pel principi de l'autogestió, és a dir, són projectes on no hi ha unes formes de funcionar i organitzar-se imposats des d'algun organisme extern sinó que aquestes es creen i es decideixen des del propi grup que participa de l'activitat.

A la ciutat de Barcelona, normalment l'emplaçament dels horts comunitaris és també autogestionat, exceptuant algun cas on hi ha algun tipus de cessió per part de l'Ajuntament. Es tracta d'espais públics o privats, en estat d'abandonament, que són okupats i recuperats per a fer-ne un ús públic i social de cara al barri on estan situats. Darrere d'aquesta okupació hi ha una clara denúncia de l'especulació immobiliària i una reivindicació d'espais i equipaments socials per als barris. Barcelona és una ciutat densa, compacta i cara. Els preus dels lloguers s'han incrementat de forma espectacular en els darrers anys¹³ i, mentre els seus habitants es barallen per aconseguir un pis a un preu assequible, hi ha un gran nombre de cases tapiades i solars buits i abandonats, esperant que el preu del sòl pugi una mica més i així poder augmentar els beneficis a l'hora de vendre'ls o construir-hi. El 19 de maig d'aquest any (2010) la Candidatura d'Unitat de Barcelona (CUP) va afer pública la seva campanya sobre urbanisme i habitatge. La CUP denuncia que "un 25 per cent de la població té problemes per a accedir a un lloc on viure. El 80% del pressupost familiar es destina a l'habitatge. El 2009 hi va haver una vintena de desnonaments diaris". La Candidatura explica que a la ciutat de Barcelona hi ha 80.000 pisos buits, però aclareix que "no es tracta d'una xifra real perquè els estudis i informes sobre la qüestió no disposen de xifres absolutes per la dificultat d'establir els criteris sobre pisos o locals buits". Sobre el nombre de solars abandonats no hi ha dades.

Mentre els plans urbanístics es preocupen per a dissenyar un nou model de ciutat "moderna", a l'alçada de les capitals europees, els ciutadans i ciutadanes demanen més espais socials per als barris. La necessitat d'espais al marge del control institucional genera propostes com la dels horts comunitaris; la recuperació d'espais abandonats per a un ús veïnal i cooperatiu, la creació d'espais verds enmig del gris imperant, cridant així l'atenció sobre la destrucció institucional del barri i/o el territori.

Acostumen a ser doncs, projectes considerats il·legals, que viuen sota la pressió constant d'un possible desallotjament. De fet, si féssim un recompte de tots els horts que existeixen i han existit a la ciutat de Barcelona, la llista seria prou llarga, però la realitat actual és força més reduïda ja que moltes d'aquestes experiències han estat esborrades del mapa, a cop de porra. És el cas de Can Cadena, l'Hort de la Farga, l'Hort de Miquel Àngel, entre d'altres. Es podria dir doncs que són horts efímers, tot i que algun dels que presento ja compten amb una llarga trajectòria de més de 8 anys d'activitat.

¹³ Segons dades del Patronat Municipal de l'Habitatge de Barcelona, a finals del 2003 el lloguer mitjà d'un habitatge a Barcelona era de 10,14€/m2 mensuals, mentre que a finals del 2008 era de 16,66€/m2/mes.

Com ja s'ha dit, no són projectes individuals sinó col·lectius; l'hort el gestiona un grup de gent, normalment d'edats i procedències diverses, tot i que és força comú que hi hagi un grup de gent jove dinamitzador. Així doncs, acostuma a haver-hi un grup de gent fixe, més o menys reduït, i varies persones que participen puntualment o s'impliquen només en aspectes concrets (per exemple, els avis i àvies del Casal de Siracusa, que participaven a les tasques de reg de l'Hort Comunitari de Gràcia).

També les motivacions per formar part d'aquests projectes són diverses i molt personals, tot i que normalment es coincideix en certs aspectes, que són els que conformaran els objectius del projecte.

Tots els projectes estudiats, que s'expliquen amb més detall en el proper capítol, són o volen ser espais socials de trobada i creació per a associacions i veïns/es del barri, entorn a l'excusa de l'hort.

Si bé és cert que en tots hi ha una component de recuperació de la cultura hortícola i vincle amb la terra, preocupació per la salut i experimentació entorn a l'horticultura ecològica, consum responsable i local, i rebuig al sistema agroalimentari actual que condueix a l'autoproducció d'aliments, l'obtenció d'una collita suficient per abastir el rebost de casa amb tots els productes necessaris, no n'és ni molt menys l'objectiu principal (tot i ser una de les finalitats bàsiques en algun dels projectes).

Així doncs, són espais d'experimentació hortícola i social. En la majoria dels casos no hi ha un coneixement massa profund de l'agricultura i el que es busca és un acostament a aquest món d'autogestió alimentària, assumint que, com en tot, cal un procés d'aprenentatge i d'experimentació abans d'assolir certs objectius productius. També aquesta experimentació té una component pedagògica o educativa, i veiem que en molts d'aquests horts es realitzen tallers per a nens i nenes, i també s'anima a qualsevol persona, amb coneixements o sense, a participar i aprendre. Són, sobretot, espais d'intercanvi i transmissió de coneixements, on es valora especialment les relacions intergeneracionals i el que aquestes aporten a unes i altres, “és molt millor venir aquí a l'hort i que un avi t'expliqui com ho fa perquè les tomaqueres no agafin mildiu, que haver de llegir un llibre o mirar a Internet”.

Però, tan importants són els coneixements pràctics entorn a l'hort, com l'experiència associativa o la participació en dinàmiques col·lectives, i és que aquí no es tracta només de fer un hort, sinó d'autoorganitzar-se i crear formes de gestió comunitàries per als diferents aspectes del projecte que s'està compartint, i això requereix també un aprenentatge. Cada grup humà i cada context requereixen formes de fer diferents, i aquestes estan sempre en constant evolució.

Gairebé tots els horts comunitaris neixen de col·lectius, ja siguin associacions amb certa trajectòria com d'individus que s'agrupen motivats per a fer un projecte hortícola, vinculats als moviments socials. És per això que sempre hi ha una component social o popular, més enllà de les feines de l'hort: realització de dinars populars per a la gent del barri, cinemes a la fresca, tallers relacionats amb l'agroecologia, cursos i activitats promogudes per gent del barri, etc. A més, s'acostumen a realitzar trobades internes de caire festiu, per millorar la cohesió de grup i no veure's les cares només a l'assemblea o treballant a l'hort.

Són projectes no jeràrquics, basats en una organització assembleària i una gestió comunitària dels recursos (aigua, adob, eines, llavors i planter, etc.) i de la terra, en la majoria dels casos. Inclús en casos de parcel·lació de la terra, la gestió d'aquesta (delimitació i adjudicació) segueix essent comunitària, tot i que el treball i la collita siguin individuals, familiars o en petits grups.

La freqüència de les assemblees varia en funció de cada cas, i la complexitat organitzativa també, segons les dimensions del grup, de l'espai, i de les activitats que es realitzen més enllà de treballar la terra. Hi ha horts on tot és molt informal i davant de cada situació es decideix actuar d'una forma o d'una altra, i d'altres on hi ha comissions fixes de treball i s'han inclús elaborat certes normes de funcionament intern.

També la planificació de l'hort i el disseny del mateix són diferents en cada cas, el que sí és un tret comú en tots els horts estudiats és la reutilització de materials abandonats. Gairebé tots els horts estan dotats de certes infraestructures que en permeten o en milloren el funcionament; així trobem els diferents sistemes de recollida i emmagatzematge d'aigua, en major o menor escala, el compostador, l'espai d'oci i/o reunió, una caseta o petit cobert per protegir les eines de la intempèrie i/o per aixoplugar-se en cas de pluja, etc. Tots aquests elements estan autoconstruïts amb materials recuperats d'aquí i d'allà: trossos de fusta, metall o plàstic, somiers, bidons, banyeres, persianes velles, taules i cadires, etc. Però evidentment, al carrer no es troba de tot i també cal fer una mínima inversió de diners, tot i que en cap cas massa elevada. També l'economia és quelcom que s'autogestiona, i s'acostuma a funcionar amb un pot generat a base d'activitats populars i d'aportacions de les persones que participen al projecte. Només en un dels casos estudiats, el projecte de l'hort i tot el que aquest inclou està subvencionat per l'Ajuntament (Hort del Forat de la Vergonya).

Els horts comunitaris són, doncs, experiències autogestionades i comunitàries. Dins d'aquestes experiències ens mancava veure si el criteri de l'emplaçament (urbà o periurbà) marca diferències importants. Després de les entrevistes realitzades i d'entendre el funcionament de cada una d'aquestes experiències, queda clar que la localització de l'hort també en defineix algunes característiques que l'afecten de forma significativa.

Sembla que de l'emplaçament en depèn la superfície total de l'hort. També la profunditat i fertilitat de sòl. Els horts urbans, normalment es desenvolupen en solars on hi havia hagut edificis, en sòls de mala qualitat, inclús amb problemes de contaminació, i poca profunditat. Sovint cal fer-hi aportacions de terra, compost i/o fems. A més, no acostumen a disposar de grans superfícies (al voltant dels 150-200m², la majoria). Pel contrari, els horts periurbans s'emplacen en sòls profunds i fèrtils, i abasten superfícies molt més extenses (entorn als 3000m², els casos estudiats).

D'aquesta manera, sembla lògic que, mentre els horts urbans són horts més aviat “simbòlics” en quant a la producció, als horts periurbans aquest es pugui plantejar com un dels objectius principals, i existeixi la possibilitat de ser horts destinats a l'autoconsum. Però això no és tan simple i ens trobem que hi ha horts periurbans extensos (com el de la Universitat Autònoma de Barcelona) que no persegueixen aquest objectiu, mentre que també n'hi ha algun d'urbà que s'ha creat amb aquesta finalitat (l'hort del “tío Pepe”, a Poble Nou).

Alhora, la superfície i tipus de sòl, definiran la dimensió del grup, així com les finalitats del projecte seran determinants en quant al tipus de gent que hi participi (i el tipus de gent redefinirà les mateixes). I aquesta dimensió i diversitat de persones seran les que acabaran marcant les formes de funcionament i dinàmiques del projecte, creant-se estructures més o menys formals i més o menys complexes.

En el següent capítol s'entra en més detall, explicant la creació i funcionament de la majoria d'experiències d'horts urbans comunitaris que hi ha actualment a la ciutat de Barcelona.

Imatge 16: Horts Urbans Comunitaris (Stefanie Fock)

6. ELS HORTS URBANS COMUNITARIS

Com ja s'ha dit anteriorment, els horts urbans contribueixen a la sostenibilitat ambiental dels entorns urbans, ja que són una forma més de naturalitzar les ciutats: en fan créixer la superfície verda, recuperant terrenys buits i decadents, i augmentant la biodiversitat, alhora que col·laboren en el tancament dels cicles del metabolisme urbà amb, per exemple, espais per al compostatge de la fracció orgànica generada a les llars, que es reintrodueix a l'hort en forma d'adob per a les hortalisses, o l'aprofitament de les aigües pluvials.

Alhora són propostes que contribueixen a l'educació ambiental (a través de la presa de consciència en temes de reciclatge, agricultura ecològica, ús d'agro-químics, entre d'altres) i milloren la qualitat de part dels aliments que ingeriran els seus usuaris.

Però també són espais de disseny urbanístic a escala humana, són l'aportació del ciutadà/ana que dota l'espai públic de caràcter i identitat local, en funció de la seva diversitat social i cultural, i de les seves necessitats i propostes. Com veurem més endavant, aquests projectes són espais de participació que pretenen reconstruir el teixit social local, comunitats de base, per refer des d'allí noves formes de relació i de creació. I per a fer-ho, cal obrir espais de trobada, descobrir interessos i necessitats comuns, que es poden resoldre o afrontar des de la col·lectivitat. Perquè no estem soles en aquest món, i perquè les necessitats no satisfetes en unes, seran les mateixes insatisfaccions en moltes altres, sobretot si vivim en el mateix barri o poble, amb les mateixes carències i necessitats. En aquest sentit, podem mirar els horts comunitaris a través de les necessitats humanes segons Max Neef (1994). Aquest autor descriu les nostres necessitats de la següent forma:

“Les necessitats humanes fonamentals són finites, poques i classificables: subsistència, protecció, afecte, enteniment, participació, oci, creació, identitat i llibertat. Són les mateixes a totes les cultures i en tots els períodes històrics. El que canvia, a través del temps i de les cultures, és la manera o els mitjans utilitzats en la satisfacció de les necessitats.”

El que satisfà aquestes necessitats són els anomenats satisfactors, i aquests s'agrupen en cinc categories segons com actuen sobre les necessitats: destructors, pseudo-satisfactors, inhibidors, singulars i sinèrgics. Aquests últims són “aquells que per la manera en què satisfan una necessitat determinada, estimulen i contribueixen a la satisfacció simultània d'altres necessitats”.

Si enfoquem els horts urbans Comunitaris des d'aquesta perspectiva, veiem que aquests són, en major o menor grau, satisfactors sinèrgics de moltes d'aquestes necessitats, si no de totes:

- Són bàsicament espais de *participació*, on els hortolans i hortolanes s'auto-organitzen i creen els seus propis sistemes de gestió i funcionament. També són espais de *creació*, on la comunitat decideix el disseny de l'espai i el construeix de forma col·lectiva, però respectant la individualitat (normalment cadascú participa en aquelles tasques que més li agraden i segons la seva disponibilitat). La satisfacció d'aquestes necessitats contribueix alhora a satisfer la de *llibertat* (d'expressió, d'opinió i d'acció) i també la d'*identitat*, pel fet de formar part d'un col·lectiu amb un objectiu i formes de fer comuns.
- Les relacions que es creen entorn a aquest tipus de projecte, on totes les opinions són escoltades i on el que es vol treballar per sobre de tot són les interaccions humanes (més que la productivitat o altres objectius secundaris), acostumen a crear vincles afectius que poden satisfer les necessitats d'*afecte* i *protecció*, si més no parcialment.
- Com ja ha quedat clar en el capítol anterior, una de les funcions principals dels horts urbans, inclosos els comunitaris, és la d'entreteniment o *oci*. I, tot i no ser el principal objectiu en la majoria dels casos (sí que és una de les finalitats en alguns casos d'hortos comunitaris urbans i, sobretot, periurbans), també cobreix parcialment les necessitats de *subsistència*, ja que satisfà part de les necessitats alimentàries dels seus usuaris.

- Finalment, en quant a l'*enteniment*, un dels aspectes més valorats dels horts urbans comunitaris és la seva funció com a espais d'intercanvi de coneixements, ja sigui a través de l'educació ambiental per a nens/es i joves del barri, o per a col·lectius amb risc d'exclusió social, com per la transmissió inter-generacional de coneixements entorn a l'agricultura.

Així doncs, sembla que l'hort urbà comunitari té un gran potencial a l'hora de millorar la qualitat de vida de la gent que en forma part, en quant en satisfà majoritàriament les necessitats bàsiques, i també pot generar beneficis socio-ambientals en l'entorn en el que s'insereix.

Max-Neef emfatitza que cada sistema econòmic, social i polític adopta diferents satisfactors de les mateixes necessitats humanes fonamentals, i aquest satisfactors són un dels aspectes que defineixen una cultura: *“Les necessitats humanes fonamentals d'un individu que pertany a una societat consumista són les mateixes del que pertany a una societat ascètica. El que canvia es la quantitat i qualitat dels satisfactors escollits, i/o les possibilitats de tenir accés als satisfactors requerits”*.

Com es veurà, alguns dels projectes que es presenten a continuació han desenvolupat sistemes de gestió d'acord a les complexitats dels recursos compartits – l'aigua, la terra, les aportacions monetàries, i/o el temps en forma de treball, entre d'altres – i a les expectatives i motivacions dels/de les participants. Es troben diferents normes d'ús, encara que la majoria de vegades no estan escrites, relacionades amb la gestió de un bé col·lectiu. En alguns casos es troba una clara definició de qui i com entra i surt del grup, que d'acord amb Ostrom (2009), és una de les més importants normes d'ús en sistemes de gestió col·lectiva de recursos i béns. En alguns casos el/la interessada en ser part del grup ha de manifestar-ho a l'assemblea i sense majors tràmits passa a formar part del grup, mentre que en altres casos, el/la interessada ha de passar un període de “convivència hortícola” prèvia a l'acceptació (en cas de que aquesta decisió sigui favorable).

En altres casos, es troben mètodes de monitorització i sanció, com poden ser el control d'assistència a les assemblees, que pot derivar en la expulsió del membre “incomplidor”. Però, no s'han trobat situacions en que aquest tipus de sanció s'hagi implementat. Altres normes d'ús inclouen instàncies de resolució de conflictes, com són les assemblees i les comissions creades per a tal efecte.

En la majoria de projectes l'assemblea és l'òrgan on es prenen les decisions col·lectives, això implica que les regles són conegudes, enteses i validades per els/les participants. Si més no, aquest és l'esperit de l'assemblea expressat pels entrevistats/des: la comunicació horitzontal¹⁴ i sense coerció. És interessant senyalar que no tots/es els/les participants tenen la mateixa disponibilitat (o pre-disposició), capacitat i habilitat per parlar en públic, la qual cosa pot derivar en desequilibris en termes de participació i capacitat de decisió entre els/les membres del grup.

Cada projecte és diferent i en tots s'experimenten formes de gestió alternatives a les promogudes des de l'administració (e.g. projectes supervisats com el dels horts urbans municipals, en alguns casos, la gestió dels casals de barri, etc.) i un oci diferent al que ofereix el mercat (grans centres comercials, multicines, gimnasos, entre d'altres). Alguns dels projectes agrupen persones que han sigut capaces de crear institucions¹⁵ (amb algunes o totes les característiques esmentades) que gestionen recursos comuns de manera mes o menys reeixida. El desenvolupament d'aquests tipus mecanismes i normes d'ús (i les seves diferents combinacions) – que en el nostre cas s'expressen en les diverses formes d'organització col·lectiva d'hortos comunitaris – neixen de les diferents complexitats a escala local. Segurament, també estan intervingudes per les necessitats i motivacions dels individus i del grup que, d'acord amb Ostrom (2008), serien un exemple de la necessitat de desenvolupar sistemes de governança local, regional i nacional d'acord amb la complexitat dels recursos col·lectius a gestionar, enlloc de confiar-los a un únic tipus o nivell de govern (Veure per

¹⁴ S'entén per horitzontal, no jeràrquic, amb igualtat d'oportunitats i capacitat de decisió.

¹⁵ S'entenen les institucions, com les convencions, normes i regles formals d'una societat o d'un grup de persones, i que són essencials per a la coordinació humana. En aquest cas, s'expressen a través d'estructures de gestió comunitària, amb l'assemblea com a òrgan central.

exemple, *Guia d'integració paisatgística 2. Horts Urbans i Periurbans.*, 2009, i descripció Xarxa d'Horts Urbans de Barcelona).

D'acord amb això, es pot dir que els horts urbans Comunitaris sorgeixen com una de les múltiples formes d'oposició a la societat capitalista, on les relacions amb l'entorn i amb la gent que ens rodeja estan totalment marcades pel consum de masses i la satisfacció de necessitats a través del mercat. Es vol construir una cultura que reproduïxi llibertat, no benefici econòmic, i la proposta és fer-ho des de lo col·lectiu, des de la comunitat, entenent per comunitat l'associació voluntària d'individus que comparteixen experiències, valors o interessos comuns, que generen relacions de tipus igualitàries i que es preocupen pel benestar mutu i col·lectiu (i és que sense el primer, no pot existir el segon).

Actualment, les experiències d'horts urbans comunitaris estan en una fase inicial de rebuig a la institucionalització, regulació o normativització. Així, aquesta mena "d'al·lèrgia" a un ordre imposat des de l'exterior, genera una negació (o inclús incapacitat) a l'hora de crear un ordre o estructura pròpia, i són espais on es respira informalitat i inclús desorganització. La majoria d'aquests projectes són molt joves i molts encara no han trobat la manera d'establir certa continuïtat per assolir un bon funcionament. Per altra banda se'n troben alguns, normalment amb més anys d'experiència o amb una trajectòria de col·lectivitat més llarga, que han començat a construir formes d'autogovernança, amb normatives de funcionament internes, repartiment del treball en comissions i mecanismes de resolució de conflictes, entre d'altres.

En els següents apartats es descriuen diverses experiències d'horts urbans comunitaris a Barcelona a través de les seves "històries de vida", desenvolupades de forma participativa amb els membres dels col·lectius d'horts que hi han volgut i pogut participar.

Les persones que formen part d'aquests col·lectius són en general persones molt actives a nivell social i amb poca disponibilitat de temps, això ha obstaculitzat l'obtenció de tota la informació desitjada. De tota manera, la seva col·laboració en les entrevistes i les posteriors aportacions han estat de gran valor i ajuda a l'hora de poder elaborar un testimoni escrit de cada projecte.

El fet que hi hagi històries més o menys extenses no va ni molt menys lligat a la importància d'aquestes, sinó a diferents circumstàncies que han fet que això sigui així: la trajectòria del projecte (anys de funcionament i experiència), la complexitat del mateix (derivada de les dimensions i la diversitat del grup), la seva estructuració i difusió (hi ha projectes que ja tenen un discurs molt elaborat mentre que d'altres encara no), i la capacitat i predisposició de la persona entrevistada a l'hora de respondre a les preguntes o idees suggerides, així com la capacitat de provocació de l'entrevistadora que, de ben segur, no ha estat la mateixa en totes les entrevistes.

6.1. Hort okupat del Clot-Camp de l'Arpa

Van okupar el solar el juny de 2007. La idea va sorgir informalment, entre gent del barri, “perquè estem en un barri de Barcelona on hi ha molts solars abandonats”.

Van estar mirant les característiques dels diferents solars (orientació, tipus de sòl, proximitat d'una font, etc.) i es van decidir per aquest, situat al carrer de la Nació número 46, cantonada amb el carrer del Ripollès.

Vàries persones del grup ja havien participat en algun hort abans (horts rurals i horts urbans); d'altres no.

Els objectius inicials del projecte eren:

- tenir un hort on poder aprendre i des d'on poder-se autogestionar l'alimentació: “si volem ser sostenibles hem de produir el menjar dins la mateixa ciutat”
- utilitzar els espais buits que hi ha a la ciutat
- motius personals, “cadascú té els seus”

Un cop el projecte estava en marxa van començar a participar un grup de veïns/es “no okupes” del barri. Aquests dos grups (el grup “d'autogestió” i el de veïns/es) s'organitzaven de forma independent i estaven formats cadascun per 6 persones joves (entre 25 i 35 anys la majoria) .

El febrer de 2010 entrà a formar part del projecte un nou grup de veïns i veïnes, amics de l'altre grup de veïns/es que ja estaven a l'hort. Així, netejant una zona de males herbes i runa, i aportant grans quantitats de compost, van crear una tercera parcel·la.

“Actualment el grup d'okupes ja no van mai per l'hort, només algú que deixa les restes orgàniques de casa seva al compostador”. De moment, però, es manté la seva parcel·la, tot i que la idea és buscar a gent que vulgui incorporar-se al projecte i, dividint aquest espai per la meitat, crear dues noves zones de cultiu per a dos grups més, “estem enviant e-mails a la gent que en algun moment es va interessar en l'hort, per veure si volen ajuntar-se per agafar una parcel·la”. Així doncs, al llarg d'aquest any la composició del grup ha canviat considerablement: ara mateix són dos grups formats per 4 persones cadascun (2 nois i 2 noies, en ambdós casos), entre 25 i 35 anys, amb un predomini de biòlegs (4 de 8).

Mai hi ha hagut un procés formal d'entrada al projecte; en principi pot formar-ne part qualsevol persona que hi estigui interessada i que s'entengui bé amb la gent que ja està ficada en la gestió de l'hort. Durant un temps sí que hi havia uns horaris fixes durant els quals hi havia gent a l'hort i la porta estava oberta a tothom qui volgués entrar. Aquests horaris estan escrits a la porta del recinte, visibles per a qualsevol que passi per davant: diumenges a partir de les 14h, “ara mateix no hi ha altra forma de contactar amb el projecte, a no ser que coneguis algú directament”. De fet, en aquest darrer any això s'ha anat perdent i actualment la porta només és oberta quan hi ha gent treballant a l'hort, en els horaris que els va bé. “Intentem convidar a la gent que treu el cap a entrar i els expliquem una mica com ho fem, i els oferim participar”. Tots els participants tenen clau per entrar al solar, que està tancat per una paret de totxana, amb una porta a la cantonada.

És un espai d'uns 120m², repartits de la següent manera:

- 40m² d'hort del grup d'autogestió
- 40m² d'hort del grup de veïns/es, dividit en dues parcel·les
- alguns fruiters
- cobert d'uns 10-15 m²
- compostador

- espai amb una taula i cadires, ocupant la resta de l'espai

El grup d'autogestió s'organitzava en assemblea, però no de forma regular (normalment menys d'un cop al mes), sinó només quan calia prendre alguna decisió o planificar quelcom. Hi havia una pissarra al cobert, i si algú volia proposar una assemblea ho apuntava allí. Les assemblees es convocaven per als dos grups; a vegades els/les veïns/es hi anaven, i a vegades no. Actualment el funcionament segueix essent molt informal, no hi ha assemblees i, de fet, cada grup s'organitza una mica com pot; algun cop han fet algun dinar per trobar-se i conèixe's una mica més (quan hi havia el grup d'autogestió, amb els quals el nou grup de veïns/es no es coneixien). “En principi ens organitzem de manera independent però, com que som amics, hi ha prou contacte com perquè si vas a carregar compost carreguis un parell de sacs més per ells, per regar el seu hort si marxen de vacances o per passar-nos llavors”. Ara, els dos grups que treballen a l'hort, volen crear un nou espai per al cultiu comunitari de patates; com que l'espai és petit estan pensant en fer cultius verticals utilitzant pneumàtics.

La terra era de molt mala qualitat al principi, doncs eren els antics fonaments d'una casa, amb runa i sorra com a material dominant i alguns enfonsaments del terra; l'han anat millorant, a base de treballar-la i abonar-la, però tot i així segueix essent molt pobre en nutrients, la qual cosa fa que la producció sigui escassa. El repartiment de la collita és també informal, qui va a treballar a l'hort s'emporta el que hi hagi, i si n'hi ha molt ho porta a les cases de la resta de la gent del grup. Alguna vegada s'ha fet algun dinar (en dia d'assemblea) amb les verdures de l'hort.

Pel que fa a l'abonat, tenen un compostador autoconstruït on tiren les restes vegetals de l'hort i la fracció orgànica, bàsicament de la pròpia gent que treballa a l'hort (d'ambdós col·lectius). Després, la gestió del compostatge és informal, com gairebé tot en aquest projecte. A més, el grup d'autogestió anava de tant en tant a Kan Pasqual a buscar fems dels cavalls; ara ja no es fa però, en canvi, tenen accés a una planta de compostatge (“hi treballa un amic”) i hi van sovint a buscar compost.

El tema de l'aigua el resolen amb la recollida de l'aigua de la pluja, canalitzant la que cau al teulat del cobert i emmagatzemant-la en petits dipòsits (bidons), però com que no en tenen prou, també tiren una mànega cap a la font que hi ha a la placeta de davant, a uns 25-30 metres de distància, amb la qual també omplen els bidons o reguen directament, tot i que normalment ho fan amb regadora. Com que resulta força costós, no reguen massa. Tenen una llibreta on apunten quan han regat o què han fet, per tal que la resta de gent sàpiga el que cal fer quan van a l'hort. De fet, el principal limitant de l'hort és la dificultat per regar i la poca capacitat de retenció que té el sòl.

Les llavors i el planter els obtenen de varies fonts. Quan hi havia el grup d'autogestió, aquests les aconseguïen bàsicament de l'hort de Sant Andreu “Akí me planto”, de Kan Pasqual (llavors autoproduïdes o excedent de planter), o bé les compraven, normalment amb diners de la pròpia butxaca o amb els del pot, “si n'hi ha”. Generalment ecològics, sempre que es podia i, sinó convencionals. La planificació de l'hort era força informal; cadascú planificava el seu tros, “normalment una mica sobre la marxa”. La gent que hi ha ara a l'hort “pel que fa a les llavors i el planter tirem molt de la família i els amics: hi ha dues famílies que tenen un hort for a de la ciutat”; no tenen grans coneixements sobre agricultura així que van aprenent a base d'errors. Les tres parcel·les es treballen de forma molt diferent, tant pel marc de cultiu com per les hores i la cura dedicades a les plantes. En canvi el ventall d'espècies cultivades són molt semblants a les tres. “Fins ara no està gaire estesa la pràctica de les rotacions ni tampoc controlem el temps de creixement de les espècies per a coordinar la successió dels planters”. Així doncs, hi ha diferents formes de cultivar, però sempre respectant els principis de l'agricultura ecològica; no utilitzen químics, “tot i que sí el sulfat de coure!”.

Les eines les han “aconseguit” totes, i les guarden al cobert. Sempre han estat d'ús comunitari. No

en tenen masses però “suficients per anar fent”: tres pales, una aixada, dues aixades de puntes, tres rasclets, una tenalla, un martell i un carretó. “Trobem a faltar unes tisores de poda i un forca per airejar la terra”.

Durant els dos primers anys el manteniment de l'espai es feia a través de jornades de treball que s'organitzen de forma orgànica o espontània: quan algú creia que calia fer-ne una, la convocava. Aquest sistema els funcionava força bé, tot i que “en moments personals crítics com, per exemple, desallotjaments, l'hort quedava força abandonat”. Actualment, el poc manteniment que es du a terme és producte de la motivació d'algun dels integrants més que no pas del treball conjunt.

La gestió econòmica tampoc està massa estructurada; posen diners de la seva butxaca (qui en té) i també van fer una “kafeta” per aconseguir diners per al projecte, quan hi havia el grup d'autogestió. En general les despeses són molt poques i no es preocupen massa per generar ingressos, “ho podem anar assumint nosaltres mateixes”.

A nivell d'activitats socials, s'han fet alguns dinars populars i alguna festeta, però de forma molt esporàdica i poc constant.

Han tingut algun conflicte intern generat per la mala comunicació i els diferents estils o formes de presa de decisions, però res greu. En termes de legalitat, de moment no tenen denúncia per part de la propietat; “sembla que un hort okupat no resulta una amenaça...”

En aquest darrer any, l'hort ha guanyat en nombre d'integrants, “si tot va bé pel setembre serem 12, amb projecte de fer una quarta parcel·la per a ésser 16”, però per contra, s'han perdut una mica els objectius originals: hort comunitari, participació i realització d'altres activitats, “ara segurament funcionem més com un hort d'aquests gestionats per l'ajuntament”.

Imatge 17: Clot-Camp de l'Arpa. Obert els diumenges (Stefanie Fock)

Imatge 18: Clot-Camp de l'Arpa. Compostador (Stefanie Fock)

Imatge 19: Clot-Camp de l'Arpa. El cobert per les eines i materials (Stefanie Fock)

NOM DE L'HORT	Hort Okupat del Clot-Camp de l'Arpa
DATA INICI PROJECTE	juny del 2007
ADREÇA I CONTACTE	c/ de la Nació número 46, cantonada c/del Ripollès
HORARI OBERTURA	Fins fa poc, diumenges, a partir de les 14h. Ara és informal, quan hi van
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Espai d'aprenentatge hortícola Autogestió de l'alimentació Donar ús als espais buits de la ciutat Motius personals (cadascú els seus)
FORMA ORGANITZATIVA	Informal Hi ha tres grups que s'organitzen independentment
ACCÉS AL GRUP	Obert No hi ha Pla d'Acollida establert, és tot molt informal
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	Hi ha 3 grups: el d'autogestió, actualment inactiu, i 2 de veïns/es cadascun format per 4 persones Joves, entre 25 i 35 anys
ÀREA CULTIVADA	Uns 80m2, repartits en 2 parcel·les de 20m2 i una de 40m2, que volen dividir en 2. Alguns fruiters
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Cobert, d'uns 10-15m2, Zona amb taula i cadires, Compostador, Dipòsits d'aigua
SITUACIÓ ESPAI	Solar okupat
TERRA: tipus, accés i gestió	De mala qualitat: fonaments d'una casa. L'han anat millorant a base de treballar-la i posar-hi compost Porta tancada amb clau Cada grup la treballa a la seva manera
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica (diferents tècniques) Planificació informal; van decidint sobre la marxa
AIGUA: tipus, accés i gestió	De la Xarxa urbana (aigua potable) Quantitat il·limitada però de difícil accés: mànega de 25m fins a una font pública. Omplen bidons i deixen que s'evapori el clor. També recullen l'aigua de pluja que cau al teulat del cobert Reg amb regadores i galledes
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de cavall de Kan Pasqual (el grup d'autogestió) Esporàdicament
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes de l'hort + fracció orgànica domèstica participants + compost d'una planta de compostatge (nou grup de veïns) Gestió informal
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals Les treuen d'allà on poden, d'altres horts, comprant-les amb diners de la seva butxaca o del pot. També els en regalen familiars i amics
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Convencional i ecològic Comprat, amb diners de la seva butxaca o del pot, o excedents d'altres horts
EINES: quantitat, accés i gestió	Poques però suficients Les han aconseguit Guardades al cobert Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Molt escassa i variable Se la reparteixen informalment entre la gent que treballa a l'hort
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Gairebé no necessiten diners; bàsicament per comprar llavors i planter De la pròpia butxaca (qui pot) i d'algunes activitats: kafeta (grup autogestió) Gestió totalment informal
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Alguns dinars i alguna festeta Es fan de forma molt esporàdica
CONFLICTES I GESTIÓ	Algun conflicte intern per mala comunicació Sabotatges accidentals cultivant Es gestionen informalment

Taula 6: Fitxa resum amb les característiques del projecte del Clot-Camp de l'Arpa

6.2. Hort de la Colònia Castells “L'Hort de la Cologne”

La Colònia Castells és una barriada de condició popular, formada per cinc passatges de cases baixes, construïda a principis dels anys 20 del segle passat, a la part nord-est del barri de les Corts de Barcelona. Un conjunt de cases barates, per acollir una massa obrera que arribava a la ciutat i, posteriorment un dels barris més combatius de Barcelona, aplegant un gran nombre de militants anarquistes.

Un patró arquitectònic i urbanístic que s'estengué per tot el Pla de Barcelona, conformant la segona corona perifèrica metropolitana, entre l'eixample de Cerdà i els pobles del Pla. Però ja fa temps que aquest tipus de barri constitueix una excepció urbanística i social que no concorda amb el nou model de ciutat, i actualment la Colònia Castells, “el pueblecito”, com dirien molts dels seus habitants, és un dels pocs exemples que queden a Barcelona i, segons sembla, per ben poc.

El Pla General Metropolità d'Ordenació Urbana aprovat el juliol de 1976 fixava definitivament l'afectació de la Colònia Castells. Així doncs ens trobem davant d'un espai en perill des de fa 34 anys, i actualment amenaçat d'expropiació i enderroc.

Al llarg d'aquests darrers 34 anys hi ha hagut gent que ha anat marxant de la Colònia per motius diversos, i moltes cases han quedat buides i abandonades. A més, totes les cases, buides o habitades, s'han anat degradant progressivament ja que, pel fet d'estar pendent de demolició, no se'ls donaven permisos d'obra i, per tant, no hi havia possibilitat de rehabilitar-les. Així, durant gairebé mig segle els seus habitants s'han hagut d'espavilar com han pogut, sovint en condicions força precàries.

L'any 2007 es comencen a okupar algunes d'aquestes cases buides, a vegades amb el consentiment dels propietaris, i d'altres cops, sense. El barri, fins ara habitat bàsicament per gent gran, ja cansada d'esperar durant anys i anys el moment de la seva expulsió, s'omple de gent nova, amb ganes de lluitar per defensar un espai singular com aquest, “un petit poble dins la ciutat, amb carrers per on no hi passen els cotxes, on tothom es coneix...”. Davant de la situació d'amenaça que pesa sobre la Colònia, sorgeix la iniciativa “Salvem la Colònia”, una plataforma veïnal que s'oposa al Pla d'Expropiació i Enderroc d'aquest racó obrer del barri de les Corts.

En aquest context, el desembre de l'any 2008, comença l'Hort de la Cologne, quan un grup de veïns i veïnes del barri, membres del col·lectiu Salvem la Colònia, decideixen netejar i donar un ús, obert al barri, als solars abandonats i plens de runa que havien quedat després de la demolició d'un grup de casetes del passatge Castells. El mateix dia de la inauguració i neteja de l'espai on es vol fer l'hort, s'organitza una taula rodona sobre horts urbans, on membres d'altres col·lectius ja existents, comparteixen les seves experiències: l'Hortet de l'Autònoma, el Forat de la Vergonya i Can Masdeu.

Els objectius i/o motivacions del projecte eren: recuperar espais en desús, reivindicar altres maneres d'utilització del sòl i l'espai, assolir un grau relatiu de sobirania alimentària, afavorir la interrelació entre veïns en el compartiment d'una tasca, és a dir, crear col·lectivitat, i demostrar que no tant sols és possible auto organitzar-se en els propis entorns de vida, sinó que és “plenament desitjable”.

L'accés al projecte de l'hort és obert a tothom que vulgui participar-hi, però és ben cert que hi ha algunes limitacions: l'espai no és gaire gran i no permet l'obtenció de productes per a tothom però, tot i així, no hi ha problemes per a què qui hi vulgui accedir ho faci lliurement.

Per altra banda, l'espai on s'emplaça l'hort és un recinte delimitat per les antigues parets de les cases que van tirar a terra, així com per una casa on encara hi viu gent, en condicions de precarietat tal que ni tan sols tenen una bona porta (que es pugui tancar amb clau) que separi el seu habitatge del recinte. L'accés a aquest recinte és, per una banda, a través d'una reixa metàl·lica de grans dimensions, autoconstruïda per alguna gent de la Colònia, i per altra, per una porta que dona directament al carrer Entença. Aquests són també els accessos a l'habitatge mencionat. Això fa que l'espai hagi de restar tancat necessàriament i, per tant, calgui una clau per entrar a l'hort. Aquesta

clau no sempre està disponible i això també limita l'accés i la participació.

L'únic que ha de fer una persona que vulgui col·laborar-hi és entrar en contacte amb l'assemblea de Salvem la Colònia, que es reuneix regularment els dilluns, cada quinze dies, a les 21h. També es pot contactar a través d'internet: salvemlacolonia@gmail.com i www.salvemlacolonia.blogspot.com

En quant al funcionament, no hi ha assumpció de responsabilitats, “no hi ha normes i per tant no s'apliquen”. Qui treballa a l'hort se n'emporta majoritàriament els seus fruits i es responsabilitza d'una possible repartició. “L'única norma que tenim és que hi ha una responsable de la cura i manteniment diari de les gallines (dues gallines actualment)”.

La presa de decisions es fa a partir de l'assemblea de Salvem la Colònia, tot i que moltes vegades les mateixes persones que treballen la terra prenen les decisions “in situ” (quin planter comprar, què plantar i que no, quan fer-ho...). La planificació de l'hort, doncs, és quelcom molt informal, que es va fent sobre la marxa. Tampoc hi ha horaris d'obertura, “quan hi anem, hi anem...”, però, a part del dia a dia de l'hort (regar, desherbar, recol·lectar...), el dia de treball és el dimecres, a partir de les 17h, que és quan és queda per fer feina col·lectivament i així poder realitzar les tasques més importants o laborioses.

La constància i la implicació varia força segons l'època de l'any; “hi ha temporades en que es treballa més i n'hi ha d'altres en què la gent brilla per la seva absència”.

És un hort petit i per això normalment només hi ha tres o quatre persones que porten el gran pes de l'activitat, i unes dues o tres persones més que col·laboren habitualment. En total hi ha unes 10 persones que, de forma poc regular, passen per l'hort. Gairebé totes les persones que participen de l'hort viuen a la Colònia, ja sigui okupant o de lloguer, i són força joves tots (d'entre 18 i 35 anys). És un grup força equilibrat a nivell de gènere i, la veritat, “molt pocs veïns dels de tota la vida s'impliquen a l'hort”.

L'experiència hortícola és molt variable, hi ha una persona que té molts coneixements al respecte, entre d'altres coses perquè s'hi dedica professionalment, una altra que té una experiència mitjana, i les altres que van aprenent a mesura que és va treballant

El recinte té una superfície d'uns 60m², subdividits en l'espai per a l'hort, delimitat per una tanca amb una porta d'accés, una caseta per a les gallines, i un compostador. L'hort es va haver de tancar per tal que no hi entressin les gallines, que “havien arribat a fer destrosses substancials i frustrat així l'ànim dels agricultors”.

Com que es tracta d'un antic habitatge, el terra estava pavimentat quan van decidir fer-hi l'hort, de manera que “va caldre dedicar força hores a picar el ciment fins aconseguir veure la terra”, un sòl argilós, compactat i de mala qualitat. Es va treballar el sòl en profunditat i es van haver de fer aportacions de compost i fems de cavall, així com un bon garbellat de la terra, per tal de millorar-ne l'estat i aconseguir una mínima fertilitat per a poder-hi cultivar. Es van arribar a plantejar fer anàlisis del sòl davant la sospita que hi poguessin haver restes de productes contaminants, però al final es va optar per seguir endavant amb l'hort, “segurament el que en sortís no podia ser pitjor que el que trobes al supermercat!”.

L'hort en si ocupa uns 15 o 20 m², i està dividit en quatre bancals o zones de cultiu. La terra es treballa seguint, a grans trets i quan es pot, els ritmes de l'agricultura biodinàmica, i és íntegrament comunitària. Practiquen una agricultura biològica; abonen la terra amb fems de cavall (quan es pot) que van a buscar a Kan Pasqual o a la garrotxa, i també utilitzen compost propi, generat a partir de la deixalla orgànica dels veïns i veïnes de la Colònia. El compostador, d'autoconstrucció, dona a una finestra que comunica amb el carrer i que està sempre oberta, de manera que tothom hi pot abocar les seves deixalles.

Com a pesticides i/o herbicides utilitzen infusions de cua de cavall, l'ull de les tomaqueres, infusió

d'ortiga i poca cosa més.

Es compra planter a Poble Nou o a Sant Andreu de la Barca i, ocasionalment, es planten llavors que els regalen o compren allà on poden. Aquest planter i llavors, són convencionals ja que “és pràcticament impossible aconseguir-ne d'ecològics”.

Pel que fa a l'aigua de reg, aquesta s'expropia de la presa d'Aigües de Barcelona, i no hi ha cap tipus de limitació. No hi ha massa consciència sobre el seu consum, però tampoc se'n fa un ús abusiu, tot i que, per comoditat, reguen amb mànega. Hi ha una aixeta a una casa adjacent a l'hort i des d'allí tiren la mànega. Només a l'estiu s'organitzen per fer tornos de reg; la resta de l'any aquesta organització és molt més difusa i simplement el qui passa per l'hort decideix si cal regar o no.

Les eines són comunitàries però molt precàries, tenen dificultats per a obtenir-ne, i tampoc tenen una economia massa folgada. Les poques que tenen les han comprat o les han reciclat d'alguna obra, i les guarden allà mateix, a l'hort.

Els diners, al principi sortien de la butxaca de cadascú amb aportacions voluntàries, després s'ha anat fent calaix amb les festes del barri, de manera que ara hi ha un pot, el de l'Assemblea de Salvem la Colònia, des d'on es cobreixen les poques despeses que hi ha: eines, planter, mata rates...

La producció, lògicament, degut a la mida reduïda de l'hort, és força escassa, i també molt variable: tomàquets per abastir 5 famílies de 4 membres durant l'època de recol·lecció, albergínies, cols, cebes, pebrots, i faves en menor mesura, i també maduixes en quantitats ínfimes.

En general no han tingut massa problemes interns fins ara, el major conflicte ha estat degut a la mala combinació entre animals i hort: les gallines que picotejaven les hortalisses i les rates que s'alimenten del compost, amb les conseqüents queixes per part d'alguns veïns.

També han sorgit alguns problemes de calendari, quan coincideix (sobretot a l'estiu amb la necessitat de regar diàriament) que les persones més implicades marxen de vacances i ningú és fa càrrec del manteniment dels cultius. Tots aquests temes els parlen a l'Assemblea i des d'allí intenten trobar-hi la millor solució. Però l'únic realment preocupant és la situació legal de l'hort, que és la que pot acabar definitivament amb aquest projecte. I és que des de finals de juny de 2010, amb més de dos anys de retard, l'Ajuntament està començant a real·lotjar a alguns dels habitants de la Colònia (molts d'altres no hi tenen dret i es quedaran aviat sense casa), de manera que s'estan començant a tapiar i enderrocar moltes de les cases que fins ara seguien “amb vida”. La primera fase del Pla de demolició afecta a la meitat de la Colònia on es troba l'Hort i, de fet, ja tenen una denúncia que els “convida” a abandonar l'espai, a l'igual que moltes altres cases del mateix carrer.

A pesar de la incertesa i del que sembla una “sentència de mort” inevitable, l'activitat segueix a la Colònia Castells. L'octubre de 2009 neix “En Veu Altra”, un butlletí escrit per gent de la Colònia, i obert a les aportacions de tots el veïns i veïnes, amb la intenció de fer arribar a tothom les notícies i informacions que sorgeixin entorn a la Colònia. Més endavant, el març de 2010 s'inaugura el Pla R de Salvem la Colònia, un pla de rehabilitació, recuperació i redignificació dels passatges de la colònia castells. Des de llavors s'han pintat façanes de cases i murs (incloent la paret principal de l'Hort), s'han arreglat teulats, netejat i construït jardineres, etc. Però no només es treballa, també s'organitzen dinars populars sovint, així com la festa de la Castanyada, Sant Joan, les festes majors de la Colònia amb l'exposició “Huertos Urbanos: Cultivando Barcelona”.

Per entendre una mica millor el projecte de l'Hort de la Colònia, és important recalcar que la mitjana d'edat de la Colònia és molt alta, hi ha molta gent gran, i molts d'ells són massa grans per implicar-s'hi. Tot i així, sí que gaudeixen dels productes de l'hort, que s'acostumen a repartir pels passatges quan es fa la recol·lecció.

Com a autocrítica del grupet de gent més implicat en la dinamització de l'hort, recalquen que no han tret prou rendiment al projecte de l'Hort, sobretot en quan a la implicació de més veïns i veïnes, el

desenvolupament d'activitats (tallers d'agricultura biològica i biodinàmica) i la seva publicitat; els objectius assolits no han cobert les expectatives inicials.

Imatge 21: Colònia Castells. Entrada (Stefanie Fock)

Imatge 20: Colònia Castells. Hort i gallines (Stefanie Fock)

Imatge 22: Colònia Castells. Treballant a l'hort (Stefanie Fock)

NOM DE L'HORT	Hort de la Colònia Castells "Hort de la Cologne"
DATA INICI PROJECTE	Tardor del 2008
ADREÇA I CONTACTE	Colònia Castells c/Entença amb c/Montnegre www.salvemlacolonia.blogspot.com
HORARI OBERTURA	Horari lliure, només cal agafar la clau Es treballa col·lectivament els dimecres
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Recuperar espais en desús Assolir cert grau de sobirania alimentària A favorir la relació entre els veïns/es Generar col·lectivitat
FORMA ORGANITZATIVA	Assembleària Quinzenal, dilluns
ACCÉS AL GRUP	Obert, cal anar a l'assemblea "Salvem la Colònia"
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	3-4 persones, i 2-3 més que col·laboren Joves, entre 18 i 35 anys, majoritàriament
ÀREA CULTIVADA	15-20m ²
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Compostador, Espai per a gallines
SITUACIÓ ESPAI	Solar okupat
TERRA: tipus, accés i gestió	De mala qualitat: fonaments d'una casa. Van haver de picar el terra Aportacions de compost i fems de cavall Porta tancada amb clau Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica (Biodinàmica) Planificació informal; van decidint sobre la marxa
AIGUA: tipus, accés i gestió	De la Xarxa urbana (aigua potable) Quantitat il·limitada. Punxada. Fàcil accés: aixeta a la casa adjacent Reguen amb mànega, directament de l'aixeta
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de cavall de Kan Pasqual i de la garrotxa Ocasionalment, quan es pot
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes orgàniques dels veïns/es, accessible des de fora del recinte Gestió informal
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Convencionals Abans les compraven de la seva butxaca, ara amb diners del pot. També regalades
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament convencional Comprat a Poble Nou i a Sant Andreu de la Barca, abans amb diners de la seva butxaca i ara amb diners del pot
EINES: quantitat, accés i gestió	Molt poques Reciclades i comprades Es guarden a l'hort Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Molt escassa i variable Es reparteixen entre la gent que va a l'hort i pels passatges de la Colònia
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Es necessiten diners per a llavors, planter, eines i mata rates De la pròpia butxaca (qui pot) i de les festes populars del barri Hi ha un pot que gestiona l'assemblea de Salvem la Colònia
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Dinars populars, Castanyada, Sant Joan, Festa Major de la Colònia, taula rodona sobre Horts Urbans. Hi ha jornades de treball (Pla de rehabilitació de la Colònia) i activitats socials sovint
CONFLICTES I GESTIÓ	Problemes amb les gallines i el conill (quan el tenien), que es mengen les hortalisses Problemes amb l'Ajuntament: denúncia legal Es gestionen a l'assemblea de Salvem la Colònia

Taula 7: Fitxa resum amb les característiques del projecte de la Colònia Castells

6.3. Hort comunitari de Gràcia

El 25 d'octubre de 2008 un centenar de persones van entrar (okupar) al solar del carrer Banyoles número 5 del barri de gràcia, on abans hi havia el CSOA “Monstru de Banyoles”. *El solar duia 4 anys abandonat, acumulant brutícia, sense que els propietaris moguessin ni un dit per fer-hi habitatges o cedir-ho a un fi social* [L'Independent de Gràcia, núm. 352]

La idea es va “cuinar” des de l'Observatori de Gràcia, una assemblea setmanal on es troben tots els col·lectius del barri. S'estava treballant el tema de l'especulació al barri i es va decidir fer un mapa amb tots els solars buits, cases abandonades i immobiliàries. A rel d'aquest mapa, que va permetre detectar l'existència de nombrosos solars buits en estat d'abandó i que “visibilitzava molt bé la situació a la Vila”, es va decidir fer diverses accions de denúncia, entre elles la “okupació permanent” d'un solar, per convertir-lo, en benefici del barri, en un espai de trobada i integració. “Una porta oberta a pràctiques d'organització veïnal a la Vila”.

Van sorgir diferents idees d'activitats a fer-hi (pistes de petanca, bàsquet, etc.), i finalment es va consensuar fer un hort comunitari perquè, d'entre totes les propostes, els semblava la més integradora. “Hi poden participar persones de totes les edats, des de les més grans a les més petites, passant per les escoles i els esplais, i alhora ens permet retrobar-nos amb la terra i reconèixer i valorar els seus productes des de la proximitat”. També era una proposta que incloïa tots els gèneres.

A més, molta de la gent que formava part d'aquest grup inicial pertanyen a cooperatives de consum agroecològic. “Grups de persones que ens organitzem per a consumir d'una altra manera: aliments procedents de l'agricultura i ramaderia ecològiques, sostenibles energèticament, justos social i econòmicament...tot apropant-nos al productor, buscant la relació directa amb qui ens alimenta, buscant la transparència en la qualitat i l'intercanvi econòmic; i finalment, apropant-nos a la realitat de qui treballa la terra, de qui viu dels seus fruits, valora el seu treball i en demana una compensació justa”.

Es van començar a trobar abans de l'estiu, gent d'Associacions AMPes, de l'Ateneu Rosa de Foc, de l'Associació de veïns/es, etc. Es van informar sobre el tema (van anar a l'hort de Sant Andreu a preguntar-los com havien començat el projecte, també van visitar el Forat de la Vergonya i Can Masdeu) i van escollir un solar, en funció de diferents paràmetres: l'orientació, l'accés a l'aigua, les dades obtingudes al registre de la propietat, etc.

Van organitzar-se en dues comissions: la comissió “okupació”, que era l'encarregada d'organitzar la cercavila i l'entrada al solar, i la comissió “hort”, que serien els qui després s'hi quedarien de forma permanent.

Al setembre eren unes 30-40 persones, moltes desconegudes entre si, que es reunien setmanalment per preparar l'entrada al solar. Finalment va arribar el dia i, després d'una cercavila molt popular (amb teatre al carrer, bastoners, etc.) pel barri, van entrar al solar i van començar a convertir-lo en el que és avui en dia: un hort comunitari autogestionat, obert a tothom que vulgui participar-hi, i un espai de trobada per a realitzar activitats veïnals. S'obria un espai comú, per a ser construït entre tots i totes.

L'objectiu inicial del projecte era de denúncia de l'especulació; poc a poc se n'hi van anar afegint d'altres: aprenentatge de diferents tècniques d'agricultura ecològica (és a dir, l'hort en si mateix), i espai de trobada per a la gent del barri, per si es volen fer actes, trobades, tallers, menjars, etc. “El fet de ser un solar fa que no sigui un espai tan “agressiu” per a la gent que no està vinculada al món de la okupació”, això el fa més dinàmic i participatiu.

Voliem que fos un hort autogestionat i va esdevenir molt més: un Centre Cultural a l'aire lliure, un lloc de trobada dels veïns, un espai disponible per a les activitats dels col·lectius del barri, un

referent per a moltes persones, un lloc per aprendre de tot... la Tribu, bicipOp, XIC-Gràcia, esplais, caus, casal de Siracusa, cooperatives amb Gràcia, cursos d'agricultura ecològica, programes de ràdio, graffitis, compostatge, dinars populars... un espai buit s'havia transformat en una olla plena d'activitat i sinergies [Manifest del desallotjament, 12 juliol 2010]

Al principi feien moltes trobades internes per començar-se a conèixer (assemblees, jornades de treball, etc.), que van derivar en assemblea setmanal i dia de portes obertes, el dissabte. És aquest dia quan la gent que vol participar a l'hort o bé vol organitzar algun tipus d'activitat, s'acosta i ho proposa a l'assemblea; també els arriben propostes a través de la web. Tenen una web (www.horteres.org) amb un munt de documentació i recursos hortícoles.

Les activitats proposades es valoren en assemblea, per veure si concorden amb els objectius del projecte, abans mencionats.

Des de l'hort mateix, s'han organitzat dinars populars, per fer una mica de pot. En general hi ha hagut molta afluència, fins i tot sense fer-ne massa difusió. Les activitats que es fan a l'hort sempre són obertes, i “s'organitzen quan algú les proposa, de forma espontània, més o menys un cop al trimestre, amb l'objectiu de reunir-se, comunicar-se, divertir-se...”

També s'han realitzat trobades de grups de criança, tallers de Txi-cun i tallers de teatre, proposats i organitzats des de fora. Així com el biciOp, el taller d'autoreparació de bicicletes on molts joves (i a vegades els grans) tenen un lloc on trobar-se i alhora poden aprendre a arreglar la seva pròpia bicicleta, i és que no sempre cal acudir a un/a professional, si es crea un espai per a l'intercanvi de coneixements.

Actualment són 4 al grup que gestiona l'hort, dos nois i dues noies, tots força joves, entre 20 i 35 anys, tot i que hi ha més gent que participa. Hi ha diferents graus d'implicació; la gent està informada de tot el que es fa (assemblea, activitats, etc.) i s'intenta que participin al màxim, però no s'exigeix que tothom s'impliqui en tot, sinó fins allà on vulguin (només regant, per exemple).

Els agradaria que la porta estigués oberta sempre, però no pot ser així perquè els desapareixen les poques coses que tenen (eines, etc.), ho han provat, de manera que hi tenen un cademat de combinació i així tothom qui vol participar pot fer-ho (quan ja hi ha una mica de confiança, se li dona la combinació per tal que pugui anar a l'hort quan vulgui).

El solar té uns 200m² de superfície, dels quals aproximadament un terç és hort; la resta és un espai polivalent, amb un compostador, un cobert on aixoplugar-se i deixar les eines, taules i cadires, etc.

Al principi, que hi havia més feina, s'organitzaven en petites comissions: la comissió “camins”, encarregada de treure les runes i crear l'espai per a l'hort, i la comissió “recursos”, que gestionava els temes de l'adob, el planter, les llavors, etc. Però “les estructures es van formant amb el temps, segons les necessitats”. Ara aquestes comissions ja no existeixen, només hi ha l'assemblea els dissabtes i, després del judici, ni tan sols aquesta se celebra amb seguretat, tot és més informal.

Fan agricultura ecològica, fins on poden; les llavors i el planter són els que hi ha. Intenten comprar ecològic, però no resulta tan fàcil, i si algú els regala quelcom, ho utilitzen. També aconsegueixen llavors d'altres horts (Akí me Planto, a Sant Andreu o Cal Cases, prop de Manresa) o de bancs d'intercanvi de llavors, com el de Can Masdeu, o a bancs de llavors de varietats locals com Esporus. El projecte pretén, entre moltes d'altres coses, oferir al barri un banc de llavors de varietats locals, accessible i gratuït; “un banc d'intercanvi que sigui una alternativa al mercat de llavors controlat per algunes poques multinacionals, i en el qual prima la varietat de síntesi de laboratori, híbrida i deslocalitzada”.

Els tractaments (purins, decoccions, sabó potàssic, etc.) i els adobs són ecològics; els fitosanitaris queden absolutament fora de lloc en aquest espai. “La preocupació per la fructificació d'aliments saludables així com el respecte per les plantes que amablement convidem a instal·lar-se amb

nosaltres en aquest espai, i l'amor pels més petits i pels més grans que ens belluguem amb alegria per aquesta terra alliberada, no deixa lloc per a la violència farmacèutica”.

El solar on s'emplaça l'hort eren els fonaments d'un edifici (“l'antiga fàbrica de mocadors i corbates on treballaven els meus pares”, explica un veí d'edat avançada) així que al principi, el mateix dia de l'okupació, quan tan sols disposaven d'un terra de ciment, van començar a sembrar en sacs de runa i piles de neumàtics, omplint-los de terra i compost vegetal; tenien la idea d'aprofitar l'espai al màxim, fent cultius en vertical i adaptant-se a la realitat del lloc on estaven. Actualment, aquests sistemes de cultiu, han quedat com a mostra de diferents formes de cultivar (opcions que funcionen si disposes d'un espai reduït o sense terra fèrtil), ja que quan van adonar-se que podien treure el ciment, van decidir sembrar directament al terra. Un dels objectius del l'Hort Comunitari del carrer Banyoles és servir de mostrari de diferents formes de fer agricultura urbana en terrats, balcons, patis... donar idees de reciclatge de materials i de possibilitats de cultius perquè cadascú (veïns i veïnes del barri, o qualsevol persona interessada que passi per allí) pugui fer un racó hortícola a casa seva.

Però tampoc la terra que tenien era de bona qualitat; quan van aixecar el ciment van trobar argila com a roca mare que, en estar tancada durant tants anys, no tenia cap tipus de vida. Per altra banda, desconeixien l'ús que s'havia fet d'aquell espai anteriorment i els preocupava que el sòl pogués contenir substàncies contaminants; de fet, quan posteriorment van fer anàlisis del sòl, hi van trobar amiant. Per a millorar la qualitat del sòl i habilitar l'argila per al cultiu, van optar per incorporar-hi matèria orgànica per tal d'aportar nutrients, així com per airejar i descompactar la terra i facilitar un millor drenatge. Van treballar la terra fins a uns 50cm de profunditat i van realitzar aportacions de compost vegetal i de fems de cavall, en una proporció de 60-10-30 (argila-compost-fems), aproximadament.

El compost vegetal el van comprar molt barat a una empresa de jardineria de Begues, i els fems els van anar a buscar a una hípica de Sant Joan d'Espí (només cal trucar-los i els pots anar a buscar, gratuïtament), “així que amb 2m³ de terra bona, els fems, i l'argila que hi havia sota el ciment, vam fer l'hort”. També van començar plantant adob verd (ordi i veça, cereal i lleguminosa), que ajudaria a fixar el nitrogen atmosfèric i alhora obririen el terra amb un arrelament profund, donant estabilitat i riquesa al sòl de cara als cultius de primavera.

En l'any i mig que porten d'hort, només han anat un cop a buscar fems i matèria orgànica, després han anat mantenint la fertilitat abonant la terra amb compost propi: tenen un compostador on recullen les restes orgàniques dels veïns/es, i les restes del mateix hort, i també han experimentat amb compost anaeròbic (tècnica Bocachi); al final, però, han optat bàsicament per l'associació de cultius, és a dir, plantes que es beneficien i s'adoben les unes a les altres, així com per la rotació dels mateixos, per fer un ús equilibrat dels nutrients del sòl.

La planificació de l'hort la fan en assemblea, entre tots i totes, i la fan per temporades, intentant respectar les rotacions però bastant en funció de les llavors que tenen. L'hort es treballa de forma comunitària i la producció, més aviat anecdòtica, es destina als dinars populars i/o es reparteix entre els que són; ho fan sobre la marxa i mai han tingut cap conflicte. La idea és planificar l'hort per fer un parell de dinars l'any, i la resta de la producció destinar-la a l'autoconsum. També fan llavors d'algunes coses (faves, carbassa, raves, blat de moro, bròquil...), i se'n surten prou bé.

Pel què fa a l'aigua, ja hi havia accés a l'aigua de la xarxa quan van entrar al solar. Normalment omplen bidons, deixen evaporar el Clor, i reguen amb regadora. Quan reguen els avis del Casal de Siracusa, però, ho fan directament amb la mànega. Van provar de dur el control del reg amb una graella, però no va funcionar, de manera que bàsicament improvisen... alguns cultius han sortit bé i d'altres s'han ofegat per excés de reg.

Les majoria de les eines són de préstec (els les han deixat els del CSOA Kasa de la Muntanya),

algunes són aportacions de fora (esplais, etc.) i d'altres les han comprat. Tenen algunes aixades, pics i pales, tisores de podar, i poca cosa més.

En general van força justos de recursos: mitjà de transport, llocs on aconseguir les coses (terra de qualitat, adobs, palla, llavors i planter ecològic, etc.)

Pel que fa a la gestió econòmica, des de l'observatori es va fer una aportació econòmica inicial d'uns 400€, de suport al projecte; cada col·lectiu va fer una donació.

A més, s'han fet alguns dinars populars, on es ven la beguda i el menjar es paga a “la voluntat”, alguna festa, i samarretes de l'hort.

Quan han calgut diners, els han posat de la seva butxaca, i després els han anat recuperant a mesura que es feien les activitats. A més, “gran part del material bàsic per a poder tirar endavant l'hort van ser regals de la gent del barri, que tot i que no es podien comprometre a ajudar directament, participaven d'aquesta manera”.

Els diners s'han gastat en la compra d'alguns materials (eines, guants, etc.) i, sobretot, en l'advocada que els ha dut el cas legal. En general, però, mai s'han mogut massa diners, de manera que mai hi ha hagut una gestió formal d'aquests; “hi ha una caixeta i quan algú treu diners per comprar alguna cosa, deixa el tiquet com a comprovant”.

El projecte té força suport al barri, per part de les diferents entitats i/o col·lectius; la posició dels veïns/es és bàsicament neutre (no diuen res), i els que es pronuncien ho fan majoritàriament a favor i inclús participen. De fet, han aconseguit crear una xarxa de contactes considerable, han rebut col·laboracions de totes bandes, i han interactuat amb un munt de gent del barri, que s'ha involucrat en el projecte de diferents maneres.

L'únic conflicte real que tenen és la denúncia per part de la propietat. Poc després de l'okupació els van posar una denúncia per via penal, que fou desestimada pel jutge. El febrer de 2009 els arribà la denúncia per via civil. Després de dos aplaçaments (el judici havia de ser a l'abril, posteriorment el juliol), finalment l'1 d'octubre de 2009 se celebrà el judici i la sentència, emesa al setembre, fou desfavorable. Varen fer una apel·lació, i també redactaren una demanda adreçada al Districte de Gràcia, demanant l'expropiació del solar, “a nivell legal, no hi ha massa informació sobre el tema dels solars okupats; ni tan sols l'advocada tenia del tot clar com afrontar el tema”.

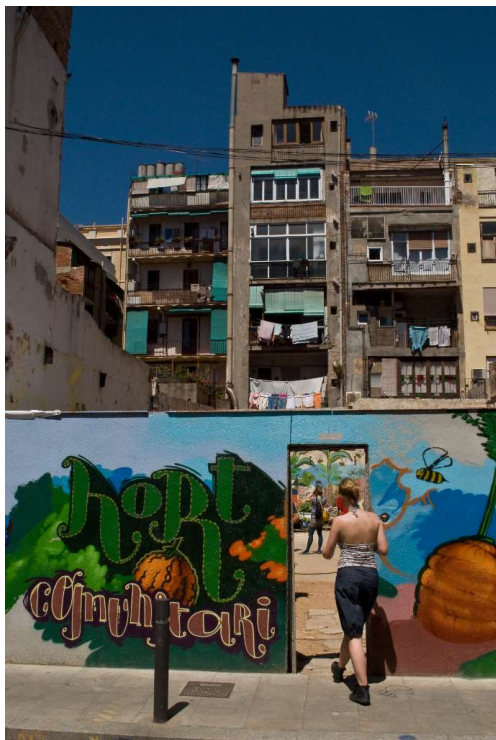
En general el tema del desallotjament ha generat molt desordre dins el projecte. Es podria dir que el projecte s'estructura en 3 eixos: l'hort, la part social i la part legal; aquesta darrera la consideren la menys important, però és gairebé la que els acaba traient més temps i energia.

Per altra banda, en ser gent de diferents procedències i amb una gran diversitat d'opinions i formes de fer, la gestió de la denúncia ha creat debats molt enriquidors sobre com afrontar la situació.

Després de llargues discussions, han optat per una estratègia de “continuïtat”: tot i que tenen el suport de l'observatori, no es veuen capaces d'afrontar una resistència, de manera que han decidit centrar les energies en crear un nou projecte, continuar l'hort en un altre lloc (de fet, ja s'estan mirant altres solars).

Al llarg de la seva història la Vila de Gràcia sempre ha estat un poble i un barri on el teixit social està format per persones i grups molt diverses, un lloc que barreja classes econòmiques, socials, culturals i professionals. L'hort de Banyoles ens ha demostrat que és possible mantenir i potenciar aquesta peculiar característica.

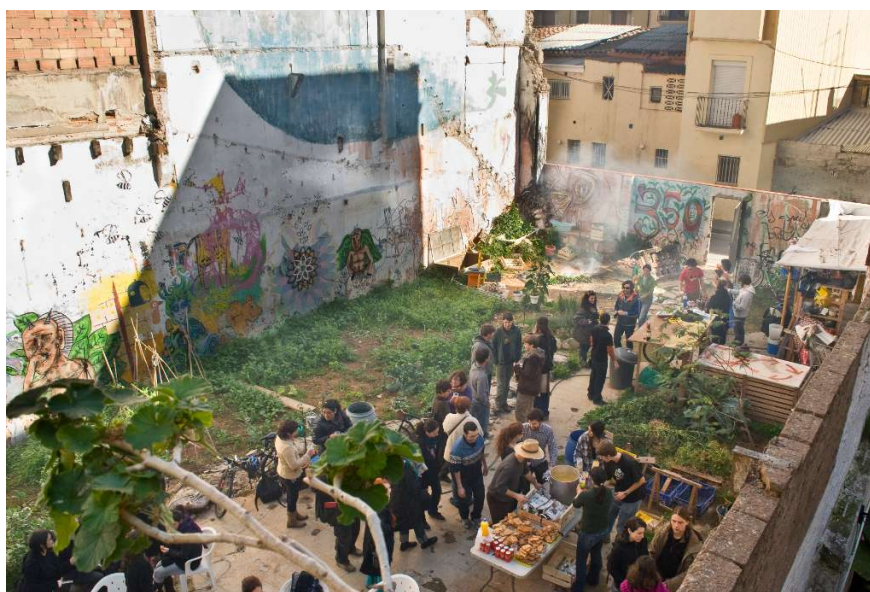
En data 12 de juliol de 2010 l'Hort Comunitari de Gràcia ha estat desallotjat pels Mossos d'Esquadra.

*Imatge 23: Entrada de l'Hort de Gràcia
(Stefanie Fock)*

Imatge 24: Paella i reparació de bicicletes (Stefanie Fock)

Imatge 25: Dinar popular a l'Hort de Gràcia

NOM DE L'HORT	Hort Comunitari de Gràcia "Horteres"
DATA INICI PROJECTE	Inici projecte abans de l'estiu de 2008 25 d'octubre de 2008
ADREÇA I CONTACTE	c/Banyoles, 5 www.horteres.org
HORARI OBERTURA	dissabtes 12-14h
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Denúncia de l'especulació a Gràcia Aprenentatge de diferents tècniques d'agricultura ecològica Espai de trobada per a la gent del barri
FORMA ORGANITZATIVA	Assembleària Setmanal, els dissabtes
ACCÉS AL GRUP	Obert, cal anar a l'assemblea Informal, basat en la confiança
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	4 persones fixes, i algunes més que ajuden Joves, entre 20 i 35 anys
SUPERFÍCIE CULTIVADA	70-80m2 aproximadament
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Compostador, Cobert, Zona amb taula i cadires, Dipòsits d'aigua
SITUACIÓ ESPAI	Solar okupat
TERRA: tipus, accés i gestió	De mala qualitat: fonaments d'una casa. Hi han trobat amiant. Aportacions de compost vegetal i fems. Cadenat de combinació a la porta Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica Planificació en assemblea Es planifica per temporada
AIGUA: tipus, accés i gestió	De la Xarxa urbana (aigua potable) Quantitat il·limitada. Punxada. Fàcil accés Acumulen l'aigua en bidons perquè s'evapori el clor i reguen amb regadora. També reg amb mànega (avis casal) Sense torns establerts
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de cavall de Kan Pasqual Aprovisionament esporàdic (falta transport)
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes de l'hort + fracció orgànica domèstica dels veïns/es Compost anaeròbic: taller Tècnica Bocachi Gestió informal
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals Regalades, comprades amb diners del pot i intercanviades amb altres horts També d'autoproducció
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament convencional Majoritàriament comprat amb diners del pot, i regalat
EINES: quantitat, accés i gestió	Poques Majoritàriament en préstec. Algunes regalades i altres comprades Guardades al cobert Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Anecdòtica Es destina als dinars populars o bé es reparteix informalment entre la gent que treballa a l'hort
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Es necessiten diners per a llavors i planter, materials, eines i sobretot per despeses d'advocats Aportació econòmica inicial des de l'Observatori de Gràcia. Activitats socials (dinars i festes) i samarretes de l'hort Hi ha un pot que es gestiona informalment: cadascú treu diners quan es necessiten, i deixa el tiquet com a comprovant
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Dinars populars organitzats des de l'hort, oberts a tothom. Tallers i trobades organitzats per gent del barri: grup de criança, txi-cun, teatre Es fan de forma esporàdica, quan algú ho proposa
CONFLICTES I GESTIÓ	Pocs conflictes interns. Denúncia legal Es gestionen entre tots/es, en assemblea

Taula 8: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Gràcia

6.4. Hort de Sant Andreu del Palomar “Akí me planto”

L'hort porta entre 5 i 6 anys okupat; ja no hi ha ningú dels del principi i la gent que forma part del projecte actualment no saben amb exactitud quan va començar.

Las cases que allí hi havia, a la cantonada dels carrers Rubén Darío i Pare Secchi, varen ser desnonades, okupades, desallotjades i tirades a terra. Posteriorment es va okupar el solar per a fer-hi un hort.

El principal objectiu del projecte era crear un punt de trobada; un espai obert al barri, a tothom.

“S'han perdut molt els espais on trobar-nos i crear relacions d'un altre tipus”. “Hi ha molt poca capacitat d'intervenció dins l'espai urbà i un hort és això, intervenir a l'espai”. A més, una característica destacable dels horts urbans és la facilitat d'apropament amb la gent, “és més difícil entrar en un Centre Social que en un Hort”.

A l'hora de la veritat, com que són molt poca gent, s'ha convertit més aviat en un espai d'autoaprenentatge a nivell agrícola.

Ara mateix, el grup consta de 4 persones: dues que són més veteranes (fa aproximadament un any i mig que formen part del projecte), una que porta poc temps, i una altra que s'acaba d'unir al col·lectiu. Esperen que en breu s'incorpori més gent.

Són totes joves, un noi i tres noies. Estan una mica cremats, els que duen més temps sobretot, perquè durant un temps van haver de dur l'hort ells sols i era molt dur. Cal ser més gent, i cal gent nova, amb energia i motivació. A nivell d'experiència hortícola, no tots en tenien; alguns havien estat en un altre hort urbà, però molt poc temps, d'altres tenien experiència a nivell familiar, o en jardineria, d'altres no. Bàsicament s'han anat formant a base de llegir sobre horticultura i anar experimentant.

Durant molt de temps hi havia uns horaris fixos de treball a l'hort, en els quals l'espai estava obert a qualsevol que volgués entrar i participar. Quan es van quedar només dues persones, això va deixar de ser així, es limitaven a fer els mínims de manteniment: plantar i regar l'hort a les dues i mitja de la matinada, que “és quan la policia no molesta”. Ara no hi ha dies fixos assegurats, no hi ha continuïtat, i això dificulta molt la implicació de més gent del barri.

Però realment quan la porta està oberta, la gent s'apropa i inclús participen: porten coses, donen consells, etc.

De cara al curs vinent, estan pensant en obrir un dia fixe a la setmana, els dimecres, per tal que sigui més fàcil per les veïnes i veïns acostar-s'hi i implicar-s'hi d'una manera o altra. “Probablement el fet de posar un dia fixe a la setmana, i comprometre's a que sempre hi hagi algú a l'hort en aquell horari, pot ser una manera d'atraure gent”.

No hi ha cap procediment establert per si algú vol formar part del projecte; si tenen molt interès, se'ls dona la clau del cademat que tanca la porta, perquè vagin a l'hort quan vulguin. A l'hort hi ha un llibre on es deixa constància del que s'ha fet o caldria fer (en base a les decisions preses en assemblea i al treball del dia a dia), de manera que hi hagi una mínima comunicació. A més de posar un dia fixe de treball a l'hort, també volen comunicar les dates de les assemblees amb antelació, a través de cartells penjats al barri, per tal que s'hi pugui atansar qualsevol persona interessada.

L'organització és totalment informal, fins fa molt poc eren només dues persones, i viuen juntes. Si el grup va creixent, la proposta és reunir-se en assemblea per anar discutint sobre els diferents temes que sorgeixen, i prendre decisions. De moment es comuniquen a través del llibre de l'hort o bé es truquen i queden per anar juntes a treballar-hi.

La superfície del solar és d'uns 250m², dels quals uns 200m² són hort. Hi han construït un petit cobert on guarden les eines i/o s'aixopluguen si es posa a ploure, i també tenen una zona amb taules i cadires, per descansar, reunir-se o simplement passar l'estona.

Al principi van haver de portar molta terra perquè eren els fonaments d'una casa i el sòl que hi havia a sota era de molt mala qualitat.

Hi fan agricultura ecològica. Per a les plagues i/o malalties, utilitzen purins i remeis casolans.

Pel què fa a les llavors i al planter, al principi eren més estrictes amb el fet que fossin ecològics, però han hagut d'anar rebaixant plantejaments; “el fet que sigui un espai okupat tampoc et permet fer grans planificacions... vas una mica al què hi ha!”. Tampoc resulta fàcil trobar planter ecològic, així que acaben anant a la solució més pràctica: compren al viver d'horta, al mercat, o bé utilitzen el que els donen. Les llavors són bàsicament autoproduïdes, “per exemple, aquest any ens han funcionat molt bé les carbasses, les síndries i els melons”; altres són del Banc de llavors de Can Masdeu, o comprades. És a dir, la gran majoria són ecològiques i locals.

S'adapten a la condició de ser un hort urbà i els ritmes que això implica (“tenim vides força urbanites”). Procuren seguir el calendari biodinàmic, però al cap i a la fi planten el dia que poden.

La planificació de l'hort es fa en assemblea, és a dir, allí es decideix el que es farà per tal de respectar les rotacions de la terra, però no són gaire estrictes. “En general es fa una mica el que cadascú pot o li ve de gust: les decisions de què plantar vénen determinades per l'època de l'any i el que toca. La idea no és produir molt, sinó mantenir l'espai obert i viu”.

Tenen un compostador auto construït, on aboquen els residus orgànics de les cases on viuen i del reciclatge al mercat, així com les restes de l'hort. Tot i que ara mateix no funciona massa bé, “tenim el tema una mica abandonat”, la gestió del compost és col·lectiva.

També abonen l'hort amb fems de cabra o fems de cavall de Kan Pasqual, quan hi ha ocasió, però no de forma periòdica, “només quan considerem que convé, a principis de primavera, per exemple”.

“En posem pocs perquè encara no sabem prou bé com utilitzar-los, quines quantitats són òptimes”.

L'accés a l'aigua és complicat. Durant un temps la tenien “punxada” de la xarxa però els la van tallar, així que ara han de tirar una mànega fins a la font pública més propera, situada a uns 10m aproximadament; han de creuar dos carrers i, si ve la policia, treure-la. El sistema per mantenir la font rajant és força rudimentari i no sempre funciona a la perfecció, així que el tema és força desgastant.

Amb la mànega omplen els dipòsits, de manera que deixen l'aigua reposar i així s'evapora el Clor.

També recullen aigua de la pluja, del sostre del cobert, tot i que caldria fer un bon manteniment del sistema i no disposen de temps suficient per a fer-ho. També van construir una petita bassa per emmagatzemar aigua, però mai han aconseguit que sigui del tot impermeable, així que pràcticament no la fan servir. La forma de reg és amb regadora o a base de galledes, i no els cal establir torns perquè són molt poca gent. La freqüència de reg depèn de la disponibilitat que tenen, però intenten regar cada dos dies a l'estiu, i un parell de cops a la setmana durant la resta de l'any, depenent de les pluges.

Tenen força eines, que ja hi eren quan elles van arribar, “no sé d'on van sortir”. També n'han reciclat algunes, els n'han regalat o, en comptades ocasions, les han comprat. Són d'ús comunitari i es guarden al cobert.

Quan han hagut de comprar coses (algunes eines específiques que no tenien, planter, etc.), bé han posat els diners de la seva butxaca, o bé han generat un pot a partir d'algunes activitats: paella popular amb rifa hortícola, i la “Bicifarra” de les festes alternatives de Sant Andreu. La gestió econòmica és totalment informal: hi ha un pot i cadascú agafa diners si considera necessari que cal

comprar alguna cosa. Tenen molt poques despeses i normalment els diners surten del pot, tot i que algunes vegades també hi ha aportacions personals, “vas a comprar planter i no passes el compte... però és que és molt barat!”

D'altres activitats socials que s'han realitzat és el “Cine a la fresca”, totalment gratuït. En general, però, aquestes activitats són puntuals; “estaria bé donar-los més continuïtat”.

El manteniment de l'espai i les infraestructures el van fent a diari, tot i que ara ho tenen tot força aturat; no acostumen a organitzar jornades de treball i, si algun cop ho fan, és més aviat per plantar.

La producció de l'hort és molt variable: a l'estiu acostuma a haver-hi força coses (en algun cultiu en concret fins i tot poden tenir excedent) i a l'hivern és més escassa. En general no els dóna per auto abastir-se, només en el cas d'algunes hortalisses, i el repartiment és del tot “lliure”; part de la collita es destina als dinars populars (quan s'organitzen, que és poc sovint) i la resta se l'enduu a casa el qui passa per l'hort. Hi ha molt poca estructura entorn al tema, i mai han tingut problemes al respecte.

Per altra banda, com que n'estan aprenent, no es plantegen la productivitat com un dels objectius del projecte.

A nivell de conflictes, abans hi havia un veí que els sabotjava l'hort tirant lleixiu des de l'altra banda de la paret que rodeja el recinte. Ara ja no, i el veïnat més aviat sembla conforme, inclús força gent del barri està molt contenta que el projecte tiri endavant. L'únic problema constant és la relació amb la policia, que no els deixa regar amb tranquil·litat.

Per altra banda, hi ha el tema legal: en principi el solar s'ha de convertir en un carrer, i no saben en quin punt està el projecte de l'Ajuntament, ni en quin moment i de quina forma podran formar part del procés legal. “En no ser una casa sinó un hort, és molt més difícil poder intervenir en el procés legal”. No hi ha una especificitat jurídica; mentre que en espais rurals sí que hi ha lleis, sembla que en espais urbans no hi ha jurisprudència.

Hi ha força desinformació sobre el tema, “potser hi ha elements per defensar que okupar un solar per fer-hi un hort no és un delictes d'usurpació, però a nivell de desallotjament el procediment i els arguments són molt similars”.

Sigui com sigui, “al final el més important és tirar endavant, no?”

“Un hort urbà com aquest és un espai de trobada i apropament, amb un gran potencial d'intervenció política i social en el model de ciutat en el que vivim”. A més, “és una de les vessants de la okupació amb més futur; a Barcelona es tiren tantes cases a terra!”

Imatge 26: Akí me planto (Stefanie Fock)

Imatge 27: Aki me planto, podeu passar (Stefanie Fock)

Imatge 28: Aki me planto, treballant a l'hort (Stefanie Fock)

NOM DE L'HORT	Hort de Sant Andreu "Akí me Planto"
DATA INICI PROJECTE	fa 5-6 anys
ADREÇA I CONTACTE	c/Rubén Darío amb c/Pare Secchi
HORARI OBERTURA	No hi ha un horari fixe, cadascú hi va quan vol i pot. De cara al proper curs es vol organitzar un dia fixe a la setmana per tenir les portes obertes
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Espai de trobada, obert al barri Intervenció a l'espai urbà Espai d'autoaprenentatge hortícola
FORMA ORGANITZATIVA	Informal, tot i que quan siguin més gent serà assembleària No fixe
ACCÉS AL GRUP	Obert, cal anar a l'assemblea No hi ha Pla d'Acollida establert, és tot molt informal
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	4 persones, amb possibilitat de noves incorporacions immediates Joves
ÀREA CULTIVADA	Uns 200m ²
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Compostador, Cobert, Zona amb taula i cadires, Dipòsits d'aigua i bassa
SITUACIÓ ESPAI	Solar okupat
TERRA: tipus, accés i gestió	De mala qualitat: fonaments d'una casa. Van haver de portar molta terra Porta tancada amb clau Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica Planificació força informal tot i que l'assemblea decideix les línies a seguir
AIGUA: tipus, accés i gestió	De la Xarxa urbana (aigua potable) Quantitat il·limitada però de difícil accés: Màneg de 10m fins a una font pública. Omplen bidons i deixen que s'evapori el clor També recullen l'aigua de pluja que cau al teulat del cobert. Construcció bassa petita (no massa impermeable). Reg amb regadores i galledes No hi ha torns perquè són poca gent
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de cavall de Kan Pasqual Fems de cabra a una explotació ramadera Molt esporàdic
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes de l'hort + fracció orgànica domèstica participants + recicle mercat Gestió informal i comunitària
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals Fan llavors pròpies d'algunes hortalisses Intercanvi (Banc de llavors de Can Masdeu) En compren amb diners del pot o de la seva butxaca. També regalades
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament convencional Comprat a planteraires (viver d'horta) i al mercat, amb diners del pot o de la seva butxaca
EINES: quantitat, accés i gestió	Força quantitat La majoria ja hi eren, altres regalades, reciclades o comprades Guardades al cobert Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Molt irregular Se la reparteixen informalment entre la gent que treballa a l'hort i també s'utilitza per a dinars populars (molt de tant en tant)
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Es necessiten diners per a llavors i planter, materials, i eines. De la pròpia butxaca (qui pot) i d'algunes activitats: Paella popular amb rifa hortícola, Bicifarra de les Festes Alternatives de Sant Andreu Hi ha un pot que es gestiona informalment: cadascú treu diners quan es necessiten, i deixa el tiquet com a comprovant
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Paella popular amb rifa hortícola, Bicifarra, Cinema a la fresca. Es fan de forma molt esporàdica, quan algú ho proposa, estaria bé donar-hi més continuïtat
CONFLICTES I GESTIÓ	Veí sabotejador (ja resolt). Problemes amb la policia, que no els deixa regar. Tema legal Es resolen informalment

Taula 9: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Sant Andreu (Akí me planto)

6.5. Hortet de la UB del Raval

El Projecte va començar el novembre de l'any 2009, durant la setmana de lluita contra el Pla “Bologne”, un pla de reforma educativa a nivell universitari. Durant l'Assemblea de Facultats va sorgir la idea d'obrir un hort, bàsicament per aprofitar un espai del recinte de la Universitat que estava molt mort. Aquell dia hi havia molta gent animada, després el projecte ha seguit endavant de mica en mica i realment amb poca gent al darrere. Dels que van començar, en queden només 3.

És un espai obert a tothom i està situat en una zona de pas, de manera que de tant en tant algú s'apropa per dir-hi la seva (portar alguna eina, planter, donar algun consell...), però “la cosa no acaba de quallar”. També hi ha gent que participa “recollint” verdures de tant en tant. És un espai públic però està dins el recinte de la UB (Universitat de Barcelona) del Raval, que resta tancat durant la nit, des de les 20:30h (tot i que la universitat no tanca fins les 22h) fins a les 8h del matí següent, i que a l'estiu també és inaccessible. “L'estiu passat el segurata ens desconnectava l'alarma per a treballar-hi, doncs era tancat per vacances”.

De fet, mai s'ha fet realment una “crida a la participació”; no s'han plantejat convertir-ho en quelcom més “gran” o més col·lectiu. És tot molt informal, i ja els va bé així, tot i que tampoc estaria de més que hi participés més gent de forma habitual. Actualment és difícil participar-hi; no hi ha horaris fixes ni res massa organitzat. L'únic cop que van intentar fer un acte públic, més que res per celebrar el primer aniversari de l'hort i compartir la collita, va ploure molt i gairebé van haver de suspendre l'acte, que constava d'un dinar popular i la presentació de l'exposició “Huertos Urbanos: cultivando Barcelona” de Stefanie Fock. “Vam deixar de fer-ho al pati perquè plovia, però vam traslladar el txiringuito a la sala dels tapers (la que ara està tancada per raons de “seguretat e higiene”) i l'activitat no va donar-se com estava previst”. Tot i així sí que van dinar, i van recaptar alguns diners per a l'hort. “El dinar no tenia un preu, però sí que hi havia un pot per aportacions voluntàries”.

No tenen una forma d'organització definida, “de fet no tenim horaris, anem quedant com ens va bé... amb una certa assiduïtat però com qui queda per anar a fer unes canyes”. Sovint, se'ls afegeixen col·laboradors puntuals espontanis.

Podríem dir que l'objectiu de l'hort no està massa clar... és bàsicament un espai per aprendre, un “experiment” de 30-40m² de superfície, ampliables si els de Parcs i Jardins (que en el seu moment els van dir que els traurien d'allí però de moment no ho han fet) no protesten. Es tracta d'una zona enjardinada, amb un sòl no massa profund -“a sota hi ha com una fossa sèptica o algo així...”- i tampoc de gaire qualitat, “tot i que no és nefasta”.

Els 3 membres del grup són estudiants de la UB; dos amb certa experiència hortícola i l'altra no. Són joves, entre 20 i 30 anys; dues noies i un noi.

Practiquen l'agricultura ecològica (no hi posen químics) tot i que les llavors i el planter els treuen d'allà on poden, comprats amb diners de la seva butxaca, o els en regalen. La planificació és força informal; intenten seguir les rotacions però van provant i acorden les coses “sobre la marxa”.

Tenen algunes poques eines que els ha anat regalant la gent o de préstec, i les guarden al local d'estudiants; per accedir-hi, per tant, només cal tenir o demanar la clau del local... i saber que les eines estan allà, clar!

En general tot el que compren ho fan amb diners propis, o amb la mica de calaix que es va fer al dinar popular, però tampoc és que tinguin despeses massa importants: llavors, planter, sofre...

Pel que fa al sistema de reg, tenen reg per aspersió que funciona de forma automàtica, com a la majoria de zones verdes de la ciutat gestionades per Parcs i Jardins. Es tracta d'aigües freàtiques, no aptes per al consum. No poden accedir al control del reg i, de fet, han tingut problemes per excés

d'aigua. “Estaria molt bé poder accedir al sistema de reg i poder-lo programar segons les necessitats del moment, o obrir i tancar quan vulguem, però caldria parlar amb la gent de Parcs i Jardins”. De moment no hi tenen contacte, però pensen que segurament estaria bé contactar-hi per arribar a certs acords de convivència.

En general no adoben la terra, sí que tenen però un petit compostador, on hi posen només les mateixes restes de l'hort (bàsicament les herbes arrencades) i les sobres dels menjadors populars de la COPELL (Cooperativa d'Estudiants Llibertàries). Tot i que en sortia un compost força bo, el temps de compostatge era molt llarg i sovint no n'obtenien suficient quantitat per abonar tot l'hort. Han pensat en posar cartells per la zona, convidant a estudiants i veïns/es a tirar les seves restes orgàniques al compostador. Actualment estan provant de compensar aquesta pobresa en nutrients del sòl, afegint-hi marro de cafè. “un dia, una de les persones que passaven per davant de l'hort i s'aturaven a observar o a donar-nos algun consell, ens va recomanar que per abonar haviem de tirar merda d'animal (sobretot la de cavall) o també podíem afegir a la terra el marro del cafè. Així va ser com vam començar a explotar el bar de la facultat”. Van anar a parlar amb les persones que gestionaven el bar i van acordar uns horaris en els quals anar a buscar les bosses del marro; “a vegades fins i tot ens les portaven elles a l'hort!”. Amb el marro del cafè, la terra va millorar molt, “anaves veient com la terra s'anava enfosquant poc a poc”.

La producció, que és força escassa i molt variable segons l'època i el cultiu, se l'enduen a casa o bé la regalen a veïns/es, al del bar, a les senyores de la neteja, etc. Això si no desapareix en qualsevol moment... la gent pot entrar a l'hort quan vol i això també té els seus “inconvenients”: guerra de tomàquets entre els nens del barri (no per boicotejar l'hort, sinó simplement per divertir-se), problemes amb els gossos, els de Parcs i Jardins que els han segat algunes hortalisses “accidentalment”, etc. S'han arribat a plantejar posar una tanca, però al final han decidit que no ho faran, “és millor assumir que estan on estan!”

Més enllà de cultivar la terra, no hi ha activitats socials en torn a l'hort. Les trobades són espontànies i en “petit comitè”, en el dia a dia... segurament pel fet d'estar en una zona de pas d'un barri molt dinàmic.

Imatge 29: UB Raval, panoràmica (Stefanie Fock)

Imatge 30: UB Raval, hort i estudi (Stefanie Fock)

Imatge 31: UB Raval, plantant (Stefanie Fock)

NOM DE L'HORT	Hort Okupat de la UB del Raval
DATA INICI PROJECTE	Novembre del 2009
ADREÇA I CONTACTE	Recinte de la UB Raval
HORARI OBERTURA	Està sempre obert, només cal agafar les eines del local d'estudiants
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Aprofitament d'un espai de la UB molt mort Aprententatge i experimentació en el camp de l'horticultura
FORMA ORGANITZATIVA	Informal
ACCÉS AL GRUP	Obert, només cal anar-hi
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	3 persones fixes, més gent que ajuda puntualment Joves
ÀREA CULTIVADA	30-40m2, ampliables
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Compostador, Zona amb bancs (infraestructura de la UB)
SITUACIÓ ESPAI	Espai públic okupat, dins el recinte de la UB del Raval
TERRA: tipus, accés i gestió	Sòl ajardinat, poc profund i de qualitat no massa bona Accés lliure durant les hores en que està obert el recinte (Horaris: 8-20:30h) Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica Planificació informal; van decidint sobre la marxa
AIGUA: tipus, accés i gestió	Aigua de la xarxa de reg de Parcs i Jardins de Barcelona (aigües freàtiques) Tenen un temporitzador controlat des de Parcs i Jardins
FEMS: tipus, accés i gestió	No utilitzen fems
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes de l'hort i restes dels menjadors populars d'una cooperativa. Volen promoure l'aportació de restes orgàniques d'estudiants i veïns/es. També marro de cafè Gestió informal
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals Les treuen d'allà on poden, d'altres horts, comprant-les amb diners de la seva butxaca o del pot. També els en regalen
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament convencional Comprat amb diners de la seva butxaca o del pot També els en regalen
EINES: quantitat, accés i gestió	Poques Regalades i comprades Les guarden al local d'estudiants, que acostuma a estar tancat amb clau (només cal tenir-la o demanar-la) Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Molt escassa i variable Se la reparteixen informalment entre la gent que treballa a l'hort, o bé la regalen a veïns/es, senyores de la neteja, el del bar...
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Bàsicament necessiten diners per a llavors i planter, i per comprar eines De la pròpia butxaca (qui pot) i d'algunes activitats: dinar popular Totalment informal
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Només s'ha fet la celebració del primer aniversari
CONFLICTES I GESTIÓ	Problemes amb els gossos Algun problema amb els de Parcs i Jardins Guerres de tomàquets entre els xavals del barri Es gestionen informalment

Taula 10: Fitxa resum amb les característiques del projecte de la UB Raval

6.6. Hort del Xino (Raval)

L'hort se situa al carrer Reina Amàlia número 11b, al solar on hi havia el Centre Social Okupat “Ruïna Amàlia”, que va ser desallotjat i enderrocat el 17 d'octubre de 2007.

El projecte va començar en una reunió de veïns/es a la Casa de la Solidaritat, aproximadament l'octubre o novembre de 2008. Normalment se celebren reunions de barri cada 3 mesos, amb els diferents col·lectius de caire social.

La idea va sorgir com una reivindicació sobre el “robament” d'espais col·lectius al barri, com ho havia estat el CSOA Ruïna Amàlia. Es volia crear un nou espai lliure que pogués servir de lloc de trobada veïnal en el desèrtic paisatge del Raval, en un moment on certs esdeveniments (desallotjaments de dos centres socials okupats, desnonament dels veïns i veïnes del c/Robador 29, i el precintat de l'Ateneu del Xino), havien provocat una decaiguda de les dinàmiques socials col·lectives. El decidir precisament de fer un hort fou motivat pel fet que al Raval hi havia una noia que havia participat a l'hort de gràcia i que els va explicar la seva experiència. “Ens va semblar molt bona idea, i era l'oportunitat de recuperar un espai verd per a un barri que està totalment edificat”.

Es varen fer moltes reunions sobre el tema i va costar molt preparar-ho tot, però el 27 de juny del 2009 es va realitzar un acte amb cercavila, performance, paella i entrada al solar; aquell dia es va començar amb la neteja de l'espai.

Just després de la inauguració, els propietaris van canviar el pany i van posar 2 cadenats, els quals van canviar, però s'havia de saltar una tàpia... tot això, junt amb d'altres factors més personals va generar problemes de continuïtat, i l'espai es mantingué tancat durant tot l'estiu.

Després de l'estiu el projecte es reactiva, però hi ha poca gent. Realment en serio s'hi posen quatre persones; són gent jove de diferents col·lectius del barri, amb poca o gens experiència agrícola. Ara, després d'uns quants mesos de rodatge, el grup s'ha ampliat a unes deu persones realment implicades, i molta gent que passa de tant en tant per veure l'hort i/o ajudar. La gran majoria són veïns i veïnes del barri (i també gent de fora) relativament joves (entre 25 i 40 anys) i del àmbit dels moviments socials. “Tot i que ara també participen altres veïns/es, inclosos alguns nens i nenes”.

Al principi no es va fer difusió del projecte pel barri perquè volien deixar l'espai en condicions abans d'obrir-lo a tothom; es trobaven una dia a la setmana per anar-hi a treballar i després es reunien en assemblea per anar decidint com fer els següents passos. Normalment era dissabte o diumenge, per així poder coincidir els pocs que eren.

Actualment hi ha uns horaris més fixes: està obert sempre els diumenges a partir de les 15h. És el moment on qualsevol persona que estigui interessada en formar part del projecte, hi pot anar i unir-se al col·lectiu. La resta de dies l'espai està tancat.

L'únic que està decidit és que l'hort es gestiona col·lectivament, que no hi ha parcel·les individuals, i que s'hi farà horticultura ecològica. També que les decisions es prenen en assemblea i aquesta és oberta a tothom que vulgui participar. La resta de temes estan encara per parlar. “El que està clar és que quan hi hagi més gent i més feina, ens haurem d'organitzar en comissions de treball”.

Tampoc els objectius estan massa definits, però podem esbossar les principals motivacions per les quals s'està tirant aquest projecte endavant:

- Crear un espai social
- Aconseguir un espai “natural” dins un barri que està completament edificat
- Adquirir experiència en el cultiu d'un hort, tot i que l'objectiu no sigui treure'n una gran producció.

El solar són uns 600m², i està dividit en 3 zones: un hort d'uns 300m², una plaça (espai per reunir-se, prendre el sol, etc.) i un espai silvestre, a més de la zona amb restes fruit de l'enderroc, la zona del compost, i una caseta on aixoplugar-se i guardar les eines.

Consideren que el Raval és un barri complicat, amb temes de drogues, etc. i, per tant, hi haurà d'haver certes mesures de “control” per tal d'evitar problemes de sorolls, inseguretat, etc. i que els/les veïns/es acceptin el projecte. De fet, el solar estava obert fins que els/les veïnes/es es van queixar i van aixecar una paret al voltant. Es plantegen l'opció d'establir uns horaris i mantenir l'espai tancat la resta del temps.

Fins ara l'aigua la treien d'una font propera a base de garrafes, però ara ja han aconseguit confeccionar un sistema de recollida d'aigua de la pluja, a partir del teulat de la caseta, i emmagatzemar-la en bidons. A l'estiu, però, no en tenen prou, ja que l'hort necessita una aportació diària de 200 litres, com a mínim. De moment la única forma d'aconseguir-la és anant a aquesta font que hi ha a la plaça Folch i Torres, però resulta força pesat. És per això que estan pensant seriosament en treure-la de la boca d'aigua més propera, a dins mateix de l'hort.

Des de la tardor de 2009 i fins l'actualitat, bàsicament s'han dedicat a preparar l'espai per als diferents usos, en base a un mapa previ que van elaborar entre tots en assemblea. Ara estan acabant la construcció dels bancals de cultiu i traient-ne l'excés de pedra. Quan van arribar, el terra estava totalment aixecat “però no era terra neta, era una barreja de terra, maons, morter i altres materials d'enderroc”. S'està millorant la qualitat del sòl a base d'afegir-hi compost i fems, però la fertilitat encara deixa molt que desitjar. Pel que fa al compost, el fan a base de la mescla de les restes vegetals que han extret del solar, amb les restes orgàniques que aporta alguna gent de casa seva, “ja funciona prou bé”. Els fems els han anat a buscar, un parell de vegades, a dues hípiques diferents, “allà on es pot”.

També volen portar terra (esperen aconseguir-la a través d'un contacte que tenen a Parcs i Jardins), i s'estan plantejant fer anàlisis del sòl.

No tenen massa clar d'on obtindran el planter i les llavors, de moment en van fent a casa o en un racó de l'hort, a partir de llavors que alguns tenien o que els han anat proporcionant, de forma espontània. A partir del proper setembre volen començar a planificar l'hort d'una forma més organitzada.

Les eines, de moment molt poques, són d'ús comunitari i les guarden a la caseta de l'hort. En necessiten, ja que totes les que tenen els les han deixat; a mesura que el projecte es vagi consolidant, hauran de veure com n'aconsegueixen.

No tenen massa clar a què es destinarà la producció de l'hort, perquè ni tan sols saben quines quantitats en sortiran. De moment, el que ha anat sortint s'ha repartit entre la gent de l'hort.

La gestió econòmica del projecte la realitza l'assemblea, a partir d'un pot que fins ara es generava a base de menjars populars, o bé festes o sopadors, etc. en algun espai social. Ara ja es fan activitats al mateix hort.

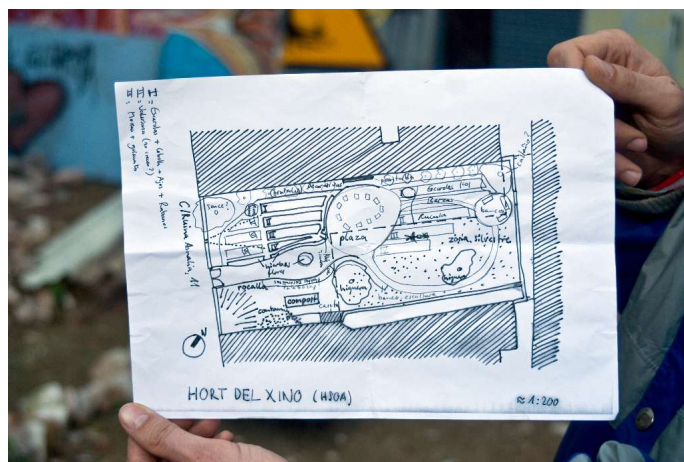
De moment ja tenen una multa per “desordres públics”, el dia de la inauguració, i l'estan pagant a base de fer paelles populars. Tampoc pretenen recaptar més diners dels que necessiten per a les despeses bàsiques de l'hort; el pot que es va generant s'invertirà en la compra de llavors i d'algunes eines.

Al llarg d'aquests pocs mesos d'existència, ja són moltes les activitats que s'hi han realitzat o que s'hi estan realitzant: s'ha fet una calçotada i barbacoa amb exposició i xerrada en la celebració del rimer aniversari, un concert i conta contes durant les Festes Populares del Raval, i durant tot el mes de juliol es va fer cine a la fresca, cada dijous. Ara es fan tallers sobre agroecologia els dimarts a les 19:30h.

No tenen massa clar com funciona la llei al voltant d'aquest tipus d'espais (cal més informació legal!); de moment, però, el propietari sembla que no ha posat cap denúncia. A més, estan aconseguint obrir les portes a la gent del carrer més sovint, i l'acollida del projecte per part dels veïns/es del voltant és molt bona, “la majoria de gent està encantada, especialment els nens, i molts passen per l'hort sovint”.

Imatge 32: Hort del Xino, rehabilitant l'espai (Stefanie Fock)

Imatge 33: Mapa de l'Hort del Xino (Stefanie Fock)

Imatge 34: Hort del Xino, la feina continua (Stefanie Fock)

NOM DE L'HORT	Hort del Xino
DATA INICI PROJECTE	Octubre-novembre de 2008 Entrada al solar el 27 de juny de 2009
ADREÇA I CONTACTE	C/Reina Amàlia, 11 b horteradelxino@gmail.com
HORARI OBERTURA	Ara només està obert el dia que queden per treballar-hi: diumenge a partir de les 15h
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Reivindicar i crear un espai social al barri Aconseguir un espai natural dins un barri completament edificat Adquirir experiència hortícola
FORMA ORGANITZATIVA	Assembleària. Es reuneixen el dia que treballen a l'hort Setmanal, diumenge
ACCÉS AL GRUP	Obert, cal anar a l'assemblea No hi ha Pla d'Acollida establert, és tot molt informal
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	10 persones fixes, i algunes més que ajuden Relativament joves, entre 25 i 40 anys
ÀREACULTIVADA	300m2 aproximadament
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Plaça, Espai silvestre, Compostador, Caseta
SITUACIÓ ESPAI	Solar okupat
TERRA: tipus, accés i gestió	De mala qualitat: fonaments d'una casa. Apotacions de compost i fems Porta tancada amb clau Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica Planificació informal; van decidint sobre la marxa El curs vinent volen planificar millor
AIGUA: tipus, accés i gestió	De la Xarxa urbana (aigua potable) Quantitat il·limitada però de difícil accés. La porten a l'hort amb garrafes des d'una font pública. Es plantegen punxar-la També aigua de pluja, però no és suficient No hi ha torns establerts
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de cavall de dues hípiques diferents
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes vegetals de la neteja del solar + fracció orgànica d'algunes de les persones de l'hort Gestió informal
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	El que hi ha Comprades, fins ara amb diners personals i a a partir d'ara amb diners del pot. També regalades
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament ecològic D'elaboració pròpia, a casa o en un racó de l'hort, a partir de llavors de tot tipus
EINES: quantitat, accés i gestió	Molt poques En préstec Guardades en una caseta a l'hort Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Escassa No saben encara com ho faran, de moment s'ha repartit entre la gent de l'hort
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Es necessiten diners per comprar eines i llavors, i per pagar una multa per desordres públics (del dia de la okupació) Menjars populars, festes i sopadors Hi ha un pot que gestiona l'assemblea
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Calçotada i barbacoa, amb exposició i xerrada (1er aniversari) Concert i conta contes (Festes populars barri) Cinema a la fresca, cada dijous de juliol Taller d'agroecologia, cada dimarts a les 19:30h
CONFLICTES I GESTIÓ	Al principi van tenir problemes amb els propietaris (els canviaven el cademat) Es gestionen a l'assemblea o informalment

Taula 11: Fitxa resum amb les característiques del projecte del Xino (Raval)

6.7. L'Hortet del Forat

Després d'un llarg procés de negociació entre el veïnat i l'Ajuntament, els veïns i veïnes del Forat de la Vergonya, al barri de la Ribera, van aconseguir que els cedissin un espai per a fer-hi un hort comunitari: Els Horts Comunitaris del Pou de la Figuera, popularment coneguts com l'Hortet del Forat. Però la història d'aquest hort no comença pas aquí...

Entre els anys 2000 i 2003, PROCIVESA, l'empresa Immobiliària encarregada de reestructurar diverses àrees de la Barcelona vella, expropià a baix preu varies illes de cases de la Ribera, un barri de tradició obrera, actualitzat any rere any per nous col·lectius d'immigrants i treballadors en busca d'una nova i millor vida a Barcelona. També un barri amb un fort teixit associatiu.

Posteriorment a l'expropiació, les cases foren enderrocades. Tot això succeí després de l'aplicació del PERI per al sector oriental de Ciutat Vella.

Els veïns i veïnes afectats van batejar el nou espai buit on abans estava casa seva com “el Forat de la Vergonya”, denunciant així una situació que consideraven degradant i vergonyosa per moltes raons: l'abandonament al que l'Administració havia sumit a un barri ja molt castigat de per si, les obres inacabables, les expropiacions il·legals i la pèrdua de drets de les persones real·lotjades, etc.

El malestar popular es concretà en una acció simbòlica, quan el nadal de 2001-2002 un col·lectiu de veïns/es plantà un arbre de nadal just davant l'última illa de cases habitada, pendent d'enderroc. Amb aquest acte reivindicaven l'obtenció d'una zona verda on l'Ajuntament tenia previst construir un pàrquing i nous apartaments.

Començava una lluita veïnal que ha esdevingut un referent dins els moviments socials de Barcelona, i un exemple paradigmàtic de les contradiccions urbanístiques del nou model de ciutat.

Durant els següents sis anys, i junt amb diversos conflictes amb l'Administració i els seus cossos policials, els col·lectius veïnals s'han dedicat, dins la il·legalitat, a dignificar un espai buit i abandonat que només portava problemes al barri (brutícia, delinqüència...), convertint-lo en un espai públic i de trobada, construït des de i per al barri. Es van plantar arbres fruiters i ornamentals, es va treballar la terra per a aconseguir-hi fer un hort, es van dissenyar i construir bancs i una font, així com un “vaixell pirata” per als nens i nenes del barri. També es va adequar un camp de futbol, un espai per a jugar a bàsquet, i es va construir un entarimat per a poder-hi desenvolupar els esdeveniments socioculturals i lúdics que s'organitzaven constantment. Tot això, inclòs el seu manteniment, es creà amb una participació real de la gent del barri.

A finals de 2005 comença el suposat procés participatiu on es decidirà el futur de l'espai. Aquest procés tindrà lloc entre el 13 d'octubre i el 29 de novembre amb un munt d'irregularitats i l'incompliment de moltes de les Normes Reguladores de la Participació Ciutadana; així ho denunciaren els veïns repetidament des del 2006, i posteriorment també la Comissió de Cooperació Local de la Demarcació de Catalunya d'Arquitectes sense fronteres, el gener de 2007, (veure Annex IV).

El març de 2006 els veïns/es fan arribar a l'Administració una proposta on expliquen com creuen que hauria de ser l'espai del Forat, incloent el nou projecte d'Horts Comunitaris.

L'octubre de 2006 arriben els UPAs i el que fins llavors havia estat un espai dissenyat i construït pels veïns i veïnes del barri, desapareix pràcticament en la seva totalitat. Mesos després, quan la Guàrdia Urbana abandona la plaça, amb prou feines poden recuperar alguns dels elements que tan d'esforç i il·lusió havien suposat; d'altres es perdran per sempre.

El desembre de 2006 es publica al BOP (Butlletí Oficial de la Província de Barcelona) l'aprovació inicial del Projecte d'Urbanització dels Jardins del Pou de la Figuera, que tirarà endavant malgrat l'oposició i les propostes alternatives per part dels veïns/es del barri. Comencen les obres i, malgrat

haver aconseguit que finalment el Forat sigui una zona verda i d'equipaments socials, enlloc d'un pàrquing i uns quants blocs de pisos, molts són els veïns/es insatsfets.

Malgrat això, alguns segueixen les negociacions amb l'Ajuntament, i el desembre de 2007 presenten una proposta de dinamització dels Horts Urbans Comunitaris del Pou de la Figuera. Però, és clar, l'Equipament Social del Pou de la Figuera (el Forat), que inclou l'espai de l'hort, requereix un procés participatiu. Finalment, i paral·lelament a aquest procés, es crea un grup de persones interessades en dinamitzar el projecte dels horts comunitaris, que negocia amb el Districte els plantejaments discutits i acordats a les reunions veïnals. Així, el febrer de 2008 comença a funcionar el nou hort.

L'Hort és un recurs socialitzat, obert i sense límits a la participació, és per això que hi trobem gent de totes les edats, procedències i ocupacions. Tot i així, a la pràctica són un grup d'entre 6 i 10 persones més o menys fixes; gent d'edats força variades, la majoria entre els 25 i els 40 anys, i força equilibrat a nivell de gènere. No hi ha nens, però en realitat sempre n'hi ha: plantant, mirant, preguntant, regant, ajudant a recollir la collita...

En general són gent amb molta experiència en diferents camps: hortícola, construcció, activitats i tallers amb la canalla, etc.

Funcionen de forma assembleària, i s'organitzen en comissions de treball quan hi ha activitats en torn a l'hort, és a dir, de forma puntual. També hi ha certes "comissions" o responsabilitats, segons els interessos i capacitats de cadascú. Resumint, i d'una forma més o menys informal, existeixen les següents comissions o àmbits de treball:

- educació/sensibilització
- horticultura/disseny
- infraestructura
- administració/comptabilitat/gestió correu electrònic

L'assemblea se celebra un cop al mes (en principi, el dia 13 de cada mes), i només hi participen els qui realment estan interessats en formar part del projecte i de la seva gestió. Aquest grup més o menys reduït de gent formen part d'un googlegroup a través del qual s'envien convocatòries, es discuteixen temes urgents, etc.

La resta de gent, la que només està interessada en participar de forma puntual en activitats socials (menjars, jornades de treball, etc.) o en feines concretes de l'hort (regar, per exemple), conforma una llista de correu electrònic que podríem anomenar "llista de convocatòria", a la qual s'envien les dates de totes les activitats que es van realitzant.

Si es vol participar al projecte només cal tenir interès i acostar-se a l'assemblea, o posar-se en contacte amb el projecte a través del blog: lhortetdelforat.blogspot.com o del correu electrònic: elhortetdelforat@gmail.com

L'hort està sempre obert; el recinte, d'uns 120m², està delimitat per una tanca de fusta, amb una porta que només té una balda. Aquesta tanca en un principi la va fer fer l'Ajuntament, però no era adequada per a l'ús de l'espai, de fet, no diferia gens de les tanques que delimiten les zones de jocs infantils, "quelcom així pot confondre fàcilment a l'infant i qualsevol dia d'aquests ens trobarem els nens i nenes construint castells de sorra amb la terra dels horts, o cavant i plantant enciams a la zona de jocs infantils!". A més, molts veïns/es no reconeixien la parcel·la dels horts ja que no estava delimitada com a tal, sinó que la senyalització corresponia a la d'un pipí-can, amb les conseqüents confusions en l'ús de l'espai.

Després de varies discussions amb el veïnat i de debats assemblearis, el grup de l'Hortet va gestionar la construcció d'una nova tanca, millorant el disseny i la qualitat de l'anterior; es van fer varies jornades de treball, i va ser un procés molt llarg però participatiu.

Aquest no va ser l'únic problema amb el que es van trobar: inicialment no tenien aigua, i la van haver de canalitzar de la font. La terra tampoc era precisament l'adequada per a cultivar, i van haver de dur terra i compost d'aquí i d'allà.

Dins el recinte de l'Hortet, a més de l'hort en si, hi trobem una caseta per a les eines, un compostador, un dipòsit d'aigua, la presa d'aigua, una estructura per a plantes enfiladisses, que utilitzen també per a penjar pancartes, un espantaocells, testos i un petit espai per a fer planter.

Tota la feina l'han anat fent ells/es, organitzant jornades de treball, o bé en el dia a dia, els diners però, els posa l'Ajuntament. Tenen un pressupost anual de 3.000€ per al manteniment de les infraestructures (el primer any, com que s'havia de muntar tota la infraestructura de l'hort, van ser 8.000€), però intenten gastar-ne el mínim i autogestionar-se al màxim. És en assemblea que es decideix en què es gasten els diners, i es prioritzen les despeses.

Des de que l'hort va començar a funcionar ha calgut fer vàries despeses importants: proveir-se de terra de qualitat i compost, la construcció i acabat (pintar) de la nova tanca, l'elaboració d'un taulell d'anuncis, la instal·lació d'una caseta per a guardar les eines, etc. També s'inverteixen els diners en la compra d'eines i materials, llavors i planter, els tallers que es realitzen, i els dinars populars que s'organitzen des de l'hort.

El fet que l'espai sigui cedit per l'Ajuntament implica que hagin de fer una memòria anual de les activitats de l'hort incloent, és clar, la justificació de totes les despeses econòmiques. El grup de les persones que, davant l'Ajuntament, es van responsabilitzar de l'hort, són les encarregades d'elaborar aquesta memòria, que està penjada a Internet, en un document anomenat "Histograma".

Actualment l'aigua de reg prové de la xarxa d'aigües de Barcelona. Es tracta d'aigua potable, i l'accés és a través d'una presa d'aigua situada dins el recinte de l'hort. Hi ha un comptador però no tenen cap tipus de limitació (de moment no hi ha cap acord amb l'Ajuntament sobre aquest tema) i ni tan sols saben quin consum fan. El tema del consum no els preocupa massa, de moment, tot i que estan negociant la possibilitat de posar un dipòsit d'aigua a la sala polivalent de l'equipament del Forat, on s'emmagatzemi l'aigua de la pluja, que caldria prèviament canalitzar. Però, com sempre que hi ha l'Ajuntament pel mig, tot es converteix en una lluita/negociació constant, llarga i costosa, per aconseguir que les polítiques públiques sobre l'ús dels diferents equipaments (en aquest cas, els del Forat), tinguin en compte les opinions i necessitats dels veïns i veïnes del barri.

Intenten omplir el dipòsit d'aigua que tenen a l'hort i anar agafant l'aigua d'allí amb galledes o regadores; d'aquesta manera s'evapora el Clor. Quan la necessitat d'aigua és gran, però, acostumen a regar amb mànega directament. Procuren cobrir les necessitats de reg de les diferents hortalisses i tenen un calendari on van apuntant quan reguen.

Pel que fa a les eines, estan força ben proveïts. Al principi els van cedir unes quantes eines, més endavant les van anar comprant amb els diners del pressupost, i estan totes degudament inventariades. Les eines més necessàries o d'ús habitual les guarden a la caseta de fusta que hi ha dins el recinte de l'hort, tancada amb clau. La clau la té tothom qui té una participació activa en la gestió del projecte. Les eines d'ús més puntual o més grosses (el carretó, per exemple), junt amb d'altres materials (llavors, documents, materials de manualitats, etc.), les tenen guardades en un magatzem del Casal de Barri del Pou de la Figuera. L'únic inconvenient és que per accedir-hi, així com per a reservar sales per a fer activitats, s'ha de demanar la clau al Convent de Sant Agustí, i la petició s'ha de fer per trimestres, tot i que a l'hora de la veritat són força flexibles i mai hi ha hagut cap problema.

Pel que fa al compost, tenen un compostador proporcionat per l'Aula Ambiental de Ciutat Vella, al costat mateix de l'hort, dins el recinte, on barregen les restes de l'hort amb la fracció orgànica de la gent que participa a l'hort, i d'alguns veïns/es. Però amb el que generen no en tenen prou, sobretot perquè tenen un sòl de molt mala qualitat. A més, es troben amb una gran proliferació de rates i

ratolins.

No han posat mai fems a l'hort. En un principi van anar a buscar compost vegetal a Begues; també hi ha la possibilitat d'anar a buscar compost vegetal, gratuït, a través de Parcs i Jardins, però els costa gestionar el fet d'anar-lo a buscar i tampoc disposen d'un vehicle gran per al transport.

És un hort ecològic, això ho tenen clar; les llavors les compren a Les Refardes, o bé són aportacions de gent que els les regala. També, des de la primera trobada d'hortos urbans comunitaris, fan intercanvi de llavors amb altres horts. El planter se'l fan pràcticament tot ells/es; “algunes llavors se'n van cap a algun esplai o la casa d'un veí, i tornen en forma de planter”.

La planificació de l'hort la fa mensualment el grup responsable de l'àrea de plantació, que són els que tenen més coneixements hortícoles: calendari, rotació de cultius, associacions favorables, fases lunars, etc.

La producció, que tampoc és massa abundant, es destina principalment als dinars i festes que se celebren al voltant de l'hort, enfocades al barri i obertes a tothom que vulgui participar. Algunes coses, aquelles que són de difícil conservació fins a un proper ús, se les reparteixen o bé les regalen a la gent del barri (els nens i nenes que participen, a qui més ho necessita...).

Està clar que els objectius del projecte no són de caire productiu; el motiu principal és l'activitat social: fer possible un espai de trobada, on la gent pugui estar i gaudir de l'hort, i generar activitats populars per als veïns/es.

S'organitzen jornades de treball, tallers diversos (compostatge, llavors, reciclatge...), exposicions i dinars populars. Normalment aquestes activitats són trimestrals i s'intenta que tinguin un caire festiu, amb música i/o actuacions varies.

També, de forma fixa, es realitza un taller setmanal per a nens, els divendres de 19 a 20h, on qualsevol infant o jove interessat/da pot participar. També hi ha grups que han sol·licitat la realització d'activitats a l'hort; en aquest cas els responsables del grup són els que s'encarreguen de l'activitat, amb la possible ajuda d'alguna gent de l'Hortet.

També participen a les festes del barri i als mercats d'intercanvi.

Com ja s'ha explicat, el barri de la Ribera és un barri que ha sofert enormes canvis per tal de convertir-lo en un barri atractiu per al turisme, deixant de banda les necessitats dels seus residents. Això ha provocat una fractura social encara més gran de la ja existent degut a les característiques pròpies del barri (gent procedent de diferents cultures i situacions econòmiques), i difícil d'entendre i gestionar. Un dels principals reptes o dificultats de l'Hortet del Forat ha estat acceptar les característiques del barri on s'emplaça i tot el que això comporta. Els conflictes que sorgeixen, quan es pot, es resolen en assemblea; sinó, en l'àmbit informal o, algunes vegades, no es resolen i s'hi ha de conviure.

Imatge 35: L'Hortet del Forat (Stefanie Fock)

Imatge 36: Parc Autogestionat del Forat de la Vergonya (Stefanie Fock)

Imatge 37: L'Hortet del Forat, activitats amb nens/es (Stefanie Fock)

NOM DE L'HORT	L'Hortet del Forat
DATA INICI PROJECTE	El febrer de 2008 comença el nou projecte d'hort, en conveni amb l'Ajuntament. Abans ja hi havia un hort fet pels veïns/es, any 2003
ADREÇA I CONTACTE	Plaça del Pou de la Figuera elhortetdelforat@gmail.com
HORARI OBERTURA	Està sempre obert
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Fer possible un espai de trobada al barri Generar activitats populars per als veïnes/es Aprentatge d'horticultura: activitats fixes per a nens/es, tallers per tothom
FORMA ORGANITZATIVA	Assembleària + Comissions de treball, derivades de l'assemblea Mensual, el dia 13 de cada mes
ACCÉS AL GRUP	Obert, només cal anar a l'assemblea o contactar amb el projecte per mail
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	Un grup d'entre 6 i 10 persones, i altra gent que participa puntualment, o en les activitats socials. També hi ha força nens/es que col.laboren Edats força variades; la majoria entre els 25 i els 40 anys
ÀREA CULTIVADA	Uns 100m2
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Compostador, Caseta per les eines, Llavorer, Dipòsit d'aigua, Equipament del Forat, Magatzem al Convent de Sant Agustí, Espai d'oci (tota la plaça)
SITUACIÓ ESPAI	Espai cedit per l'Ajuntament
TERRA: tipus, accés i gestió	De mala qualitat. Van haver de dur terra i compost Accés lliure: Hi ha una tanca amb una porta que només té una balda Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica Planificació mensual que fa un grup responsable de l'àrea de plantació
AIGUA: tipus, accés i gestió	Aigua potable, de la xarxa de Barcelona Quantitat il·limitada tot i que tenen un comptador. No la paguen. Fàcil accés: tenen una aixeta dins de l'hort. Omplen dipòsits i deixen evaporar el clor. Volen posar dipòsit de grans dimensions per recollir aigües pluvials Reguen amb regadora o galleda, i a vegades directament amb la mànega Tenen un calendari on apunten quan reguen
FEMS: tipus, accés i gestió	No utilitzen fems
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes de l'hort + fracció orgànica domèstica dels veïns/es El Compostador els l'ha proporcionat l'Aula Ambiental de Ciutat Vella Gestió informal
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals Les compren a les Refardes amb diners del pressupost. Els en regalen els veïns. També s'han organitzat alguns intercanvis de llavors durant activitats de l'hort (trobades d'horts, dinars populars...)
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament ecològic Se'l fan tot ells o alguns veïns/es i esplais, a partir de les llavors comprades (amb diners del pressupost), regalades i intercanviades
EINES: quantitat, accés i gestió	Estan ben proveïts Comprades amb el pressupost de l'Ajuntament Les d'ús habitual, estan guardades a la caseta de l'hort (tancada amb clau) i les d'ús puntual, guardades a un magatzem del Convent de Sant Agustí. Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Escassa Es destina majoritàriament als dinars populars. La resta es reparteix informalment entre la gent que treballa a l'hort o es regala a veïns/es
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Es necessiten diners per comprar materials per a la infraestructura de l'hort, eines, llavors i planter Surten del pressupost de l'Ajuntament, de 3000€ anuals. El primer any van ser 8000€ perquè s'havia de muntar tota la infraestructura L'assemblea decideix en què es gasten els diners: prioritza les despeses. Han de fer una memòria anual i entregar-la a l'Ajuntament
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Taller per a nens/es, setmanal, els divendres de 19 a 20h. També hi ha grups que utilitzen l'espai per a fer les seves activitats. Dinars populars, Trobades i tallers sobre diferents aspectes de l'horticultura ecològica, sovint.
CONFLICTES I GESTIÓ	Inicialment problemes amb els gossos. Problemes amb les rates del compost Es gestionen en assemblea o informalment

Taula 12: Fitxa resum amb les característiques del projecte de l'Hortet del Forat

6.8. Hort de Poble Nou “El huerto del tío Luís”

Tot va començar a l'hort urbà de Sant Andreu “Akí me planto”, on es van generar dos grups de treball autònoms. Però l'hort els quedava petit i van decidir buscar un espai més gran, on poder fer ells (aquest grup d'afinitat) el disseny i la organització des del principi, i on hi hagués “terra de veritat”.

Les motivacions principals del grup per a fer un hort urbà són l'autogestió de l'alimentació i la pràctica de l'agricultura ecològica. Poder seguir tot el procés de la planta, aprendre i recuperar sabers tradicionals, ser autosuficients i desmarcar-se del “sistema”.

El nucli fort o més constant del grup són 4 persones, tres nois i una noia, totes joves, al voltant dels 30 anys d'edat, i treballadores; a més, hi ha altra gent que els dona un cop de mà.

El novembre de 2008 van okupar un solar d'uns 150-200m². El solar està dividit en dues zones; una d'aquestes la utilitza la gent de la casa del costat, com a pati o zona d'esbarjo, i ocupa aproximadament un terç de la superfície total, i l'altra part l'utilitzen la gent que estan en el projecte de l'hort. La separació està feta amb tanques d'obra, per tal que els gossos de la gent de la casa adjacent no entrin a l'hort, i és que ja hi havien fet algunes destrosses importants. L'espai de l'hort està distribuït en una zona de cultiu, que ocupa una superfície d'uns 60-70m², una zona de plantes aromàtiques, una petita caseta, un dipòsit d'aigua, i una casa que està en construcció, i que té una planta d'uns 15-20m².

Fins ara l'hort ha estat un projecte i un espai “tancat”, principalment perquè volien definir i tirar endavant el projecte ells com a grup, però s'estan plantejant la possibilitat d'obrir-lo; de fet, la idea és que qualsevol que estigui interessat/da en el projecte i tingui afinitat amb el grup, hi pugui participar. Per altra banda, l'accés al solar tampoc és fàcil, ara mateix s'hi entra a través d'una casa on hi viu gent, la casa que està al costat del solar i que utilitza part de l'espai del solar. Estan treballant en la col·locació d'una porta que permeti l'accés directe des del carrer. Però el tema no és gens senzill, ja que s'han de posar d'acord amb la gent que viu a la casa sobre els usos del solar i les condicions mínimes d'ordre e higiene que s'haurien d'assumir per part d'ambdós col·lectius.

De moment, doncs, no han anunciat l'hort ni han fet cap tipus de difusió del projecte. Caldrà definir com s'organitzen quan “obrin” l'hort; la idea és organitzar jornades de portes obertes, jornades de treball, i convocar-les al ContraInfos i pel Barri.

Actualment s'organitzen de forma informal. Es truquen i queden per anar a l'hort; un cop allà treballen i també xerren dels temes pendents i de les coses que els agradaria fer, i s'organitzen per als següents dies. En general van a l'hort un mínim de dos cops a la setmana; a l'estiu més, quasi cada dia.

Cap d'ells/es tenia experiència hortícola; van començar aprenent a Sant Andreu, i llegint llibres sobre agricultura ecològica (Mariano Bueno, Fokuoka, etc.). Segueixen els principis de la Permacultura i també fan alguna cosa d'Agricultura Biodinàmica. El disseny inicial de l'hort el va fer una persona, més o menys en funció de les llavors i planter que tenien en aquell moment. “Ara mateix tenim unes pseudo parades en cretall, per aprofitar millor l'espai. Ens faltarien col·locar totes les aromàtiques al seu lloc, encara que ja n'hem posat moltes... i posar el reg per goteig, que probablement estarà pel cultiu de tardor-hivern d'aquest any”. Des de principis d'estiu tenen un dipòsit de 1000 litres i ara quan tornin de vacances ja podran començar a treballar en el nou sistema de reg.

La planificació la feien per temporada, però ara que han fet les parades en cretall tenen dissenyada una planificació de rotació de cultius per 4 anys.

La producció se la reparteixen més o menys entre la gent que són; també els donen verdures a la

gent que els ha ajudat. Són pocs i són molt col·legues, mai han tingut conflictes amb el tema.

Aquest any ha estat el primer en aquest nou espai i la collita no ha estat massa bona. En general no arriben a auto abastir-se; cobreixen les seves necessitats amb algunes hortalisses, però no amb d'altres, “per exemple, hem cobert les nostres necessitats amb cogombre, mongeta verda, i a vegades amb enciams... i al setembre hem tingut també una bona collita de pebrot verd”.

El planter i les llavors les han anat aconseguint d'on podien, comprant a algun planteraire i també per Internet. Procuren que tot sigui ecològic, però no és gens fàcil. Aquest any ja tenen llavors pròpies d'algunes hortalisses.

Han abonat alguns trossos (les patates i poc més) amb fems de cavall que van anar a buscar a una hípica de Sant Cugat del Vallès, però com que feia més de 20 anys que no es cultivava la terra tampoc els ha calgut abonar-la massa. De fet, hi van un cop l'any, però si calgués anar-hi més, ho farien. La terra és una mica “arenosa”, bastant compacta i no molt porosa, i poc a poc va filtrant millor l'aigua. El solar era un antic taller que es va cremar fa més de vint anys, en el que mica en mica, seguint el curs natural de la recolonització vegetal, hi van començar a créixer herbes, arbusts i fins i tot algun petit arbre. “Quan vam entrar per primera vegada, hi havia una mena de planta enfiladissa que tapava tot el terra, permetent que s'anessin creant fines capes de terra amb les restes de la vegetació: una espècie d'humus que millorava la qualitat del sòl”.

El tema compost està aturat per manca de temps, tot i que tenen un lloc que es pot fer servir de compostador.

L'abastiment d'aigua és el que els ha suposat més esforç fins ara, sobretot a l'estiu. L'obtenien d'una font pública, tirant 40m de mànega (a base d'empalmar varis trossos) i travessant una cruïlla de carrers amples; amb aquesta aigua omplien els dipòsits deixant evaporar el clor abans de regar. Ara disposen d'un dipòsit de 1000 litres de capacitat, que omplen mitjançant una mànega de bombers des d'una boca de reg que hi ha al carrer, mantenint el sistema d'evaporació del clor, però d'una forma força menys costosa.

Reguen el que les plantes necessiten, ni més ni menys, a base de regadores. Tampoc duen el control de l'aigua que utilitzen perquè, a part de la complicació del sistema d'abastiment, no tenen limitacions. Al llarg de l'any no tenen una freqüència de reg ni uns torns marcats, ja que “la terra aguanta prou bé la humitat”; ara a l'estiu estan regant gairebé cada dia, “darrerament ho estan fent un parell de persones perquè la resta no hem estat per aquí”. S'organitzen de forma informal, “ens truquem i si no hi pot anar un hi va l'altre...”

Els problemes de fongs, paràsits i/o malalties que afecten a les plantes, els tracten a base de purins i decoccions.

Les poques eines que tenen majoritàriament els les han deixat; també n'han comprat algunes i n'han reciclat d'altres. Les guarden en una caseta que tenen a l'hort d'uns 2-3m² de superfície on, a més de les eines, hi guarden tots els materials que volen protegir de la intempèrie: altres materials de l'hort, materials necessaris per a la construcció de la casa, etc.

El tema econòmic també el porten de forma informal; quan cal comprar alguna cosa, la compren de la seva butxaca (qui pot posar més posa més, i qui no pot no en posa). Han fet alguna festa i algun menjador per treure diners per al projecte. També han obtingut diners d'un projecte de “menjadors populars” en el qual participa un dels membres del grup; els diners que es guanyen són per a Presos, advocats, etc., però com que hi havia força diners van decidir destinar-ne una part al projecte de l'hort. Les necessitats econòmiques de l'hort són poques; els diners s'inverteixen en la compra de planter, algun producte fitosanitari acceptat per l'agricultura biològica, materials per la infraestructura de l'hort (per exemple, el reg per goteig). “Si ho podem fer gratis, ho preferim així, encara que costi més esforç”. No hi ha unes despeses anuals fixes, com tampoc es realitzen activitats per a fer diners de forma periòdica “ara fa temps que no fem menjadors ni festes ni res...”

no hem necessitat fer cap despesa important i si necessitem alguna cosa la paguem entre tots”.

“Si, pel que sigui, necessitem diners i fem algo per treure'ls, si sobra ho donem a alguna causa antirrepressiva”.

En general no han fet gaires activitats socials lligades a l'hort, com a molt alguna barbacoa amb la gent que els ha donat un cop de mà amb l'hort, però la idea és que un cop el projecte s'obri i s'integri al teixit del barri, es converteixi en un espai polivalent (volen fer-hi també un rocòdrom i una casa de bioconstrucció o com a mínim d'autoconstrucció per a gent que hagi estat desallotjada o per a fer-hi activitats diverses), des d'on motivar i ajudar a la gent amb ganes a okupar d'altres solars abandonats per a fer-hi projectes similars. “Actualment hi ha un munt de solars buits a Barcelona!”.

De moment sembla que no tenen denúncia per part de la propietat; l'únic problema que han tingut són els gossos de la gent de la casa del costat, que utilitzaven l'espai com a pipi-can.

Imatge 38: Poble Nou, preparació dels bancals (Stefanie Fock)

Imatge 39: Poble Nou, tanca anti-gossos (Stefanie Fock)

NOM DE L'HORT	Hort de Poble Nou "El Huerto del Tío Luís"
DATA INICI PROJECTE	Inici projecte a Sant Andreu Entrada al nou solar, novembre del 2008
ADREÇA I CONTACTE	
HORARI OBERTURA	De moment està tancat
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Autogestió de l'alimentació Pràctica de l'agricultura ecològica
FORMA ORGANITZATIVA	Informal No fixe
ACCÉS AL GRUP	De moment tancat, la intenció és obrir l'accés
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	4 persones fixes, i algunes més que ajuden Joves, al voltant dels 30 anys
ÀREA CULTIVADA	60-70m ²
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Caseta on guarden les eines, Dipòsit d'aigua, Casa autoconstruïda (en procés)
SITUACIÓ ESPAI	Solar okupat
TERRA: tipus, accés i gestió	Terra no treballada des de fa més de 20 anys A través d'un habitatge Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica Actualment planificació pels propers 4 anys
AIGUA: tipus, accés i gestió	De la Xarxa urbana (aigua potable) Quantitat il·limitada però de difícil accés: boca al carrer Mànega de bombers fins a la boca d'aigua. Omplen dipòsit i deixen que s'evapori el clor. Reg amb regadores No hi ha torns establerts, es truquen
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de cavall d'una hípica de Sant Cugat del Vallès Un cop l'any
COMPOST: tipus, accés i gestió	De moment, aturat
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals Les compren amb diners del pot o de la seva butxaca, també per internet Fan llavors d'algunes hortalisses
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament convencional Comprat a planteraires amb diners del pot o de la seva butxaca
EINES: quantitat, accés i gestió	Poques Majoritàriament en préstec. Algunes reciclades i altres comprades Guardades en una caseta Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	És el primer any i la collita ha estat escassa. S'autoabasteixen d'algunes hortalisses i d'altres no Se la reparteixen informalment entre la gent que treballa a l'hort
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Es necessiten diners per a llavors i planter, materials (reg goteig), i eines. De la pròpia butxaca (qui pot) i d'algunes activitats: alguna festa i menjador. D'un projecte de "menjadors populars" on participa un membre del grup Gestió informal.
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	De moment no perquè no és un espai obert al barri. Quan ho sigui, es vol que sigui un espai polivalent on es puguin fer activitats de molts tipus
CONFLICTES I GESTIÓ	Conflictes amb els gossos de la casa del costat Es gestionen informalment

Taula 13: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Poble Nou (Huerto del tío Luís)

6.9. Hortet de l'Autònoma

Va començar l'any 2002, amb l'okupació simbòlica dels jardins del rectorat per part d'una vintena d'estudiants de ciències. Es van plantar algunes hortalisses i es va fer un dinar popular. Amb aquest acte, des de l'assemblea de ciències, es reivindicava la cessió d'un espai per a fer-hi horts ecològics.

Amb el temps, el Rectorat els va cedir el terreny on actualment està l'hort. Aquest està situat just al costat dels Camps d'Experimentació de la Universitat Autònoma de Barcelona, darrere el Centre Mèdic i tocant a la Vila Universitària. “S'hi pot anar per un camí que surt del pàrquing del Centre Mèdic, endinsant-se cap al bosc, fins arribar a una clariana on hi ha els camps experimentals i l'Hortet”.

Són uns 3000m² de superfície, repartida en espai d'hort (aproximadament el 80%), arbres fruiters, un hivernacle, una caseta per guardar les eines i un parell de compostadors, d'1m³ de volum aproximadament, autoconstruïts amb palets; davant la caseta hi ha una taula i bancs on fan les assemblees i on dinen. A part, tenen un petit despatx a l'edifici d'estudiants (ETC).

L'hort està parcel·lat de forma natural, ja que el terreny està format per cinc terrasses de cultiu, tot i així es treballa de forma col·lectiva.

És sòl agrícola; de fet, abans de formar part del recinte universitari, els terrenys havien estat l'hort d'un pagès, el Sr. Medina.

Practiquen l'agroecologia mitjançant tècniques que segueixen l'agricultura tradicional ecològica, juntament amb les innovacions i tècniques del moment (per exemple, fa poc s'ha introduït la tècnica de la Permacultura); així “s'intenta dur a terme una investigació i experimentació constant que els acosti a un sistema de gestió respectuós amb el medi”. Les llavors les compren, procurant que siguin ecològiques (tot i que a vegades són convencionals), o les intercanvien amb altres horts, i tenen un banc de llavors propi; “sempre intentem recuperar llavors que s'estant perden”.

El planter se'l produeixen tot, sense excepció, ells/es mateixos/es a l'hivernacle, a partir d'aquestes llavors.

S'organitzen en assemblea, un cop per setmana (els dilluns). En aquesta, es tracten tots els temes relacionats amb l'hort i amb les activitats socials que hi ha al voltant d'aquest.

Actualment són unes 15-20 persones, “aquest any hi ha molta gent nova!” Bàsicament són estudiants, normalment la majoria procedents de la Llicenciatura de Ciències Ambientals, “tot i que aquest any està més repartit”. Són gent de diverses edats, la majoria entre 18 i 25 anys, i algú més gran. Hi ha més nois que noies, “deuen haver-hi un parell o tres de noies fixes i uns deu nois, més o menys”, i en general tenen poca experiència hortícola.

Si vols formar part del projecte només n'has de tenir ganes, i anar a l'assemblea. No hi ha un “Pla d'Acollida” establert, és tot molt informal; això fa, a vegades, que costi integrar a la gent nova en les dinàmiques de l'Hortet, “costa que es facin seu el projecte!”. Es pot contactar amb l'Hortet a través de la web (www.hortet.cat) o del e-mail (hortet@hortet.cat).

A l'Hortet s'hi pot anar quan es vol, el recinte és obert, de fet, està delimitat pel bosc i un camí, però per accedir a la cabana d'eines cal tenir (o demanar) la clau, que la tenen uns quants “responsables”. En anys anteriors pràcticament tothom tenia una còpia de la clau, ja que eren molt pocs; aquest any que són molta gent, han de veure com ho faran... de moment, està estipulat que els divendres al matí és “dia de treball a l'hort”, i sempre hi ha algun dels “veterans” que pot explicar a la resta com funciona i quines tasques s'han de fer, i obrir la cabana perquè tothom pugui accedir a les eines.

Tenen un parell de carretons, aixades, forques, martells, un parell de falç, pics, pales, rasclets... eines suficients per a treballar la terra. Són auto fabricades, comprades, aprofitades, deixades, etc.

La planificació de l'hort la fan trimestralment un grupet de persones, que fan una proposta a l'assemblea, on s'acaba de decidir. No hi ha comissions fixes i, en general, les tasques es reparteixen a l'assemblea. Estan pensant en fer “responsables” per parcel·la i per les diferents tasques de l'hort, però de moment funcionen amb una “llibreta de tasques a realitzar”, on es porta el registre de tot el que cal fer i tot el que es fa.

L'aigua per regar l'obtenen de la Xarxa (és aigua potable), que no paguen. Hi ha dues aixetes des d'on es distribueix l'aigua; el tipus de reg és diferent en cada cultiu, però en general utilitzen el sistema de “reg per goteig”, i la mànega per regar a l'hivernacle. Fan tres tornos de reg per setmana (sempre depenent de la meteorologia) i qui hi pot anar s'apunta a la llibreta. No tenen limitacions d'aigua i, per tant, mai s'han posat a pensar en el consum que en fan. De fet, inclús tenen un temporitzador que engega el reg quan ningú pot anar a regar. De totes maneres, dediquen més o menys la meitat dels camps a fer “hort de secà”.

També estant donant voltes a la idea d'establir un circuit de reg que els permeti aprofitar l'aigua de pluja. Aquesta idea està en un segon pla per diferents motius, de manera que va per llarg; de moment però, han adquirit un dipòsit de 500 litres que estava en desús i, tot i que encara no n'aprofiteu l'aigua, el tenen com a reservori. Caldrà “reciclar-ne” alguns més si pretenen regar tota l'extensa superfície de l'hort amb aigües pluvials.

El tema dels fems el tenen resolt amb els burros de veterinària: es posen en contacte amb la “gestió” de les granges i camps experimentals de la UAB, qui els fa arribar les fems mitjançant un tractor sempre que els en demanen, “ens els porten i els deixen en un racó de l'hort”. Aquesta operació la realitzen més o menys un parell de cops l'any, segons les necessitats. També fan compost amb les restes vegetals de l'hort, i han posat compostadors comunitaris a la Vila Universitària. La campanya de compostatge a la Vila va començar l'any passat (curs 2008-2009); es va anar casa per casa explicant a la gent l'objectiu i funcionament del compostador, i es van elaborar i repartir tríptics informatius. El compostador és un contenidor, fabricat per la gent de l'Hortet de la mateixa manera que els compostadors que hi ha al mateix hort, on la gent llença la matèria orgànica vegetal; llavors la gent de l'Hortet la transporta, quan ho creuen convenient, als compostadors situats a l'hort, on la matèria s'acaba de compostar i es reintrodueix al cicle en forma d'adob orgànic. En un principi es va col·locar un únic compostador, però la iniciativa va tenir força èxit i ara mateix ja n'hi ha tres repartits per tota la Vila.

El manteniment de l'espai no el tenen tan organitzat, van fent a mesura que ho consideren necessari; sí que hi ha una persona encarregada d'organitzar la caseta de les eines i que decideix quan cal netejar-la, “però la neteja la fem entre tots”. La resta de tasques a fer es parlen en assemblea i s'estableixen prioritats a tenir en compte durant les jornades de treball o en el treball diari a l'hort.

L'economia és força precària, tot i que tampoc necessiten massa diners. Aquests normalment provenen d'aportacions personals i, sobretot, d'activitats socials, i es destinen a la compra de llavors, reparació d'eines, compra de palla i, a vegades, de compost; també a solucionar qualsevol problema que tinguin i a la compra d'alguns aliments que els siguin necessaris per a fer algun dinar especial (per exemple, cous-cous). Hi ha una persona que s'encarrega de gestionar el “pot”, la tresorera. És un càrrec voluntari i rotatiu. Aquesta persona el que fa bàsicament és anotar les entrades i sortides de diners i, cada cert període de temps (no hi ha terminis establerts, aquest període és variable) fa una revisió de l'estat de comptes i presenta un petit informe a l'assemblea. En el funcionament del dia a dia, com que no sempre que calen diners el tresorer és present, els diners es posen per avançat i després es passen comptes.

Les activitats socials no només s'organitzen per a fer “pot”, són també per a fer difusió del projecte en si (l'Hortet necessita reciclatge de persones continuament), i per difondre idees sobre agroecologia. Es fan 3 o 4 activitats l'any: la Castanyada, la Festa Major, la Setmana de Lluita (antitrangènics, lluita agroecològica, injustícia camperola, i qualsevol problemàtica relacionada amb

la sobirania alimentària) i la Calçotada, normalment. També s'ha fet algun cicle de cinema crític i s'han organitzat jornades de formació sobre temes concrets relacionats amb l'agricultura (agroquímics, transgènics, sobirania alimentària, etc.). I escriuen un butlletí trimestral (o que intenta ser trimestral) que es diu “La Mala Herba”, amb continguts força variats, que està penjat a la web: www.hortet.cat

També s'ha fet alguna jornada lúdica interna, de cara a potenciar la cohesió de grup, però no de forma regular. Ho consideren important, sobretot ara que hi ha molta gent nova i el grup és gran, així que ho proposaran a l'assemblea.

En general però, mai han tingut grans conflictes grupals i és probablement per això que tampoc tenen cap estructura per gestionar conflictes; tot es parla a l'assemblea o es tracta informalment fora d'aquesta. Sí que han tingut alguns sabotatges a l'hort, i problemes amb els conills.

Podríem dir que actualment els objectius principals de l'Hortet són:

- Aprendre horticultura
- Difondre el projecte, per mantenir-lo viu
- Transmetre idees sobre agroecologia
- Recuperar varietats autòctones

“L'Hortet és una escola”, és interessant com a espai de formació. La gent va a la Universitat a aprendre i aquí es poden aprendre moltes coses: horticultura, formes organitzatives assembleàries, participació en la dinamització d'activitats, etc. El ritme de vida de l'estudiant, però, que quan no té classes té pràctiques o ha de treballar per poder-se finançar els estudis, fa que el projecte tingui problemes de constància i coordinació. És per això que costa molt produir o, millor dit, la producció és molt irregular.

Aquesta producció es destina principalment als menjars populars que s'organitzen per a difondre el projecte i la resta, es reparteix entre qui més ho necessita; s'acorda entre tots/es i mai han tingut problemes.

Es podria considerar que l'Hortet és un projecte cíclic que necessita renovació constant, ja que els participants són bàsicament estudiants i aquests, quan acaben la carrera (en 4-5 anys) deixen la Universitat i també el projecte. Això en dificulta l'evolució en quant a la planificació hortícola, a la millora en la productivitat, etc., però és una característica intrínseca del mateix, i “s'ha d'acceptar tal com és i intentar que el projecte no decaigui per aquest motiu”. A més, durant èpoques d'exàmens la presència de la gent a l'hort disminueix considerablement, arribant a un estat de semi abandonament; el mateix passa a l'estiu, que el reg es fa amb el programador (es deixa encès) i han de fer “quedades” per anar a l'hort a treballar: recol·lectar, preparar algun cultiu o tros de terra...

La difusió de l'agroecologia es fa a través del butlletí “La Mala Herba”, a través de xerrades i, evidentment, amb la pràctica diària a l'Hortet. A principis del curs 2009-2010 s'estava promovent un grup de consum, “de moment els productors seran pagesos ecològics de la zona, però la idea és a la llarga poder assumir alguns productes des de l'hort”. Actualment el grup de consum ja s'ha independitzat de l'hort i “està funcionant perfectament”.

L'emplaçament de l'Hortet, situat dins el Campus Universitari de l'Autònoma i, per tant, força aïllat respecte d'altres zones agrícoles, ofereix moltes possibilitats per a l'obtenció de llavors; no hi ha perill d'hibridació (o n'hi ha molt menys). És per això que han decidit posar energies en aquesta direcció. Actualment tenen un banc de llavors, i s'ofereixen per a recuperar varietats autòctones i produir llavors per altres horts.

És un projecte que ja fa força anys que va engegar, i que va rutllant; l'únic que caldria és més

constància en la gent que hi està interessada, només uns quants participants són constants en el dia a dia de l'hort.

Imatge 41: UAB, plantant cebes (Hortet UAB)

Imatge 40: UAB, passant el motocultor (Hortet UAB)

Imatge 42: UAB, construint l'hivernacle (Hortet UAB)

NOM DE L'HORT	L'Hortet de l'Autònoma
DATA INICI PROJECTE	Any 2002
ADREÇA I CONTACTE	Camps d'Experimentació de la Universitat Autònoma de Barcelona hortet@hortet.cat
HORARI OBERTURA	Està sempre obert
OBJECTIUS I MOTIVACIONS	Reclamar un espai per crear-hi un hort ecològic Aprendre horticultura Transmetre idees sobre agroecologia Recuperar varietats d'hortalisses autòctones Difondre el projecte, per mantenir-lo
FORMA ORGANITZATIVA	Assembleària Setmanal, els dilluns
ACCÉS AL GRUP	Obert, cal anar a l'assemblea No hi ha Pla d'Acollida establert, és tot molt informal
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	Unes 20 persones Joves, entre 18 i 25 anys, majoritàriament
ÀREA CULTIVADA	Hi ha cultivats uns 2.000m ²
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Zona d'arbres fruiters, Hivernacle, Cabana per les eines, 2 compostadors, Zona amb taules i bancs
SITUACIÓ ESPAI	Cedit per la Universitat
TERRA: tipus, accés i gestió	5 Terrasses de cultiu, els antics horts d'un pagès Accés lliure Comunitària
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica La planificació la fa un grupet de persones i la proposen a l'assemblea Es fa trimestralment
AIGUA: tipus, accés i gestió	De la Xarxa urbana (aigua potable) Quantitat il·limitada. No la paguen. Fàcil accés: aixetes dins l'hort Volen recollir aigua de la pluja Utilitzen reg per goteig i la mànega per regar l'hivernacle Fan tornos de reg i qui hi pot anar s'apunta en una llibreta
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de burro de la Facultat de Veterinària Un parell de cops l'any
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compostador amb restes de l'hort + fracció orgànica domèstica residents Vila Universitària Gestió informal
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Bàsicament ecològiques En compren amb diners del pot. Moltes són autoproduïdes (banc de llavors) Possibilitat de guardar llavor amb facilitat: s'ofereixen per recuperar varietats autòctones i produir llavors per altres horts
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament ecològic Se'l produeixen tot ells mateixos a l'hivernacle amb les llavors que tenen
EINES: quantitat, accés i gestió	Suficients Comprades, aprofitades, autofabricades i en préstec Estan guardades a la cabana, tancada amb clau (la tenen uns "responsables") Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Molt irregular Es destina bàsicament a dinars populars
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Es necessiten diners per a llavors, eines i palla Activitats socials (dinars i festes) i aportacions personals
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Activitats populars, i obertes a tothom: Castanyada, Festa Major, Setmana de Lluita Agroecològica i Calçotada, amb una data més o menys fixe (són anuals). Alguna activitat lúdica interna, de forma molt esporàdica. Butlletí "La Mala Herba", que surt trimestralment
CONFLICTES I GESTIÓ	Pocs conflictes interns. Alguns sabotatges. Problemes amb els conills silvestres No hi ha una forma de gestionar-los: es parla en assemblea o fora d'aquesta, informalment

Taula 14: Fitxa resum amb les característiques del projecte de l'Hortet de l'Autònoma (UAB)

6.10. Horts comunitaris de la Vall de Can Masdeu

Finals de desembre del 2001, concretament la nit del dia 22, el fred i la neu acompanyen l'okupació de la masia de Can Masdeu, abandonada des de fa mig segle i cada cop més enrunada. Les parets, patis, basses i terrasses de la vall comencen a revivre. El que havia estat una leproseria, acollirà a partir d'ara nous habitants que, malgrat viure també al marge de la normalitat imposada, arriben decidits a canviar les coses, amb algunes idees clares. Entre elles, la de crear un espai de relativa autonomia alimentària, a tocar de la ciutat dependent. No podia ser d'altra manera; les amplies terrasses, el sol fèrtil, l'aigua de les mines, l'orientació de solana, els vells fruiters... tot sembla demanar a crits que s'arranquin els esbarzers i es torni a llaurar, que les abelles vinguin a pol·linitzar i que l'aire torni a estar amarat d'olor a fem de gallines, a aroma de plantes medicinals i a dinar popular. Dit i fet, però pas a pas.

Es podria dir que la llavor del projecte dels Horts Comunitaris de Can Masdeu, o si més no el record més antic, la trobem en una reforestació popular, la primavera de 2002, quan es van plantar uns quants arbres reciclats a la Fira de la Candelera (Molins de Rei). D'altra banda, s'estaven començant a cultivar les antigues terrasses agrícoles de la finca, per part de la gent que vivia a la casa (alls al febrer, patates al març), amb la participació espontània d'alguna gent gran del barri, majoritàriament immigrants gallecs, andalusos i extremenys d'origen rural. A partir d'aquí es comença a generar la idea de fer uns horts conjuntament amb gent del barri; no està clar d'on va sorgir la idea, probablement de la constant interacció entre els joves okupes de la masia, acabats d'arribar, i la gent del barri de tota la vida, que acostumava a passejar pel camí que rodeja la casa. El 17 d'abril es realitza una acció pel Dia Internacional de la Lluita Camperola, i es fa una pre-inauguració dels Horts Comunitaris de la Vall de Can Masdeu; el primer esbós del que seria l'actual projecte d'horts.

El mes de febrer d'aquell any es comença a rehabilitar una de les basses de la finca (la que està situada a l'exterior del recinte de la masia, al costat de la font), i una primavera i un estiu força plujosos permeten que hi hagi aigua suficient per a cultivar més terres. Així que el 8 de setembre de 2002 s'inauguren realment els Horts Comunitaris de Can Masdeu, amb cartells de convocatòria penjats al barri. A la inauguració hi acudeix la gent més propera (i els seus amics i familiars), i s'obren les dues primeres terrasses de cultiu.

En aquella època s'estava en la dinàmica de "la defensa" del projecte (un projecte de caire social, però encara per definir); "es feien moltes coses en aquesta direcció, moltes vegades sense pensar massa... tampoc es tenia clar quin seria el futur de l'espai". També a la casa hi havia força gent de fora, estrangera, i es parlava molt dels "comunal gardens", més típics a Anglaterra i/o Alemanya.

"Tot era força caòtic; apareixia gent, demanaven un hort, se'ls deia que sí... i així s'anaven repartint parcel·les una mica sin ton ni son". Aquesta forma de començar, va anar arrossegant caos durant molt temps, inclús a l'actualitat se'n pateixen les conseqüències: entra gent conflictiva, hi ha un repartiment molt desigual de parcel·les, no estan clars els criteris del projecte, etc...

"Els primers que s'acosten és gent molt "echada pa alante", amb el bo i el dolent que això comporta: en el seu moment no els va importar trencar la barrera del "món okupa", anar en contra del prejudici social del seu entorn, però també és gent que quan vol alguna cosa és capaç de passar per sobre de tot i de tothom".

Des de "la casa" tampoc hi havia una idea comú de com es volia que fos el projecte; les coses sorgien sobretot a nivell personal, per interessos i motivacions particulars; hi havia gent molt diversa, i moltes idees per dur a la pràctica. S'anava fent, improvisant... Una gent iniciava un projecte, altres hi anaven donant continuïtat.

A l'hivern de 2002-2003 es va començar a estructurar el projecte; donant-li més forma i continuïtat, i el 3 de maig, després de molta feina a nivell intern i unes quantes jornades de treball i dinars

populars, se celebra la primera assemblea general dels Horts Comunitaris. I mica en mica el projecte va creixent: més gent s'anima a participar i es van obrint noves terres. A mitjans de setembre del 2003 es comença amb la rehabilitació de la segona bassa, situada a l'interior del recinte de la masia.

Can Masdeu era també un projecte on tot anava molt de pressa; es va okupar l'espai pensant en unes jornades contra el Canvi climàtic, i de cop i volta allò es va convertir en una casa okupada, amb un munt de possibilitats i moltes ganes d'aprofitar l'espai al màxim. Cal dir que als 5 mesos de l'okupació, pel pont de l'1 de maig, hi va haver un intent de desallotjament de l'habitatge; això generà en els habitants de la masia “la sensació que això s'acabarà ràpid... i que cal aglutinar i començar els projectes ràpidament”.

La gent del barri tenia ganes de fer horts allí i realment valia la pena no desaprofitar l'ús tradicional de la masia, així que la gent de casa “estaven tan flipats amb aquest fet” que en cap moment es van posar a pensar en com organitzar-ho tot des del principi per tal que a la llarga funcionés bé hi no hi haguessin massa dificultats. “Hi havia un grau d'innocència i desorganització força elevat”.

Estava clar que es volia que hi hagués una organització assembleària, però poc més: que hi participés la gent del barri, que fos agricultura ecològica, que es fessin algunes coses en comú... No hi havia un objectiu inicial massa clar, tot i que sí una certa conceptualització difusa. Segurament tampoc podria haver estat d'una altra manera.

També tot el tema legal es menjava gran part de l'energia de la gent de la casa: preparar la resistència al desallotjament i veure quina era la millor estratègia a seguir, creant la Plataforma per a la Defensa de la Vall de Can Masdeu. Després el judici per la via penal, el judici civil, etc.

Mentrestant la gent s'anava coneixent, s'anava construint col·lectivitat, arreglant l'habitatge, organitzant activitats socials, i participant activament a gran part de les lluites socials de Barcelona.

I, enmig de tot això, el projecte dels Horts Comunitaris.

Es poden enumerar alguns objectius i/o motivacions del projecte:

- Generar un espai de relació i d'interacció social comunitària al barri, entorn a l'excusa de l'agricultura. Una característica important del projecte és la relació intergeneracional, que no és quelcom tan fàcil de trobar actualment. També la intercultural: cultura alternativa i cultura més tradicional o popular, a nivell vital. I la participació.
- També té una funció de “porta” a l'agricultura (ecològica) en un entorn urbà: per alguna gent del grup és una introducció al món rural, per a d'altres és una recuperació, en certa manera, d'una forma de vida (hi ha molts avis/es que s'han criat al camp). A més, hi ha un clar objectiu didàctic, de cara a nens/es i joves, ja que es realitzen activitats d'educació agroecològica al voltant dels horts¹⁶.
- Ampliar el projecte de Can Masdeu a un altre tipus de gent (trencar amb el model de “joves alternatius”), que d'altra banda és la majoritària al barri i al districte. És a dir, una interacció real amb el barri.
- Apoderament a l'hora de gestionar espais naturals propers a la ciutat de Barcelona. Conscienciar de la necessitat de defensar la vall i Collserola com a espai amenaçat per les polítiques urbanístiques.
- Recuperar l'ús agrícola tradicional de la finca.
- Desenvolupar experiències en col·lectiu, més enllà de la vida en comunitat.

¹⁶ El Centre Social de Can Masdeu compta amb un projecte d'Educació Agroecològica, inaugurat oficialment el 13 de maig de 2003.

Objectius interns: s'està treballant per tal que el grup tingui més autonomia respecte al grup de gent que viu a la casa (la comunitat). Aquest és un objectiu que s'ha perseguit al llarg dels anys però que no s'acaba d'assolir; segueix essent un projecte, en certa forma, jeràrquic i/o dependent del grup de gent de la comunitat que en forma part. Autonomia és el que es busca des d'aquesta, però l'experiència deixa clar que no és el que vol la resta (o la gran majoria) del grup i, per tant, hi ha un conflicte d'interessos, tot i no ser massa explícit.

Es busca gent que no només vulgui tenir una parcel·la sinó que vulgui formar part d'aquest engranatge que són els Horts Comunitaris de Can Masdeu. També es busca un equilibri generacional i de gènere. En general és un projecte amb una gran majoria de gent gran. “Cadascú pot aportar en diferents aspectes i la diversitat és important”. I de la mateixa manera que es valora profundament el fet que la convivència entre grans i joves permeti i propiciï una transmissió de coneixements agrícoles, de forma vivencial (“la millor manera d'aprendre les coses és fent-les i aquí, amb els iaïos, estem aprenent molt”); també és important reconèixer que l'edat acaba generant algunes limitacions, que es poden resoldre fàcilment amb l'energia i la força de la gent jove. “El que aquí tots i totes tenim clar és que junts podem fer moltes més coses...”.

El grup de gent que conforma el projecte dels Horts Comunitaris de la Vall de Can Masdeu, són unes 50 persones de forma habitual (a les quals sovint se sumen alguns familiars), incloent un petit grup de dues o tres persones que viuen a la casa. “La gent de casa viu aquí, l'hort forma part del seu quotidià”; per a la resta de gent és diferent (implica, com a mínim, un desplaçament) i això fa que el grau d'implicació sigui menor, tot i que hi ha gent que participa a molts nivells: preparant les assemblees, dinamitzant-les, organitzant activitats, etc. Però sempre amb el recolzament del grup de gent de la comunitat, i normalment de forma poc constant: gent que s'implica molt durant un temps i després desapareixen, per exemple, o gent que s'implica molt en algunes coses, i gens en d'altres.

Una de les característiques destacables d'aquest projecte és el fet que hi ha gent de totes les edats, des dels 20 als 85 anys. Això li dona una gran riquesa al grup i permet intercanvis intergeneracionals molt interessants.

Hi ha molts jubilats, sobretot homes, els quals han omplert el buit de la jubilació amb l'hort.

Les dones que participen són en general més joves i són persones molt dinàmiques i molt implicades a nivell social, tot i que també hi ha dones jubilades molt actives. Hi ha força parcel·les compartides per varies dones, mentre que els homes tendeixen més a dur el seu tros individualment.

La gent més jove gairebé tota té una motivació “política” darrere, i unes ganes d'aprendre i experimentar en el camp de l'horticultura. També acostumen a compartir la parcel·la en petits grups.

En general els ritmes de la gent són ritmes molt urbans.

Estem parlant d'una masia de finals del segle XVI, amb una extensa superfície de terrasses de cultiu i tota una infraestructura de recollida i emmagatzematge d'aigua. La finca de Can Masdeu o, millor dit, la part de la finca en ús i que s'ha rehabilitat en aquests 8 anys d'okupació és d'uns 4.000 m², i la superfície cultivada actualment, amb els horts comunitaris, és d'aproximadament 2800 m².

L'espai està parcel·lat; actualment hi ha 31 parcel·les, de superfície variable entre els 25 i els 50m² aproximadament, més l'hort de la comunitat, que té una superfície aproximada de 1300m², i es treballa de forma comunitària. Cada parcel·la la treballa una persona, una família, o un grup de gent. Podríem dir que la mitjana és de 2-3 persones per parcel·la.

És important recalcar que aquest projecte es desenvolupa en un espai força diferent al dels Horts Urbans vistos fins ara; el fet que es trobi en una zona periurbana o rurbana (entre l'urbà i el rural) i que, a més, es tracti d'una finca d'ús tradicionalment agrícola, li dona unes característiques peculiars que marcaran també al projecte. La superfície cultivable és, per exemple, molt superior a la de qualsevol altre projecte d'horts urbans comunitaris existent a Barcelona; això definirà la mida del

grup i la complexitat de convivència i organització que això genera. El fet que es tracti de terrenys agrícoles, amb un sòl profund i de bona qualitat, ofereix bones possibilitats a nivell productiu i, per tant, atrau gent amb certes característiques o objectius. També les infraestructures existents destinades a la recollida i emmagatzematge d'aigua i el fet que no hi arriba aigua de la xarxa urbana, condicionaran el sistema i l'organització en torn al reg, un dels temes més complexos i alhora interessants d'aquest projecte.

Moltes vegades ha sorgit la pregunta “i què hagués passat si des d'un principi s'hagués decidit treballar tota la terra de forma comunitària?”. Probablement la cosa no hagués tirat endavant o, si més no, no de la mateixa manera.

Al llarg de tots aquests anys, s'han anat definint i redefinint les formes de funcionament del grup; es van arribar a escriure una espècie de “normes i objectius del projecte”, generades entre tots i totes a l'assemblea (veure Annex V).

És un projecte assembleari. Els membres del grup es reuneixen en assemblea un diumenge al mes, a les 10:30h (a cada assemblea es concreta la data de la següent), exceptuant juliol i agost que, si no hi ha problemes d'aigua, hi ha “vacances”. També poden haver-hi assemblees “extraordinàries” quan sorgeixen activitats i/o problemàtiques puntuals. Per tal de facilitar-ne el funcionament i la participació, i incentivar a tothom a dinamitzar-les, l'assemblea actualment, i ja des de fa uns anys, té un format més o menys fixe: presentació de la gent nova, dubtes o aportacions de tipus hortícola (intercanvi de coneixements), repàs per comissions (aquí s'engloben quasi tots els temes de l'assemblea), i altres temes puntuals (propostes, conflictes, etc). Aquesta estructuració ha millorat molt la dinàmica assembleària. És important recalcar que la majoria de gent que participa al projecte no té cap tipus d'experiència assembleària ni d'organització col·lectiva prèvia, i que “les dinàmiques assembleàries han estat tot un repte, amb resultats gratament sorprenents”.

La dinamització de l'assemblea és quelcom voluntari i rotatiu, tot i que majoritàriament i molt al seu pesar, la realitza la gent de la comunitat que participa al projecte dels horts comunitaris (un grup més o menys fixe de 2-3 persones, que ha anat canviant al llarg dels anys). Sempre hi ha algú que recull l'acta a la “llibreta d'assemblees”, per tal que les decisions quedin clares i es puguin consultar sempre que es vulgui; també per poder fer un seguiment de tot el procés del grup al llarg dels anys. D'aquest seguiment se n'encarrega bàsicament “la gent de casa”, que ja fa uns anys que es reuneixen en mini assemblea prèviament a les assemblees mensuals per veure com va el grup, quins són els temes prioritaris a tractar, etc. Tota aquesta feina “de fons” és quelcom que consideren molt positiu dins l'evolució del projecte; “aquest seguiment permet detectar problemàtiques i inclús possibles solucions a les mateixes, anticipar-se a certes situacions sense sortida”, tot i que, per altra banda, també genera més diferències dins l'assemblea (hi ha gent que té més “informació” i, per tant, la seva opinió tindrà més pes). “Hi ha coses que s'han d'acceptar, i l'autonomia és quelcom que es va creant poc a poc...”

L'assemblea, a més de ser l'espai de presa de decisions, també té la funció de donar continuïtat al projecte al llarg de l'any, “és la forma de mantenir el fil comunitari”.

A més de l'assemblea, com que el grup i l'espai són grans i complexos, existeixen les anomenades “comissions de treball”, que funcionen de forma semi independent: les decisions es prenen en assemblea i les comissions les executen, amb cert marge de decisió, si cal.

Tothom qui forma part del grup, ha d'assumir i respectar certs compromisos i responsabilitats establertes per la mateixa assemblea: participar a l'assemblea mensual (com a mínim un membre de cada parcel·la) amb certa continuïtat, formar part d'alguna comissió de treball o, com a mínim, tenir la voluntat de col·laborar, cultivar de forma ecològica, i pagar la “quota mensual” d'un euro, per al manteniment de les eines i de les infraestructures (sistema de reg, despeses dels fems, etc.) i per cobrir les despeses de les activitats socials que es fan entorn a l'hort, i evidentment respectar les

normes de convivència mínimes (no ser agressiu ni discriminador, etc.).

Les Comissions són o han estat al llarg d'aquest set anys de funcionament del projecte, les següents:

- Comissió d'Aigua, encarregada de la gestió del manteniment de les infraestructures de reg i de recollida i emmagatzematge d'aigua de la pluja.
- Comissió de Fems, encarregada de gestionar les excursions per anar a buscar fems.
- Comissió de Terres, que gestiona la llista d'espera, així com les absències de la gent i els espais abandonats
- Comissió de Festes, que organitza/dinamitza les activitats de caire social, internes i externes, que es realitzen al llarg de l'any.
- Comissió d'Economia, responsable d'apuntar l'assistència a l'assemblea i l'aportació al pot del projecte, així com de gestionar el mateix.
- Comissió de Defensa de la Vall. Aquesta comissió, activa només en determinats moments, participa a les assemblees entorn a la defensa de la Vall i de Collserola i manté informada a l'assemblea dels Horts Comunitaris.

Al principi de tot hi havia també la Comissió d'Eines, que s'encarregava del manteniment d'aquestes, però aviat es va abolir perquè cadascú va començar a tenir les seves pròpies eines. Ara la gestió de les eines la fa la gent que viu a la casa, que són els qui més les utilitzen. Tot i així hi ha gent (de 5 o 6 parcel·les), sobretot els més joves, que segueixen utilitzant-les de forma habitual.

També, durant uns tres o quatre anys, va funcionar la Comissió Hivernacle; aquesta es dedicava a produir planter per a tothom qui en volgués, i s'autogestionava a nivell econòmic (la gent pagava el planter, a un preu simbòlic, i els diners es reinvertien en compra de llavors, materials, i manteniment de l'espai). Quan la persona que ho duia (una de les veïnes del barri que, juntament amb el seu marit, té una parcel·la als Horts Comunitaris) ho va deixar, la comissió va desaparèixer. Sempre s'ha considerat un dels grans èxits (el seu funcionament i la seva autonomia) i alhora fracassos (els continus conflictes organitzatius, bàsicament amb la gent de la casa, i el fet de no ser capaces de donar continuïtat a la comissió) del projecte.

També va existir la Comissió de Comunicació, encarregada de les comunicar les convocatòries de totes les activitats que es fan entorn als horts comunitaris (assemblees, dinars, tallers, accions, etc.). Aquesta comissió mai va acabar de funcionar i al final les tasques les ha assumit la gent dels horts que viu a la casa. Durant els primers anys del projecte, va sorgir la iniciativa, sobretot per part del col·lectiu que habitava la casa, d'experimentar noves tècniques al voltant de l'agricultura ecològica, alhora que es volia ressaltar la importància de la transmissió de coneixements intergeneracional; en aquest context va sorgir la Comissió de Coneixements, que tenia per objectiu la organització de tallers sobre diferents aspectes de l'hort ecològic. En general no es va aconseguir implicar a massa gent dels horts comunitaris i, després de diversos intents, la comissió va acabar desapareixent.

Finalment, i també durant un relativament breu període de temps (tres anys), va existir la Comissió del Camp Comunal. Tot i que als horts Comunitaris de Can Masdeu la terra està repartida en parcel·les i el treball es realitza de forma individual o en petit grup, algunes persones participants al projecte tenien (i tenen) la il·lusió d'estar en un projecte més comunitari; en aquest sentit es va crear el camp comunal, on se suposava que tothom participava i la collita es destinava a alguna activitat conjunta. La cosa va funcionar prou bé durant els dos primers anys, que es van plantar calçots per a la Calçotada Popular de la Vall. Quan es va provar de plantar-hi d'altres hortalisses, amb l'objectiu de dedicar-les als dinars dels horts o i/o fer-ne un repartiment (plantar patates i després repartir-les entre tots i totes, per exemple), van sorgir un munt de problemes i es va abandonar el projecte. Ni la Comissió va fer realment un bon treball organitzatiu (convocar jornades de treball en els moments

de més feina, organitzar torns de reg, desherbat, etc.), ni la predisposició de la gent era suficient. No es descarta recuperar la gestió d'aquell espai i convertir-lo en un hort comunitari, on les persones que volen treballar d'aquesta forma (comunitàriament, i amb un repartiment equitatiu de la collita) puguin fer-ho, o bé crear un espai de treball conjunt i adaptació al projecte per aquelles persones que estan a la llista d'espera.

També durant un temps de forma més oficial, i actualment s'està recuperant altre cop, hi ha hagut una Comissió encarregada de la Resolució de Conflictes. Tot i que la majoria de temes, conflictes inclosos, es tracten en assemblea, sempre hi ha temes que requereixen certa intimitat i/o delicadesa i es tracten en “petit comitè” per tal de facilitar-ne la resolució; d'aquesta tasca se n'encarrega aquesta comissió que, de forma més formal o informal, sempre ha existit.

Pel que fa a l'accés al grup o al projecte, hi ha un protocol però aquest és flexible i adaptable a cada cas, a vegades tant que ningú l'interpreta de la mateixa manera... en principi, qualsevol persona que vulgui participar al projecte s'ha de presentar en una assemblea. A partir d'aquí se'l convida a participar a les següents assemblees, així com a totes les activitats comunitàries (anar a buscar fems, jornades de neteja i manteniment de l'espai i les infraestructures, dinars i festes, activitats al barri, etc.). També pot col·laborar en alguna parcel·la de gent que ho necessiti, o pujar els dijous a treballar a l'hort de la casa. Així va coneixent el projecte i la gent que en forma part, i alhora la gent el/la va coneixent també. És un projecte de convivència i, per tant, és important conèixer-se (això és quelcom que s'ha anat descobrint amb l'experiència dels anys). És també una forma de veure l'interès real en el projecte i la capacitat d'adaptació (si realment és factible per a la persona: té el temps suficient que cal dedicar a un hort, el projecte li agrada, etc.)

Després de tres mesos, si hi ha alguna parcel·la lliure, o bé si algú vol compartir la seva amb aquella persona (cosa, cal dir-ho, poc habitual), aquesta entra a formar part del projecte. En cas que no hi hagi cap espai lliure, la persona interessada s'haurà de seguir esperant, sense deixar de participar.

Hi ha una llista d'espera on s'apunta la gent a mesura que es presenta i sol·licita una parcel·la. Aquesta llista, però, no es regeix per un ordre cronològic estricte, sinó que també es valora, per sobre de tot, la voluntat i la implicació de les persones apuntades, i el que aporten al projecte.

Després d'aquest període de 3 mesos, l'assemblea decideix si s'accepta a la persona o no. Es prioritzen grups (abans que persones individuals), sobretot si són cooperatives o algun tipus de projecte social. Actualment, per potenciar l'equilibri generacional, es prioritza l'entrada de gent jove (com a mínim si marxa algú jove, les persones que ocupin aquella parcel·la han de ser joves també).

Un dels reptes del projecte és com generar espais on poder conèixer més a la gent, a la que ja forma part del grup, però sobretot a la que vol entrar. “Es podria deixar un espai o parcel·la per al treball conjunt d'aquesta gent (reconvertir el que havia estat el “camp comunal”). Podria ser una de les tasques de la comissió de terres; fer un seguiment més profund de les persones que s'acosten al projecte i són candidates a incorporar-s'hi: conèixer les seves motivacions i coses que volen/poden aportar”.

En general, poques vegades s'ha dit que no a algú, i encara menys s'ha expulsat a algú del grup.

Com que no hi ha massa aigua, l'espai cultivable està limitat, de manera que fins que algú no deixa un hort no hi ha places noves. En contraposició, és molta la gent que vol entrar a formar part del grup dels horts comunitaris. Així doncs, “caldria establir un procés de selecció que potenciés l'entrada de gent més afi a les finalitats o objectius del projecte, però és molt complicat exigir un munt de coses a la gent que s'incorpora al projecte, si es té “exigència zero” amb la gent que ja en forma part”.

“És un projecte que s'ha anat fent a pedaços”, i això, junt amb el fet que és un grup molt gran, amb gent molt diversa i amb realitats i objectius diferents, en complica molt la gestió i organització. Hi ha unes directrius, però al final cada persona i cada situació és diferent i es tracta de forma

personalitzada.

S'ha d'assumir que una vegada algú forma part d'un projecte, costa molt fer-lo fora, encara que sigui el millor per al grup. Aquest grup té una "incapacitat" d'excloure a ningú.

"Per canviar certes característiques del projecte, només es pot aconseguir canviant el tipus de gent que en forma part, la composició del grup, i això només és possible fent una discriminació positiva en el procés d'accés. Per exemple, si volem aconseguir un equilibri generacional o directament aconseguir que entri gent jove, amb un sentiment col·lectiu i formes de fer més afins als objectius del projecte, no podem només promoure que quan una parcel·la de gent jove quedi buida, entri només gent jove, sinó que han d'entrar també joves a les parcel·les que eren cultivades per gent gran, per canviar així la proporció dins el grup".

En aquest cas, a part del grup de gent que viu a la casa, tampoc és la gent més jove la que estira del projecte, sinó més aviat un sector d'entre 45 i 60 anys, sobretot dones. La gent jove s'implica força a nivell de dinamització i participació a l'assemblea i a les jornades de treball, però acostumen a ser molt més inconstants que la gent gran i no tan presents en el dia a dia de l'hort.

Com ja s'ha dit, es practica l'agricultura ecològica, tot i que les llavors i el planter moltes vegades no ho són (és força difícil trobar-ne); de fet, des de que l'hivernacle va deixar de funcionar (actualment n'hi ha un però tan sols l'utilitza la gent de la casa, i només per a alguns cultius), cadascú planifica el seu hort i en gestiona aquest aspecte, sense cap tipus de "control". L'hort de la comunitat el gestiona una comissió (la comissió d'Horts, que no és la mateixa que la dels Horts Comunitaris) que s'encarrega de fer tota la planificació i d'organitzar el dia setmanal de treball col·lectiu. Aquest dia, actualment els dijous, la gran majoria de la gent que viu a la casa baixa a l'hort a treballar (seguint el proposat per l'esmentada comissió), i també està obert a que qualsevol persona que vulgui aprendre a dur un hort ecològic, a través de compartir les tasques pràctiques que això suposa.

A nivell dels Horts Comunitaris, s'han realitzat alguns tallers i xerrades sobre diferents formes de practicar agricultura ecològica, però l'assistència de la gent dels horts, sobretot de la gent gran, ha estat molt escassa. El que sí que es dona força, i de forma informal, és l'intercanvi de coneixements; molts dels avis i àvies que participen al projecte tenen tota una tradició agrícola familiar al darrere i comparteixen aquesta experiència amb la gent menys experimentada (gent més jove i/o d'origen urbà).

A Can Masdeu hi ha un banc de llavors locals, on es poden intercanviar llavors, totes ecològiques. La majoria de les llavors són fruit de donacions i alguns intercanvis, només algunes són pròpies dels horts de la casa, ja que en ser un espai amb tants horts diferents, guardar llavors es complica encara més (hi ha moltes possibilitats d'hibridació entre les diferents varietats).

La majoria d'horts que hi ha a Can Masdeu es podrien considerar horts força productius en relació a la seva extensió; potser no són suficients per abastir a una família de tot el que necessita, però cobreixen majoritàriament el consum de productes de temporada (deixant de banda els productes de guardar com les patates, cebes, alls...), sobretot a l'estiu. Molta d'aquesta gent ja té experiència hortícola i tenen l'hort a ple rendiment; a més de cultivar per motius d'entreteniment i per gaudir d'un espai rural al costat de casa, un dels objectius és abastir-se de les hortalisses de temporada (sense deixar d'anar al mercat o al super a comprar tomàquets tot l'any!). Altres, sobretot els de gent més jove, són bàsicament experimentals, en el sentit de ser un espai d'aprenentatge i introducció al món agrícola, amb una producció més aviat escassa.

Gairebé tots els horts tenen el seu compostador particular, de construcció pròpia, on s'apilen les restes del mateix hort (males herbes, parts de la planta que no s'aprofiten, etc.) i, en alguns casos, les deixalles orgàniques de la llar; és el cas dels horts de la casa i d'alguns hortolans/es que se'ls porten de casa. Per altra banda, la forma més important, almenys a nivell quantitatiu, d'abonar l'hort, són els fems. Aquests, ja siguin de cavall, d'ovella o de cabra (això ha anat variant al llarg dels anys en

funció de la diversitat d'opinions i també de les possibilitats d'aconseguir-los), es van a buscar de forma col·lectiva: en assemblea es decideix quan es volen anar a buscar (quan algú ho proposa i la majoria de gent ho considera necessari, normalment just abans de les grans plantades, 2 o 3 cops a l'any) i surten les persones voluntàries per fer-ho, i a partir d'aquí la Comissió de Fems s'encarrega d'organitzar la jornada de treball (buscar el vehicle, contactar l'explotació ramadera, assegurar-se que hi ha sacs suficients, etc.). El repartiment dels sacs s'acostuma a fer després d'una assemblea, per assegurar la presència de la gent i que aquests no es quedin acumulats, amb la conseqüent proliferació de puces i/o “desaparició misteriosa” d'alguns sacs (i els conflictes que tot això suposa); és per això que s'han instaurat aquestes “excursions” en dissabte, just abans de l'assemblea. Està clar que l'experiència dels anys ajuda.

És un dels aspectes més comunitaris del projecte: una jornada de treball conjunt, colze amb colze, i amb uns resultats visibles i satisfactoris. Durant un temps hi havia una espècie de “bonificació” per a la gent que anava a buscar fems, que eren sempre els mateixos: a l'hora de repartir els sacs, els tocava un sac més que a la resta. Des de fa ja un o dos anys, aquestes jornades són més participatives i el repartiment és igual per a totes les parcel·les; això s'ha aconseguit sobretot organitzant jornades de treball, sempre amb dinar i festeta inclosos, al llarg de l'any, i fent que tothom s'hagi d'apuntar a alguna tasca o altra: anar a buscar fems, mantenir marges i camins, treballar en el sistema de recollida i canalització d'aigua, arreglar l'espai de la bassa, organitzar els dinars i cuinar, etc. Es fan llistes, en assemblea, i cadascú s'apunta a allò que li va millor o li agrada més fer. És així com es fa el manteniment de les infraestructures i dels espais que “no són terra de ningú o, millor dit, son terra de tots”. El manteniment de la pròpia parcel·la i dels espais circumdants els realitza cadascú com i quan vol.

Les eines són comunitàries, és a dir, hi ha la possibilitat d'utilitzar les eines que hi ha a l'habitació de les eines, al costat d'una de les terrasses de cultiu; només s'ha de demanar la clau, que està penjada a la cuina de la casa. De totes maneres, la gran majoria tenen les seves pròpies eines, que guarden dins la seva parcel·la; “al cap i a la fi, les eines les utilitzes molt i és quelcom molt personal; la gent vol, i quasi necessita, tenir la seva pròpia eina”. De tant en tant van al taller de la casa a arreglar-les.

El tema de l'aigua és un dels més complexos i delicats dins aquest projecte. “És on més patent es fa el fet que hi ha un bé que és escàs i que s'ha de compartir”. I com en tota societat, quan hi ha quelcom que és escàs i comú, apareixen els conflictes d'interessos, les formes de repartiment, els mecanismes de control, etc.

Una de les característiques que diferencia aquest projecte de la resta d'hortos urbans és que l'aigua de reg no prové de la Xarxa Urbana, sinó que és exclusivament aigua de pluja. S'han recuperat les dues mines d'aigua i les basses (dues força grans i una de petita) que hi ha a la finca de la Masia de Can Masdeu, així com un dipòsit on es desvia l'aigua quan les basses són plenes. Les basses s'omplen amb l'aigua sobrant de les mines (la que no s'utilitza per al consum de la gent que viu a la masia) i amb l'aigua d'escorrentia de la muntanya que baixa per la pista que passa pel costat de la casa, i que s'ha canalitzat cap a aquestes. A partir d'aquí s'ha fet un sistema de distribució de l'aigua, amb tubs de polietilè, claus de pas, i aixetes, que permet que l'aigua arribi a totes les parcel·les; tothom té una aixeta més o menys a prop, que li permet regar el seu tros o omplir els bidons amb una mànega. A més, també hi ha un pou de 70m de profunditat que s'alimenta d'aigües freàtiques, del qual s'ha hagut de treure aigua algun estiu molt sec.

Són molts i diversos els sistemes de repartiment d'aigua que s'han anat fent al llarg dels anys, intentant cada cop millorar l'anterior, a partir de queixes i suggeriments. Dir que ha estat fàcil seria mentir. Des de repartiments per bidons setmanals, comptadors a les sortides de les basses, reg “cronometrat”... s'ha provat tot, i s'han anat veient les avantatges i limitacions de cada fórmula, i també s'ha anat aprenent a compartir i a valorar un recurs tantes vegades infravalorat com és l'aigua.

Durant gran part de l'any el reg és “lliure”, és a dir, cadascú rega quan vol, com vol, i la quantitat

que millor li sembla. A partir del mes d'abril-maig ja es comença a parlar sobre el tema de l'aigua i a buscar la manera d'organitzar-se per a l'època de “vaques flaques”, normalment de juny a setembre, depenent del clima i de l'acumulació d'aigua que hi hagi hagut aquell any. Es crea una comissió, amb representants de cada terrassa de cultiu, que elaborarà una proposta per a discutir-la en assemblea. Un cop presa una decisió, s'acostuma a crear la figura dels “encarregats de l'aigua”, un o dos per terrassa, que és una tasca rotativa, segons les vacances i la disponibilitat horària de cadascú; aquests encarregats es responsabilitzaran (durant un període de temps determinat) que s'apliqui la fórmula escollida i es respectin les quantitats acordades. El que sí s'ha aconseguit és que cada any hi hagi més implicació i respecte (i també més confiança) per part de tothom en la gestió de l'aigua (ja sigui fent propostes, coordinant els horts de la seva zona, etc.), i que aquesta sigui una mica més independent de la gent de la casa: autogestió participativa.

Però, a part de les quantitats d'aigua, que variaran lleugerament segons l'any, el que cada any s'instaura de forma fixa són els horaris de reg: s'intentarà regar a les tardes, a partir de les 18h i, en cas que no sigui possible, als matins ben aviat (abans de les 9h).

Totes les parcel·les tenen el seu espai reservat per als bidons on acumulen l'aigua; d'aquesta manera, quan hi ha excedent i sobreixeix aigua de les basses, s'omplen els bidons i no es perd tanta aigua. Aquesta aigua emmagatzemada s'utilitzarà quan hi hagi escassetat. A més de la funció acumulativa, també serveixen perquè la gent pugui regar amb regadora i estalviar aigua (sempre es gasta menys que regant amb mànegas), així com disposar d'aquesta quan es vol (l'aixeta la comparteixen unes quantes parcel·les i no sempre està disponible), però també tenen alguns inconvenients importants, com és la proliferació de mosquits, entre ells el tan temut “mosquit tigre”, que es reproduïx fàcilment en aigües estancades. Al llarg de tot l'any, i sobretot dels mesos de més calor, es fan revisions periòdiques de l'estat dels bidons (i altres llocs on es pugui acumular aigua, per poca que sigui) per comprovar si hi ha mosquits i/o larves. És un tema complicat i laboriós però cada any funciona millor.

També a les parcel·les alguns/es inclús s'hi han construït un petit cobert on guardar les eines, o bé on aixoplugar-se de la pluja o del sol intens en alguns períodes de l'any, o fins i tot organitzar-hi dinars de cap de setmana, o partides de cartes.

El recinte està obert sempre, no hi ha horaris. Tot i que moltes de les parcel·les estan rodejades d'una tanca, amb una porta tancada amb un cadenat; la clau només la té la usuària de la parcel·la i, des de fa cosa d'un any, hi ha una còpia de la majoria de les claus a la casa, per si passa quelcom i s'ha d'entrar a l'hort. El tema de les tanques ha estat una de les “lluites” més intenses dins el projecte; van començar a sorgir de forma espontània i desordenada, sense prèvia consulta a l'assemblea, amb l'excusa de l'entrada de porc senglars a algunes parcel·les, i d'alguns robatoris d'hortalisses, sobretot a les zones que no es veuen des de la casa. La cosa va anar evolucionant sense tenir una discussió com a grup, fins que va ser “massa tard”. Tot i que molta gent no té tanques i estan en contra d'aquest sistema de delimitar els espais, i també des de la casa s'ha pressionat força per eliminar-les, hi ha un rerefons de desconfiança, i una espècie de sentit de la propietat privada molt arrelat, que no n'ha permès la supressió. El que s'ha acabat fent és una limitació en l'alçada de les tanques (no poden sobrepassar l'alçada del pit, aproximadament, per tal que no destorbin a la vista) i en els materials de construcció; s'han d'utilitzar materials naturals i/o que s'integrin en el paisatge (canyes, fusta, cordes), intentant eliminar metalls i plàstics. Tot i que no s'acaba d'aconseguir, en els darrers dos anys s'ha treballat força en aquesta direcció.

L'economia és a base d'un pot comú, gestionat per la Comissió d'Economia, que es nodreix de la quota mensual abans mencionada (que és voluntària, tot i que si algú no la vol/pot pagar, ha de justificar-ho davant l'assemblea) i d'algunes activitats socials, que són la principal aportació econòmica. Aquestes són bàsicament la Calçotada de la Vall, que s'acostuma a celebrar cada any i que s'organitza entre la gent de la casa i els Horts Comunitaris, La Cultura va de Festa, que és una

festa organitzada des de les Entitats Culturals del Districte de Nou Barris, on s'hi participa també conjuntament amb la casa (s'hi ha participat els darrers dos anys), i algunes altres activitats puntuals, segons vagin sorgint.

Els diners del pot s'inverteixen en el manteniment de les infraestructures, algunes eines comunitàries, els fems i, sobretot, en les activitats socials internes, és a dir, dinars i aperitius de les jornades col·lectives. Els primers anys el pot anava més just perquè no es feien tantes activitats socials “remunerades”, i perquè la inversió en materials i infraestructures era més elevada (es va comprar una bomba per extreure aigua del pou, per exemple); actualment hi ha més diners dels que es necessiten i s'està generant un estalvi. Cal concretar que durant l'any 2009 i part del 2008 la quota mensual es va apujar a 2€ (decisió assembleària) i això va augmentar els ingressos considerablement, però veient que l'economia era folgada, s'ha rebaixat la quota a 1€ mensual altre cop. Inclús es va arribar a plantejar l'eliminació de la quota però la majoria de gent prefereix seguir pagant-la ja que, de fet, “és una quantitat força simbòlica, i és millor tenir un “coixí econòmic” per si de cas!”.

Les entrades i sortides de diners han estat força variables al llarg dels anys, però en general estem parlant d'unes quantitats d'entre 1000 i 1500€ anuals.

Com ja s'ha dit, doncs, a més de treballar la terra, es realitzen moltes activitats entorn als horts. Des d'activitats més internes, enfocades a la cohesió de grup i al funcionament comunitari: jornades de treball i, sobretot, dinars i festes, on es genera un espai de relació distès i alegre, absolutament necessari per al bon funcionament del grup (s'ha comprovat que quan aquestes activitats es realitzaven amb menor freqüència les relacions dins el grup es deterioraven i les assemblees eren més tenses). S'acostuma a fer, com a mínim, un dinar per temporada, és a dir, quatre a l'any. En aquests dinars, de caire festiu, no només hi participa la gent que té un hort, sinó que també hi porten a les seves famílies i amics.

També es realitzen activitats externes: la Calçotada i altres activitats a Nou Barris que, a més d'aportar diners al pot (algunes d'elles), generen dinàmiques col·lectives i formes de relacionar-se diferents a les que es generen en assemblea o treballant a l'hort. “Tampoc es pot abusar i realitzar massa activitats perquè llavors l'assistència és molt escassa, però si les activitats són espaciades i s'organitzen amb temps, en general funcionen molt bé i hi ha força participació. Inclús hi ha algú que no té hort i participa al projecte bàsicament a través d'aquestes activitats”.

Des dels horts comunitaris també s'ha participat, tan a nivell col·lectiu com individual, en diverses activitats de defensa de Can Masdeu i de Collserola. De fet, inclús es va constituir legalment l'Associació en Defensa dels Horts Comunitaris de Nou Barris de Barcelona (inscrita al registre d'Associacions el 22 de març de 2004), per a poder participar com a part implicada en el judici civil que es va celebrar contra els “suposats habitants” de la masia. També des d'aquesta associació es va denunciar a la propietària Fundació Hospital de Sant Pau, per una gestió indeguda d'un espai considerat “Patrimoni Cultural” de Catalunya (la Masia de Can Masdeu), demanant l'expropiació de la finca per part de l'Ajuntament. “La demanda, naturalment, mai va prosperar”.

Problemàtiques o conflictes del dia a dia, n'hi ha molts. El grau de convivència és molt elevat i això sovint genera petits “roces”; però “conflictes realment greus tampoc n'hi ha tants”. “És el reflex de la societat en la que vivim, on la gent no té la capacitat o no està acostumada a gestionar els conflictes de forma sana... es tendeixen a acusar mútuament, a reaccionar de forma agressiva...desconfiar”

Hi ha hagut conflictes de molts tipus i per moltes raons. El tema de l'aigua és força central en els conflictes; també els diferents nivells de participació en les tasques comunitàries.

Hi ha conflictes que es donen en la intimitat, d'altres arriben a l'assemblea, tot i que en general costa afrontar-los obertament; sovint s'utilitza a la gent de la casa com a mediadors, o buscant una

autoritat que decideixi sobre la problemàtica.

En general però, hi ha bastant “bon rotllo” en el grup; bones amistats i companyonia. També hi ha desencontres històrics que s'han integrat a la vida del grup, que existeixen però que es porten de tal manera que són sostenibles per a tothom. Inclús hi ha una persona que ja fa anys que no forma part dels horts però que segueix tenint el seu espai, la seva parcel·la, perquè el grup va considerar que seria millor així, que podia ser més contraproductiu intentar fer-lo fora. Aquesta persona no gaudeix dels beneficis del treball, els recursos i les infraestructures col·lectives, ni participa en les activitats que es realitzen. “A vegades la única manera de resoldre un conflicte és acceptar-lo i conviure amb ell”.

Per altra banda, s'han donat alguns problemes de “robatoris” d'hortalisses, de difícil solució perquè és pràcticament impossible controlar qui s'atansa als horts, ni tampoc és quelcom que sigui molt preocupant.

També el tema legal es podria considerar com un problema o dificultat, tot i que passat el primer any, mai s'ha viscut com un perill imminent que amenacés l'existència dels horts, si que és quelcom intrínsec a l'espai de la masia i a totes les activitats i projectes que s'hi desenvolupen.

Durant la primavera del 2002, l'arrancada del projecte d'hortos comunitaris ja es va veure estroncada per l'intent de desallotjament que patí la gent que vivia a la casa. Van ser quatre dies de resistència (del 30 d'abril al 3 de maig) i finalment un desallotjament frustrat que permetia tirar endavant amb la rehabilitació de la finca. L'any 2003 es presentava més tranquil, i el projecte dels horts es va anar consolidant. El 19 d'octubre de 2004 se celebrà el judici per via penal contra els okupants de Can Masdeu identificats durant l'intent de desallotjament, on s'implicaren alguns dels veïns/es membres dels horts comunitaris participant en actes reivindicatius de defensa; el judici fou suspès per la incompareixença de la Fundació Hospital de Sant Pau, la propietària de la finca de Can Masdeu. Però la cosa no quedà aquí, i ràpidament es rebé una citació als “suposats okupants de la casa”, aquest cop per la via civil. El judici civil se celebrà, aquest cop sí, el 30 de novembre d'aquell mateix any. Mentrestant, la gent que vivia a la masia, els membres del projecte d'hortos comunitaris i moltes de les persones usuàries del centre social, s'organitzaren creant dues Associacions, amb seu a Can Masdeu, amb l'objectiu de poder defensar l'existència d'aquell espai social de forma més “oficial”. Aquestes dues associacions¹⁷ van interposar varies denúncies (per via, penal, civil i administrativa) contra la Fundació Hospital de Sant Pau per delictes contra el patrimoni cultural i arquitectònic degut a l'abandonament durant més de 40 anys de la finca de Can Masdeu, inclosa en el Pla Especial de protecció del patrimoni arquitectònic de la ciutat de Barcelona¹⁸ a l'àmbit del districte de Nou Barris des del mes de juny de l'any 2000, i demanant-ne l'expropiació per part de l'Ajuntament de Barcelona. Les denúncies, foren interposades a principis de desembre de 2004, dues d'elles no van arribar a prosperar (silenci administratiu) i el judici per via civil se celebrà el 21 de juliol de 2005, i la sentència fou desfavorable.

A principis de febrer de 2005 arribà la sentència del judici civil contra els habitants de Can Masdeu que, tot i reconèixer la feina feta i ressaltar les funcions socials del projecte, era favorable a la Fundació. Així, els “suposats okupants” havien d'abandonar la finca, tot i que es recomanava un procés de diàleg i negociació entre la propietat i els okupes. Al cap d'una setmana es presentà un recurs a l'Audiència Provincial, el qual tingué resposta el març de l'any següent: desestimat. Així doncs, des de la primavera del 2006 que Can Masdeu, la vintena de persones que hi viuen de forma fixa, i totes les activitats que es desenvolupen a la finca, estan amenaçats de desallotjament, en qualsevol moment.

¹⁷ Associació del Punt d'Interacció de Collserola, i Associació per a la Defensa dels Horts Comunitaris de Nou Barris

¹⁸ La finca s'inclou al catàleg l'any 2000 (BOP núm. 141 de 13 de juny de 2000) i està protegida amb el nivell C, és a dir, es tracta d'un dels béns urbanísticament protegits que "reuneixen valors històrics, artístics, estètics o tradicionals a considerar rellevants pel sector urbà on s'emplacen" (art. 8.2 del Pla Especial esmentat).

Imatge 43: Can Masdeu, l'hort de la casa (Addaia Aragay)

Imatge 44: Can Masdeu, segona terrassa (Addaia Aragay)

Imatge 45: Can Masdeu, terrassa de baix (Addaia Aragay)

NOM DE L'HORT	Horts Comunitaris de la Vall de Can Masdeu
DATA INICI PROJECTE	Primavera del 2002
ADREÇA I CONTACTE	Masia de Can Masdeu Camí antic de Sant Llätzer s/n www.canmasdeu.net
HORARI OBERTURA	Està sempre obert
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Recuperar l'ús de la finca (de tradició agrícola) Compartir l'espai amb la gent del barri Ampliar les dimensions del projecte Generar un espai d'interacció comunitària al barri Obrir una porta a l'agricultura en un entorn urbà Gestió d'espais naturals propers a Barcelona
FORMA ORGANITZATIVA	Assembleària Comissions de treball, derivades de l'assemblea Mensual, diumenges a les 10:30h (a cada assemblea es convoca la següent)
ACCÉS AL GRUP	Cal anar a l'assemblea i demanar una parcel·la Hi ha una llista d'espera, on es prioritza l'antiguitat i sobretot la participació Es prioritzen col·lectius i, ara mateix, gent jove Hi ha un procediment d'entrada establert
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	Unes 50 persones + familiars Hi ha un nucli dinamitzador, format per 2-3 persones que viuen a Can Masdeu De totes les edats, entre els 20 i els 85 anys. Més gent gran que gent jove
ÀREA CULTIVADA	2800m2 aproximadament 31 parcel·les d'uns 40m2 (n'hi ha de més grans i de més petites), i les parcel·les de la casa, que són comunitàries i que en total sumen uns 1300m2
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Compostadors, Cobertissos, Zones d'oci amb taules i cadires, Dipòsits d'aigua, Basses i pou, Hivernacle, Masia i construccions annexes
SITUACIÓ ESPAI	Masia okupada amb finca agrícola
TERRA: tipus, accés i gestió	Terrasses de cultiu Accés lliure Parcel·lada; parcel·les individuals i per grups La parcel·la que correspon a la gent que viu a la casa, es treballa de forma comunitària, inclús amb la participació de gent de fora
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica (diferents tècniques) Cadascú planifica el seu hort
AIGUA: tipus, accés i gestió	L'aigua procedeix de dues mines d'aigua i de l'escorrentia de la muntanya (aigua de pluja) i s'emmagatzema en 3 basses. També hi ha un pou amb una bomba. Quantitat limitada segons la pluviometria. Sistema hídric que distribueix l'aigua des de les basses cap a totes les parcel·les, aixetes per zones. Bidons a les parcel·les per emmagatzemar aigua. Es rega amb regadora, galledes i mànega. Als horts de la casa s'utilitza el reg per goteig, i a l'hivernacle la mànega i la regadora Sistema de distribució i horaris restringits, decidits en assemblea, durant els mesos d'escassetat (juny-setembre), amb responsables de zona
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems de cavall a hipiques diverses Fems de cabra i d'ovella a explotacions ramaderes properes Dues o tres vegades a l'any, abans de les grans plantades És una tasca comunitària i els sacs de fems es reparteixen en assemblea
COMPOST: tipus, accés i gestió	Compost, sobretot de restes de l'hort Moltes parcel·les tenen un compostador autoconstruït, on s'apilen les restes de l'hort. El compostador de la casa (i el d'alguns horts) també recull la fracció orgànica domèstica. També s'utilitzen les femtes humanes compostades (hi ha vàries latrines) per abonar arbres fruiters Cadascú gestiona el seu compost, a la casa hi ha una persona encarregada que té cura del compost
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals, depenent de la parcel·la Cadascú les compra on vol, de la seva butxaca. Quan hi havia hivernacle comunitari, es compraven en comú i es feia planter La casa bàsicament les compra a les Refardes, per la sembra directa o per fer planter, i també en produeix Intercanvi (hi ha un banc de llavors a Can Masdeu) i regalades

Taula 15: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Can Masdeu

NOM DE L'HORT	Horts Comunitaris de la Vall de Can Masdeu (continuació)
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Bàsicament convencional També d'elaboració pròpia La compra del planter, com que és personal, la fa cadascú pel seu compte i amb diners de la seva butxaca. El planter per l'hort de la casa es compra amb el pot de la comunitat o es fa a l'hivernacle
EINES: quantitat, accés i gestió	N'hi ha moltes La majoria comprades, algunes reciclades i altres regalades Hi ha una habitació amb materials per a l'hort, on es guarden també les eines, que són comunitàries. Per accedir-hi només cal demanar la clau a la casa Tot i així la majoria de gent en té de pròpies i les guarden a la seva parcel·la
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	Molt variable, segons la parcel·la La majoria d'horts són força productius i permeten autoabastir-se de productes de temporada Cadascú s'emporta el que produeix També es realitzen intercanvis i donacions. Hi ha persones o grups de gent que comparteixen cultius
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Els diners s'inverteixen en el manteniment de les infraestructures (sistema de reg, bàsicament) i les eines, els fums (transport sobretot) i les activitats socials internes (dinars i festes) Aportació al pot comú (1€ mensual per parcel·la) i activitats socials: Calçotada de la Vall, la Cultura va de Festa (activitats anuals fixes), altres activitats puntuals Hi ha una comissió que gestiona el pot comú: recol·lecta la "quota mensual" en assemblea, gestiona els ingressos i despeses i porta un full de control. Un parell de cops l'any es fa una valoració econòmica a l'assemblea.
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Activitats internes de grup: dinars i festetes. Es fa un dinar intern cada estació, és a dir, 4 a l'any com a mínim Activitats externes: Calçotada de la Vall i la Cultura va de Festa (activitats anuals fixes) i altres activitats puntuals
CONFLICTES I GESTIÓ	Conflictes interns de tot tipus, derivats d'una convivència intensa. Bàsicament giren al voltant del tema de l'aigua i de la participació en tasques comunitàries. Robatoris d'hortalisses d'alguns horts. Denúncia legal (tot i que no es té massa present en el dia a dia) Alguns queden en la intimitat i d'altres es tracten en assemblea. Hi ha una comissió (més o menys formal, segons el moment) que s'encarrega de gestionar-los més personalment i fora de l'assemblea

A més de les experiències que es troben a Barcelona ciutat, s'ha inclòs a l'estudi un projecte d'horts urbans comunitaris emplaçat a Manlleu. És un projecte que s'emmarca en un context molt diferent al d'una gran ciutat i l'anonimat que en aquestes es genera. Les relacions entre les persones i les institucions són molt més properes, “tothom es coneix”, i això canvia considerablement la forma de fer les coses.

6.11. Horts municipals de Can Sanglas (Manlleu)

“Fem menys del què volem, però més del que ens pensem”

Com deia el “Capità Enciam”, els petits canvis són poderosos!

El que ara mateix està a punt de començar com un projecte d'Horts Municipals a Manlleu, ha estat un procés d'insistència i negociació per tal d'aconseguir un projecte hortícol, d'accés a la terra per a tothom, amb una gestió més o menys comunitària i amb certa autonomia.

Vist des del punt de vista del grup inicial, liderat per uns quants membres i en nom del Grup de Defensa del Ter (GDT), l'objectiu principal era crear un espai de consciència pel què fa a la producció alimentària. Un assaig encaminat a crear consciència i avenços pel què fa a la sobirania alimentària local i a la lluita contra el canvi climàtic, a partir d'una experiència que, és clar, afecta directament només a unes quantes persones, però amb capacitat de transcendir i ser exemple per a tota la comarca. Així mateix, “posar el peu en aquells terrenys, i fer-ho en aquest moment d'auge del ciment, també era un projecte de resistència a la forta pressió urbanística, ja que l'espai de les hortes està situat molt a prop del centre de Manlleu”. L'ajuntament havia donat el vist-i-plau a la urbanització de la meitat dels terrenys de les hortes de Can Sanglas (hortes històriques del poble, però en desús des de feia un parell d'anys degut a l'edat avançada dels masovers i la pressió dels propietaris) i convertir l'altre meitat en una zona verda amb gronxadors.

Pel grup inicial és un projecte que neix amb un clar component ideològic de fons que, a més, podrà proporcionar productes d'horta de producció ecològica, això sense cap mena de dubte.

Per la seva banda, l'ajuntament preveia que fins que no es desenvolupés constructivament aquell terreny (encallat per desavinences entre hereus) es podia permetre cedir-ne la gestió per l'organització d'uns cursos d'horticultura, en l'espai qualificat com a zona verda; “d'aquesta manera quedava bé, sense comprometre's gaire”. “Ben mirat, des de la regidoria de medi ambient no sabien gaire què fer amb nosaltres, un grup de joves del poble amb ganes d'accedir a la terra”.

Però, hi ha un tercer actor implicat en tot aquest procés, ja que les hortes de Can Sanglas estan ubicades just al costat de l'antiga fàbrica tèxtil de Can Sanglas, actualment seu del Museu Industrial del Ter (MIT). El MIT va veure amb bons ulls la proposta de tornar a fer productives les hortes, sobretot per una qüestió paisatgística dels entorns del propi museu. “Val a dir que des d'aquell moment el MIT s'ha convertit en un bon aliat del procés, equilibrant la relació de forces i ha mediat entre el propi ajuntament i el grup impulsor del GDT per tal que el projecte tiri endavant”.

6.11.1. El procés

Tot va començar el desembre del 2005. Manlleu és un entorn de tradició agrícola, però sense possibilitats (si més no fins ara) d'accedir a la terra i fer uns horts urbans. Les ganes, però, no són poques, i un grup de gent jove, unes 10 persones d'entre 18 i 25 anys, membres del Grup en Defensa del Ter, comencen a gratar una mica per veure com accedir a la terra.

En un context com el de Manlleu, on la relació institucional no és tan hostil com, per exemple, a Barcelona, sinó que és molt més propera ja que tothom es coneix, aquest grup de gent jove es va

dirigir a l'Ajuntament, a veure si aquest els podia facilitar un espai per a desenvolupar la pràctica agrícola. Els van enviar a Can Sanglas, on el Museu Industrial del Ter gestionava un espai al costat del riu on tradicionalment s'hi havia fet horta però que feia 10 anys que estava abandonat.

La proposta era fer uns horts comunitaris; el projecte encara no estava massa pensat, no tenien clar si treballar conjuntament i repartir la collita, si fer petites parcel·les... fos com fos, el Museu no ho veia clar, però els deixaria l'espai si organitzaven un curs d'agricultura. I així van començar, organitzant cursos d'agricultura ecològica, l'any 2005. Les inscripcions les feia el Museu i el curs l'impartia un professor que van buscar des del Grup de Defensa del Ter.

Era un curs que començava al febrer i acabava al juny, costava 35€ i s'hi podien inscriure un màxim de 35 persones. Les classes eren un dissabte cada dues setmanes i constaven d'una hora de teoria i dues hores de treball pràctic. Els inscrits al curs s'organitzaven en grups de 4 persones i cada grup es feia càrrec d'una parcel·la.

Els participants tenien dret a les classes i també a mantenir les hortalisses al llarg del curs; és a dir, hi havia lliure accés a la terra.

La realitat fou que s'inscrivé força més gent de la prevista i van haver de fer una llista d'espera, la qual cosa els va permetre tornar a fer el curs l'any següent, amb la gent de la llista d'espera i els que se seguïen implicant de l'any anterior.

Sota l'excusa de mantenir les hortalisses plantades, el curs s'allargava fins al setembre, i per tal de no deixar la terra abandonada fins al següent febrer (quan començava un nou curs), les 10 o 12 persones realment implicades seguien mantenint l'hort i participant de les dinàmiques col·lectives que s'anaven creant: adequar la terra, instal·lar un sistema de reg, etc.

El maig de 2009 es va acabar la quarta edició del curs.

Durant el darrer any, el Grup en Defensa del Ter va seguir treballant molt intensament amb la tècnica i Regidora de Medi Ambient de Manlleu i finalment van aconseguir una cessió per part de l'Ajuntament. Així es crearen els actuals Horts Municipals de Can Sanglas.

Es va negociar amb l'Ajuntament i el Museu com haurien de ser aquests horts i la normativa que s'hauria de seguir. El Museu hi veia una funció paisatgística, l'Ajuntament ho considerava un projecte assistencial per a jubilats, els del Grup en Defensa del Ter ho concebien com un projecte integral, que podia incloure paisatge i jubilats però que també havia de permetre l'accés a la terra a altra gent i per altres motius: per relacions socials, per teràpia, per crear xarxa social al poble, per reivindicar espais centrals que no només estan urbanitzats sinó que tenen també un ús comunitari i un missatge transformador al darrere, que permeten l'existència del verd enmig del gris i que fan factible l'auto abastiment i la reducció de distàncies en la producció-distribució de l'alimentació.

6.11.2. La parcel·lació i instal·lació del reg: tasca col·lectiva

Estem parlant d'un espai d'unes 2 hectàrees (1.790m²), més de la meitat dels quals (1.255m²) són horts i l'altra meitat és una propietat privada urbanitzable, tot i que actualment, per qüestions d'herència, encara són antics horts ara en guaret. A més de les 27 parcel·les, hi ha una caseta d'eines, de la qual en tindran la clau tots els adjudicataris. El recinte és obert i no es preveu la col·locació de cap tanca de bon començament, ja que segons l'ajuntament legalment és complicat tancar un espai públic de zona verda.

La gent que va iniciar i dinamitzar el projecte estan prou contents amb el que han aconseguit. Tot i que l'Ajuntament ha destinat un pressupost de 12.000€ per al desenvolupament del projecte: parcel·lar, comprar eines, comprar materials i muntar el sistema de reg, etc., tota la infraestructura de l'hort s'ha fet amb voluntariat. Van continuar trobant-se els dissabtes al matí per fer tasques i també van estar parlant molt sobre la col·lectivitat del projecte. Aquestes tasques varen consistir en

la delimitació de les parcel·les amb grans estaques, l'arranjament d'una petita habitació per les eines, i la col·locació del sistema de reg a totes es parcel·les (a cadascuna s'hi col·loca una arqueta amb dues preses d'aigua: una pel gota-a-gota i l'altre com a aixeta).

Aquest pressupost només ha estat necessari per la compra de la infraestructura fixa de les hortes (el reg i la parcel·lació) i un cop executat no es preveu cap nova aportació directa de diners per part de l'ajuntament, excepte per algunes eventualitats que puguin sorgir.

El tema de l'accés a l'aigua ha estat més problemàtic per què ha calgut legalitzar una captació a l'Agència Catalana de l'Aigua (tramitada per l'Ajuntament). S'ha optat per posar una bomba per extreure l'aigua d'un pou (aigües freàtiques) que s'omple de l'aigua del canal industrial, just al costat de les hortes i del riu Ter.

A la sortida de la bomba hi ha instal·lat un comptador general d'aigua i a cada parcel·la s'ha instal·lat un altre comptador per controlar el consum d'aigua per parcel·la. Les bases estipulen un consum màxim per parcel·la de 1.200 litres mensuals. Aquesta xifra l'ha posat l'Ajuntament i no té estacionalitat, és a dir, és independent del clima que faci a cada mes. “Si no utilitzes tota l'aigua que se't permet, tampoc la pots emmagatzemar ja que les bases prohibeixen tenir dipòsits i bidons a les parcel·les”.

El Museu Industrial del Ter té una teulada enorme i però en un principi s'ha descartat la recuperació d'aigua de pluja, per falta de pressupost per fer una instal·lació “homologada” i per la proximitat del pou. Amb el pressupost disponible, l'Ajuntament ha comprat material per a fer un sistema de reg que minimitzi el consum d'aigua (sistema de reg per goteig) que haurà d'instal·lar cada hortolà a la seva parcel·la (de forma opcional i gratuïta, això sí).

6.11.3. Procés d'adjudicació de les parcel·les

Durant el setembre del 2009 es va crear una llista d'inscripció oberta a tothom (a les oficines de l'Ajuntament) per les 27 parcel·les que ja s'havien delimitat, de les quals 26 s'adjudicarien a persones individuals i una aniria destinada a projectes d'entitats o col·lectius, totes per conrear de forma ecològica. En cas que llista d'inscrits superés l'oferta de parcel·les, caldria fer un sorteig.

En general les parcel·les tenen uns 50m2 de superfície però, degut a les asimetries del terreny, n'hi ha algunes de més grans i algunes de més petites. Estan delimitades només per quatre estaques, clavades una a cada cantonada de la parcel·la, i separades entre elles per camins que hi permeten l'accés.

En concret la superfície de les parcel·les és:

- 5 parcel·les de menys de 45 m2
- 21 parcel·les d'entre 45 i 55 m2
- 1 parcel·la de més de 55 m2

Per tal de garantir la possibilitat d'accés a tots els ciutadans i ciutadanes de Manlleu, l'adjudicació de parcel·les es va fer a partir d'un sorteig públic on l'Ajuntament atorgà als hortolans seleccionats una llicència d'ús temporal de la parcel·la d'hort per a 4 anys. Aquesta temporalitat es va estipular així seguint la del mètode de les parades en Crestall.

El sorteig de parcel·les està regit pel “Plec de condicions administratives que regulen l'atorgament de llicències per a l'ocupació i ús temporal de les parcel·les dels horts municipals a Can Sanglas” (Veure Annex VI.).

Per poder presentar-se al sorteig calia complir amb els següents requisits mínims:

- Ser major d'edat (només es pot presentar una sol·licitud per unitat familiar).

- Viure a Manlleu i figurar al padró municipal amb una antiguitat mínima d'un any ininterromput.
- No tenir ni conrear cap altre hort o terreny de conreu.

A més, calia comprometre's a complir les “Condicions i normes d'ús de les hortes municipals de Can Sanglas” (Veure Annex VII.) que defineixen la normativa i el funcionament dels horts i del grup d'hortolans. Com a exemple, a continuació, se'n descriuen alguns dels punts principals:

- Ús correcte de les instal·lacions i les eines comuns. Respectar a la resta d'hortolans.
- Conrear l'hort seguint criteris de bones pràctiques agrícoles i horticultura ecològica.
- No és permès comercialitzar els productes de l'hort, només són per consum propi.
- No es poden abandonar deixalles ni qualsevol altre material a la zona dels horts

Les entitats inscrites al registre municipal d'entitats també es poden presentar al sorteig però cal que a més a més acreditin que se sol·licita la parcel·la per a un ús pedagògic, terapèutic o social. A més a més, cal que una persona es faci responsable del grup.

La Comissió de Valoració és l'encarregada d'admetre o descartar les sol·licituds presentades en funció de si compleixen les condicions mínimes (això ho fa l'ajuntament), i un cop realitzada la selecció es fa un sorteig obert al públic amb totes les sol·licituds admeses.

Les parcel·les se sortejaren en diferents categories en funció del nombre de sol·licituds admeses per a cada categoria i el percentatge d'homes i dones, amb un mínim d'una persona de cada categoria.

- % de sol·licituds d'homes entre 18 i 60 anys
- % de sol·licituds de dones entre 18 i 60 anys
- % de sol·licituds d'homes de més de 60 anys
- % de sol·licituds de dones de més de 60 anys

Les sol·licituds que no obtingueren una parcel·la, se'ls assignà un número d'ordre i entraren a la llista d'espera, per cobrir les possibles vacants que hi puguin haver més endavant.

Al sorteig s'hi van presentar 74 persones, entre elles moltes de les que havien assistit als cursos i havien format part del voluntariat, i dos col·lectius. A l'hora de la veritat, com que ja s'havien creat dinàmiques de treball en grup, i per no deixar a ningú dels ja implicats sense terra, moltes d'aquestes parcel·les individuals les comparteixen varies persones. Administrativament el titular i responsable de la parcel·la és la persona que ha guanyat la plaça per a 4 anys en el sorteig.

Així doncs, el grup d'hortolans i hortolanes el conformen unes 40 persones de totes les edats (la més jove en té 24 i la més gran 75), majoritàriament homes.

Pel què fa a la parcel·la destinada a les entitats, aquesta va anar a para a mans de la Fundació Privada Centre Mèdic Psicopedagògic d'Osona, que gestiona serveis comunitaris adreçats a persones amb trastorn mental a Osona. Per a l'altre col·lectiu (un col·lectiu de disminuïts físics), que en un principi va quedar fora, finalment s'ha decidit habilitar un espai amb taules de cultiu elevades.

Aquest sorteig va tenir lloc al setembre del 2009 i els afortunats van recollir les claus del quartet de les eines l'octubre del 2009. A partir d'aquest moment es feu efectiu el dret a l'explotació de la parcel·la.

Per cobrir els costos de manteniment, millores, gestió o possibles reparacions els adjudicataris de les parcel·les han de pagar una quota 40€ anuals. En el moment en que l'adjudicatari recull la llicència d'ocupació temporal de l'hort, també ha de pagar una fiança de 30€. Aquest import es retornarà quan s'acabi la llicència d'ús si s'ha complert amb la normativa i s'ha deixat la parcel·la

en bones condicions. A més, l'Ajuntament subscriu una assegurança de responsabilitat civil a nom dels 27 adjudicataris, i cal que cada un d'ells pagui la part corresponent a les seva parcel·la: 20€ anuals.

Les bases regulen molts aspectes del projecte, però tenint en compte que hi ha hagut força discussions internes dins l'Ajuntament, entre els departaments d'Urbanisme (que volien posar-hi gronxadors) i Medi Ambient (que donava suport al projecte), haver aconseguit tirar-ho endavant és tot un èxit. Consideren que la pràctica dels 4 anys de cursos i el suport social obtingut, els han donat un grau d'autoritat notable que els ha permès convertir el somni en realitat.

Durant els darrers quatre anys s'han realitzat algunes activitats, com l'arrossada de cloenda de cada curs; la intenció és seguir fent coses d'aquest tipus, per no abandonar l'esperit col·lectiu i participatiu del projecte.

6.11.4. Gestió interna i externa dels horts comunitaris

Les bases d'adjudicació de les parcel·les contemplen la creació d'una comissió gestora formada per dos representants dels hortolans (escollits en assemblea), la regidora de medi ambient i la seva tècnica, el director del Museu, i un del GDT (Grup en Defensa del Ter), que serveixi per resoldre els conflictes i/o discussions que es puguin donar, de fet “questa comissió és una forma d'institucionalitzar la participació, amb les seves virtuts i defectes”.

Aquesta Taula, doncs, seria l'òrgan de gestió dels Horts Comunitaris de Can Sanglas. A dia d'avui aquesta taula (comissió gestora) ja està funcionant.

Les principals funcions de la comissió gestora de les hortes de Can Sanglas són:

- Vetllar per l'ús adequat dels horts, amb les inspeccions que es creguin convenients.
- Proposar a l'òrgan municipal competent (alcaldia) la revocació de les llicències d'autorització d'ús.
- En cas de renúncia, caducitat o revocació, farà la proposta d'adjudicació de les parcel·les.
- Resoldre problemàtiques que no estiguin previstes en la normativa i fer propostes de millora.
- Impulsar el foment de l'agricultura ecològica i l'ús responsable de l'aigua entre els hortolans.
- També s'han celebrat 3 assemblees de tots els hortolans per vetllar comunitàriament per l'ordre de l'espai i decidir l'emplaçament de la zona de compost així com organitzar una cargolada hortolana.

Més enllà de la Taula, no es plantegen organitzar-se en comissions ni fer jornades de treball, tot i que fins ara s'havien organitzat així; la part més gran de mà d'obra ja està assolida i, en quant al funcionament organitzatiu, encara han de veure quines necessitats hi ha i quines propostes sorgeixen.

Des del mes d'octubre de 2009 fins al juliol de 2010 aquesta comissió s'ha reunit mensualment per solucionar conflictes com l'arranjament dels entorns i espais col·lectius (compost), la gestió des les matinals de formació, etc. De moment és una comissió força executiva i que respon a les necessitats que van transmetent els hortolans, “de totes maneres, el caràcter assembleari i participatiu s'ha vist disminuït des de la institucionalització de la participació: sovint els hortolans busquen directament la interlocució de la tècnica de medi ambient per solucionar problemes i en menor mesura dels dos representants dels hortolans i del GDT”.

“De totes maneres, davant de conflictes més severs, com una onada de robatoris de verdura s'han celebrat assemblees de coordinació per proposar solucions col·lectives (construcció d'una tanca,

col·locació de cartells dissuasius, etc.) i fer pressió”.

En referència a aquest darrer conflicte es va convocar una assemblea d'hortolans i es va consensuar demanar el material a l'ajuntament per construir una tanca i fer-la ells mateixos però “des de l'àrea d'urbanisme hi ha constants traves al projecte per por a què s'arrangi l'entorn sense seguir els seus criteris”. “Així la pressió col·lectiva ha aconseguit que l'ajuntament, en crisi de finançament, assumeixi la construcció d'una tanca (de moment n'han construït una de provisional) a través dels famosos plans d'ocupació que s'han adjudicat massivament per reduir l'atur als municipis de tot Catalunya i sense comptar amb la nostra mà d'obra, cosa que segons com es miri es pot considerar un èxit o un fracàs”.

En aquest primer any de parcel·les comunitàries s'han dut a terme algunes activitats col·lectives però no masses. Tan sols les matinals de formació, tres assemblees i una cargolada.

Les tres matinals d'iniciació a l'horticultura ecològica eren d'obligada assistència per als adjudicataris, i s'han tractat els següents temes:

- Introducció a l'agroecologia,
- Cultius de temporada i associació de cultius
- Tractament de plagues, conserves i obtenció de planter.

Aquestes sessions també han estat finançades amb els diners de la quota.

Pel que fa a la gestió i manteniment de les eines i infraestructures, la gent que ja porta 4 anys treballant l'espai, tenen la idea de tendir a l'autogestió; en cas que ho puguin arreglar ells mateixos ho faran. Però, és clar, s'ha de veure com voldran resoldre-ho la resta de participants del projecte, i el pes que tindrà l'administració local en el dia a dia i en la resolució de conflictes, “de moment, s'estan implicant força a través de la comissió gestora”.

La majoria d'eines comunitàries ja s'havien comprat per la realització dels cursos d'horticultura durant els 4 anys anteriors, ja que amb les inscripcions als cursos es podia finançar la seva compra. En el moment d'iniciar l'adjudicació de parcel·les quasi no ha calgut comprar noves eines, en tot cas arreglar-ne alguna de vella.

El que es vol és que la comissió gestora pugui dur un control sobre les quotes dels adjudicataris; sembla realment que qui gestionarà els diners serà l'Ajuntament, però es pretén poder influir-hi i destinar aquests diners ($40\text{€} \times 27 \text{ parcel·les} = 1.080\text{€}$) a la renovació de les eines, la compra de fems, etc., “tot allò que es consideri necessari”. De totes maneres, des de la comissió s'ha demanat transparència en la gestió dels diners i de moment tots els hortolans han rebut la correlació de despeses i ingressos detallats del projecte.

De fet, la construcció d'infraestructures no previstes com la tanca i la font han suposat que aquest primer any el projecte sigui deficitari en termes econòmics, “com que aquestes infraestructures les està contractant l'ajuntament segons criteris de seguretat i ordenances varies, són caríssimes”.

De moment, si volen fer ús dels diners els han de demanar a l'Ajuntament, però aquest ha adquirit certes responsabilitats també en aquest sentit; ha establert un contracte amb els “arrendataris” (els adjudicataris de les parcel·les) i aquests no només tenen deures sinó també drets (per exemple, si fan un bon ús de les eines però aquestes es desgasten i/o es trenquen, l'Ajuntament ho assumeix)

6.11.5. Reg i adobs

Com ja s'ha dit, l'aigua prové d'un pou que s'omple amb l'aigua del canal industrial. Cada hortolà està autoritzat a consumir 1200 litres mensuals segons el comptador de la seva parcel·la, tot i que de moment no s'està duent a terme un control estricte ni mensual, “segurament s'acabarà duent un

control a final de l'any i fent una mitjana de consum mensual". En cas de consums excessius d'aigua per part d'algun hortolà serà la comissió gestora qui decidirà establir un protocol de sancions. Cada hortolà també té accés gratuït a un sistema gota-gota, que pot instal·lar de forma voluntària, sinó al l'habitació de les eines també hi ha mànegues i regadores col·lectives. Tampoc s'han establert uns horaris de reg; tothom té les claus del quarto de les eines i sap engegar i parar la bomba de captació, "només cal pitjar un botó!".

L'accés als adobs és fàcil, a la comarca hi pots trobar tans purins com vulguis. A més, els contactes ja els tenen fets gràcies a aquests 4 anys previs de tallers. Fins ara ho gestionaven els responsables del curs: anaven a un pagès del poble i aquest els portava els fems; la veritat és que no es fixaven si les vaques eren en ecològic o no. La normativa no especifica res al respecte, així que només han de decidir com s'organitzen i veure si ho poden pagar amb els diners de les quotes.

Des que s'ha posat en marxa el projecte, s'ha comprat un remolc de fems d'ovelles (xerri) en ecològic, amb diners pagats pel GDT al pastor i després facturats a l'ajuntament, i també s'ha demanat a la brigada de jardineria de l'ajuntament que els porti les restes de poda del poble. Alguns hortolans s'han procurat per si mateixos altres adobs. També s'ha establert des de l'inici una àrea destinada al compost de les restes orgàniques dels horts.

6.11.6. Planter i cultiu

Pel cultiu a cada parcel·la cada hortolà s'espavila com pot i no es controla l'origen ecològic del planter ni de les llavors, ja que cap botiga del poble en comercialitza de forma generalitzada, "només és possible trobar algun sobre amb llavors ecològiques". De totes maneres, és habitual compartir llavors si algú aconsegueix varietats interessants.

Alguns hortolans són més escrupolosos i es busquen la vida per Internet o bé contacten amb algun hortolà a l'engròs que els pot facilitar algun planter en ecològic, dels seus excedents.

El sistema de cultiu cadascú és lliure d'organitzar-lo com vol. Algunes han optat pel mètode de les parades en Crestall però moltes altres segueixen criteris més atzarosos.

Les dimensions de les parcel·les estan pensades per tal que una persona es pugui abastir més o menys de les verdures que necessita. Fins ara (durant els 4 anys que s'ha fet el curs d'agricultura ecològica) les quatre persones que treballaven una parcel·la, en compartien la producció. També hi havia alguns cultius (patata, carbasses, plantes aromàtiques) comunitaris, el repartiment dels quals era bastant informal. Ara, cada adjudicatari farà el que vulgui amb la seva producció, dins les normes establertes, i legalment no hi ha espai per a cultius col·lectius, tot i que resta lliure l'espai "en guaret". En aquest primer any no s'ha cultivat de forma comunitària fora de les parcel·les adjudicades tot i que resta gairebé una hectàrea en guaret que no s'ha parcel·lat (perquè és de propietat privada) i l'ajuntament no hi té potestat. No es descarta en un futur fer-hi plantacions col·lectives de patates o carbasses.

6.11.7. L'Embarcador del Ter. Projecte paral·lel del GDT

Per altra banda, el mateix grup de gent que ha impulsat el projecte d'hortos urbans, està tirant endavant també, des de ja fa 13 anys, l'Embarcador del Ter, un espai situat a 20 m dels horts on s'està treballant per tal que la gent de Manlleu utilitzi el riu com un espai d'oci i no només com una claveguera. S'hi realitzen activitats lúdiques (piragüisme) a preus populars. També hi han muntat un petit bar amb terrassa, on s'hi venen productes de comerç just, artesanals, i productes ecològics i locals. La idea és que el producte fresc vingui d'hortes locals, en conseqüència amb el discurs agroecològic que hi ha al darrere.

Després de 13 anys és un projecte amb cert grau d'institucionalització, cosa que té certa lògica en

l'àmbit de poble en el que es troba, davant del Museu Industrial del Ter (MIT).

La iniciativa sorgí exclusivament del GDT, en un espai abandonat del poble (el MIT aleshores era una fàbrica tèxtil abandonada) per fomentar l'acostament al riu Ter, “s va instal·lar un contenidor del port adequat “artesanalment” per fer de txiringuito i encabir el lloguer de piragües; era bastant en precari però l'èxit de la proposta va ser notable”.

Fa 7 anys, amb la remodelació de la fàbrica de Can Sanglas (seu del Museu Industrial del Ter en l'actualitat) i els seus entorns, l'ajuntament també va voler adequar l'Embarcador i el va refer de fusta i ferro. Amb el temps el centre de gravetat del poble s'ha anat acostant a l'Embarcador i també s'ha consolidat el MIT i tot el passeig del Ter com a espai recreatiu i de passeig dels vilatans.

Actualment es celebren gran part dels actes de la Festa Major a l'Embarcador, així com algunes fires al llarg de l'any.

Els objectius inicials del projecte de l'Embarcador també han variat, passant de simplement acostar la gent al riu per conèixer-lo i estimar-lo a promocionar només productes amb valor afegit (ecològics, artesans i de comerç just) per una economia i un territori d'acord amb els nostres principis, “de fet, quan va començar el projecte d'horts comunitaris es va intentar proveir les amanides de l'Embarcador amb la producció de les hortes però després d'un temps es va desestimar per la inconstància de mà d'obra a l'hort durant les vacances i el volum creixent de la demanda a l'Embarcador”.

Ara mateix el projecte està molt consolidat però s'està plantejant una major professionalització degut a l'afluència de gent i als dubtes que tenen els del GDT sobre el fet de ser els gerents d'una terrassa-bar, “tot i que, és clar, és un gran aparador per la nostra entitat”.

*Imatge 46: Can Sanglas, instal·lant el reg
(Sergi Solà)*

Imatge 47: Can Sanglas, preparant el reg (Sergi solà)

Imatge 48: Can Sanglas, procés de parcel·lació (Sergi Solà)

NOM DE L'HORT	Horts Comunitaris de Manlleu
DATA INICI PROJECTE	El 2005 va començar el projecte (en forma de curs) Els horts comunitaris han començat el XX de novembre de 2009
ADREÇA I CONTACTE	Hortes de Can Sanglas, Museu Industrial del Ter
HORARI OBERTURA	Està sempre obert
OBJECTIUS i MOTIVACIONS	Aconseguir accés a la terra per fer horts Pràctica de l'agricultura ecològica Mantenir cert grau d'autogestió i dinàmiques col·lectives, tot i ser un projecte de l'ajuntament
FORMA ORGANITZATIVA	Assembleària a nivell intern. Taula d'hortolans, amb 2 representants dels usuaris, 2 de l'Ajuntament, 1 del Museu i 1 del Grup en Defensa del Ter Es fan mensualment, tot i que a la llarga es preveu espaiar la freqüència
ACCÉS AL GRUP	Presentar-se al sorteig públic que organitza l'Ajuntament de Manlleu Per poder accedir al sorteig cal complir uns requisits mínims. Les seleccionades han de signar un contracte d'ús, i respectar una normativa
MIDA I EDATS GENT DEL GRUP	En total, entre 40 i 50 persones De totes les edats, entre els 24 i els 75 anys Més gent gran que gent jove
ÀREA CULTIVADA	Hi ha 27 parcel·les, d'uns 50m2 (n'hi ha de més petites i de més grans, entre 30 i 65m2): 5 de manys de 45m2, 21 d'entre 45 i 55m2 i 1 de més de 55m2
ALTRES INFRAESTRUCTURES	Caseta per guardar les eines (amb clau), Zona per a compostar les restes de l'hort
SITUACIÓ ESPAI	Municipal
TERRA: tipus, accés i gestió	Sòl agrícola Fins fa poc, accés lliure. Actualment s'està construint una tanca Parcel·lada; 26 parcel·les individuals (algunes es comparteixen), una parcel·la per 1 col·lectiu, i un espai amb taules de cultiu elevades per 1 altre
AGRICULTURA I PLANIFICACIÓ	Agricultura ecològica Cadascú planifica el seu hort
AIGUA: tipus, accés i gestió	Aigua d'un pou, que s'omple del canal industrial que hi ha al costat del Ter
FEMS: tipus, accés i gestió	Fems d'ovelles, comprats a un ramader ecològic De moment només s'ha fet una vegada
COMPOST: tipus, accés i gestió	Tenen una àrea destinada al compostatge de les restes orgàniques de l'hort, que es gestiona informalment. També tenen accés a les restes de poda de la brigada de jardineria de l'ajuntament Cada parcel·la funciona independentment i alguns hortolans s'han procurat el seu compost
LLAVORS: tipus, procedència i gestió	Ecològiques i convencionals Cadascú compra les seves amb els seus diners
PLANTER: tipus, procedència i gestió	Convencional i ecològic Cadascú compra el seu amb els seus diners
EINES: quantitat, accés i gestió	Suficients Comprades amb el pressupost de l'Ajuntament: Moltes ja es van comprar per als cursos d'agricultura ecològica (amb els diners de la inscripció) i d'altres ara, amb els diners de les quotes Es guarden en una caseta tancada amb clau, i tots els usuaris tenen una clau Ús comunitari
PRODUCCIÓ: quantitats i repartiment	En principi, suficient per a abastir-se d'hortalisses de temporada. Depèn de la parcel·la Cadascú s'emporta el que produeix
ECONOMIA: despeses, ingressos i gestió	Calen diners per les infraestructures, materials i eines Hi ha un pressupost anual, per part de l'Ajuntament. El primer any ha estat de 12.000€. Els usuaris paguen una quota anual de 40€ (+ fiança de 30€ i una assegurança de 20€) L'Ajuntament decideix, però l'organ gestor (la taula d'hortolans) pot prioritzar
ACTIVITATS SOCIALS I FREQUÈNCIA	Una cargolada
CONFLICTES I GESTIÓ	Problemes amb robatoris d'hortalisses, que els ha dut a tancar el recinte Es gestionen en assemblea d'hortolans i posterior proposta a l'ajuntament

Taula 16: Fitxa resum amb les característiques del projecte de Can Sanglas (Manlleu)

6.12. Recomanacions des dels diferents projectes d'horts comunitaris

Una de les parts més interessants d'aquest estudi és que el material que s'ha obtingut pugui servir d'inspiració i suport per aquelles persones que alguna vegada s'han plantejat (o es plantejaran) la creació d'un nou projecte d'horts urbans comunitaris. És per això que a l'entrevista realitzada es va incloure una pregunta encaminada a fer una valoració de les experiències viscudes, per extreure'n allò que ha funcionat a cada projecte, aquelles coses en les que es podria millorar o que, amb la perspectiva, es farien d'una altra manera, així com totes aquelles coses que es creu (segons la opinió dels i les participants dels projectes) que són importants definir clarament des d'un principi. Així, s'han obtingut una sèrie de “recomanacions” d'alguns dels projectes exposats que, lluny de voler dirigir a ningú ni dir-li com s'han de fer les coses, esperen ser d'utilitat en la creació i gestió de nous horts comunitaris, així com també poden ser un bon recurs per a horts que ja estan en funcionament, i és que compartint experiències sempre s'aprenen coses noves.

6.12.1. Hort Comunitari de Gràcia

No es poden recomanar coses massa específiques perquè cada context és diferent, però sí recomanarien (a partir de l'experiència, de les seves mancances) una bona organització pràctica en la gestió de l'hort i de l'espai, de manera que s'obtinguin millors (o si més no, més visibles) resultats hortícoles; “així es motiva més el grup i es genera cohesió i retroalimentació”. Si l'espai és gran, pot ser beneficiós dividir-lo en zones i assignar “responsables” a cada tros.

També, com a actituds de la gent que participa al projecte, ganes i compromís i, sobretot, paciència!

El que no canviarien de la seva experiència és la forma “orgànica” com s'ha anat definint el projecte; anar experimentant i anar definint les coses a mesura que succeïen, “els objectius es van perfilant sols... sí que hi ha un sentiment, una idea comú, però els objectius no estan definits prèviament en un paper escrit”.

6.12.2. Hort de Sant Andreu “Akí me planto”

“Com tot en aquesta vida, es qüestió de ganes. Un cop es té l'espai, tot és possible. Cal tenir terra i aigua, formar-se de la manera que és pugui (a la ciutat, segurament serà cosa de trobar els llibres adequats, però sempre és millor l'experiència d'algú), i sobretot, tenir paciència. A vegades sorgeixen problemes i no surt bé la collita. Cal tenir en compte, i sembla redundant, que l'hort és un espai orgànic. Hi intervenen tants factors que no podem controlar-los tots (en el nostre cas, això també inclou a la gent que hi participa), per tant no ens hem de desesperar. Encara ens cal aprendre moltíssim... però és molt gratificant!”

6.12.3. Hort UB Raval

Creuen, també arran d'altres experiències similars viscudes en torn a l'horticultura, que és molt important comptar amb alguna, o varies, persones grans, que hagin cultivat coneixements durant molts anys i que realment saben moltes coses sobre el tema. A més, “és també una forma de generar relacions intergeneracionals i gaudir d'experiències molt agradables i enriquidores per ambdues bandes”.

També recomanarien, sobretot, experimentar amb la pràctica. “Et diré el que em deia a mi el senyor Genís: tot el que puguis aprendre serà sempre poc, la terra ens ensenya de continu, l'experiència sobre el terreny és el més important!”.

6.12.4. Hort del Xino (Raval)

Creuen que hi ha algunes coses bàsiques que s'han de definir des del principi:

- Sobre la propietat de l'espai: okupació del solar, o negociació amb l'administració o un particular
- Ús de la terra: comunitari o parcel·lat
- Organització interna del projecte: assemblea o altres formes
- Tipus d'agricultura: cultiu ecològic o convencional

Valoren molt positivament les seves decisions en relació a aquests aspectes, que han estat okupació, ús comunitari, organització assembleària i cultiu ecològic.

També consideren que és important passar a l'acció i no dedicar massa temps a només parlar les coses, “per no gastar massa energies i perquè un hort és un projecte pràctic que s'aprèn experimentant”.

6.12.5. Hort del Poble Nou

Recomanarien “llançar-se a la piscina”: “al principi ens vam tornar bojós mirant molts llibres per veure com hòsties fer un hort, però en cap d'ells surt un autor dient “així faig jo el meu hort”. El millor que es pot fer és començar un mateix i, sobretot, abans preguntar a pagesos veterans de la zona com ho fan ells, i preguntar als avis o tiets del poble...”

“Això no vol dir que no es consultin els llibres, que també van molt bé, però no excessivament, nosaltres ens vam embolicar amb tant llibre, i l'experiència ens ha ensenyat que, a vegades, dos i dos no són quatre en el tema dels horts”.

A més, algunes recomanacions a nivell hortícola: és important començar aviat amb els preventius biològics, “perquè estem una mica acostumats a tractar els problemes en comptes de prevenir-los”. També és interessant dur un diari de l'hort, on s'anotin les tasques que es realitzen cada dia; “això ajuda molt al principi, per veure què fas i què no fas i quins resultats n'obtens, que si no després s'oblida”.

I sobretot, “tenir paciència, gaudir de la relació amb la terra, que està molt perduda entre els urbanites. És molt relaxant tenir un hort i això s'ha d'assaborir, és millor no estressar-se perquè aquest enciam no ha crescut, o aquest tomàquet té fongs, que la cosa porta el seu temps. Aquesta és una de les coses més importants que alguns hem après!”

6.12.6. Hortet de l'Autònoma

En quant a algunes recomanacions a l'hora d'iniciar un projecte d'horts comunitaris, pensen que és bàsic donar sempre una bona benvinguda a les noves incorporacions; ara mateix ells/es estan treballant en un escrit per totes les noves incorporacions “Com ser un bon Hortetlà”, on expliquen el funcionament de l'Hortet, la pràctica assembleària, quatre fonaments bàsics sobre l'hort, calendari de tasques, etc. També creuen que és important tenir una bona organització, amb els càrrecs ben definits.

6.12.7. Horts Comunitaris de Can Masdeu

En quant a algunes recomanacions que, partint de la pròpia experiència, es podrien fer a algú que volgués iniciar un projecte d'horts comunitaris, doncs n'hi ha moltes, ja que es tracta d'un projecte amb una llarga trajectòria: “La clau, o una de les claus, és com comencen les coses... i la pressa; és important no tenir pressa, a l'hora d'adjudicar horts, de prendre decisions, o de qualsevol cosa. Tots

els processos, i si són complexes encara més, requereixen el seu temps”. També és molt important el realisme a l'hora de prendre decisions: cal arribar a acords assumibles (o fàcilment assumibles) per tal de poder-los respectar.

És interessant definir algunes coses bàsiques ja des del principi:

Cal definir el grau de col·lectivització del projecte. És interessant el treball individual dins un marc de gestió col·lectiu. En un espai més o menys extens com Can Masdeu, la parcel·lació de l'espai en forma d'usdefruit (no de propietat privada) ha esdevingut una forma de gestió engrescadora que ha permès que el projecte tirés endavant. De totes maneres, a l'hora de repartir parcel·les és important decidir prèviament quina mida tindran aquestes, per tal de poder fer un repartiment equitatiu i, en certa manera, limitar la mida del grup.

També és important establir quins “drets i deures” tenen les persones que participen al projecte, si és que en tenen, per no generar malentesos o falses expectatives.

Quin tipus d'agricultura es vol fer; formes organitzatives; mecanismes d'entrada i de sortida del grup, amb certs sistemes de filtratge, etc. D'aquesta manera, es crearà un grup divers però amb uns objectius principals comuns, i això facilitarà el funcionament del projecte.

Altres aspectes que al llarg dels anys s'ha anat veient que eren molt importants, més del que ho podrien semblar, són:

- L'equilibri intergeneracional i de gènere; en un grup divers, les actituds es compensen i les diferents capacitats individuals es complementen. És important no tenir por a l'hora de crear sistemes de discriminació positiva a l'hora d'escollir als membres que formaran part del grup; és a dir, tothom (en aquest cas hi ha la limitació de les parcel·les) pot participar, però hi ha d'haver uns criteris de prioritització.
- Acceptar les realitats, que canvien amb el temps, i adaptar-hi les formes de funcionament.
- Creativitat a l'hora d'organitzar-se (per exemple, amb el tema del repartiment de l'aigua), sense por a experimentar i, inclús, a equivocar-se.
- Tractar els conflictes fora de l'assemblea, en petits grups formats per les persones implicades i d'altres que puguin fer de mediadores, i amb calma, molta calma.
- Organitzar, de forma periòdica (cada grup trobarà la freqüència adequada), trobades d'oci; aquestes generen identitat i cohesió de grup.

En molts casos, aquest tipus de projectes són experiències socials més que agrícola-productives; són una eina pedagògica de cara a la falta de coneixements d'horticultura, en alguns casos, i d'organització social, en molts altres; cal ser-ne conscients.

També, si es volen evitar diferències i jerarquies, és important delimitar o definir el paper de cada individu o grup dins el col·lectiu; per exemple, en aquest cas els horts de la comunitat estan, en alguns aspectes, per sobre de l'assemblea (no estan sotmesos al control de la terra, no segueixen les limitacions d'aigua al peu de la lletra, sovint es va a buscar compost o fems al marge de les jornades col·lectives, etc.), segurament degut al fet que són els primers horts que van existir, i que tenen com a objectiu satisfer les necessitats alimentàries de la gent que viu a la masia que, al cap i a la fi, és la gent que va obrir i defensa l'espai en el dia a dia.

Finalment, l'experiència ens demostra que hi ha algunes coses que cal no només explicar-les sinó tenir-les molt clares i defensar-les “a capa y espada” si vols estalviar-te un munt de dificultats: es tracta de l'esperit comunitari del projecte. Uns Horts Urbans Comunitaris són un projecte social, no són horts individuals i/o privats sinó que hi ha una finalitat de compartir, de treballar i prendre decisions de forma horitzontal i participativa, assumint les avantatges i inconvenients que això suposa, “i si no tens ganes de participar, busca't la vida en un descampat!”.

6.13. Situació actual a Barcelona: creació de la xarxa d'horts urbans comunitaris

Actualment a Barcelona, i a partir de la Trobada d'horts urbans comunitaris organitzada el novembre de 2009 al Centre Social de Can Masdeu, s'ha creat una xarxa entre aquests projectes. La xarxa inclou els horts que ja estan en funcionament, els que estan en fase de gestació, i les persones afins (persones individuals que ara mateix no formen part de cap projecte d'horts urbans comunitaris però que estan interessades en participar a tallers i activitats que s'hi realitzen).

La Trobada s'organitzà al voltant d'unes temàtiques que, a les entrevistes en profunditat, es van detectar com les prioritàries a tractar conjuntament. Aquestes eren:

- Intercanvi de coneixements: compartir i documentar l'experiència hortícola, organitzar tallers.
- Creació d'un banc de recursos: compartir recursos i l'accés a aquests (llistat de contactes, xarxa d'intercanvi o préstec)
- Xarxa d'ajuda mútua, per a jornades de treball, okupacions, desallotjaments, etc.
- Difusió de l'agricultura urbana: visibilitzar els diferents projectes existents i generar participació
- Consolidar espais de trobada
- Treballar sobre les formes organitzatives internes

A partir d'aquí es va decidir crear o potenciar una sèrie d'elements que mantindrien en contacte permanent els projectes i la gent que en forma part:

- Una llista de correu electrònic a través de la qual poder convocar els diferents actes i tallers que tinguessin lloc a cada hort, esdeveniments d'interès, i temes urgents.
- Un fòrum intern, associat a la llista, per poder compartir experiències, recursos i informacions, només en cas d'estar-hi interessat/da (per no saturar la llista).
- Una pàgina web o un blog, amb els següents apartats:
- Informació tècnica sobre agricultura (des d'experiències pròpies fins a informació que hem trobat i ens sembla interessant compartir)
- Llistat de recursos: contactes sobre on aconseguir llavors ecològiques, fems, etc., i sobre els recursos que té i ofereix cada projecte (qui té eines, quan es poden utilitzar, etc.)
- Espai de convocatòria: jornades de curro, tallers, activitats, okupacions, judicis, resistències, celebracions, etc.
- Intercanvis: de materials, de llavors, planter, etc.
- Un mapa de visibilització dels diferents projectes d'horts urbans comunitaris. Aquest mapa estaria vinculat a la pàgina web/blog. La idea és que hi surtin tots els projectes que vulguin sortir-hi i que, en clicar sobre cadascun d'aquests, s'obri una petita fitxa amb la informació següent (de caràcter públic): nom de l'hort, adreça, com contactar, i altres informacions breus que cada col·lectiu vulgui afegir.
- Trobades internes. Consolidar les trobades d'horts urbans comunitaris, fent-ne dues o tres l'any amb l'objectiu d'anar-se coneixent i així anar creant vincles per poder fer coses junts. Es proposa que siguin rotatives i que tinguin un cert contingut: espai d'intercanvi (llavors, planter, eines, etc.), taller pràctic i/o debat, i part lúdica.

Actualment la llista de correu està en funcionament i s'utilitza constantment per convocar i organitzar moltes activitats i tallers, la pàgina web està en un estat de gestació molt inicial, el mapa existeix però no està vinculat a la pàgina web sinó que es pot trobar associat al blog <http://www.huertosurbanosbarcelona.wordpress.com>, i ja s'ha celebrat la segona trobada d'horts urbans comunitaris, al Forat de la Vergonya, i s'està preparant la tercera per després de l'estiu.

Com ja s'ha explicat a la metodologia, la primera trobada d'horts urbans (a l'igual que la segona) fou oberta a qualsevol persona interessada en el tema encara que no formés part de cap hort urbà comunitari, de fet, per a la seva preparació també es van entrevistar a dos col·lectius que estaven gestant un projecte d'horts. D'aquests col·lectius, el de Viladecans, format bàsicament per gent del Centre Social Okupat (CSO) els Timbres, a acabat descartant el projecte que s'havien plantejat, però l'interès pels horts urbans no ha desaparegut i totes aquestes persones estan desenvolupant horts a casa seva: de les quatre cases okupades a Viladecans, les quatre tenen horts com a part important del projecte, per autogestionar-se l'alimentació. Així doncs, el projecte d'hort urbà comunitari a derivat en diversos horts urbans d'àmbit familiar. Pel que fa a l'altre col·lectiu entrevistat, la Xarxa de Sant Antoni, tot i haver inclús presentat una proposta escrita a l'ajuntament de Barcelona sol·licitant un espai per a fer un hort comunitari (Veure Annex VIII.), no han tingut sort a l'hora de trobar un espai i actualment estan participant a l'hort del Xino.

Per altra banda, algunes iniciatives que s'estaven “sembrant” durant la tardor de 2009 i, en part, gràcies a les trobades i la creació de la xarxa, ja han pres forma i actualment s'estan constituint com un nou projecte d'horts comunitaris. És el cas del col·lectiu Guareh, una cooperativa de consum del barri de la Sagrada Família, que a mitjans de juliol van okupar un solar al Pont de Marina, al barri de Fort Pienc.

També en d'altres ciutats i pobles de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i de la resta de Catalunya van sorgint experiències similars, algunes vinculades a l'administració i d'altres autogestionades, com és el cas de la recent okupació d'un solar buit a Terrassa amb la qual es reclama a l'ajuntament que es puguin utilitzar els solars abandonats per a fer-hi horts. Però això ja excedeix l'àmbit d'aquesta recerca.

Per altra banda, paral·lelament a l'organització de la trobada i a la realització d'aquest estudi, Stefanie Fock ha realitzat un altre treball, de caràcter més gràfic, que pretenia també documentar la situació actual dels horts urbans a Barcelona, des del punt de vista de la sociologia urbana, és a dir, amb l'interès o focus de l'estudi en l'ús de l'espai i la interacció de l'ésser humà amb aquest; una exposició fotogràfica (Huertos urbanos: cultivando Barcelona) nascuda els horts i que torna a aquests convertint-los en galeries a l'aire lliure. És una exposició fotogràfica sobre diferents tipus d'horts urbans, on els horts urbans comunitaris hi juguen el paper principal.

L'exposició consta de 26 panells, dels quals 15 mesuren 50x40 cm i els altres 11, 40x30cm, i les fotografies i entrevistes que hi surten van ser realitzades entre maig i juny de 2009, però el projecte següent i les posteriors ampliacions es poden veure a www.huertosurbanosbarcelona.wordpress.com

La tardor de 2009 es va començar a exposar, tan en els horts que surten a l'exposició com en d'altres espais socials de Barcelona. Però aviat la van començar a sol·licitar des d'altres localitats i inclús des d'altres països. Actualment ja s'ha exposat a 23 llocs diferents: Hamburg, Ginebra, Vienna, Alacant, Madrid (2), Gavà, Barcelona (14 + dues en forma de projecció digital), i ara al setembre s'exposarà a Vallvidrera (Barcelona) i a Berlín, i a l'octubre a Freiburg.

Imatge 49: Segona Trobada d'Horts Urbans Comunitaris (Stefanie Fock)

Imatge 50: Segona Trobada, assemblea (Stefanie Fock)

7. CONCLUSIONS

El treball de camp d'aquest estudi -localització dels diferents horts urbans comunitaris, i descripció de la seva situació a través d'entrevistes - va començar l'octubre de 2009 i, tot i que el treball respongui a la necessitat acadèmica de finalitzar la carrera de Ciències Ambientals, el meu principal objectiu era la creació d'una xarxa que connectés totes les experiències d'horts urbans comunitaris que hi ha a Barcelona, i que es pogués anar estenent al llarg i ample del territori català. Aquest objectiu ja està assolit, si més no en gran part, doncs ja s'ha establert un contacte i coneixement mutu preliminar entre membres de diversos col·lectius d'horts autogestionats urbans, i hi ha una llista de correu electrònic a través de la qual es manté aquest contacte, es convoquen tallers i activitats, i s'intercanvien coneixements i recursos.

L'agricultura és el que va permetre a l'ésser humà establir-se en comunitats sedentàries i abandonar la vida nòmada obligada de les societats caçadores-recol·lectores. Aquests assentaments humans, tradicionalment s'ubicaven de manera que en les seves àrees perifèriques hi haguessin les terres més fèrtils que les abastessin d'aliments i matèries primeres. Ara les ciutats, els principals nuclis de concentració de la població, destinen aquests espais altament productius a d'altres activitats desvinculades de l'agricultura; l'ambient urbà que vivim avui en dia ens aïlla dels processos naturals que sostenen la vida, i la relació entre la ciutat i la producció d'aliments cada cop és més remota. El model agroalimentari actual està fonamentat en la producció en massa, la qual cosa requereix grans superfícies i representa la concentració de la producció en zones allunyades de la distribució i consum d'aliments, amb la despesa energètica que això implica.

En l'actualitat, la meitat de la població mundial viu en àrees urbanes, i en els anomenats “països desenvolupats” la xifra arriba a tres quarts de la població (Nacions Unides, 2007)¹⁹. Pel que fa a l'Europa occidental, sembla que l'apogeu urbà s'inicià fa uns dos segles tant amb la formació de nous nuclis de població urbana com amb el creixement accelerat de les ciutats ja existents. I mentre les ciutats no paren de créixer i de generar impactes contundents i sovint irreversibles sobre els seus entorns més immediats (i cada cop més llunyans), els pobles i les cultures del món estan perdent de manera inexorable la seva sobirania alimentària. L'any 1996, a la Conferència de Tlaxcala, es definia la sobirania alimentària com “el dret de cada poble de definir les pròpies polítiques agrícoles, pesqueres, alimentàries i d'ordenació territorial de manera que siguin ecològicament, social i ambiental apropiades a les circumstàncies úniques de cada poble i que garanteixin una alimentació sana, suficient i culturalment adequada per a tota la població”. Tot i que la definició es prou general, es pot dir que la sobirania alimentària dóna prioritat a les economies locals i als mercats locals i nacionals, i atorga el poder a la pagesia i a la agricultura familiar, la pesca artesanal i el pastoreig tradicional, i col·loca la producció alimentària, la distribució i el consum sobre la base de la sostenibilitat mediambiental, social i econòmica. Alhora, promou el comerç transparent, que garanteix ingressos dignes per tots els pobles, i els drets dels i les consumidores per controlar la seva pròpia alimentació i nutrició (Badal, M. et al., 2010).

A Barcelona són moltes les cooperatives de consum que han sorgit els darrers anys, perseguint aquest “dret a decidir” sobre els aliments que es consumeixen i la forma en com aquests es produeixen i distribueixen, i recolzant la pràctica de l'agricultura ecològica a petita escala. Però hi ha qui ha decidit fer encara un pas més i cultivar les seves pròpies hortalisses, com a mínim les de temporada. Els horts urbans, en aquest context, esdevenen una forma personal o col·lectiva de recuperar aquesta sobirania alimentària; són una alternativa al sistema agroalimentari actual, i és que escollir què volem menjar, tot i que no resulti fàcil, és quelcom que encara està a les nostres mans.

¹⁹ Rural and Urban Areas 2007. Nacions Unides, Departament de assumptes econòmics i socials. Divisió de població. En : http://www.un.org/esa/population/publications/wup2007/2007urban_rural.htm

Però l'existència dels horts a les ciutats no és quelcom nou; tot i la tendència a allunyar els sistemes agrícoles de les ciutats, els horts urbans mai han deixat d'existir totalment, i tenen una llarga tradició a tot el món. A les ciutats occidentals es recuperen en la ciutat industrial de meitats del segle XIX, amb un objectiu principal de subsistència, lligats a moments puntuals de crisi (econòmica, energètica) i a situacions de guerra. A partir dels anys 70 ressegueixen, aquest cop amb d'altres objectius o motivacions al darrere; a més de tenir una clara funció d'entreteniment, es plantegen com espais de participació i autogestió, de desenvolupament local, integració social, i educació ambiental.

Els horts urbans són instruments útils en la rehabilitació ecològica de les ciutats, amb la capacitat d'influenciar en aspectes tan socials com ambientals de la sostenibilitat urbana.

A nivell social són espais de trobada on es generen relacions de companyonia i vincles personals; permeten la participació, i potencien l'autoorganització i la llibertat d'elecció. A més, contribueixen a la seguretat alimentària²⁰, i tenen un paper important en el manteniment o la recuperació de la cultura agrícola tradicional a través de la transmissió de coneixements i de l'educació ambiental. En aquest aspecte, és doncs de vital importància que el grup humà que gestiona l'hort (o les diferents parcel·les) no estigui format només per gent d'una mateixa franja d'edat, sinó que hi hagi persones de diferents edats i procedències, de manera que aquest intercanvi i transmissió assoleixin la màxima riquesa. Com s'ha vist, aquest és un dels aspectes que es valora i un objectiu perseguit, en general, en els horts urbans comunitaris; tot i que no sempre és tan fàcil que s'hi impliqui gent de totes les edats. Des de diversos punts de vista, els horts urbans es poden considerar inclús activitats terapèutiques que milloren la qualitat de vida de les persones que hi participen.

Els horts urbans comunitaris, a més, en el marc de la teoria de les necessitats humanes fonamentals desenvolupada per Max Neef i Elizalde (1986), es poden considerar -en major o menor grau- satisfactors sinèrgics de totes les necessitats: participació, creació, llibertat, identitat, afecte, protecció, oci, subsistència i enteniment.

Per altra banda, els horts urbans, en tota la seva diversitat, són espais d'intervenció urbanística en els que es participa directament, des de les persones, en el disseny de la ciutat.

Com a sistemes de millora ambiental, els horts urbans contribueixen a la naturalització de les ciutats, generen un augment de la biodiversitat i poden exercir el paper de connectors entre espais naturals. Es poden considerar una eina útil, entre moltes altres, per a reduir la petjada ecològica de la ciutat²¹ i a conscienciar a les generacions futures sobre la necessitat de canviar un model de ciutat que basa el seu creixement en l'explotació desmesurada i insostenible d'uns espais agraris totalment desvinculats d'aquesta (els quals també són utilitzats com a zones de recepció dels residus que produeix la ciutat), i dotar-los d'alguns recursos per a dur aquest canvi a la pràctica. En aquest sentit, són molts els col·lectius d'hortos urbans comunitaris que inclouen una vessant educativa al seu projecte, bé enfocada a l'autoaprenentatge, bé en forma de tallers o activitats d'educació ambiental -també anomenada educació agroecològica- dirigits a grups escolars, UECs, etc. Als horts no només s'hi pot experimentar el desenvolupament de les plantes, també són eines educatives entorn a la reducció (d'embolcalls per al productes, de transport, entre d'altres), el reciclatge (tancament de cicles de la matèria orgànica i de l'aigua), i la reutilització de materials de tot tipus, i són un recurs per a posar en pràctica el treball en grup i la realització d'activitats que potencien la creativitat i el respecte mutu.

A Barcelona, el reconeixement institucional del fenomen dels horts urbans es pot datar de l'any 1986, quan un grup de gent gran del barri de Vallcarca demanà al districte seguir amb la gestió d'uns

²⁰ La FAO (Food and Agriculture Organization) defineix la seguretat alimentària com aquella situació en la qual "totes les persones, en qualsevol moment, tenen accés a una alimentació sana, nutritiva i suficient per satisfer les necessitats i preferències alimentàries i portar a terme una vida activa i saludable" (FAO, 1996).

²¹ En el cas de la ciutat de Barcelona, s'ha estimat que la petjada ecològica és de 469,7 vegades la seva superfície (Relea, F. I Prat, A., 1998, a Boada i Capdevila, 2000).

horts ubicats al costat del Parc Güell, a l'antiga finca de la masia del guarda del Parc. Posteriorment, l'any 1997 aquesta iniciativa serví com a base per a la creació de la xarxa d'horts urbans de Barcelona. Si bé en els darrers anys la xarxa municipal s'ha estès a tota la ciutat i ja hi ha un hort a cada districte -de fet, n'hi ha dotze en total- els horts inclosos a la xarxa d'horts urbans no són ni de bon tros els únics que es troben a la ciutat de Barcelona. Com hem vist en aquest estudi, hi ha diverses experiències i tipus d'horts urbans actualment a la capital catalana. En primer lloc, es poden diferenciar els horts urbans a Barcelona pel tipus d'organització desenvolupada en cada projecte; entenent per organització la gestió dels recursos humans, econòmics i materials necessaris per al manteniment del projecte. D'aquesta manera, es troben horts gestionats individualment i horts comunitaris. D'altra banda, els projectes d'horts urbans també es diferencien segons la implicació o participació en la gestió dels horts per part de les persones que els treballen; així es diferencia entre els horts autogestionats i els horts supervisats. En tercer lloc, es pot fer una altra distinció en funció de la localització o emplaçament, que diferencia els espais urbans dels periurbans.

Atenent a aquests atributs, s'han establert cinc tipologies d'horts urbans:

- els horts en precari
- els horts al balcó
- els horts municipals
- els horts escolars
- els horts comunitaris

Mentre que molts dels horts escolars -però no tots- es troben dins el programa de l'Agenda 21, impulsat des de l'administració, i els horts municipals també sorgeixen d'una proposta institucional -tot i que cal apuntar que originàriament fou una iniciativa veïnal-, la resta d'horts urbans han estat “sembrats” directament per persones o col·lectius amb iniciativa pròpia i es regeixen per normatives internes desenvolupades pel grup d'acord al context i a les motivacions de les participants. Aquests horts són, de fet, els majoritaris i els que ocupen una major superfície cultivada, tot i que és inviable calcular-ne la quantitat, ni tan sols aproximada.

A partir d'aquí sorgeixen les següents preguntes:

És necessari regular, ordenar, i/o legalitzar qualsevol experiència com a condició indispensable per a que funcioni correctament i se'n obtinguin resultats favorables per a la millora de la sostenibilitat de la ciutat? Quines són les necessitats i demandes dels ciutadans, i quina és la oferta municipal?

Les experiències estudiades ens demostren que no cal una regulació externa per tal que un hort urbà funcioni i produeixi, tan a nivell hortícola com a nivell social. Amb tota probabilitat aquests horts informals no seguiran els criteris estètics que desitjaria un tècnic de la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge de la Generalitat, però és indiscutible que són iniciatives reals, participatives, i que, a més d'abastir de part del consum d'hortalisses als seus usuaris, s'insereixen i tenen una bona rebuda dins el teixit social dels barris.

Per altra banda, diversos col·lectius de gent jove amb ganes de crear i gestionar un hort urbà s'han dirigit a l'ajuntament de Barcelona sol·licitant la cessió d'un espai però, exceptuant contades ocasions i després de molts anys de lluita veïnal (el cas del Forat de la Vergonya), la resposta ha estat sempre negativa. Els motius, diversos i sense una clara justificació. Potser és que cal esperar a tenir 65 anys i la sort de poder entrar al programa de la xarxa d'hort urbans: un programa que, considerant els seus objectius (entreteniment dels jubilats), i la poca capacitat d'intervenció i decisió que hi tenen els usuaris, es pot considerar prou assistencialista. Mentrestant, un munt d'espais buits seguiran també esperant a que augmenti el preu del sòl per poder seguir construint una ciutat cada cop més densa (i que no deixa lloc per a àrees verdes i espais socials) i cara.

L'ajuntament de Barcelona ordena, reubica o directament elimina un munt d'horts existents, segons els seus criteris i interessos, expressats a través d'ordenances i guies d'actuació. Aquests horts urbans institucionalitzats es venen com a estàndards d'un model que pretén la sostenibilitat de la ciutat i del territori. Així, l'administració s'omple la boca creant la xarxa d'horts urbans de Barcelona, i inclús apropiant-se d'una terminologia que definia ja els horts existents a la ciutat molt abans que aquesta xarxa ni tan sols s'imaginés. Per altra banda, es fan grans destrosses del territori a través de la construcció d'infraestructures i la urbanització de les zones periurbanes que han de nodrir a la gran metròpolis, i mentrestant es ven la “marca Barcelona”, la imatge d'una ciutat que ara mateix opta al títol de Capital Verda europea.

El que sí és cert és que per a la protecció dels horts existents i per tal que augmentin en nombre, segurament calgui la seva protecció legal i un reconeixement efectiu en les regulacions de l'ús del sòl. De fet a Barcelona la gran majoria d'horts existents no només no estan reconeguts legalment (només els escolars i els municipals) sinó que es troben constantment amenaçats per les pressions urbanitzadores, sobretot els que s'ubiquen en espais centrals de la ciutat, i són habituals els desallotjaments o, amb molta sort, els reallotjaments en zones més allunyades, la qual cosa en dificulta l'accés als hortolans i hortolanes.

En el context de la ciutat de Barcelona, una ciutat cada com més normativitzada i que no deixa lloc a la imaginació i construcció de formes diferents a les preestablertes per l'administració i els grans poders econòmics, els projectes d'horts urbans comunitaris estan en un estat embrionari en el que el rebuig a la institucionalització i la normativització, en marquen considerablement les dinàmiques i el funcionament. Molts d'aquests projectes, precisament per voler fugir d'aquest ordre imposat, són molt informals i desorganitzats. En alguns casos on el projecte d'hort comunitari ja té més anys d'experiència o una trajectòria d'organització important, sí que s'han creat tota una sèrie d'estructures organitzatives i s'han desenvolupat sistemes de gestió d'acord a les complexitats dels recursos compartits – l'aigua, la terra, les aportacions monetàries, i/o el temps en forma de treball, entre d'altres – i a les expectatives i motivacions dels/de les participants. Es troben diferents normes d'ús relacionades amb la gestió de un bé col·lectiu. En alguns casos es troba una clara definició de qui i com entra i surt del grup, que d'acord amb Ostrom (2009), és una de les més importants normes d'ús en sistemes de gestió col·lectiva de recursos i béns. En altres casos, es troben mètodes de monitorització i sanció, instàncies de resolució de conflictes i, gràcies al funcionament assembleari, les regles són conegudes, enteses i validades per els/les participants.

Cadascun dels projectes estudiats és diferent, i en aquesta diversitat rau gran part de la seva riquesa, però en tots s'experimenten formes de gestió alternatives a les promogudes des de l'administració, i un oci diferent al que ofereix el mercat.

Finalment, després de conèixer les diferents realitats existents, es poden destacar un conjunt de característiques que juguen un rol fonamental en els projectes d'horts urbans i que influeixen en la seva capacitat d'intervenció en aspectes socials i ambientals de la ciutat:

- Proximitat a les zones de residència dels hortolans. Per tal que en sigui eficaç el seu cultiu, i per tal de mantenir al màxim la coherència entre la proximitat entre el la producció i el consum de les hortalisses.
- Els cultius han de seguir el model agroecològic, és a dir, no utilitzar pesticides ni fertilitzants químics, utilitzar llavors de varietats locals, no modificades genèticament ni híbrides, realitzar compostatge de la matèria orgànica (incloent la generada a les llars dels hortolans i hortolanes), aconseguir un sòl de qualitat, potenciar la recollida d'aigua de la pluja i la reutilització de les aigües grises, etc. Minimitzant la dependència econòmica, energètica i material dels participants i del projecte, respecte d'insums externs.
- Cal que el grup d'hortolans/es segueixi un model d'organització autònom i participatiu que

inclogui mecanismes d'autogovernança més o menys definits (assemblea, comissions de treball), amb mecanismes d'entrada i sortida, certes normes establertes, i alguns objectius clars (que no inamovibles). Sempre procurant que això no signifiqui la pèrdua de llibertat personal, o l'aplicació de regles estrictes que no tinguin en compte les diferents situacions i necessitats de cadascú, etc. D'aquesta manera, es construeixen projectes més constants i sòlids, amb estructures diferents a les imposades, basades en el respecte mutu, la col·laboració, la preocupació i la cura cap a la resta de persones, i la inclusió de totes les opinions i formes de fer.

- Els horts han de ser dissenyats i construïts pels mateixos hortolans (així no només en satisfan les necessitats alimentàries sinó d'altres necessitats fonamentals) i han d'incloure la presència d'espais adequats per a la trobada i realització de diferents tipus d'activitats (lúdiques, educatives, de reunió, etc.).
- És molt important potenciar les relacions intergeneracionals, que no només afavoreixen la transmissió de coneixements a nivell hortícola, sinó un munt d'intercanvis interessants a nivell humà.
- Tenir unes infraestructures mínimes: d'accés, emmagatzematge i distribució de l'aigua, un cobert per guardar eines i materials, i per resguardar-se de les inclemències del temps, entre d'altres, que podrien estar subvencionades.
- Ser espais no amenaçats de forma permanent. Aquest aspecte, tot i no ser imprescindible, facilitaria considerablement l'evolució d'aquests projectes.
- Formar part d'una xarxa que mantingui els hortolans i hortolanes connectats, de manera que es puguin intercanviar coneixements, recursos i ajuda mútua.

Per tal que això pugui ser així, serien interessants una sèrie de canvis en les polítiques públiques i les normatives municipals:

- Cal una voluntat política real de fomentar aquest tipus de projectes i aportar els recursos (econòmics i materials) necessaris per a la seva creació i desenvolupament. No es tracta de crear projectes d'horts urbans dissenyats per a “embellir” i “pintar de verd” la ciutat o els seus voltants, sinó de facilitar el funcionament d'experiències que ja estan en marxa o que estan en projecte, i que reuneixen les característiques abans esmentades.
- També és fonamental el reconeixement normatiu dels horts urbans en els plans d'ordenació territorial per a protegir-los de l'especulació immobiliària i del creixement voraç de la ciutat, així com crear fórmules que permetin la conversió d'espais abandonats en espais d'horts: la cessió obligada de solars²².
- També és imprescindible canviar el concepte de “participació ciutadana” que té i promou l'administració, i permetre una participació real, en la que els hortolans es puguin autoorganitzar i crear els seus propis òrgans de decisió i governança, sense una normativa imposada des de l'exterior.

²² La Cooperativa de Consum Responsable de l'Ateneu Candela i el Grup per la Protecció dels Espais Naturals a Terrassa han proposat recentment a l'ajuntament que cada districte tingui una zona d'horts urbans a disposició del veïnat. Per altra banda, al Districte de Ciutat Vella, el maig del 2008 es realitzà una prova pilot d'un projecte que pretén regular l'adquisició temporal de solars privats per donar-hi un ús públic. De moment cap d'aquests espais s'ha convertit en un hort urbà gestionat pels veïns/es del barri.

Bibliografia

- BADAL, M., BINIMELIS, R., GAMBOA, G., HERAS, M., TENDERO, G. (2010). *Arran de terra. Indicadors participatius de Sobirania Alimentària a Catalunya*. Barcelona. Institut d'Economia Ecològica i Ecologia Política (IEEEP) – Entre Pobles.
- BOADA, M. i CAPDEVILA, L. (2000). *Barcelona Biodiversitat urbana*. Ajuntament de Barcelona, Barcelona. Centre d'Estudis Ambientals UAB.
- DELGADO, M. (2007). *La ciudad mentirosa. Fraude y miseria del “modelo Barcelona”*. Madrid. Ed. Catarata.
- ESCIUTIA, M. (2009). *L'hort escolar ecològic*. Barcelona. Ed. Graó.
- FAUS, P. (2008). *La ciudad jubilada. Breve diccionario sobre los huertos informales en los rios de Barcelona*. Barcelona. Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.
- GAVALDÀ, M. (1997). *Horticultura ecològica. Propostes i aplicacions per a la ciutat sostenible*. Projecte de final de la llicenciatura en Ciències Ambientals, UAB.
- Generalitat de Catalunya (2009). *Guia d'integració paisatgística 2. Horts Urbans i Periurbans*. Barcelona. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Direcció General d'Arquitectura i Paisatge.
- LÓPEZ GARCÍA, D. i LÓPEZ LÓPEZ, J.M. (2003). *Con la comida no se juega. Alternativas autogestionarias a la globalización capitalista desde la agroecología y el consumo*. Madrid. Traficantes de sueños.
- MAX-NEEF, M. (1994). *Desarrollo a escala humana. Conceptos, aplicaciones y algunas reflexiones*. Barcelona. Ed. Icaria.
- MONTASELL, J. (2006). “Els espais agraris de la regió metropolitana de Barcelona”. *L'Atzavara*, 14, p. 73-89.
- MORÁN ALONSO, N. (2009). “Huertos Urbanos en tres ciudades europeas: Londres, Berlín, Madrid”. Treball d'investigació tutelada. Departamento de Urbanística y Ordenación del Territorio. Escuela Técnica Superior de Arquitectura. Universidad Politécnica de Madrid.
- MORENO FLORES, O. (2007). “Agricultura Urbana: Nuevas estrategias de Integración Social y Recuperación Ambiental en la Ciudad”. Revista Electrónica *DU&P. Diseño urbano y paisaje volumen IV N° II*. Santiago de Chile, Chile. Centro de Estudios Arquitectónicos, Urbanísticos y del Paisaje. Universidad Central de Chile.
- OCÓN MARTÍN, B. (2008). “Importancia de los espacios agrarios en el entorno de las grandes ciudades”. Comunicació tècnica escrita. 9º Congreso Nacional del Medio Ambiente. Cumbre del Desarrollo Sostenible. Madrid.
- OSTROM, E. (2008). “El gobierno de los bienes comunes desde la ciudadanía”. En: Helfrich, Silke (Compiladora), 2008. *Genes, bytes y emisiones: bienes comunes y ciudadanía*. México y Cuba. Ediciones Böll.
- ROMERO, J. (2002). *El rebost de la ciutat. Manual de permacultura urbana*. Barcelona. Fundació terra.
- RUIZ, R. (1988). “Gregorio Ballesteros. Si quieres ser feliz en la vida hazte agricultor”. *El País*, 11 de gener de 1988.
- UNIÓ TEMPORAL D'ESCRIBES (2004). *Barcelona Marca Registrada. Un model per desarmar*. Barcelona. Virus Editorial.
- VALLÈS, J.M. (2007). *L'hort urbà. Manual de cultiu ecològic als balcons i terrats*. Barcelona. Ediciones del Serbal.

Annex I. Guions de les entrevistes realitzades

ENTREVISTA ALS PROJECTES D'HORTS URBANS COMUNITARIS I AUTOGESTIONATS

1- Procés de creació del projecte: quan va començar, com... explicar com i quan sorgeix la idea, i com es va gestant, i també com i quan comença l'hort en si.

2- Objectius i motivacions del projecte

3- Accés al grup: és obert a tothom o sou un grup tancat, si hi ha limitacions, per quins motius?, quin és el sistema d'adjudicació/acceptació... Si algú vol formar part del projecte, com ho ha de fer? Com es pot contactar amb el vostre projecte? I a nivell intern, com us comuniqueu entre vosaltres?

4- Per formar part del projecte hi ha algun "requisit", s'han d'assumir certs compromisos/responsabilitats? Quins... Hi ha normes establertes? Com s'apliquen?

5- Presa de decisions i organització interna: com, cada quan, participació real...

6- Membres del grup: quanta gent forma part del projecte (evolució al llarg del temps) i quins graus d'implicació hi ha, quin és el perfil dels membres del grup (edats, sexe, procedència, experiència hortícola...)

7- Recinte on hi ha l'hort. Breu descripció del recinte en la seva totalitat: com està delimitat, quina superfície aproximada té i com està subdividida, és a dir, a part de l'hort, quins altres espais i/o infraestructures hi ha i quina superfície ocupen... Explicar també si és un espai okupat, cedit, etc. i per quins motius és així o com s'ha arribat a que sigui així.

8- Accés a la terra: De quina superfície de terra estem parlant? com es treballa la terra? és comunitària, parcel·lada (en tal cas, mida de les parcel·les, quantes persones treballen per parcel·la)... Hi ha horaris d'accés al recinte, està sempre obert o es tanca, qui té les claus... Hi ha alguns horaris fixes on la gent que no forma part del projecte pot accedir a l'hort?

9- Quin tipus d'agricultura es practica?

10- Gestió de l'aigua: quantitats consumides, repartiment, origen de l'aigua, estacionalitat (hi ha limitacions?), conscienciació sobre temes de consum... Organització del reg: com es rega (gota gota, mànega, regadora...), es fan tornos de reg, cada quan es rega, etc.?

11- Gestió agroecològica: fums, fertilitzants, pesticides... què està permès i què no? què s'utilitza, d'on es treu, cada quan, com...

12- Planter i llavors: d'on surten (es compren, s'intercanvien... on)? Són convencionals, ecològiques...? Com es fa la planificació de l'hort i cada quan...

13- Eines: de quines eines es disposa i com s'han aconseguit (préstec, compra, reciclatge, regal...), són comunitàries o no, on es guarden, qui i com s'hi pot accedir...

- 14- Gestió de les infraestructures: manteniment de l'espai, del sistema de reg, les eines, les tanques (si n'hi ha)... qui se n'encarrega, com es fa?
- 15- Gestió econòmica: quines necessitats hi ha (en què s'inverteixen), d'on surten els diners i com es gestionen...?
- 16- Producció: quantitats (en general: per abastir a quantes persones, etc.), repartiment...
- 17- Gestió dels conflictes: tipus de conflictes que hagin sorgit, com s'afronten...
- 18- Activitats socials més enllà de treballar la terra, tan a nivell intern de grup, com a nivell extern amb el barri: se'n realitzen? quines, cada quan, per què...?
- 19- Altres qüestions destacables del projecte?
- 20- Quines serien ara mateix les necessitats del vostre projecte?
- 21- Què li recomanàreu a algú que vulgui començar un projecte d'horts comunitaris? Coses que us han servit/funcionat, coses que ara, amb el temps i l'experiència (en el vostre cas l'experiència en quant al procés de grup que heu tingut fins ara), faríeu de forma diferent... coses que creieu que s'han de definir des d'un principi...
- 22- De cara a la trobada del dia 22 de novembre, quines coses us agradaria compartir i/o treballar conjuntament amb la resta de projectes d'horts comunitaris?

ENTREVISTA Responsable de la Xarxa d'Horts Municipals de Barcelona

1- Tinc entès que els antecedents de la Xarxa d'Horts Municipal creada l'any 1997, se situen a l'Hort de l'Avi, a Vallcarca; una iniciativa veïnal ja existent. Em podries explicar els orígens del projecte: d'on va sorgir la idea i com va anar prenent forma?

2- Quins eren els objectius d'aquest projecte inicialment? I en l'actualitat?

3- Com es va decidir tota la normativa que regeix ara mateix el funcionament dels Horts Municipals?

4- Tinc entès que ara ja n'hi ha un per districte. Era aquest un objectiu? Ja no se'n faran més? En funció de què es decideix quants horts hi ha, i el seu emplaçament?

5- Qui dissenya l'espai i amb quins criteris? De quines infraestructures disposa cada hort? Disposen tots de les mateixes?

6- Hi ha uns paràmetres iguals per a tots els horts (nombre de boques d'aigua, espais per al compost, dimensió de les parcel·les...)?

7- Dins un mateix hort, són totes les parcel·les de la mateixa grandària? Com es decideix quina correspon a cada adjudicatari?

8- El projecte va dirigit a un sector de la població molt concret: els jubilats. Per quin motiu?

9- No us heu plantejat mai la possibilitat d'incloure o prioritzar altres sectors de la població (sectors marginals, empobrits... o gent jove)? Destinar el projecte a aquests altres sectors, o incloure'ls dins els horts ja existents (repartir les parcel·les)?

10- Hi ha, per exemple, grups de gent jove (que normalment formen part de cooperatives de consum) que estan demanant a l'Ajuntament la creació d'un espai d'Horts? Fins ara, se'ls ha dit que no. Per quins motius?

11- Com funciona exactament l'adjudicació de les parcel·les: es presenten les sol·licituds i es realitza un sorteig. Es deixa tot en mans de la sort exclusivament o es valoren certs paràmetres com ara les condicions socio-econòmiques, etc.?

12- Un cop aconsegueixes una parcel·la, tens dret a conservar-la durant 5 anys; després l'has de deixar. Per quin motiu es va decidir limitar el temps? I per què 5 anys?

13- La gent que ha hagut de deixar l'hort després d'aquests 5 anys d'oci, de teràpia... com ho viuen? No creus que els pot causar un impacte negatiu important (depressions, etc.)?

14- Quin és el grau de participació del ciutadà en tot això? Fins a quin punt pot aportar l'usuari?

15- Pel que fa al funcionament de l'hort del dia a dia, cada usuari treballa i es responsabilitza exclusivament de la seva parcel·la... però, hi ha també tasques comuns? Hi ha algun aspecte de l'hort que no sigui purament individual? Els compostadors, per exemple, són col·lectius o individuals? L'aportació de fems a la terra, com es gestiona, a nivell organitzatiu i econòmic? I les canyes per als tomàquets, etc.? Les llavors i el planter?

16- S'ha de pagar una quota anual per a col·laborar amb les despeses de l'hort? En cas que sigui així, de quants diners estem parlant i a què es destinen exactament? A què et dóna dret (eines, compost, aigua...)?

17- L'accés al recinte és lliure? Hi ha uns horaris o cadascú hi pot anar quan vol? Per què? És igual per a tots els horts?

18- A més de les parcel·les, hi ha espais més lúdics? Per què?

19- Hi ha una normativa que s'ha de seguir al peu de la lletra (de fet, se signa un contracte)... això com es controla? I el contracte què implica exactament? L'incompliment d'aquest té conseqüències més enllà de la pèrdua de la parcel·la?

20- Han hagut mai de fer fora algú per incompliment d'aquesta normativa?

21- Avaluació del projecte: quina avaluació personal faries del projecte? Hi ha algun tipus d'avaluació "oficial" del projecte? Qui i com es fa? És una avaluació participativa amb els usuaris?

ENTREVISTA ALS HORTS EN PRECARI, HORTS AL BALCÓ I HORTS ESCOLAR

- 1- Per quins motius estàs o esteu realitzant un hort i quins en són els objectius o la finalitat (autoconsum, educació, oci...)?
- 2- Quina és la superfície aproximada de l'hort i com està dissenyat? A part de l'espai destinat al cultiu d'hortalisses, hi ha altres espais o infraestructures amb un ús específic?
- 3- Quin tipus d'agricultura es practica?
- 4- Tipus i qualitat del sòl? Aportacions per millorar-ne la fertilitat: fems, compost? S'hi s'hi posen fems, d'on surten? I el compost, a partir de què està fet i com es gestiona?
- 5- Quins materials s'utilitzen per a la confecció dels diferents espais i infraestructures de l'hort (tipus i procedència)?
- 6- Llavors, planter, eines (quantitats, procedència, etc.)?
- 7- En què cal invertir diners? D'on surten aquests diners?
- 8- D'on prové l'aigua per al reg? Com es rega?
- 9- Es fan altres activitats, a part de treballar la terra, entorn a l'hort?
- 10- Edats de la gent que treballa a l'hort?
- 11- Producció: quantitats, repartiment (*en el cas dels horts escolars*)?
- 12- S'ha produït algun tipus de conflicte al voltant de l'hort (amb els veïns, amb gent que té altres horts al costat, dins els grups d'escolars)? En el cas que n'hi hagi, com s'afronten i solucionen?
- 13- Organització comunitària: Quins temes en torn a l'hort es tracten de forma comunitària o s'organitzen conjuntament? (*En el cas dels horts en precari, temes que es gestionin o organitzin conjuntament amb altres horts. En el cas dels horts escolars, què gestionen els nens/es i com es fa. En el cas dels horts al balcó, preguntar només si l'hort el porta més d'una persona: comunitat de veïns, per exemple*)
- 14- Trets característics o que consideres importants del teu/vostre hort?

Annex II. Qüestionari als Horts Urbans Comunitaris

DADES INFORMATIVES SOBRE EL PROJECTE
Nom de l'hort:
Data d'inici del projecte:
Adreça:
Com contactar:
Horari d'obertura:
Situació de l'espai: okupació, cessió, masoveria, lloguer...
INFORMACIÓ SOBRE LA ORGANITZACIÓ COL·LECTIVA
Forma d'organització i periodicitat:
Requisits per formar part del projecte:
Noves incorporacions: obert, tancat, limitat...
Mida del grup:
Edats de la gent del grup:
INFORMACIÓ SOBRE LA GESTIÓ DELS DIFERENTS RECURSOS
Superfície cultivada:
Gestió de la terra: comunitària, parcel·lada, mixte...
Tipus d'agricultura:
Tipus de recursos i accés als mateixos
Aigua:
Fems:
Compost:
Llavors:
Planter:
Eines:
Altres:
Gestió econòmica: necessitats econòmiques, d'on surten els diners, pressupost anual...
Activitats socials i periodicitat:
Necessitats:

Annex III. “Els horts escolars i els horts urbans de Trinitat Nova: una proposta intergeneracional”

Annex IV. Denúncia d'Arquitectes Sense Fronteres al procés participatiu del Forat de la Vergonya

Con fecha 11 de diciembre de 2006 se publica en el Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona, y con el número de Exp. 06P0088, la comunicación de la aprobación inicial del **Projecte d'urbanització del nou espai públic entre el C/Sant Pere més Baix i el C/Carders: Jardines Pou de la Figuera**.

Desde la Comisión de Cooperación Local de la Demarcación de Cataluña de Arquitectos Sin Fronteras, estamos en disconformidad con parte del contenido y de las premisas de este proyecto y presentamos, dentro del plazo conferido y por medio de este escrito, las siguientes alegaciones.

1. Proceso de Participación

1.1 Introducción

Ref.01 El llarg procés d'expropiació i d'enderrocament dels edificis afectats per la Reforma, en un període de vint anys, ha ocasionat una important erosió del paisatge urbà i una desintegració del teixit social del sector. No és d'estranyar doncs que en aquest període de temps s'hagin plantejat dubtes sobre les propostes inicials, i s'hagi reiniciat el procés reivindicatiu de sectors veïnals, del nou espai a partir d'ara conegut amb el nom popular de "Forat de la Vergonya"
[Projecte d'urbanització del nou espai públic entre el C/Sant Pere més Baix i el C/Carders: Jardines Pou de la Figuera. Doc. Num.1 Memòria, 2.2 Memòria del Projecte, 2.2.2 Definició del Programa, p.5]

Todas las actividades realizadas en el espacio del Forat de la Vergonya a lo largo de estos últimos 5 años han tenido el objetivo de aproximar la población del barrio para poder crear espacios de reflexión sobre como se quiere que se transforme. Han tenido como motor común las premisas que el PERI contenía en su memoria: "mejorar el barrio" para la gente del barrio.

Por eso se han hecho campañas para exigir expropiaciones más justas, se han derribado muros para obtener un espacio verde publico abierto y comunitario, se han enfrentado a maquinas para parar los derribos de edificios que se podían rehabilitar, se han organizado asambleas para debatir sobre el futuro, fiestas y proyecciones para ofrecer actividades. En este sentido, ha sido un ejemplo concreto de proceso de participación real.

1.2 Deficiencias en el Proceso participativo promovido por el Ayuntamiento

Ref.02 En aquest sentit, el procés de Participació ciutadana endegat per l'Ajuntament de Barcelona en mes de desembre de 2005, entre les entitats i institucions del sector afectat, ha tramés un "Document de síntesi de les opinions recollides en el procés participatiu", en el qual s'acorda un Programa de necessitats que afecta tant als futurs equipaments de barri com a l'espai lliure de nova creació. Com a resultat de les deliberacions es crea una Comissió de Seguiment del Projecte, on es van perfilant les concrecions del Programa: (...)
[Projecte d'urbanització (...) Pou de la Figuera, Doc. Num.1 Memòria, 2.2 Memòria del Projecte, 2.2.2 Definició del Programa, p.5]

El plano de urbanización de los *Jardines del Pou de la Figuera* aprobado en el pleno del distrito en primavera, que efectivamente incluye en su programa algunas de las reivindicaciones del movimiento vecinal, es el fruto de un proceso participativo superficial.

En poco más de 6 semanas (entre el 13 de octubre y el 29 de noviembre de 2005) la administración municipal ha puesto en marcha y cerrado un proceso participativo. Ha consistido en hacer un meeting en un centro cívico (13 de octubre), distribuir una papeleta en el barrio para recoger opiniones (a partir de la primera semana de noviembre), organizar reuniones con asociaciones del barrio (3) y aparcar un mediador (tres días a la semana dos horas al día) en un despacho de un centro cívico esperando que los ciudadanos entreguen sus opiniones.

El resultado ha sido recoger las opiniones de 6 ciudadanos, 4 grupos de personas, 2 entidades, 2 plataformas de entidades y 2 partidos políticos.²³

La opción municipal de utilizar los escasos resultados de un supuesto proceso participativo como base para justificar el proyecto de urbanización en el Forat de la Vergonya, nos preocupa. Lo consideramos un ejercicio de falsa democracia y de demagogia política. La casi totalidad de la población del barrio no se ha percatado de la existencia de dicho proceso.

Un proceso de participación municipal tiene que contar antes de todo con una voluntad política real (que no existe actualmente en el consistorio) y consecuentemente con una disponibilidad de medios y de tiempo suficientes para construir un trabajo paciente sobre como modificar un espacio publico o un barrio.

Para poder realmente acceder a las opiniones de la ciudadanía hace falta estructurar herramientas más contundentes. En Alemania existe la obligación de avisar a las vecinas y vecinos afectados a través del envío de forma segura de cartas(vz). Pedimos a la administración que asuma esta herramienta de trabajo, a lo mejor aprovechando de manera diferente del gasto destinado actualmente a la propaganda.

También, para poder definir con más sensibilidad y conocimiento de causa las pautas del proyecto de urbanización hubiera sido importante involucrar al proyectista encargado de la redacción del proyecto desde el principio del proceso participativo.

1.3 Fases de realización del Proceso de Participación

Ref.03 *Las fases de los procesos de participación son:*

Fase de información y comunicación (...)

Fase de aportaciones ciudadanas (...)

Fase de devolución

[Normas Reguladoras de la Participación Ciudadana del Ayuntamiento de Barcelona del 22.11.2002, Art. 23]

Se alega el no cumplimiento del Art. 23 de las Normas Reguladoras de la Participación Ciudadana relativo a las fases previstas para los procesos participativos o en caso contrario se hace petición de la explicación de las actuaciones municipales relativas a cada una de las fases tipificadas en las Normas.

1.4 Memoria Participativa

Ref.04 *2. Por lo que respecta a los distritos, se elaborarán memorias participativas en las iniciativas de mayor trascendencia que afecten a la globalidad del distrito, o al conjunto de un barrio.*

[Normas Reguladoras de la Participación, Art. 24]

La definición del nuevo espacio público central del barrio del Casc Antic es seguramente una actuación muy relevante para la transformación del barrio. Por esta razón el proceso de participación municipal tiene que incluir la elaboración de una Memoria Participativa.

Ref.05 *3. Las memorias participativas recogerán los procedimientos y las actuaciones necesarios para que la ciudadanía disponga de información amplia y objetiva de aquello que se pretende realizar, y acreditarán los procedimientos y las actuaciones utilizados para que la ciudadanía pueda emitir sus opiniones y sugerencias. (...)*

4. (...) la memoria participativa (...) será trasladada a los órganos de gobierno del Ayuntamiento o distrito para su incorporación al correspondiente expediente administrativo de aprobación.

[Normas Reguladoras de la Participación, Art. 24]

Como documento de síntesis del proceso de participación promovido por el ayuntamiento se ha redactado exclusivamente en enero de 2006 un "*Document de síntesi de les propostes recollides en el procés participatiu del Casc Antic*" donde se confirma que:

Ref.06 *(...) aquest document ha de ser complementat amb la memòria del Procés Participatiu on parlarem, no tant del resultat del procés sinó del seu desenvolupament"*

[Document de síntesi de les propostes recollides en el procés participatiu del Casc Antic, Introducció, p.3]

²³ Con una carta al Regidor del distrito y un documento de síntesis de junio del 2006, ASF ha manifestado claramente su "disconformidad sobre como ha ido desarrollandose el proceso de participación empezado por el distrito de Ciutat Vella en octubre de 2005 y su preocupación frente a la escasa sensibilidad por parte de los representantes del distrito, preocupados de abrir y cerrar procesos de participación dominados por necesidades electorales y de imagen sin ser ni sensibles ni sustanciales".

Alegamos entonces la ausencia de una Memoria Participativa del Proceso y exigimos su redacción y difusión pública.

1.5 Comisiones de Seguimiento

Ref.07 *L'objectiu de la redacció del Projecte d'urbanització, és primerament el de interpretar les peticions efectuades pel Programa de necessitats acordat per la Comissió de Seguiment del Projecte (...).*
[Projecte d'urbanització (...)] Pou de la Figuera, Doc. Num.1 Memòria, 2.2 Memòria del Projecte, 2.2.6 Proposta del Projecte d'Espai lliure, p.8]

La comisión de seguimiento formada por representantes de entidades, con la idea de acompañar la definición del proyecto ejecutivo de la urbanización, ha tenido que enfrentarse a un calendario forzado. La definición de los acuerdos entre las partes ha sido tomada en varias ocasiones unilateralmente por el ayuntamiento: en el fondo ha sido poco más que una comisión informativa donde se han explicado de forma sumaria las decisiones que el consistorio estaba tomando sobre la definición del espacio público y sobre las modalidades de ejecución del plan.

Durante las Comisiones de Seguimiento se han forzado en las actas oficiales redactadas por el Distrito decisiones y definiciones del proyecto no consensuadas²⁴.

A modo de ejemplificación, en el acta de la Comisión del día 27 de abril de 2006 redactado por el Distrito se definen como acuerdos:

- *Espai esportiu delimitat però sense pintar.*
- *Es miraran models i opcions de porteries i cistelles que no siguin fixes*

Sin embargo Hubertus Poppinghaus, participante a la reunión como representante del Espai d'Entesa, en su escrito de resumen indica que:

(...) existe un verdadero afán por parte de Pep Sans [Consejero Técnico del Distrito presente en la reunión] de reducir el campo de juego a su mínima expresión y no dejar ninguna instalación permanente para el fútbol o el baloncesto.

De la última Comisión convocada (28 de noviembre de 2006) no existe ni siquiera una acta oficial del Distrito habiéndose en cambio enviado una desde el Espai d'Entesa.

Algunos de los elementos más importantes de las discusiones llevadas a cabo en la Comisión sobre el proyecto de urbanización y que creemos no han alcanzado un acuerdo satisfactorio se refieren a:

1. la definición de los espacios deportivos para jóvenes (pista de baloncesto y de fútbol) que, así como están actualmente definidos en el proyecto, entran en conflicto con el uso de plaza del espacio público.
2. la colocación de las huertas en una zona de mejor soleamiento respecto a la prevista (cerca del equipamiento de C/Sant Pere mes Baix)
3. la incorporación en el proyecto de elementos actualmente presentes en la plaza: fuente, barco pirata, plantaciones.

En este sentido se considera conveniente, visto también el planteamiento flexible de la urbanización, incluir dichas modificaciones en el proyecto para un mejor funcionamiento del espacio público.

1.6 Plazo de presentación de Alegaciones

La reglamentación actual exige la publicación del anuncio de la aprobación inicial del proyecto al que nos referimos en el Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona (BOP) y en un diario de los de más circulación de Cataluña.

La información ha sido publicado el día 11 de diciembre de 2006 en el BOP, muy cerca de las fiestas navideñas, mientras que ha resultado ser publicada en el Periodico de Catalunya del 7 de diciembre. A pesar del cumplimiento de las normas vigentes, y solo indicando nuestra contrariedad a las mismas ²⁵ nos

²⁴ En relación a estos aspectos (que se refieren básicamente a la disposición de los usos en el espacio público) se redactarán alegaciones específicas por parte de las entidades que conforman el Espai d'entesa y que Arquitectos Sin Fronteras apoya.

²⁵ Pues son dos herramientas que no consiguen realmente llegar de forma fácil a la ciudadanía de un barrio (casi nadie consulta el BOP y seguramente no todos leen el mismo periódico todos los días)

permitimos observaciones que consideramos importantes.

Si lo que se busca es realmente dar información al ciudadano y dotarle de las herramientas básicas para que pueda expresar su opinión respecto a los procesos de transformación de la ciudad, resulta muy poco operativa la exposición pública de los proyectos a aprobar en periodos vacacionales a causa de la evidente reducción del tiempo disponible y de la menor posibilidad (vistas las herramientas a disposición) de obtener la información de la existencia del periodo de exposición pública.

Esta misma situación se ha repetido en el mismo distrito de Ciutat Vella respecto a la aprobación inicial del la Modificación del PGM para la regulación de la edificación tradicional de la Barceloneta para mejorar la accesibilidad vertical publicado a finales de noviembre de 2006.

También se considera preferible, aunque no sea obligatoria, la publicación del anuncio en los periódicos en una fecha igual o posterior a la publicación en el BOP. A pesar de ser un actor muy implicado en el proceso, para nuestra comisión ha sido aparatoso reconstruir con exactitud la fecha de vencimiento del periodo de alegaciones para la dificultad de control de todas las ediciones de los periódicos: esto hace pensar que sea muy complicado para la ciudadanía tener un acceso real a esta información y que no sea de excluir la intencionalidad de esta situación.

2. Fases de Obra

*Ref. 01. La realització del Projecte precisarà de l'ocupació temporal de l'àmbit d'actuació, mentre durin les obres.
MEMÒRIA. 1. Generalitats*

Desde las reuniones de las Comisiones de Seguimiento parecía haber quedado claro entre las partes que, durante las obras de mejora de las infraestructuras de las calles que rodean el Forat, en ningún momento se afectaría a la zona adecentada y ajardinada. En cambio desde el 2 de octubre de 2006, a pesar de no estar en buena parte afectada por la obras en curso y a pesar de las peticiones (incluso formales²⁶) por parte de las entidades, el espacio central ha quedado vallado y inutilizado hasta la fecha.

Reafirmamos la oportunidad de abrir el espacio público disponible para reducir el impacto de las obras en el uso y disfrute de los ciudadanos

*Ref. 01. Les obres projectades en el present projecte es realitzaran en Quatre fases d'actuació, organitzades de la manera següents: una primera fase que compren el carrer Jaume Giralt, a continuació es realitzarà en segona fase el nou espai central Jardins del Pou de la Figuera, com a tercera fase es realitzaran les obres del s carrers Muntanyans y dels Metges, i per finalitzar, una quarta fase corresponent als carrers Pou de la Figuera i d'en Serra Xic
[Projecte d'urbanització (...) Pou de la Figuera, Doc. Num.1 Annex num 15, Organització i desenvolupament de les obres, p.2 y siguientes]*

Para los mismos motivos sobre expuestos, se exige que las obras de urbanización se organicen con el objetivo de afectar por el menor tiempo posible al uso del espacio público. En este sentido se pide la inserción en la memoria del proyecto ejecutivo de la especificación que durante las fases 1, 3 y 4 se permita el uso del espacio público en condiciones y la división de la Fase 2 en dos fases (una que incluya el espacio central entre la c/Sant Pere mes Baix y lo que era c/Pou de la Figuera y otra para el espacio entre la misma y c/Carders) para poder disponer en todo momento de una área de espacio público de encuentro para el vecindario.

A modo de conclusión

En el fondo la situación actual es fruto de un largo y articulado proceso de desencuentros, negociaciones sumarias y manipulaciones. Desde las expropiaciones ilegales promovidas por FOCIVESA, pasando por los derribos ejecutados con la misma sensibilidad de los bombardeos de la guerra civil, hasta el ultimo y ficticio proceso de participación promovido por el distrito, la administración ha evidenciado cada vez una incapacidad real de implicación en el proceso de transformación de un barrio degradado y delicado a través de una necesaria postura autocrítica, sin ir más allá de la necesidad política de poner fin como sea a una

²⁶ Carta del 23 de octubre de 2006 del Espai d'Entesa al Regidor Sr. Carles Martí

reforma que lleva ya más de 20 años de obras y actuaciones.

En Barcelona, 11 de enero de 2007

Arquitectos Sin Fronteras Cataluña

F.do Matteo Caravatti
Responsable de la Comisión de Cooperación Local²⁷

²⁷ La comisión trabaja desde varios años en este proceso de transformación urbana a través del apoyo técnico a los movimientos vecinales de base visto que se manifiestan situaciones de conflicto y dificultades de comunicación y entendimiento con la administración del distrito de Ciutat Vella en particular y con el Ayuntamiento de Barcelona en general. Sus esfuerzos se concentran en la denuncia de situaciones de vulnerabilidad, exigiendo capacidad de informar y implicación real por parte del consistorio en asuntos de carácter social y apoyando la capacitación y el fortalecimiento de movimientos sociales de base, entendidos como herramienta importante de transformación social y toma de decisiones.

Annex V. Normativa interna dels Horts Comunitaris de Can Masdeu

HUERTOS COMUNITARIOS

* Principios éticos

Son como consejos para llevarse bien y disfrutar de la comunidad. Son temas que te implican a nivel moral y que son parte del compromiso que tomas cuando entras en los huertos comunitarios. Sobre todo se habla de respeto al otro, al medio ambiente y a este proyecto.

1. Tierras, agua, herramientas, abono e invernadero

- Compartir tanto las parcelas como el resto de recursos comunes. Nadie tiene más derecho que otro a los recursos aunque le haya dedicado mas tiempo y/o mas trabajo. **Cada uno desde su comisión hace un trabajo que beneficia a todas.**

2. Entradas

- Priorizar a los grupos de aprendizaje (grupos de personas para los cuales su motivación principal para tener un huerto aquí sea aprender).
- Priorizar personas que demuestren interés en el proyecto: interés desinteresado.
- Priorizar las personas que se adapten al grupo (después del mes de prueba)

3. Relaciones hortelanas

- Practicar el apoyo mutuo entre todas las terrazas. Hoy por ti mañana por mi. Por ejemplo: cuidar el huerto de otro cuando no está.
- Potenciar el intercambio de conocimientos. Cada cual sabe de unos temas y ignora de otros. Valorar las cualidades de los y las compañeras. Se hará un rincón de intercambio de conocimientos en la asamblea.
- Tratar de resolver los conflictos personales fuera de la asamblea.

4. Organización

- Asistir a la asamblea una vez al mes. En caso de no poder asistir comunicarlo (llamar en Can Masdeu, o mejor comentarlo al vecino o a cualquier hortelano/a). Se asiste a la asamblea hasta el final, si hay que irse pronto comentarlo al principio de la asamblea.
- La asamblea es el espacio donde se pueden comunicar colectivamente necesidades, decisiones o ideas. También puede ser el lugar para expresar conflictos aunque siempre se intentará resolverlos fuera de la asamblea. **Por eso se necesita la presencia de todas a la hora de tomar decisiones.**
- Comunicar las decisiones comunitarias. Respetarlas y aceptarlas. Si no se está de acuerdo asistir a la asamblea para intentar cambiarlas. Antes de hacer algo que afecte a los huertos (construcciones, cambios estructurales, instalación del sistema de riego,...) se tiene que exponer en la asamblea. Una vez que se haya expuesto y aceptado, los gastos de infraestructura se cogerán del bote de los huertos comunitarios.

- Encarar la asamblea con ganas de aportar y construir entre tod@s. Respetar a la gente que tiene otro punta de vista, aprendiendo a escuchar y a dejar tiempo a cada una para expresarse. Tratar de tener paciencia.
- Que todo el mundo se implique en la medida de sus posibilidades y capacidades cuando haya que hacer tareas comunes.

5. Prácticas agrícolas

- No utilizar ningún tipo de producto agroquímico, ni fertilizante, ni herbicida, ni plaguicida. El azufre se puede utilizar, pero priorizamos el uso de purines de plantas.
- Practicar la permacultura y la agricultura ecológica. Haremos talleres y debates sobre esto

* Reglas

Las reglas son los acuerdos mínimos para que la convivencia y el proyecto común sean posibles. Las reglas salen de nuestra experiencia y nuestra creatividad para afrontar situaciones que se repiten a menudo (gente que pide para entrar en los huertos, gente que riega de mas y gente que no puede regar tanto, gente que aporta y gente que quita...). Las reglas las consensuamos entre tod@s para que sean un acuerdo y no una imposición. Siempre se pueden cambiar si no están al día o si alguien lo propone en asamblea.

1. Agua y tierras

1) Control del tamaño de los huertos:

- No se pueden ampliar los huertos. Habrá una revisión anual (comisión tierras y lista de espera)
- Desde hoy, el máximo que se puede pedir son 40 m².
- Los trozos de huerto que la gente se amplíe porque le da la gana, se colectivizan para plantar flores, árboles, hierbas medicinales... En asamblea se decidirá qué se planta y cuando.
- Evitar formar vertederos.

2) Todas las parcelas reciben la misma cantidad de agua independientemente de su tamaño. La comisión de agua decide la cantidad que se dará cada semana.

2. Entradas y salidas

1) Entradas en los Huertos Comunitarios: Si se pueden dar huertos, la persona interesada de la lista de espera tiene que pasar un mes de prueba ayudando:

- En la asamblea donde se presenta la persona/s interesada/s salen unas personas de los huertos que ayudan a integrarse a los recién llegados y hacen un seguimiento de su interés por los huertos comunitarios. En la siguiente asamblea se decidirá si entran a formar parte de la comunidad de hortelanos.
- La lista de espera se hace pública. Se puede mirar en las asambleas.
- Para entrar a la lista de espera hay que asistir a dos asambleas.
- Las recién llegadas se ponen en una comisión que se dedique a cuidar los árboles o los caminos, o ayudan a alguna hortelana que lo necesite.
- No existen derechos de "herencia": si alguien deja un huerto la asamblea decide a quién se lo da.

2) Motivos de salida de los Huertos Comunitarios:

- Maltratar la tierra, utilizar quimicos,
- Abandonar el huerto sin dar explicaciones a la asamblea.
- Faltar a 3 asambleas seguidas **sin avisar** ni demostrar interés en lo que se ha hablado.
- No respetar las reglas aprobadas en las asambleas (si no te parecen bien exponlo en la asamblea).
- Llevarse la verdura de sus vecinos sin pedirles permiso.
- No involucrarse en ninguna comisión.
- No pagar el euro mensual o no colaborar en los gastos puntuales decididos por asamblea (la parte que te corresponda).

Primero se te avisa a través de la comisión de resolución de conflictos. Si no cambias de actitud colectivizamos “tu” parcela y te pasamos a la lista de espera para que más adelante puedas volver a tener la posibilidad de reincorporarte a los huertos comunitarios.

Si aun así sigues dando la vara pierdes la oportunidad de estar en la lista y volver a los huertos.

También puedes dejar los Huertos comunitarios por decisión propia.

3. Asamblea

La asamblea es el único espacio formal que tenemos para organizarnos, comunicarnos y tomar decisiones. También es un momento privilegiado para encontrarnos y compartir momentos festivos... Durante estos 3 últimos años, nos hemos dado cuenta de que es necesario que todas participemos en esta para facilitar la comunicación, la convivencia y a veces para resolver conflictos.

1) Es obligatoria la asistencia (en caso de ausencia, siempre comunicarlo a alguien de los huertos).

2) En cada asamblea una persona hace de facilitadora y otra de secretaria:

- La facilitadora se prepara el orden del día con los puntos pendientes desde la última asamblea y los recogidos a lo largo del mes. Al final de cada asamblea se escoge la facilitadora y el orden del día para la próxima.
- La facilitadora modera las intervenciones y conduce el tema.
- El secretario sale al principio de la asamblea y su tarea es escribir el acta, repasar las decisiones tomadas al final de la asamblea y luego colgar el acta en la entrada de la finca.

3) El pago del euro se hará cuando acabe la asamblea. Por respeto a la gente que trata de decidir algo, esperas a que acabe la asamblea y no te vas a la mitad. Si tienes que irte antes, coméntalo al principio de la asamblea. El euro no se acepta antes del final de la asamblea.

4) Para resolver los conflictos personales si no habéis podido en un tú a tú, después de la asamblea se hace una infusión de tila para hablar de esto con la presencia de la comisión de conflictos y los voluntarios que quieran sumarse.

4. Responsabilidades y trabajos comunes

1) Cada uno participa en una comisión como mínimo. Existe la posibilidad de cambiarse de comisión pasando por la asamblea. Si no hay ninguna comisión en la que te puedas integrar puedes proponer y crear una nueva de cualquier cosa que quieras aportar a los demás.

- 2) Cada comisión hace una programación de sus actividades y la pasa por la asamblea.
- 3) Las actividades de las comisiones (ej: día de curro en huerto comunal, día de paella en el barrio, día de recoger estiércol, ...) se apuntan en los carteles de los huertos, para que los demás lo sepan y puedan participar.

***Las comisiones**

Las comisiones son los pequeños grupos en los que la asamblea delega unas cuestiones concretas, que pueden ser de carácter permanente o puntual. Tanto el objetivo como las tareas que las comisiones desempeñan parten de la asamblea, y las personas que forman parte de la comisión también forman parte de la asamblea.

En las asambleas se hará una actualización de comisiones (tareas realizadas, necesidades, convocatorias, etc.) siempre que sea necesario.

Las comisiones tienen autonomía de funcionamiento y poder de decisión dentro de unos límites que marca la asamblea.

Las comisiones que hay dentro de los Huertos Comunitarios son:

- 1- Comisión de Agua
- 2- Comisión de Abono
- 3- Comisión de Fiestas
- 4- Comisión de Finanzas
- 5- Comisión de Invernadero
- 6- Comisión de Comunicación
- 7- Comisión Campo Comunal
- 8- Comisión de Tierras y Lista de Espera
- 9- Comisión de Resolución de Conflictos
- 10- Comisión de Aprendizaje
- 11- Comisión de Defensa de la Vall de Can Masdeu

**Annex VI. Plec de condicions administratives que regularan l'atorgament de
llicències per l'ocupació i ús temporal de parcel·les d'hort municipals a
Can Sanglas**

Annex VII. Condicions i normes d'ús de les hortes municipals de Can Sanglas

PROJECTE HORTANTONI

Una proposta elaborada per Xarx@ntoni

1. RESUM DEL PROJECTE

El projecte **Hort urbà, ecològic i comunitari de Sant Antoni: HORTANTONI**, neix de [Xarx@ntoni](#), la Xarxa Comunitària de Sant Antoni, i és impulsat des de la seva Comissió de Consum Responsable i Sostenibilitat. *Veure Annex. 1 Breu Memòria de Xarx@ntoni.* Aquest projecte vol acostar l'agricultura a l'entorn urbà des del cultiu de terres de forma coordinada entre un grup de veïns i veïnes. El contingut del projecte se centra en tres aspectes o objectius principals:

la preservació del medi ambient, mitjançant la pràctica de l'agricultura ecològica i el compostatge a partir de residus domèstics.

el treball comunitari, al generar un espai de trobada i interacció entre persones de diferents edats, gèneres, procedències,... que s'organitzen per a desenvolupar un treball conjunt.

l'educació, a partir de l'organització de tallers d'agricultura ecològica, compostatge a partir del reciclatge domèstic i alimentació saludable, així com informació i reflexió al voltant de temes com la sobirania alimentària, la crisi alimentària i la petjada ecològica.

2. BENEFICIS D'UN HORT A SANT ANTONI

El projecte Hortantoni neix a partir d'unes necessitats detectades en el barri i rodalies que expressem en aquest punt de forma positiva, és a dir des de la mirada del perquè d'aquest projecte, el què ens aporta. D'aquestes idees se'n desprenen alhora els valors i els principis bàsics d'aquest projecte.

Ens permet **reconnectar amb la terra**, en un espai tan urbanitzat com són els barris de Barcelona, molt allunyats de la natura. En el grup hi ha qui en diu oferir la possibilitat de "poner las manos en la tierra", que al cap i a la fi és la nostra mare.

Coneixement i aprenentatge directe, tant per a adults com per a infants de la ciutat, sobre la procedència i el conreu d'allò que mengem. Ens ensenya a donar més valor als aliments i a reflexionar d'on vénen, qui els ha cultivat, com ho ha fet,...

Intercanvi de coneixements. Aprendre i ensenyar alhora. El treball en grup ens ensenya que tothom té coses per ensenyar i coses per aprendre. Hi ha qui sap d'agricultura, qui sap de compostatge, qui sap d'arquitectura, de plantes remeieres, de cuina, de fer front a les plagues,... En aquest sentit, especialment és important que no es perdi el coneixement i la sabiesa que les persones grans tenen en aquest camp.

Generar espais de relació, coneixement i suport mutu entre els veïns i veïnes del barri. Les relacions entre les persones generen autoestima, capacitat de tirar endavant, de donar i rebre favors,... El coneixement mutu genera xarxes de relacions infinites entre les persones, i permet alhora que es generin aquelles transformacions necessàries tant individuals com col·lectives per a fer front a les pròpies necessitats i per assolir un major benestar personal i de barri.

Voluntat de **participar en la construcció de la ciutat i el barri que volem**. Unir-nos per tal de generar capacitats d'incidència en el nostre entorn. Participació en el disseny i la construcció dels espais que ens envolten. I en el nostre cas el que voldríem són més espais verds al barri, que són molts escassos, i netejar l'ambient de pol·lució amb l'oxigen que ens generen les plantes.

Generar noves formes d'oci i de consum, noves formes de passar el temps en família, amb amics, amb companys de feina,... perquè tothom hi té cabuda. Espais de trobada que no siguin espais de consum com ho són bars, restaurants,...; espais en els que s'hi pugui conversar, desenvolupar una activitat, aprendre els uns dels altres i que estiguin a l'aire lliure!!!

Aquest projecte posa de manifest i ens fa reflexionar i **reivindicar una solució a les conseqüències de les actuals polítiques del sòl** i de la propietat privada, mitjançant les quals s'està permetent que hi hagi pisos i solars buits malmetent-se i acumulant brutícia durant anys i anys, mentre hi ha persones que es troben al carrer sense un lloc per viure, o projectes innovadors com aquest que podrien fer de les ciutats i els barris un lloc més humà i més digne per a tothom.

Acostar-nos, o posar el nostre granet de sorra en la construcció d'un món **menys dependent de l'energia, més autosuficient i ecològic**.

3. HISTÒRIC DEL GRUP HORTANTONI

Hortantoni sorgeix a partir d'un Plenari de la Comissió de consum responsable i sostenibilitat, en la que quatre persones es mostren interessades i s'engresquen a

organitzar aquest grup específic d'horts.

La primera reunió va ser a l'octubre del 2009, des d'aleshores el grup s'ha reunit un cop al mes (primer dijous de mes al local de Xarx@ntoni), i ha anat creixent en el nombre de persones i en entusiasme. Actualment som al voltant de 30 persones a la llista de correu.

Les reunions desenvolupades fins al moment (Veure *Annex 2. Actes i ordres del dia*) han estat centrades en la recerca de sòl: detecció de solars abandonats, investigació de qui són les persones propietàries i establir-ne contacte per arribar a acords. També hem mantingut algunes converses informals amb persones vinculades a l'Ajuntament de Barcelona (Districte i Medi Ambient), essent el resultat de tot plegat poc esperançador.

Al llarg d'aquest temps també hem pogut contactar amb altres iniciatives similars d'altres barris o amb associacions, entitats i persones interessades en el projecte, produint-se així una cada cop major i més densa xarxa de col·lectius interessats en els horts comunitaris a la ciutat.

Alhora el mes de gener de 2010 varem donar a conèixer el projecte al barri mitjançant una xerrada-debat que va ser prou exitosa en el marc de les Festes Majors.

En el moment actual hem volgut centrar-nos en informar d'una manera formal a l'Ajuntament de Barcelona del nostre projecte. Concretament ha estat una notícia sorgida al web de l'Ajuntament de Barcelona amb data 9 de març del 2010 (Veure *Annex 3. Notícia de l'Ajuntament de Barcelona*) que ens ha aportat una mica d'esperança, doncs també creiem que els solars buits no fan cap benefici a la comunitat.

Per a la redacció d'aquest document varem dividir-nos en dos grups: l'un que va tractar temes de gestió i administració; i l'altre temes tècnics vinculats a l'horticultura i permacultura.

3. GESTIÓ D'HORTANTONI ADMINISTRACIÓ

Assemblees

L'hort s'organitza de forma assembleària, reunint-se cada primer dijous de mes, a les 19h,

al local de Xarx@ntoni. Les assemblees resten obertes a totes aquelles persones que estiguin interessades en el projecte.

Les assemblees s'estructuren de la següent manera:

la primera mig hora en grup gran, tots plegats discutim, decidim i prenem decisions sobre les tasques per al mes següent.

Grups de treball

Després d'aquesta primera posta en comú es passa al treball en grups segons les tasques específiques d'aquell moment (pe. Grup de tallers, grup de compostatge, ...). Per a cada un d'aquests petits grups generats han d'haver dues persones responsables qui s'encarregaran de dinamitzar el grup, que les tasques es duguin a terme i de donar comptes sobre actualitzacions.

Horari de l'hort

L'hort romandrà obert com a mínim un o dos cops per setmana en un horari fix. En l'horari d'obertura sempre hi haurà també com a mínim una persona del grup tècnic i un altra persona del grup logístic. Aquest compromís anirà rotant-se entre els diferents membres de cada un dels grups.

Alhora l'hort s'obrirà per a la realització d'activitats i tallers diversos, amb un mínim de quatre activitats anuals coincidint amb les quatre estacions de l'any.

COMUNICACIÓ

Web de Xarx@ntoni

Com a elements de difusió i comunicació Hortantoni compta amb el web de Xarx@ntoni, en el que ja es té accés a informació relativa al projecte i a la programació de reunions. Alhora serviria de plataforma per a un blog específic.

Llistes de correu electrònic

D'altra banda el fet que Xarx@ntoni compti amb persones especialitzades en l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació ha permès a aquest projecte comptar des del seu bon començament amb un sistema de llista de correu electrònic que ha permès una comunicació ràpida i fluïda entre totes les persones que formen part del projecte.

Plafó d'anuncis

Amb objecte de facilitar al màxim l'accés a la informació al mateix lloc de l'hort, a peu de carrer, s'ubicarà un plafó d'anuncis cobert i tancat amb clau on s'anunciarà l'horari de l'hort, el sistema de funcionament i organització, els tallers i les activitats, contacte telefònic, adreça i correu electrònic, així com notícies d'interès.

Díptic Hortantoni

Hortantoni compta (Veure *Annex núm. 4. Díptcci d'hortantoni*) amb un flyer del projecte, que ha estat elaborat per diferents persones del projecte, i distribuït en el mercat d'intercanvi de Trocantoni i entre les persones del Grup de Consum Responsable de Xarx@ntoni.

Xerrada- Debat

El 16 de gener del 2010, i en el marc de les Festes Majors del barri, varem organitzar una xerrada debat: *Perquè un hort ecològic i comunitari al barri de Sant Antoni? Beneficis i dificultats*, on hi van participar la Fundació Terra, la Coordinadora Infantil i Juvenil de l'Eixample, l'Hort comunitari de Gràcia, i l'Hort del Xino. Entre les persones assistents (al voltant de 40) varem comptar amb persones responsables de Parcs i Jardins, així com de l'Aula ambiental Sagrada Família. Veure *Annex 5. Poster xerrada-debat*.

Aquest també va ser un espai de presentació del projecte Hortantoni al barri, i en el que varem comptar amb la col·laboració de l'Escola Ferran Sunyer, qui ens va cedir un espai i tecnologies per a dur-la a terme.

Totes les persones assistents varen endur-se una llavor de farigola, plantada en un test reciclat amb terra també reciclada.

XARXA SOCIAL

El projecte Hortantoni neix a partir d'un grup de persones de la Comissió de consum responsable i sostenible de Xarx@ntoni, per la qual cosa des d'un començament ja és constitueix com una xarxa de persones que, provinents de diferents projectes: Trocantoni, cistelles ecològiques,... s'ajunten per a donar forma a aquest altre projecte.

Xarx@ntoni ha estat la plataforma a partir de la qual s'ha donat a conèixer el projecte i s'ha ampliat amb més persones interessades provinents d'altres projectes, associacions i col·lectius del barri que o bé formen part del grup o bé estan donant suport al projecte.

Així, el grup està format no només per persones del Grup de Consum responsable de Xarx@ntoni, sinó també per persones d'altres col·lectius com és el cas del moviment de *Pobles en Transició*, de l'ecoxarxa de Barcelona, Cooperativa de consum el Carretó i la Cooperativa Germinal de Poble-sec, i també per veïns i veïnes a títol individual.

Tot seguit apuntem les associacions, col·lectius, moviments del barri i entorn que donen suport al projecte i com ho estan fent:

Grup local Barcelona en transició: intercanvi de coneixements, i d'informació sobre cursos

relacionats amb l'horticultura i permacultura.

Associació cultural Floridablanca. Ofereixen tallers per a persones amb discapacitats, aportarien una persona com a monitora per a un taller d'horticultura.

CSO La otra Carboneria: suport en la recerca d'un espai, persones interessades en generar un espai verd al barri.

Aula ambiental Sagrada Família: invitació a una taula rodona d'horts urbans i participació en la jornada realitzada per hortantoni al gener del 2010. Intercanvi de coneixements.

Xarxa horts urbans de Barcelona: participació en trobades, intercanvi d'informació i suport en el cultiu. Es mantenen especials vincles de relació amb l'Hort comunitari del Xino, amb l'hort comunitari de Gràcia i l'hortet comunitari del Forat.

Escola Ferran Sunyer: cessió espai per a la Jornada i suport en la recerca d'espais. Aquesta escola forma part de la xarxa d'escoles verdes i a més disposa d'un petit hort, per la qual cosa hi ha un gran interès d'intercanvi de coneixements amb Hortantoni.

Adenc (Associació de defensa de la natura): intercanvi d'informació sobre la gestió d'horts comunitaris.

Veterinaris sense fronteres. Intercanvi d-experiències que s'han portant a terme a nivell de l'estat sobre sobirania alimentària.

XCS (Xarxa de Consum Solidari): el Grup de Consum responsable de [Xarx@ntoni](#) es coordina amb d'altres Grups de consum de la XCS, i una de les seves línies estratègiques és el suport a iniciatives locals en defensa de la sobirania alimentària.

Som lo que sembrem: donació de llavors per al dia de la xerrada i intercanvi de coneixements.

Pla Comunitari Poble Sec: El Grup de salut del pla comunitari està desenvolupant un treball amb gent gran i han mostrat un interès actiu en implicar-se a Hortantoni.

Ahora, com a Xarx@ntoni, estem participant en:

Consell del Districte de l'Eixample de Medi ambient i sostenibilitat des de el seu inici.

Grup d'Acció Comunitària del Consell Municipal de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

Consell d'Associacions de Barcelona, formant part de la seva Junta Directiva.

Xarxa d'Intercanvi i Aprenentatge Comunitari, guifi.net

EDUCACIÓ- FORMACIÓ

Hortantoni contempla en el seu projecte el desenvolupament d'una part més educativa i formativa, des de l'organització de tallers, xerrades i video fòrums específics al voltant de

l'horticultura, com per exemple: permacultura, vermicompost, bocashi, disseny d'espais per a horts, hort al balcó, construcció de compostadors,...

Per a impartir aquests tallers es compta amb les persones que formen part del projecte, moltes de les quals tenen coneixements específics i experiència en aquest àmbit, així com també amb persones voluntàries d'altres grups, associacions, col·lectius i persones interessades en el projecte.

Hortantoni, com a projecte d'hort comunitari es basa en l'intercanvi de coneixements com un dels seus principis inspiradors, per la qual cosa l'autoformació continuada de les persones participants de l'hort està contemplada com a aprenentatge des de la pràctica i des del treball conjunt.

Els tallers tindran una periodicitat de com a mínim quatre a l'any (en un inici), se'n farà la màxima difusió entre entitats, associacions, biblioteques i escoles del barri. Aquests podran ser impartits en el mateix hort o al local de Xarx@ntoni, o amb la combinació d'ambdós.

PRESSUPOST ECONÒMIC

Hortantoni té com a principi el reciclatge i el treball voluntari, per la qual cosa el cost econòmic del projecte és reduït. Tot i així com a punt de partida som conscients d'algunes necessitats econòmiques per a dur endavant el projecte.

Consultant amb varies persones amb experiència pràctica en dinamitzar horts urbans, el possible pressupost a tenir en compte a l'inici de l'activitat pot anar d'una franja de 500,00€ a 1.500,00€.

Dependrà molt de l'extensió de l'hort, de la capacitat inicial de fer compost o tenir que comprar una quantitat a l'inici, de la disponibilitat d'aigua (de xarxa, necessitat de dipòsits,), i la manera de regar l'hort (a mànega, a goter, amb regadora, ...), del nombre de les persones que volguen treballar al mateix temps, dels conreus a implantar, l'espai per a les eines (si s'ha d'habilitar), depèn del terreny que tinguem s'haurà de fer més aportacions d'adob o de terra. També s'ha d'incloure en el pressupost la nostra opció per a què les llavors i el planter siguin ecològic. A més, les eines necessàries per conrear l'hort ho comprarem a un petit comerç com opció de consum responsable i no a una gran superfície.

Totes aquestes variables i categories de despeses dependrà molt de l'espai que podem trobar per posar en pràctica el nostre projecte d'hort comunitari i ecològic.

Com un possible referent de pressupost de màxims, sabem que un projecte d'hort amb

una intervenció amb un grup de 15 persones, on tots podien disposar d'una eina, i totes les eines i materials eren nous, comprats en una botiga de jardineria especialitzada, i llavors de l'Era, en un terreny de gairebé uns 400m², es va fer una inversió inicial d'uns 1.500€.

4. PART TÈCNICA D'HORTANTONI

Metodologia de treball d'Hortantoni:

Els passos a seguir serán els següents:

1) Aconseguir el terreny: El tema més important i, a l'hora més complicat en un entorn urbà, on el sòl és escàs i de difícil accés.

En aquest sentit hem fet múltiples gestions, sense resultat per ara, però no descartem poder trobar un solar públic que ens pugui ser cedit amb condicions.

2) Observació del terreny

Un cop aconseguit un solar, será important considerar els següents aspectes:

- Orientació al sol: Planificarem l'hort orientant-lo al sud per aprofitar al màxim les hores de llum solar, tan necessàries per a les plantes.
Així mateix, les parades les farem en orientació nord-sud, per aprofitar al màxim també, la llum solar, per a les plantes entutorades amb canyes. En tot cas, escollirem plantar aquelles que s'adaptin més a la realitat de llum existent en l'espai. En cas de que el solar no disposi de gaire llum, estudiarem la forma d'aprofitar la llum que hi hagi (ex.pintar la paret de blanc...).
- Orografia (desnivell): Estudiarem les característiques orogràfiques del terreny i les intentarem compensar per que no ens afectin els desnivells de terra. En tot cas, si el desnivell és important, aprofitarem els espais i hi posarem pedres, etc...perque no s'erosioni excessivament. Integrant-les en el disseny de l'hort.
- Aigua / possibles fonts de rec: Som conscients de les dificultat d'accés a la l'aigua pel rec. En aquest sentit, aprofitarem al màxim l'aigua existent, amb rec per exsudació o gotat a gota. Si no hi ha accés a aigua, mirarem d'aprofitar aigua de la pluja, estudiant la possibilitat de disposar algún dipòsit. Si l'espai és molt petit, potser podem regar a partir d'alguna font propera. Potser també podríem aprofitar l'aigua de canaleres d'edificis propers, reconduïda a un dipòsit...
- Humitat i temperatura ambiental : Retenir al màxim la humitat será clau per

estalvira al màxim la pèrdua innecessària d'aigua. Per això utilitzarem palla per a protegir el terreny cultivat.

- Vents forts: Considerarem l'orientació del solar en base als vents de la zona: observarem corrents, vents..., i les seves orientacions i força, de manera que plantarem arbust o lleguminosa protectora perquè no es faci malbé el cultiu.
- Ombra: Aprofitarem els espais d'ombra per ubicar-hi els espais de feina i magatzem d'estris.
- Altres impactes externs i contaminacions (p.ex. horts no ecològics al costat): En cas d'existir altres horts no ecològics al costat, considerarem mesures de protecció perquè els productes tòxics no afectin al cultiu. Així com altres elements de contaminació.
- Anàlisi de la terra: Un dels primers aspectes a considerar, abans de preparar el terreny per plantar serà analitzar la terra. L'objectiu és que aquesta mantingui un pH equilibrat. D'aquesta manera, podrem treballar-la fàcilment i retindrà la humitat adequada. Per a preparar-la necessitarem compost per assegurar-ne la fertilitat.

3) Disseny de l'hort

- Primer de tot planificarem el disseny de l'espai, cercant l'espai adequat per a cada cosa: l'espai de cultiu, el de magatzem, el de fer compost, el de recollida d'aigua....

Segon, prepararem la terra, amb aixades. Utilitzarem el disseny de bancals utilitzant cercles, espirals d'herbes, bancals en forma de ferradura, o bé, utilitzarem el sistema de parades en cresta, de Gaspar Caballero, per a maximitzar ús d'espai limitat, i treure el màxim rendiment per m² quadrat.

Després planificarem la plantada, combinant plantes de creixement lent i ràpid per maximitzar l'aprofitament de la terra. Així mateix, seguirem el calendari de plantació d'hortalises per temporada i atenent a una adequada combinació entre famílies, perquè aquestes es beneficiïn mútuament, i no es perjudiquin, seguint les recomanacions de Gaspar Caballero i Mariano Bueno.

Difícilment podrem seguir el calendari biodinàmic de cultiu, però serà una guia orientativa important. Sobretot pel que fa a les diferents labors de plantar, collir, etc...en base a la lluna i si la planta és de fruit, fulla, flor o arrel. La pauta de cultiu s'assimilarà a la d'un jardí comestible.

Utilitzarem plantes aromàtiques en la plantada, intercalades entre els cultius

d'hortalises per espantar insectes i controlar plagues (sàlvia, romaní, farigola, menta, lavanda...). I les aprofitarem per a elaborar purins i altres tractaments naturals.

Combinarem plantes plurianuals, amb plantes anuals. Per disposar de cultius de forma continuada.

4) Us d'espai

- Llocs de compostatge separats: Aprofitarem les restes de plantes per a fer compost en una compostadora. Segons l'espai disponible, posarem un mòdul, 2 o 3, per disposar de tres nivells diferents de compost: un de més fresc, un de mitjà i un de més vell. Aquest restarà protegit per prevenir rosegadors, possibles males olors....
- Espai per les eines i material auxiliar : En la mesura del possible, diposarem d'un petit magatzem per a guardar-hi les eines, petits viviers, llavors....
- Separació /valla – no massa gran : Segons la disposició del solar, potser caldrà delimitar-lo i protegir-lo amb una valla, per visibilitzar que no és un lloc de pas.
- Facilitar l'accés per a gent amb discapacitats: Per reduït que sigui l'espai, intentarem dissenyar-lo de manera que sigui el màxim accessible per a persones amb mobilitat reduïda.
- Seguritat/ protecció de l'hort: És molt important que l'espai de l'hort sigui un lloc respectat i conservat per tothom. Per això hem plantejat la necessitat de delimitar-lo (per prevenir el pas de gossos, etc...), i de vetllar perquè se'n faci un bon ús. Des de les accions educatives es plantejaran accions en aquesta línia.
- Hortet per la canalla: L'hort oferirà la possibilitat que els més petits puguin treballar-lo i gaudir-lo. Per això, a part de fer-los partíceps de les labors de plantada i collita (de ravanets...), també s'organitzaran activitats lúdiques i educatives.

5) Rec

Dipòsit d'aigua, recollida d'aigua de pluja : Ja hem comentat que, en la mesura de les nostres possibilitats, s'habilitarà un sistema de recollida d'aigua de pluja que, en aquests moments no podem concretar per que no disposem de l'espai. El que sí podem dir és que, segons quin sigui l'espai cercarem les fórmules més adequades. En cas d'aconseguir comptar amb un dipòsit, protegiríem l'aigua de la llum, insectes, etc...El sistema més adequat de rec seria el de gota a gota.

6) Planificació i documentació

Calendari de plantació: Seguirem el calendari de plantació per : temporada, combinació de plantes de creixement ràpid, amb altres de creixement lent, rotació de cultius i combinació beneficiosa de les diferents famílies de plantes, segons el mètode: "parades en crestell".

LLavors i plàntules: Aconseguirem les llavors en xarxes d'intercanvis de llavors autòctones i ecològiques. En la mesura del possible obtindrem llavor de les nostres pròpies plantacions, sobretot en el cas de les plantes més senzilles d'obtenir: bledes, encíes, pastanagues, tomàquets....

Plantarem directament a terra o en petit hivernacle farem planter. Reaprofitarem les safates de plàstic en que es ven la fruita al mercat per a fer aquesta labor.

Diari de planta, recordatori del que s'ha plantat : Portarem un "diari de camp" col·lectiu per anar planificant i fent seguiment del que anem fent a l'hort, per que tothom pugui estar al dia i se segueixi un ordre.

Planificació de seguiment i manteniment : Seguirem el calendari establert de labors a realitzar: preparar el terreny, compostar, plantar, regar, tractar ecològicament, collir.

8) Control ecològic de plagues

En tractar-se d'un cultiu ecològic no farem servir productes tòxics, òbviament.

En aquests casos, el millor sistema és la prevenció, i per tant, seguint un sistema de cultiu com el que hem descrit en aquest document, ja estem fent passos per prevenir plagues. Ara bé, si aquestes apareixen, utilitzarem sistemes naturals.

Entre ells, la col·locació de nius d'ocells insectívors, per controlar insctes i afavorir la biodiversitat.

Ja hem dit que plantarem plantes aromàtiques que ens permetran controlar plagues: dent de lleó, cua de cavall, caléndula, afavorirem la permanència d'ortigues per a fer-ne purí, etc...

Afavorirem l'existència de marietes pel control de pugó, etc...

Haurem de disposar d'un petit espai per posar un parell de cubells per elaborar purí vegetal.

9) Compostatge

- Ja hem explicat abans que, en la mesura del possible disposarem de tres mòduls de compostatge per a fer compost vegetal de diferent maduresa, per usar per diferents utilitats. Podem estudiar la possibilitat que els veïns portin restes orgàniques bones per a fer créixer el compost, sempre de forma regulada i controlada.
- També comptarem amb vermicompostatge.
- Els compostadors, millor que siguin de fusta, utilitzant materials locals i reciclats o els que obtinguem en el mercat.
- El compostador estarà protegit per evitar plagues, rosegadors....
- També ens plantejarem la producció de *Bokáshi*

5. ANNEXOS

Annex 1. Breu Memòria de Xarxantoni

Annex 2. Actes i ordres del dia d'Hortantoni

Annex 3. Notíciari de l'Ajuntament de Barcelona

Annex 4. Díptic d'Hortantoni

Annex 5. Pòster Xerrada debat

Annex 6. Persones que han participat en l'elaboració de la proposta

DOCUMENTACIÓ DE REFERÈNCIA

Tot seguit apuntem un conjunt d'experiències, documents i llibres referents del nostre projecte:

Exposició Horts Urbans, cultivant la ciutat. Stephi Fock.

Hopkins, Rob. The transition Hand book.

Introducción a la Permacultura. B. Mollison.

Horts urbans i periurbans. Generalitat de Catalunya.

Programa de la Carta Mano Verde. Ajuntament de Paris. Hort Comunitari C/ Saint-Blaise. Paris.

Manuale pràctics disponibles de l'hort ecològic i de la Permacultura :

Per a realizar la cura de l'hort de forma òptima seguirem les orientacions de manuals com:

-el Huerto Familiar ecológico, de M. Bueno.

-Manual práctico del Huerto ecológico, de M. Bueno.

- El mètode de parades en cretall, de Gaspar caballero.

- Permacultura. Una guía para principiantes. De G. Burnett.

- Cómo obtener tus propias semillas, de J. Rosselló

-Cómo hacer un buen compost, M. Bueno.

-Plantas para curar plantas, de Bertrand i altres.

- Calendari lunar anual.